

382

ప్రతిమ - 247

పరమేశ్వర . వెంకటేశ్వర . "X" సంవత్సరం

స్వల్ప హారమును అధిక ప్రయోజనకారిగ చేయుట యెట్లు.

దేశమున ఆహారకారితనము, ప్రస్తుతము కనిపించిన అవసరములవరిచు కేసులు నిర్వహించబడుచున్నవి. ఈ రోజులలో అందుచేత, స్వల్ప ఆహారమును అధిక ప్రయోజనకరముగ చేయుట శాస్త్రానుసారము ప్రతి గృహిణీయైకాగ్రహమైయున్నది.

ఇందుకొకటై మీ భోజనవదార్థములు శాస్త్రమైనంతవరకు విరియగలగలముగ చేయబడు

నట్లు చూడుడు. స్వస్థిక్ గోవాల్స్ బ్రాండు వనస్పతితో, పూసలు, చపాతీలు, బిడ్డలు, మున్నగు సకలభోజన వదార్థములు మిక్కిలి రుచ్యముగై యుండును. ఉష్ణమ శాకములు నుండి యిది తీసి సమృద్ధమైన ద్రవ్యములతో తయారుచేసి గోవాల్స్ బ్రాండు వనస్పతి, దానిగుణమును చెడనియని పరిశుద్ధములైన స్వల్ప వదార్థములలో మీ వద్దకు చేరును.

అన్ని స్టోరులలోను 2, 5, 10 పౌనులలో నొకరుచు

స్వస్థిక్ వారి యితర ప్రాంతాల్లోను నానన ఆముదము, కాంతి సాఫ్, యితర టాయిలెట్ సబ్బులు, స్వస్థిక్ షేవింగ్ స్పీక్, టైలర్ సబ్బులు చేరుచున్నవి.

SWASTIK YANASPATI

UNMATCHED FOR QUALITY

SWASTIK OIL MILLS LIMITED, Wadala, BOMBAY.

SON-4

BE INDIAN - - - - - BUY INDIAN

SRILPI

మొదటి, మద్రాసు నెం. 14, డి. ప్రింగ్లెడ్, లోకస్కోర్, మద్రాసు.

మొదటి, మద్రాసు నెం. 14, డి. ప్రింగ్లెడ్, లోకస్కోర్, మద్రాసు.

భారతీ ఇరువదినాల్గవ సంపుటము, భా-౧

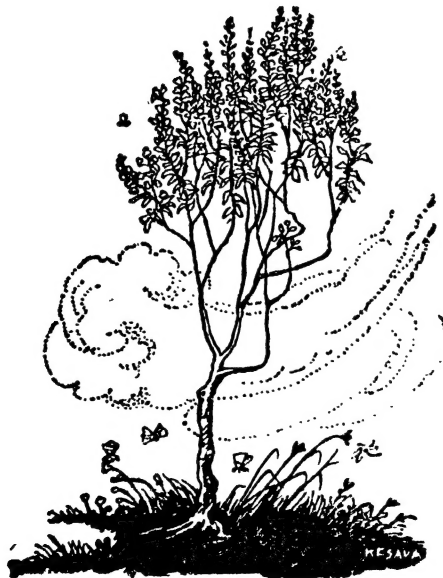
అకాధాది విషయ సూచిక

	ప్ర.సం.	పుట.
అంకితము—సుందరాచారిగారు (గ)	...	౫ ౪౪౪
అనంతమాత్యుని అమృతశ్రీ—బులుగు వెంకటేశ్వర్లుగారు	...	౬ ౫౧౩-౫౧౪
అభినారిక—చెరుకుపల్లి జమదగ్నిశర్మగారు (ప)	...	౩ ౨౫౧-౨౫౨
అభ్యుదయ రచయితల సంఘం : నక్షత్రసాహిత్యరంగం—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	...	౨ ౧౯౩-౧౯౪
అకాశి—సుందరాచారిగారు (ప)	...	౧ ౩౨
అహంభావము—భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తిగారు (ప)	...	౫ ౪౩౦
ఆంధ్రకథానక క్వాంటములు : భోజరాజీయము—బులుగు వెంకటేశ్వర్లుగారు	...	౪ ౩౪౧-౩౪౪
ఆంధ్రకవుల ఆదర్శములు : ౨. అమాత్యులకృష్ణవేణి—నరసింహరావుగారు	...	౫ ౪౦౫-౪౧౦
ఆంధ్రసాహిత్యంలోని స్త్రీపర్యామణము—టి. రామచంద్రగారు	...	౬ ౫౧౧-౫౧౫
ఆంధ్రాభ్యుదయము : ౩. లింగేశ్వరులు—గురభి నరసింహంగారు	...	౩ ౨౫౩-౨౬౦
ఆంధ్రుల జానపద కల్పకళాప్రపంచం : ౧. ప్రవేశిక—గుధాంశు కుమారరావుగారు	...	౫ ౪౯౩-౪౯౯
” ” ౩. కొంపపల్లి బొమ్మలు ”	...	౬
ఆటపాటలు—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు (౧. చి)	...	౨
ఆపకపురివిచ్చి ఆడవే నెమరి !—ఎం.ఎ. (గ)	...	౬ ౫౧౧
ఆత్మశుభ్ర—చాపలి లక్ష్మీనారాయణగారు (ప)	...	౧ ౨౪
ఆధునికయంత్రయుగనిర్మాత థామస్ అల్వా ఎడిసన్ (౪౮)	...	౩ ౩౦౧-౩౦౨
ఆరామంలో కిట్ట పటాలం—మద్దా విశ్వనాథంగారు	...	౩ ౨౮౦-౨౮౨
ఆర్షధర్మసంగ్రహం—శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు	...	౨ ౧౩౬-౧౩౮
ఆహుతి—ఒక నాటి ఉదయం—మహాకవి భీమకవిరమూరిగారు (గ)	...	౩ ౨౧౮
ఇండో-సిషియను : వారి ఆచారకర్మములు—డా. ఆర్.వి.ఎస్. వై. చెల్మే	...	౬ ౬౦౩-౬౦౬
ఉగాది కలహాత—బులుగు వెంకటేశ్వర్లుగారు (ప)	...	౪ ౩౦౫
ఉత్తరగోత్రము—నీలంరాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు (నా)	...	౪ ౩౩౩-౩౩౪
ఏమి అచ్చం !—ఆచంట కాంచామగారు (౩)	...	౫ ౪౩౧-౪౩౩
విశ్వప్రపంచసాధనకు ఆసియామందితుడు—	...	౪ ౩౪౪-౩౪౫
ఒంటరిపక్షులు—తెన్నేటి నూరిగారు (౪)	...	౩ ౨౧౮-౨౨౪
ఓ చుక్క !—కె. వి. యస్. యల్. నరసింహారావుగారు (గ)	...	౫ ౪౧౬
కడలిపువ్వులు, వాటి నిజస్వరూపాలు—రామ (వి. వి.)	...	౨ ౧౩౯-౧౪౧
కలహిని—కాన్నా కృష్ణగారు (౪౮)	...	౬ ౬౧౧-౬౧౩
కళాపూర్ణోదయకథకు లింగపురాణము మూలముకాదు—మల్లాది నూర్యకారాయణరావుగారు	...	౨ ౧౩౧-౧౩౨
కళాపూర్ణోదయము : దానిమూలములు—మల్లంపల్లి వీరేశ్వరశర్మగారు	...	౪ ౩౧౩-౩౧౪
కళ్యాణము—మంత్రివాది వెంకటరత్నంగారు (రె. చి.)	...	౧
కవిత్వంలో శ్రాద్ధరీతులు : కవనములాంటివిదాము—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	...	౧ ౩౪౪-౩౪౫
కీ. కే. శ్రీ కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు (పుణ్యస్మరణ)—మల్లంపల్లి హనుమేశ్వరశర్మగారు	...	౪ ౩౨౫-౩౩౧

శవశ్రావణము—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు
 శోకాశోకవనము—చోగుతుచి సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు (శీ)
 శ్రీ వేదమూర్తులు—ఇంగ్లీషుంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు (శా)
 సంకాంతి—సుమత్యపల్లి సత్యవారాయణమూర్తిగారు (శీ)
 సంచలనం—'పా. కా' (ప)
 సంగీతనూలేము—జయ్యలమఱక మాధవరామశర్మగారు (కల)
 సంగీతనిర్మాణరణాలోకున్న విశేషంకాదు—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు
 పునాట్ అన్నమిశ్రుడు—రెల్లాజల కృత్తివాసదేవులుగారు (వా)
 సాహిత్యము : శృంగారము—చెక్కెర రెడ్డి
 సుఖస్థి—చోగుతుచి సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు (శీ)
 నీలం దొమ్మికిమలు—సిగ్గర్ల వంకటశివరావుగారు
 సౌ. చిర్యమిమాంస—చోగుతుచి సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు
 స్నానఘట్టము—వైదికాథదాసుగారు (శి. చి.)
 స్మృతిపాణి—భట్టిపాణి కృష్ణమూర్తిగారు (శీ)
 స్వాగతము—చోగుతుచి సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు (శీ)
 ర్పాయకకలము—సత్యవారాయణరావుగారు (ప)

నం. పుట

...	౪౩౦౭	-౩౧౧
...	౨	౧౨౦
...	౬	౫౯౨-౫౯౯
...	౧	౪౨౩
...	౬	౫౭౩-౫౭౪
...	౫	౫౦౫-౫౦౬
...	౩	౨౧౩-౨౧౭
...	౫	౪౫౭-౪౬౫
...	౨	౧౧౫-౧౧౯
...	౩	౨౨౭-౨౩౨
...	౧	౪౩-౫౦
...	౬	౫౩౨-౫౩౬
...	౫	
...	౪	౩౧౨
...	౪	౩౦౬
...	౫	౪౦౪

జనవరి, 1947

CHECKED-93

స్వవిషయం	...	1
త్యాగయ్యగారి నాదసుధారసం—రాళ్ల పల్లి అచింతకృష్ణశర్మగారు	...	3
పాణిని సూత్రాలు-ఆనాటి విశేషాలు—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	...	9
శాస్త్రీకారేణి చదువు—భువిడిపాటి శివరామకృష్ణశర్మగారు	...	15
ఆత్మరక్షణ—చావలి లక్ష్మీనారాయణగారు	...	24
గుండెలులేని పండితరాయలు—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	25
బంతెపూవు—బోయి భీమన్న	...	28
పరిష్కారం—రాళ్ల భండి రరసింహమూర్తిగారు	...	29
కవిత్యంలో క్రొత్తరీతులు—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	...	38
సంత్రాంతి—తుమ్మలపల్లి సత్యనారాయణమూర్తిగారు	...	44
సేలంద్రామ్మకేసులు—దిగవల్లి వెంకటశివరావుగారు	...	45
మద్రాసు ప్రభుత్వపు ఖాదీ ప్రణాళిక—సీతంరాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు	...	51
గ్రహణం—జీవనశర్మగారు	...	59
విమలాదిత్యుని రాజ్యాభిరోహణము—జేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు...	...	65
అశాంతి—సుందరాచారిగారు	...	72
న్యాయం—సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారు	...	73
వర్ణము—రేఖ—ఆమంచర్ల గోపాలరావుగారు	...	82
విజ్ఞానవిశేషాలు—	...	90
రాజ్యాంగపరిషత్తుపరిణామము—శ్రీ డా. భో. పట్టాభిసీతారామయ్యగారు	...	93
కలగూరగంప	...	97
విమర్శనము	...	99

త్రివర్ణ చిత్రము : వనకన్యలు—దేవీప్రసాదరాయచౌదరిగారు

వర్ణ చిత్రము : కళార్చన—మంత్రివాది వెంకటరత్నంగారు

సాధారణ చిత్రములు : ఆంధ్రగాయక పితామహుడు శ్రీ త్యాగరాజువారి

స్మృతిచిహ్నాలు—

కు ప్పు ★ బొ ల్లి

గ్యారంటీ చికిత్స

తూర్పు ఆఫ్రికా
దక్షిణ ఆఫ్రికా
కెండావ
బెరమండీ
సెయింట్ పౌల్స్
సెయింట్ లూయీస్
సెయింట్ జాన్స్
సెయింట్ మైకెల్స్
సెయింట్ రిచర్డ్స్
సెయింట్ వినసెన్ట్
సెయింట్ జేమ్స్
సెయింట్ థామస్
సెయింట్ బ్రెజిల్
సెయింట్ డిమిట్రీ
సెయింట్ గియోర్జి
సెయింట్ హెన్రీ
సెయింట్ జేమ్స్
సెయింట్ మైకెల్స్
సెయింట్ రిచర్డ్స్
సెయింట్ వినసెన్ట్
సెయింట్ జేమ్స్
సెయింట్ థామస్
సెయింట్ బ్రెజిల్
సెయింట్ డిమిట్రీ
సెయింట్ గియోర్జి
సెయింట్ హెన్రీ

మేము నామినేట్ చేసిన అన్ని
వాణిజ్య బ్యాంకులను కలిపి
జే!!!

కేటలాగు ఉచితము!

రెడ్డి & కో.,

(రిజిస్టర్డ్)

H. O. గోపాలపురం

(వస్త్రాలు) పానీయం, పూ. గోదావరి జిల్లా

జాం ఆఫీసులు :—

బెజవాడ • వల్తేరు • కటక్ • సికింద్రాబాద్ • అద్దెలి

గాంధీనగరం.

R. S. పోస్ట్

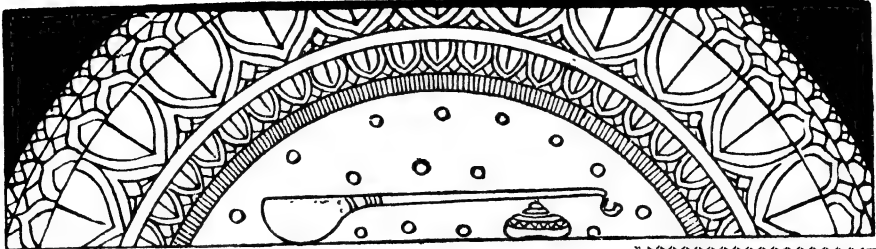
బర్మిబజారు

3560, కింగ్స్ వే

దశతి, జనవరి 1947

పాపం నాకు : (క) అభిమానం నాకు.

సంపుటము 24

సంచిక 1

భారతి

జనవరి, 1947

వ్యయ, పుష్కము

స్వవిషయము

పరమేశ్వర కృపాకటాక్షమువల్ల భారతి నేవాయాత్రలో ఇంకొక్కయేడు చల్లగా డచిపోయినది. నేటితో భారతికి ౨౩ ఏండ్లు నిండి, ౨౪-వ యేడు వైబడినది. సంకల్పవికల్పాశ్మకమైన సాధనసాధములో ఇటువంటిపుట్టును ఎర్పహేతువు కావులలో విశేషము లేదు.

* * * *

క్రాంత సంవత్సరారంభమున క్రాంత క్రాంత కోరిక లీరికలెత్తుట పరిపాటియైన విషయము. కాని, వానిలో తీరినవి తీరగా మిగిలినవే మిక్కిలిగా ఉండుట అంతకన్న పరిపాటియైన సంగతి. యుద్ధము రూపుమాసి పోయినను అది తెచ్చిపెట్టిపోయిన అవాంతరములు మాత్రము ఇంకను యథాస్థితిగానే ఉండిపోవుటతో ఈసన్నివేశము అచలముగా నిలచినది. కాని, అవాంతరములను సడ్డచేయక కృషిచేయుటయే సాధకుల పంతు.

‘పురాణమిత్యేవ ససాధుసర్వం నచాపి కావ్యం నవమిత్యవద్యం’ అన్నరీతిచే మా ఆదర్శమునుట పాఠకులెరుగనిది కాదు. పాతకొత్తల మేలి కలయికయే మా పరమాధ్యము. ఈ విషయమున మాకు కొంత వరకు రచయితల తోడ్పాటు లభించుచుండుట మరియొక ఆనందహేతువు.

* * * *

నేడు మన తెలుగుదేశము సాహిత్య పరముగాను, రాజకీయముగాను, సాంఘికముగాను నవంసనచైతన్యముతో ఎంతో ముందంజవేసినది ; వేయుచును ఉన్నది. ఆచైతన్యము నితోధికముగా ఉజ్జ్వలంపజేయుటకు భారతి యిదివరకువలెనే సదా సర్వ కాలములందును సర్వస్పృహముగా నుండగలదు. ఆంధ్రజాతివికాసమే భారతి వికాసము ; ఆంధ్రుల అభ్యుదయములోనే భారతి ధన్యత.

కథానికా రచనలో మన రచయితలకు ఉత్సాహమును కల్పించి, క్రొత్తక్రొత్త కల్పనలతో, శిల్పముతో ఉత్తమ కథానికా సృష్టికి వారిని ప్రేరేపించుటకై ప్రత్యేకము సంకల్పించుకొన్నాము. అనేక కథలు వచ్చినవి. కాని ప్రథమద్వితీయ తరగతులకు చెందిన కథలు లభించకపోయినవి. మూడవ తరగతికి చెందినవే లభ్యమైనవి. అయినప్పటికిని మూడవ తరగతి కథ బక్కదానినే ప్రచురింపక, ఈసారికి మాత్రము ఆ తరగతికే చేరిన మూడుకథలను ఈ సంచికలో ప్రచురించితిమి. ఈ మూడింటికిని మూడవ బహుమానములను విడివిడిగా ఇవ్వ నిశ్చయించితిమి. ఇకముందైనను, ముచ్చటగా మూడు బహుమతులను యథావిధిగా ఇచ్చుటకు సడవకా శము తప్పక కలుగునని ఆశించుచున్నాము.

* * * *

ఇప్పుడు బహుమతులు గడించుకొన్న ఈముగ్గురును ఇంచుమించుగా భారతికి సరికొత్తవారే అగుట ఒక విశేషము. క్రొత్త రచయితలు ఉనికి వచ్చుచుండుట మా కమి

తానందమును కల్పించుచున్నది. ఆముగ్గురు రచయితలకును మా అభివందనములు.

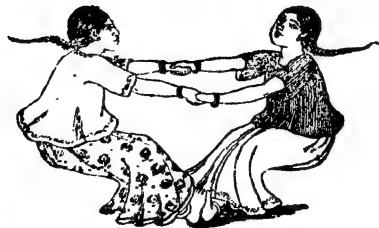
* * * *

ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరాభిమానములున్నచో ఇటువంటి నేవలెన్నయినను ఇనుమిక్కిలిగా మేము చేయగలవారము. అదే మా ఆశ; అదే మా లక్ష్యము; అదే మాకు పరమానందము.

* * * *

రేపు ౧౧-వ తేదీ ఆంధ్రులకు పుణ్యదినము. ఆంధ్రగాయక పితామహుడు శ్రీత్యాగరాజు సిద్ధిపొంది ఆనాటికి నూరేండ్లు నిండగలవు. ఆ మహానుభావునకు ఆంధ్రమహాజనులు ఆనాడు తమ భక్తితాత్పర్యములను మహావైభవముతో తప్పక వెల్లడించి తీరగలరని విశ్వసించుచున్నాము. ఈ శతవాత్సీకోత్సవ సందర్భములో శ్రీత్యాగబ్రహ్మమువారికి మేమును మాశ్రద్ధాంజలిని సమర్పించుకొనుచున్నాము.

—సంపాదకుడు, భారతి.

త్యాగయ్యగారి నాద సుధారసం

*

= శ్రీ రాఘవల్ల అనంతకృష్ణశర్మ =

శ్రీ త్యాగయ్యగారు ప్రపంచానికి ప్రసాదించిన వరం గంగానదివలె మూడు మార్గాలతో ప్రవహించింది. శ్రీరామభక్తి, కవిత, గానం. ఈ మూడు రత్నాలున్న పూర్వజన్మారీతమైన పుణ్యంచేతనే తప్ప మనుష్య ప్రయత్నంతోగాని, ఆకస్మికంగాని లభించేది కానంత గొప్పతనంతో ఇంచుమించుగా వున్నవి. అయినా వంశపరంపరగా, ఇంటిసాక్షుగా కూడా ఆయన పాత్రీ దొరకినవని చెప్పడానికి కావలసినంత సాక్ష్యం ఉన్నది.

త్యాగయ్యగారి ప్రయత్నించిన సారాంశం ఏకటరమణ భాగవతులు తన గురువుగారి జీవిత చరిత్రను కొంతవరకూ సంగ్రహంగా వ్రాసిపెట్టివాడు.* దానిలో త్యాగయ్య తండ్రి రామబ్రహ్మంగారినిగూర్చి ఈమాట లున్నవి:

“వీరు శ్రీమద్రామాయణ, భాగవత, భారతాది ప్రసంగాదులయందు ప్రవీణుడును, తంజావూరు తులసింగ మహాప్రభువులవారి సమస్థానంలో శ్రీమద్రామాయణ ప్రసంగంచేసి శ్రీరామనవమి గర్భోత్సవముసలిపి అనేక సన్మానముల నొందిరి. ఆ ద్రవ్యాలచేత తన యింట్లో శ్రీరామనవమి జననోత్సవమును అతివిమర్శగా చేయుచు నుండును.”

* దీనిని న్యాయసంవత్సరాది సంచికలో ఆంధ్ర పత్రికవారు ప్రకటించిరి. మూలం మధుర సౌరాష్ట్ర సభవారివద్దగల తాటాకుల ప్రతి.

† సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని-పూర్వభాగం, వాగ్గేయకారుల చరిత్ర. పుట ౧౨.

‡ అదే. ఉత్తరభాగం. అనుబంధం(B)పుట ౬౦.

త్యాగయ్యగారి తాతగారైన గిరిరాజ బ్రహ్మంగారిని గురించి “వీరు సకల విద్యలయందును సమర్థులు” అని మాత్రం పై చరిత్రలోగలదు. కాని ఎట్టియాపురం ముబ్బరామదీక్షితులు గిరిరాజకవినిగూర్చి “ఇతడు... సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో మిక్కిలి ప్రజ్ఞగలవాడు. సంగీతవిద్యాసంపన్నుడు. ఇతడు తెనుగున భక్తిరసముగాను, వేదాంత విషయముగాను బహుశీర్షనములజేసి ప్రఖ్యాతిని బొందినవాడు.” అని వ్రాసి వారు.† అదే,

‘మాయా నీవంచన నడవదు

మాటాడక పోవే’

అనే కాంభోజిరాగం వేదాంత శీర్షన ఒకటే ముబ్బరామ దీక్షితుల పుణ్యాన చిట్టతోపాటు మనకు లభించింది. ‡

తక్కినవి వాకు దొంగలేదు. ఏదే, తంజావూరి సరస్వతీమహాల భండారంలో శాహమహారాజును, శరభాజిమహారాజును నాయకులనుగాజేసి, గిరిరాజకవి రచించిన శృంగారపదాలు కొన్ని నూర్లకై నా తక్కువకాక, దిక్కు దశా విచారించేవారు లేక మూలకూవున్నవి. ఆయన రచించిన తెలుగు యక్షగానాలు గూడా కొన్ని అక్కడ కలవు. గిరిరాజకవి తండ్రి పంచనద బ్రహ్మంగారుకూడా ‘వేదకాస్త్ర పురాణాదులయందు నిపుణుడు’ అని పై త్యాగరాజ చరిత్రలో వున్నది. కనుక త్యాగయ్యగారి పూర్వీకులలో కనీసం మూడు తరాలవారు సంగీత సాహిత్య భగవద్భక్తులకు పేరుపొందినవారనిన్నీ, అందుచేత ఆయన కామూడు విషయాలున్నూ, వద్దన్నా వదలక, ఉన్నపాలతో వచ్చినవనిన్నీ చెప్పడానికి సందేహంలేదు. మరి అసల్యచనియమైన ఆయనప్రతిభాశక్తిచేత ఆమూడు

చాలా ప్రబలించినది. మూడూ ఒకదానికొకటి వర్షము నిమ్నా పెరిగినవి. ఒకదానితో మరొకదాని ఎప్పుడుగాని ఏడిపాక ఏకరుటుంబంగా నడచినవి. సంగీతానికి ఉల్లాసం ఎక్కువైన సమయంలో భక్తిసాహిత్యాలూ, భక్తి ఉద్రేకించినవేళలో సంగీత సాహిత్యాలూ, కావ్యకళ మెరసినప్పుడు భక్తిసంగీతాలూ వెనుకనీలించి మేళం నడిపించినవి. ఈ త్రివేదిసంగమాన్ని ఇంత స్పష్టంగా మనం త్యాగయ్యజీవితమందే చూడవచ్చును. ఈయూటిని ఆయన ఆత్మోత్తరణకై సాధించి ఉపాసించినాడు. కీర్తి, ద్రవ్యం, ప్రతిభ మొదలైన యే ఇతర ఫలాలూ అసించక, ఇతర జీవులూ తరించవలె ననే ప్రపంచానికి మూటిని పెంచుకొన్నాడు.

ఎడే, ఆయన భారతంగా ఇచ్చిన యీ తత్వ త్రయాన్ని మన మెంతవరకు గ్రహింపగలము? ఎంత జీర్ణించుకొగలము? మన కీ మూటిలో ఏదిముఖ్యం? ఏదిగణం? ఈ విషయంలో నా దృష్టినిమాత్రం ఇక్కడ మనవిచేస్తాను.

త్యాగయ్యగారి భగవద్భక్తి నానందినాని యోగ్యతకు చాలామారం మించిన మహాతత్వం. ఆయన భక్తిసంస్కారం గొప్పది. కనీసం నాలుకేరాలది. ఇంక ఆయనసాధన అతిమానవమైనది. పుట్టినది నిర్గుణైక బ్రహ్మనాడైన స్వాత్మబ్రాహ్మణులకులంలో. పెరిగింది శివుడు, విష్ణువు, శుక్రం, పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతి, కులసి, విష్ణుశ్వరుడు మొదలైన అన్ని దేవతలూ సమానంగా మొక్కులు చెల్లించవలసిన సంప్రదాయంలో. ఈ పథంలో ఏ దేవతా శక్తియందుగాని ఆశ్రియత అనే భావాన్ని పృథంగా అనుభవించే అవకాశం చాలదు. కాబట్టి భజనసంప్రదాయ ముండినా భక్తిసాధన యీ సన్నివేశంలో మహాశక్త్యం. భక్తి జ్ఞానాలు గెంటికి ఏకాగ్రత ముఖ్యసాధనమే. కాని, అన్యాయంలో గెంటికి ఎంతో క్షేదమున్నది. మనోమార్గాలను సంగోచపరచి నిర్గుణత్యాన్ని సాదించే 'సోహం' సిద్ధాంతం జ్ఞానమార్గం. వాటిని వికాసపరచి

* కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారి త్యాగరాజ కీర్తనలు, పీఠిక, పుట ౧౭.

అనంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణతత్వం ప్రత్యక్షీకరించుకొనేది భక్తిపంథం. వివా ఈ భక్తిమార్గానికి భిన్నరూప గుణచరిత్రాదులు గల బహు దేవతల పూజాపురస్కారాలు సాధకములు కాబాలవు. ఏదో ఒక వ్యక్తిని పరదేవతగా భావించి, సమీపించి, అనుభవించి, ఉపాసించకలసివుంటుంది. తక్కిన దేవతలు, మనులు మొదలైనవారితో గొప్పవాడైన ఆ మూలదేవత కడుచరులుగానే గమనింపవలసి వుంటుంది. ఇట్టి పరమైకాంత భక్తికి పునాది చాలా చిన్నతనమందే త్యాగయ్యకు వేసినారు. 'గోలింగ్లాడే' ప్రాయమందే తండ్రి రామబ్రహ్మం కొడుకుకు రామనామోపదేశంచేసినాడు. తరువాత 'ఏవారదినములకే' రామకృష్ణానందస్వాములనే యతీశ్వరుడు శ్రీరామ మహాత్మీమంత్రాన్ని అంగన్యాసకరన్యాసాలతో ఉపదేశించినాడు. ఆమంత్రాన్ని అది మొదలు దిన మొకటింటికి లక్షయిరువదియైదు వేల నామముల ప్రకారంగా జపిస్తూ త్యాగయ్య తమ ముప్పదియేనిమిదవ ప్రాయమున తొంద్రయారు కోట్ల నామములను పూర్తిచేసిరి.* అని ఒక్కక్కథ. మూడుమార్లుగా కోటిజపం ముగించినాడని వెంకటరమణ భాగవతుల నారాశక్తి తెలుస్తుంది. ఎట్లయినా త్యాగయ్య తన ఆయుష్కాలంలో చాలాభాగం శ్రీరామమంత్రజపానికి వినియోగించినాడనేమాట సత్యం. దానికితోడు త్రికాలపూజ; మిగిలిన కాలం కీర్తనల రచనకు. భక్తిరసం ప్రపహించే తొమ్మిదిమార్గాలలో త్యాగయ్య దేనిని విడవక అన్నిటిని సాధించినాడు. గనకనే ఆయన జీవితమంతా ప్రధానంగా రామయ్యమైనది. ఇతర దేవతలపైన శ్రద్ధసల్లింది. తుదకు సీతాదేవివినగూడా ఎక్కువగా చిత్రసమాధి కలిగించుకొనే అవకాశం ఆయనకు లేకపోయింది. అభిమానంలో తారతమ్యాన్ని విచారిత్రే శ్రీరాముని తరువాత తక్కిన అన్ని దేవతలకంటే పార్వతీదేవివిన ఆయనకు ప్రతిపత్తి ఎక్కువగా వున్నట్లు కానవస్తుంది. ఈ రామభక్తి వికాసమార్గంలో పెరిగి పెరిగి తుదకు శ్రీరాముడుకూడా త్యాగయ్యపాటికి తన మేరలన్నీ దాటి సర్వాత్మకుడైన పరమాత్మగా ప్రత్యక్షమైనాడు. 'పరమాత్ముడు వెలిగే ముచ్చట' మొదలైన కీర్తనలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కానవస్తుంది.

తక్కిన పెద్దలంతా భక్తికి ఫలంగా భుక్తి ముఖలు గెండు కావలెనని కోరుతున్నాడే కాలంలో త్యాగయ్య ముక్తి ఒక్కదానికే వేకరినాడు.

‘రామా నీపై తనకు ప్రేమపోదు
భోగానుభవంబులందు బాగుగా బుద్ధియిడు.’

అని తన మనోగతిని ఆయన ఘోషించినాడు. దేశమంతా చిన్నచిన్న రాజులు, జమీందార్లు, పాలే గార్లు, దోపిడికాండలు మొదలైనవారి చేతులలో నలిగి ధిక్కాభిన్నంగా చెడి చెటామల గలుక్తున్న కాలంలో కుంపిడి తెల్లదొరలు వారినీ వీరినీ తగలబెట్టి తమాషా చూస్తూవున్న సమయంలో, రాజులనీ అధికారులనీ పేరు పెట్టుకొన్నవారి ఆడుగులకు మడుగులూ తక్కువే - వారిమీద పదాలో పద్యాల్లో కట్టి పొగడి పైకత్తక పోతే, ఎటుకేలేని సన్నివేశాలలో,

‘దుర్మార్గచర్యముల దొర సేవనబాలరా’
‘తేనెక్షదరమునింప నే నరుల పొగడితినా’

అని రామునితోనే మొరపెట్టుకునే విరక్తిహంస, శ్రద్ధ, నిర్లక్ష్యం అలవరుచుకొని ఎన్నడైయెండ్లు దిన గండం దీప్తాయుష్సుగా జీవిత సూత్రాన్ని బిగబట్టి నడిపినాడు ! ఇటువంటి సంస్కారబలం, సంప్రదాయసద్ధి, సంకల్పదృఢ్యం, సాధనతీవ్రత లేకపోతే భక్తిపట్టి బహిర్లపమా, వేషమా అవుతుంది. ఈ కాలంలో ఎంతమంది కీ గుణాలు ఎంతమట్టుకున్నా వో నాకు తెలియదు. నామట్టుకు నాకు లేవనేది సత్యం.

ఇంతేకాదు. శివభక్తులు, దేవీభక్తులు, స్కంద భక్తులు మొదలైనవారిమాట అట్లుంపనియ్యండి. వైష్ణవులలోనే కొందరికి రామునికంటే కృష్ణునిమీదా, నృసింహునిమీదా భక్తిభావం ఎక్కువగా ప్రసరిస్తుంది. ఇది వ్యక్తులందు ఎన్నో కారణాలచేత కలిగే చిత్ర దౌర్బల్యం. త్యాగయ్యకూడా దీనికి తప్పలేదు. పై కృష్ణాదిమూర్తులమీదా శాస్త్రానికి గెండుమాడు కీర్తనలుచూత్రం ఆయన రచించినా డంతే. కానీ, ఆయన లక్ష్యమంతా, సమ్యక్మంతా

‘కోదండహానిరూపముతో వెలసినవాడేరా దైవము’

అనే వ్యాపించింది. కనక ఆయన భక్తిమార్గం వైష్ణవ హిందువులలోనే ఎక్కువ వ్యాపింపబోయింది. మరిన్నీ ఏ భక్తిగాని కొన్ని సంకేతాలూ, సంప్రదాయాలూ లోగివుండే తప్పదు. విష్ణుభక్తికి రామానుజ మధ్వాది సంప్రదాయాలూ, సంకేతాలూ ఎన్నోవున్నవి. త్యాగయ్యగారిది స్మార్తసంప్రదాయం ; అందులోనూ స్వంతమాగా లెక్కప. వారి కందరికీ ఇది అంటడం సులభంకాదు. ఇంక హిందువులు కానివారిమాట చెప్ప నక్కరలేదుగదా. కనక వ్యక్తి, సంఘం, జాతి, మతం మొదలైన కట్టు, కంచెలు అన్నీ విచ్చుకొని తోసుకొని పోగలిగిన యే ఒకరిద్దరు మహామభావులకో తప్ప సామాన్యులకు త్యాగయ్యగారి భక్తిమార్గం అందరాని పండు. అందినా తినలేము. తిన్నా జీర్ణించుకోలేము.

త్యాగయ్యగారి గెండువరం కవితకళ. మహా కవుల కుండవలసిన గుణాలన్నీ ఆయనయందు స్వతస్సిద్ధంగా వున్నవి. చిన్నతనంచుంచీ పద్యాలూ, పాటలూ అంశులేక విన్నాడు. వల్లించినాడు. స్వాభావికంగా రచనోత్సాహం కలవాడు గాబట్టి ఛందస్సు, యతిప్రాసలు మొదలైనవన్నీ సులభంగా వశీకరించుకొగలిగినాడు. భావాలలో ఆర్జవం నిండి వీ మాట చెప్పినా వర్ణస్సుతో చెప్పగలిగినాడు. కృత్రిమంగా మీదవేసుకొన్న భావాలు ఆయనరచనలో లేనేలేవనవచ్చును. కొన్ని సాంప్రదాయకపు మాటలు తప్ప. అన్నీ నిండుగా బలికిన భావాలే. దీనికితోడు తన యిష్టమెట్లు వస్తే అట్లు వర్తించి వ్యవహరించే దైర్ఘ్యమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ప్రబలంగా ఉండినది. దీనితో రచనకు ఒక నవ్యత వీర్చింది, భావాల కొక విలాసమూ, భావకు ధారాళతాప్రచు విశేషాని నాకర్పించగలదు. రామభక్తి, తనకు ముక్తి ఇది గెండే భావనావిషయాలై కవితా కళకు వలయుం సంకుచితమైనా, దానిలోనే కొత్త కొత్తతోటలు తొక్కి ఆడే ప్రతిభాబలున్నది. కనకనే ఈతని చేతికి దొరికిన శ్రీరామమూర్తి, దీక్షితులు మొదలగువారి దేవతలవలె, కేవల ధ్యానోపమాని మూర్తిమాత్రం కాక, మనతో చేరి, సునవాడై కానవచ్చుచున్నాడు. దివ్యమూర్తి మనుష్యుల అంతస్తుకు దిగినాడు. ‘ఆత్మానం మానుషం మనోః’ అని ఆయన

చాలా ప్రబలింపినవి. మూడూ ఒకదానికొకటి వర్షము నిష్టా పెరిగినవి. ఒకదానితో మరి రెండూ ఎప్పుడుగాని ఏడిపోక ఏకమటుంబంగా నడిచినవి. సంగీతానికి ఉల్లాసం ఎక్కువైన సమయంలో భక్తిసాహిత్యాలూ, భక్తి ఉద్రేకించినవేళలూ సంగీత సాహిత్యాలూ కావ్యాలకే మెరసినప్పుడు భక్తిసంగీతాలూ వెనుకనీలించి మేళం నడిపించినవి. ఈ త్రివేణీసంగమాన్ని ఇంత స్పష్టంగా మనం త్యాగయ్యజీవితమందే చూడవచ్చును. ఈమూటిని ఆయన ఆత్మోత్తరగణిత సాధించి ఉపాసించినాడు. కీర్తి, ద్రవ్యం, ప్రతిష్ఠ మొదలైన యే ఇతర ఫలాలనూ ఆసించక, ఇతర జీవులూ తరించవలెననే ప్రపంచానికి మూటిని నెవజల్లివాడు.

ఐదే, ఆయన ధారాళంగా ఇచ్చిన యీ తత్వ త్రయాన్ని మన మెంతవరకు గ్రహింపగలము? ఎంత జీర్ణించుకొగలము? మన కీ మూటిలో ఏదిముఖ్యం? ఏదిగొణం? ఈ విషయంలో నాదృష్టినిమాత్రం ఇక్కడ మనచేస్తాను.

త్యాగయ్యగారి భగవద్భక్తి నావంటినాని యొగ్యతకు చాలామారం మించిన మహాతత్వం. ఆయన భక్తిసంస్కారం గొప్పది. కనీసం నాల్గవరాలది. ఇంక ఆయనసాధన అతిమానుషమైనది. పుట్టినది నిర్గుణైక బ్రహ్మనామలైన స్మార్తబ్రాహ్మణులకులంలో. పెరిగింది శివుడు, విష్ణువు, సుందరుడు, పార్వతి, లక్ష్మీ, సరస్వతి, కులసి, విఘ్నేశ్వరుడు మొదలైన అన్ని దేవతలనూ సమానంగా మెక్కులు పెల్లించవలసిన సంప్రదాయంలో. ఈ పద్ధతిలో ఏ దేవతా వ్యక్తియందుగాని ఆశ్రయత ఆనే భావాన్ని దృఢంగా అనుభవించే అవకాశం చాలదు. కాబట్టి భజనసంప్రదాయ ముండినా భక్తిసాధన యీ పన్నువేళలలో మహాకష్టం. భక్తి జ్ఞానాలు గెంటికి ఏకాగ్రత ముఖ్యసాధనమే. కాని, అన్యయంలో గెంటికి ఎంతో భద్రమున్నది. మనోమార్గాలను సంకోచపరచి నిర్గుణతత్వాన్ని సాధించే 'సోపాన' విధాంతం జ్ఞానమార్గం. వాటిని వికాసపరచి

* కె. వి. శ్రీనివాసయ్యగారి త్యాగరాజ కీర్తనలు, పీఠిక, పుట ౧౭.

అనంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణతత్వం ప్రత్యక్షీకరించుకొనేది భక్తివంధ. ఐనా ఈ భక్తిమార్గానికి భిన్నరూప గుణచరిత్రాలు గల బహు దేవతల పూజాపురస్కారాలు సాంకేయముల కావాలవు. ఏదో ఒక వ్యక్తిని పరదేవతగా భావించి, సమాపించి, అనుభవించి, ఉపాసించగలనివుంటుంది. తక్కిన దేవతలు, మునులు మొదలైనవారంత గొప్పవారైనా ఆ మూలదేవత కనుచరులుగానే గమనింపవలసి వుంటుంది. ఇట్టి పరమైకాంత భక్తికి పునాది చాలా చిన్నితనమందే త్యాగయ్యకు వేసినారు. 'గోలిగుండ్లాడే' ప్రాయమందే తండ్రి రామబ్రహ్మం కొడుకుకు రామనామాపదేశం చేసినాడు. తరువాత 'ఏదారసినములకే' రామకృష్ణసందన్యామలనే యతీశ్వరుడు శ్రీరామ మహాత్మరీమంత్రాన్ని అంగ న్యాసకరన్యాసాలతో ఉపదేశించినాడు. ఆముత్రాన్ని అది మొదలు దినముకటింటికి లక్షయరుదయ్యెడువేల నామముల ప్రకారంగా జపిస్తూ త్యాగయ్య తమ ముప్పదియొనిమిదవ ప్రాయమున తొంభైయారు కొట్ల నామములను పూరిజేసిరి.* అని ఒక్కకథ. మూడుమార్లునా కొటిజపం ముగించినాడని వెంకటరమణ భాగవతుల వ్రాతపల్ల తెలుస్తుంది. ఎట్లయినా త్యాగయ్య తన ఆయుష్ష్యాలలో చాలాభాగం శ్రీరామమంత్రజపానికి వినియోగించినాడనేమాట సత్యం. దానికితోడు త్రికాలపూజ; మిగిలిన కాలం కీర్తనల రచనకు. భక్తిరసం ప్రపహించే తొమ్మిదిమార్గాలలో త్యాగయ్య దేనినీ విడవక అన్నిటిని సాధించినాడు. గనకనే ఆయన జీవితమంతా ప్రధానంగా రామయ్యమైనది. ఇతర దేవతలపైన శ్రద్ధనల్లింది. తుదకు సీతాదేవివిదగ్ధుడా ఎక్కువగా చిత్తసమాధి కలిగించుకొనే అవకాశం ఆయనకు లేకపోయింది. అభిమానంలో తారతమ్యాన్ని విచారినే శ్రీరామని తరువాత తక్కిన అన్ని దేవతలకంటే పార్వతీదేవివిద ఆయనకు ప్రతిపత్తి ఎక్కువగా వున్నట్లు కానవస్తుంది. ఈ రామభక్తి వికాసమార్గంలో పెరిగి పెరిగి తుదకు శ్రీరామదుర్గాదా త్యాగయ్యపాటికి తన మేరలన్నీ దాటి సర్వాత్మకుడైన పరమాత్మగా ప్రత్యక్షమైనాడు. 'పరమాత్ముడు చరిగే ముచ్చట' మొదలైన కీర్తనలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కానవస్తుంది.

తక్కిన పెద్దలంతా భక్తికి ఫలంగా భుక్తి ముట్టులు గెందూ కావలెనని కోరుతూవుండే కాలంలో త్యాగయ్య ముక్తి ఒక్కదానికే వేకారివాడు.

‘రామా నీపై తనకు ప్రేమపోదు
భోగానుభవంబులందు బాగుగా బుద్ధినియదు.’

అని తన మనోగతిని ఆయన ఘోషించినాడు. దేశమంతా చిన్నచిన్న రాజులు, జమీందార్లు, పాళీ గార్లు, దోపిడికొండ్లు మొదలైనవారి చేతులలో నలిగి ధిన్నాభిన్నంగా చెడి చెటూతుల గలుస్తూవున్న కాలంలో కుంపిడి తెల్లదొరలు వారినీ వీరినీ తగలబెట్టి తమాషా చూస్తూవున్న సమయంలో, రాజులనీ అధికారులనీ పేరు పెట్టుకొన్నవారి అడుగులకు మడుగులూ త్రక్కుపోలే- వారిమీద పదాలో పద్యాలో కట్టి పొగడి పైకెత్తక పోలే, జతుకేలేని సన్నివేశాలలో,

‘దుర్మార్గచరారముల దొర నీవనబాలరా’
‘తేనెక్షుదరమునింప నే నరుల పొగడితివా’

అని రామునితోనే మొరటెట్టుకునే విరక్తి, హతం, శ్రద్ధ, నిర్లక్ష్యం అలవరుచుకొని ఎనభైయేండ్లు దిన గండం దీర్చాయున్నగా జీవిత నూత్రాన్ని తిగబట్టి నడిపినాడు! ఇటువంటి సంస్కారబలం, సంప్రదాయసద్ధి, సంకల్పదృఢ్యం, సాధనశీలత లేకపోతే భక్తి వట్టి బహిరేపమో, వేషమో అవుతుంది. ఈ కాలంలో ఎంతమంది కీ గుణాలు ఎంతమట్టుకున్నవో నాకు తెలియదు. నామట్టుకు నాకు లేవానీది సత్యం.

ఇంతే కాదు. శివభక్తులు, దేవీభక్తులు, స్కంద భక్తులు మొదలైనవారిమాట అట్లుండనియ్యండి. వైష్ణవులలోనే కొందరికి రామునికంటే కృష్ణునిమీదా, నృసింహునిమీదా భక్తిభావం ఎక్కువగా ప్రసరిస్తుంది. ఇది న్యాయం అన్న కారణాలచేత కలిగే చిత్ర దౌర్బల్యం. త్యాగయ్యకూడా దీనికి తప్పలేదు. వైకృష్ణాదిమూర్తులమీదా శాస్త్రానికి గొండుమూడు కీర్తనలుచూత్రం ఆయన రచించినాడంటే. కాని, ఆయన లక్ష్యమంతా, సమ్యక్మంతా

‘కోదండఘోషాయాపముతో నెలసినవాడేరా చైతన్యము’

అనే వ్యాపించింది. కనక ఆయన భక్తిమార్గం వైష్ణవ హిందువులలోనే ఎక్కువ వ్యాపించబోలదు. మరిన్ని ఏ భక్తిగాని కొన్ని సంకేతాలతో, సంప్రదాయాలతో లోగివుండక తప్పదు. విష్ణుభక్తికి రామానుజ మధ్యాది సంప్రదాయాలూ, సంకేతాలూ ఎన్నోవున్నవి. త్యాగయ్యగారిది స్మార్తసంప్రదాయం; అందులోనూ స్వంతమాగ్గా లెక్కన. వారి కందరికీ ఇది అంటడం సులభంకాదు. ఇంక హిందువులు కానివారిమాట చెప్ప నక్కరలేదుగదా. కనక శృక్తి, సంఘం, బాతి, మతం మొదలైన కట్టు, కంచెలు అన్నీ విచ్చుకొని తోసుకొని బోగడ్లన యే ఒకరిద్దరు మహామభావులతో తప్ప సామాన్యులకు త్యాగయ్యగారి భక్తిమార్గం అందరాని పండు. అందినా తినలేము. తిన్నా జీర్ణించుకోలేము.

త్యాగయ్యగారి గొప్పవరం కవిత్యకళ. మహా కవుల కుండవలసిన గుణాలన్నీ ఆయనయందు స్వతఃస్పృహగా వున్నవి. చిన్నతనంనుంచీ పద్యాలూ, పాటలూ అంతులేక విన్నాడు. వల్లించినాడు. స్వాభావికంగా రచనోత్సాహం కలవాడు గాబట్టి ఛందస్సు, యతిప్రాసలు మొదలైనవానిని సులభంగా వశీకరించుకోగలిగినాడు. భావాలలో ఆర్జవం నిండి ఏ మాట చెప్పినా వర్చస్సుతో చెప్పగలిగినాడు. కృత్రిమంగా మీదవేసుకొన్న భావాలు ఆయనరచనల్లో లేనేలేవనవచ్చును. కొన్ని సాంప్రదాయకపు మాటలు తప్ప. అన్నీ నిండుగా బతికన భావాలే. దీనికితోడు తన యిష్టమెట్లు వస్తే అట్లు వర్ణించి వ్యవహరించే ధైర్యమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ప్రబలంగా ఉండినది. దీనితో రచనకు ఒక నవ్యత ఏర్పడి, భావాల కొక విలాసమూ, భావకు ధారాళతావచ్చి విశేషానికి నాకర్పించగలదు. రామభక్తి, తనకు ముక్తి ఇవి గెండే భావనావిషయాలు కవితా కళకు వలయం సంకుచితమైనా, దానిలోనే కొత్త కొత్తలోనూ తొక్కి ఆడే ప్రతిభాబలమున్నది. కనకనే ఈతని చేతికి దొరికిన శ్రీరామమూర్తి, వీక్షితులు మొదలగువారి దేవతలవలె, శేవల ధ్యానోపయోగి మూర్తిమాత్రం కాక, మనతో చేరి, మనవాడై కావవచ్చుచున్నాడు. దివ్యమూర్తి మనుష్యుల అంతఃసుకు దిగినాడు. ‘అత్యాసం మానుషం మనో’ అని ఆయన

శిష్టిన అవశ్యవాక్యం సత్యంగా, త్యాగయ్యగారి కవిత పుణ్యాన, మనపాటికి పరిణమించింది. తెలుగు కవులలో పలువురి కీ కీర్తిలేదు.

ఐతే, త్యాగయ్యగారి జీవితంలో ఆ కీర్తికి భావ లోగాని, భావాలలోగాని తగినంత యేర్పూలు తీర్చులూ చేసే అవకాశమూ సంపూర్ణమూ చాలక, ఆయన కవిత పల్లెటూరి పడుచువలె అక్కర్లిమంగా నిలిచింది. ఆయన తెలుగుభావ నాలుగైదు తరాలుగా తమకు దేశంలో నిలబడి సహజమైన మెరుగులూ మెరుగులూ చాలావరకూ కొలుపోయింది; జడ్డుగట్టింది. 'మాడు రెండు నది నా గుడు' 'నిద్దరశివుడు'* వంటి కృత్రిమ రూపాలతో, అందదుకులైన వాక్యాల్లో నడచింది. ఆయన సంస్కృతంకూడా ఎక్కువ వ్యాసం గాని కవితాళం చాలలేదనిపిస్తూ, నేర్పిన దానికంటే విని గ్రహించిందే ఎక్కువ అని పదేపదే నూచిస్తుంది. 'కేచన నిజభక్తనిచయ' 'ముఖశిరభార్యే'† ఇత్యాదులు దాహవారింపవచ్చును. త్యాగయ్య వ్యాకరణ నియమాలొల్లంఘించినాడనే కాదు నామనవి. ఆ ఉల్లంఘన సహజమైన సరళమార్గంలో నడచలేదనే. తాళ్ల పాకవారు, త్రేత్రయ్య మొదలైన పదకవులందరూ, ఎందరో పద్యగద్యకవులూ, వైయాకరణుల అధికారానికి వితిని కలిగించినవారే. కీర్తిశాస్త్ర నియమాలను ఎదిరించే దొమ్మగలవారు అస్పృశ్యమగుడబట్టే ఏభావ గాని ప్రవాహినిగా నడుస్తుంది. లేకపోతే పడియనీళ్ల వలె మలిచిపోక తప్పదు. కాని ఆపుద్యమం ఆయా

భావల ఆవరణలోనే జరగవలసి వుంటుంది. త్యాగయ్యగారి ప్రయత్నమే: ఆ వలయానికి బైట అవి మర్చగా జరిగింది.

ఇంక ఆయనభావాలుగూడా ఎన్నోచోట్ల పై అపకృతనే నూచిస్తున్నవి. కీర్తికి తోడు లోకశాస్త్ర కావ్యాదుల పరిశీలనల కలిగే జాణతనం, కావ్యజ్ఞుల శిక్షతోడి అభ్యాసం—అనే రెండుగురూ కవితారచనకు అవశ్యకమన్నారూ పెద్దలు.† త్యాగయ్యకు కీర్తి, అభ్యాసమూ సమృద్ధిగా వున్నవి. కాని తక్కినవి సంపాదించే విరామయూ, అక్కరా ఎక్కువగా ఆయనకుండినట్లు కావరాదు. కాబట్టే 'నీ తండ్రిసామ్య చరవక పోనేరదు,' 'ఈ హరామితనమేల' 'రంగడా విప్లవణునకు పంగనామమిడినరీతి' ఇత్యాది, బాలభావాలు ఆయనరచనలో పడి నిలిచినవి. చెప్పవలసిన భావాలు స్పష్టంగా, సరళంగా చెప్పగల ఓర్వూ, కీర్తిమూ లేక వాక్యమూ ఛందస్సు ముగిస్తే చాలునని ముందుకుపోయిన రచన యెంతోవున్నది. కాబట్టి ఎన్నో కీర్తనలలో అర్థమిప్పటికీ అస్పష్టంగానే నిలబడింది. ఇదంతా ఆయన శిష్యప్రశిష్యులు తెలుగు తెలియక చేసిన అపరాధమని చెప్పేది ఒక సంప్రదాయం. కొంత నిజంకావచ్చును. కాని, త్యాగయ్యగారికి కూడా ఇందులో భాగం ఎక్కువగానే ఉండిందని చెప్పకపోవడం సాధ్యంకాదు. ఆయనది తోచిన వెంటనే కూర్చిపెట్టిన ఆశుకవిత; మన సంగీత రచన వంటిది. రాగం, తానం, పల్లవి, స్వరకల్పన ఇత్యాది కర్ణాటకసంగీత స్వతంత్ర రచనలలో గాయకుడు, వర్ణించినదానిని వదలి, తన సభ్యుల అదృష్టాన్ని నమ్మి 'నీవేగతిరా చేవుడా' అని సాహసించి కల్పనకు దూకుతాడు. ఆ తెగుదారి చొరవలో ప్రతిభానం శుభయి సుశీలుడైన గాయకునినుండి ఆతడు గాని, మనంగానికలలోనైనా ఊహించి వుండని అపూర్వానుభవ రచనలు ఆవిర్భవించగలవు. ఆ ప్రయత్నంలో అపస్వరాలూ, అవలయాలూ చొచ్చుకొన్నా మనం ఓర్పుకొందుము. ఓర్పుకొవలెను గూడ. ఆ కళస్వరూపమది గనుక. పట్టుకు శుభంగా దొరకని నాదకాలా

* చూ. కీర్తనలు: 'సారివెడలిన యీ కావేరి'; 'యుక్తముగాదు.'

† చూ. కీర్తనలు: 'యోచనా కమలలోచన' 'మానససంచరతే'

‡ 'కీర్తి పుణతాలోకశాస్త్రకావ్యాద్యవే త్తతాత్,' 'కావ్యజ్ఞ శిక్ష యాభ్యాస ఇతిహేతుస్తదుద్భవే'

(కావ్యప్రకాశం, ఉల్లాసం ౧)

§ చూ. కీర్తనలు: 'కరుణాజలధి' (కేదారగోళ), 'ఎడుట నిలిచితే', 'రామదైవమా'

లతో ఆర్థంలేని భావాలను రచించే విద్య అది. కాని సంకేతబద్ధమైన వాగ్ధారలతో చేయవలసిన కవిత్వాల ఆ దారిలో నడవలసిన అక్కరలేదు. స్ఫూరించిన రచనను మళ్ళీ నిదానంగా నెమరువేసి ఏర్పూలు, తీర్పులూ చేసే అవకాశమూ, చేయవలసిన ధర్మమూ ఇందులో వుంది. దానిని ఉపయోగించుకొనే ఆకళ అఖండంగా సిద్ధించదు. కాబట్టే 'నిలుకడ వలయు గృతికి' అన్నాడు విమర్శకులు. ఆశురచనలోగూడా అప్పుడప్పుడు అద్భుత రచనలు మించవచ్చును. కాని, కవికి ఆసాకు పనికిరాదు ; రాగూడదు. త్యాగయ్యగారి కవిత ఈ ఆశురగతిది. ఆశ్చర్యము గలిగించే మార్కు లెన్ని వున్నా అఖండత చాలనిది. కనుక తెలుగుసాహిత్యంలో ఇతర మహాకవుల రచనలు చవిచూచిన నాలుకకు త్యాగయ్యకవితలోని రసం చాలదు. ఈ మాట సాహసమైతే మన్నించండి.

ఇంక నిజంగా నా వంటివారిపాటికి మిగిలింది ఆయన అనుగ్రహించిన గానం. అది మహాప్రసాదం. దాని వైశాల్యం, గాంభీర్యం, విలాసం, వైదగ్ధ్యం, వైవిధ్యం—అనిరవచియ్యమైనవి. దాని కడే సాటి. నిజమాలాచిస్తే త్యాగయ్యగారు అజీవమానం అఖండంగా అంతరంగంలో సాధించింది రామభక్తియోగం ; బహిరంగంలో అట్టే సాధించింది నాదయోగం. కవిత్యం ఈ రెంటికీ పాశ్చుకలిపే కొండివంటిది. అది యీ రెండు మహాద్రవ్యాల ఒత్తిడిలో సన్నగిల్లి మనకు మనకయి పోయింది. వంశపరంపరతో వచ్చిన త్యాగయ్యగానాభిరుచికి సాంటి వేంకటరమణయ్యగారి దోహదం లభించింది. ఆ మహావిద్వాంసుడు-వాగ్దేయకారుడు-తంజావూరు సంస్థానం దర్బారులో ఉగాదిపండగవాడు మొదటి పాటకచ్చేరి చేసే అధికారాన్ని సంపాదించుకొన్నవాడు. ఇంతేకాదు. 'మహారాజువారి కొలువు మంటపములో రాజువారి ప్రక్కన అర్ధసింహాసనారూఢుండటం* అంతటి మహావిద్వాంసుని శిక్షగూడా ఈ శిష్యునివూ తరునికి చాలలేదు. మళ్ళీ రామకృష్ణానందస్వామీ వచ్చి నారదమంత్రోపదేశం చేసి ఉపాసన

చేయించినాడు. దానిఫలంగా 'నాద స ర సీ రు హ భృంగుడు' నారదుడు ప్రత్యక్షమై అనుగ్రహించినాడు. కనక త్యాగయ్య సంగీతం మనుష్యుల మట్టాన్ని దాటి దిగ్యత కెక్కింది. కొన్నాళ్ళకు తరువాత సాంటి వెంకట రమణయ్యగారే శిష్యుణ్ణి పిలిపించి తనయింట్లో పాటకచ్చేరి చేయించి, ఆనందం పట్టజాలక, తనభ్రమహారాజువారు బహుమానంగా ఇచ్చిన తోడా, మకర కంటి మొదలైన సామ్యులతో ఆయనను అలంకరించి చూచి కన్నులు చల్లజేసుకొన్నాడట. శిష్యుడిచ్చేర్పరాజయం' అన్న పరమాచార్య న్యాయాన్ని సంతోషంగా ఆచరించి మారిన ఆ గురువు ఆ శిష్యునికే అన్ని విధాలా తగిన మహనీయుడు!

కనకనే త్యాగయ్య నాదరచన భాషారచనను చాలాదూరం మిరిపోయింది. ఆయన నాదజీవానికి భావ శరీరంగానూ, ఎన్నోచోట్ల వట్టివేషంగానూ పరిణమించి ఒడిగి నిలిచింది. ఇంతేకాదు. పరదేశతగా శ్రీరామమూర్తిని ఉపాసించే సాధనంగా త్యాగయ్య ఉపయోగించుకొన్న యీ నాదకళ భుదకు శ్రీరాముడే విపోయింది. అభవా రాముడే నాదకళారూపముగా మారిపోయినాడు. అంటే రామమూర్తియం దారోపించి ధ్యానించిన అఖండత, అమేయత, అనిరవచనీయత—ఈనాద ప్రపంచమంతే త్యాగయ్యకు అనుభవానికి వచ్చింది. ఇంకొకవిధంగా ఈమాట చెప్పితే పాట భక్తి యెల్లలనుగూడా దాటించన్నమాట. ఆయన రచించిన ఆమోఘమైన కృతులలో ఒకటైన ఈకృతి ఈ విషయానికి సాక్షి.

“నీదయచే రామ—నిత్యానందుడైతి.

నాద్యబహ్మనంద రసాకృతిగల—నీదయచే

వరమృదుభావ — సుస్వరమయభూవ

వరత్యాగరాజ వాక్యేలావృత”

కాబట్టే, 'నాదోపాసనచే శంకరనారాయణ విధులు వెలసిరి ఓమనసా' అని చాటేదాకా ఆయన వైర్యం పాకింది.

ఈ అనుభవమే ముఖ్యంగా ఆయనపాటలలో ఎక్కువగా ఉన్నదికాదు. సంతకాలతో బరికడి

* వెంకటరమణభావకుల గురుచరిత్ర.

పైడ.

భావ. కాబట్టి దాని వ్యాప్తి విశేషమైనది. భావమబట్టి మాత్రమే చూస్తే 'ఆగింపవే పాలు' అన్నపాట రామునికే పూజేచేస్తూ పాతే వైవేద్యమిచ్చే సమయంలో మాత్రం సార్థకమానుంది. అప్పుడుగూడా ఒక మాటు ఆమాట చెప్పితే చాలును. కాని దాన్ని నాలుగు పక్కలా పట్టుకొని ఆకించే పాట మెట్టుకు త్యాగ య్యగారు విదారుసంగతులు చేర్చినాడు. ఎందుకు? ఈ రాముడు, పాలు, ఆగింపు మొదలైన ఖండభావాలకంటే చాలాటి ప్రేరకమైన ఉల్లాసం, ఆతాకికత, తృప్తి మొదలైన అనుభావాలలో తన్మయత్వాన్ని పొందడానికి, ఆఖండమార్గంలో నడచడానికి ఆ నాద రచనలు సోపానాలు కాగలవు. సంగతులై దారు అనేది ముచ్చుకేకాని శక్తిగలవారు విదునూర్నూ, విదువేలూ కల్పించుకోవచ్చును; కల్పించుకోవలెను! కీర్తనలకు సంగతులు వేసి పాడే పద్ధతికి త్యాగయ్యే ప్రథమచార్యులంటారు. అదే నిజమైతే ఆయన కింత కంటే వేరేఉండకం కానరాదు. ఆయన తన కీర్తనలను భాషభావాలు మాత్రమే ధ్యానిస్తూ, చల్లగా, ముద్దుగా, స్వచ్ఛంగా ముద్దెగురుపు పెండ్లిపాటలవలె, ఒకమాటు పఠించి వదిలేవాడనీ, ఈసంగతులు, నెరవర్చు, స్వరకల్పనలూ అన్నీ తరువాతి 'విద్వాంసుల' విపరీత కల్పనలనీ కొందరు పోషించేట్లున్నది. కాని, అది వ్యాయంకాదు. త్యాగయ్య సురువుగారింట్లో కచ్చేరీ చేసినప్పుడు 'దొంగకునా ఇటువంటినేమీ' అనే కీర్తన పాడి, దాని మాడవచనంలోని 'కామిత్యఫలదాయకీ యాసీత' అనేపేరిక 'పల్లవి సాహిత్యస్వరములు' పాడి చూపినప్పుడే సురువుగారు 'దొంగకునా ఇటువంటి శిష్యుడు!' అని మెచ్చుకొని తన బహుమాన భూషణాలు ఇచ్చి గౌరవించినాడని సంకటమణిభాగవతుల చరిత్రలోగలదు. ఇదిగాక ఎన్నో కీర్తనల సంగతులు అన్ని శిష్యపరంపరలలోనూ ఒకేవిధంగా నేటికీ పాడే వాడుకలో ఉన్నవి. ఇంకా 'నాదసుధారసం బిలువ నరాకృతాయరా' అనే కీర్తనలో సంగతులు

ఆ నాదసుధారసమూర్తి రాముడు అనే మాటలైనవని త్యాగయ్యే ధ్యానించినాడు.

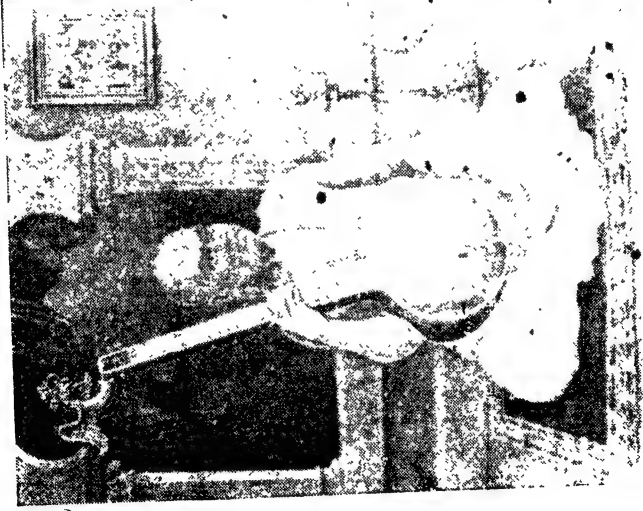
కాబట్టే ఆయనగచనలు భావ, మతం, జాతి మొదలైన ఎల్లలన్నీ దాటి కర్ణాటక సంగీత రసికుల కందరికీ ఈ నూటయ్యెండుకు పైబడి పరమానందదాయకమైన అష్టిగా పరిణమించినవి. ఆయన తెలుగువాడనీ, రామభక్తుడనీ, బ్రాహ్మణుడనీ, ములికినాటి స్వార్థుడనీ, ఎక్కువ అభిమానమో, అసహ్యమో ఆయన పాటలవిషయంలో ఆధునికులు కొందరు చూపడం కేవలం బాలికమని — ఆత్మావతాధుని — చెప్పక తీరదు. అవి ఆతాకికంగా అనుభవించవలసినవి.

కనుక రామభక్తి ఉన్నా లేకపోయినా, తెలుగు సంస్కృతులు రుచించినా రుచింపకపోయినా, అయ్యగారి కీర్తనలు దొరికినన్ని సంగ్రహించడమూ, వాటి వర్ణమట్టులను స్వరూపనాశించేయక భద్రపరచి శిష్యపరంపరలో వ్యాప్తికి శేషడమూ గానగాంధీ రాన్ని ఆ ఆంధ్రస్థులో తామసభించి ఇతరులనుభవింపజేయడమూ—ఇవి ఇప్పటికర్ణాటక నాదకళా రసికుల ధర్మమని నాప్రాధన. ఇది మతధర్మము, కులధర్మము, జాతిధర్మము కాని కాదు. మరి మానవ ధర్మం. వివిధభేదాలతో, అడ్డగోడలతో ఉండేకాలు పెరిగి అనాచారాలపాలై చోతూవుండే మనదేశంలో త్యాగయ్యగారి యీగానకళను పరస్పరస్నేహ సౌహార్దాలకు సాగనంగా ఉపయోగించి మనం ధన్యులంకావలసి వున్నాము. భక్తి లభిస్తే వ్యక్తులు కృతకృత్యతాతారు. కవిత్వం రసింపగలిగితే తెలుగు తెలిసినవారానందిస్తారు. కాని త్యాగయ్యగారి నాదసుధ దొరికితే — హిందువులేకాదు, మన మ్యతావే తరించిపోతుంది. ఆయనకళ నారాయణాస్త్రం. దానికి నమస్కారం తప్ప శేరే ఎదురేమీలేదు.

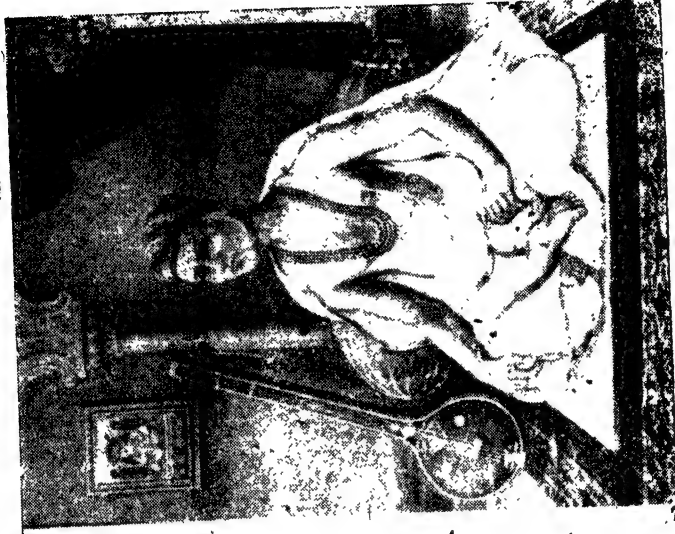
[మొన్న డిసెంబరు మాసాంతాన మద్రాసు మ్యూజిక్ ఎకాడమీవారు జరిపిన శ్రీ త్యాగరాజ శత వార్షికోత్సవ సందర్భంలో చదివిన ప్రసంగం.]

ఆంధ్ర గాయక పితామహుడు శ్రీ త్యాగరాజు

— వారి స్మృతి చిహ్నాలు —

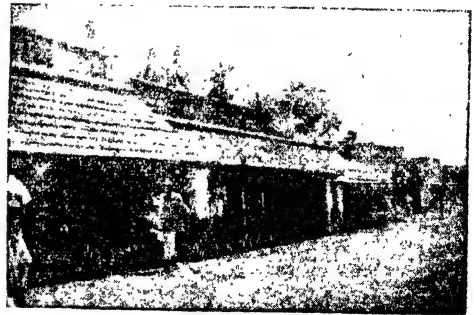
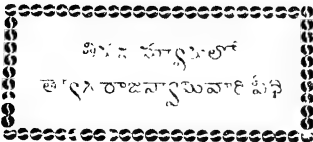
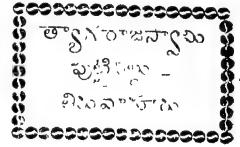
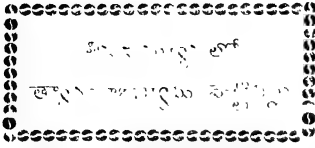

శ్రీ త్యాగరాజు ప్రభుత్వ కళాశాల
వేదకటకమండలం నటించు

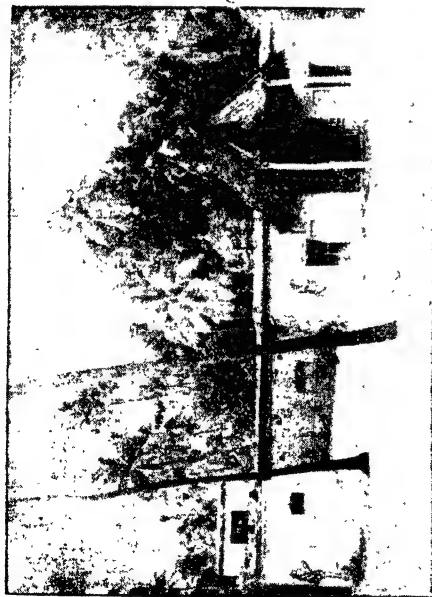
ఆంధ్ర గాయక పితామహుడు
శ్రీ త్యాగరాజు

భారతి - న్యాయ పుష్కరము

—Courtesy: Music Academy, Madras.

ఆంగ్లానుక వితామశుడు శ్రీ త్యాగరాజ్ స్మృతిచిహ్నాలు

శ్రీ త్యాగరాజ్ స్మృతి
త్యాగరాజ్ స్మృతి
సమాధి మందిరము

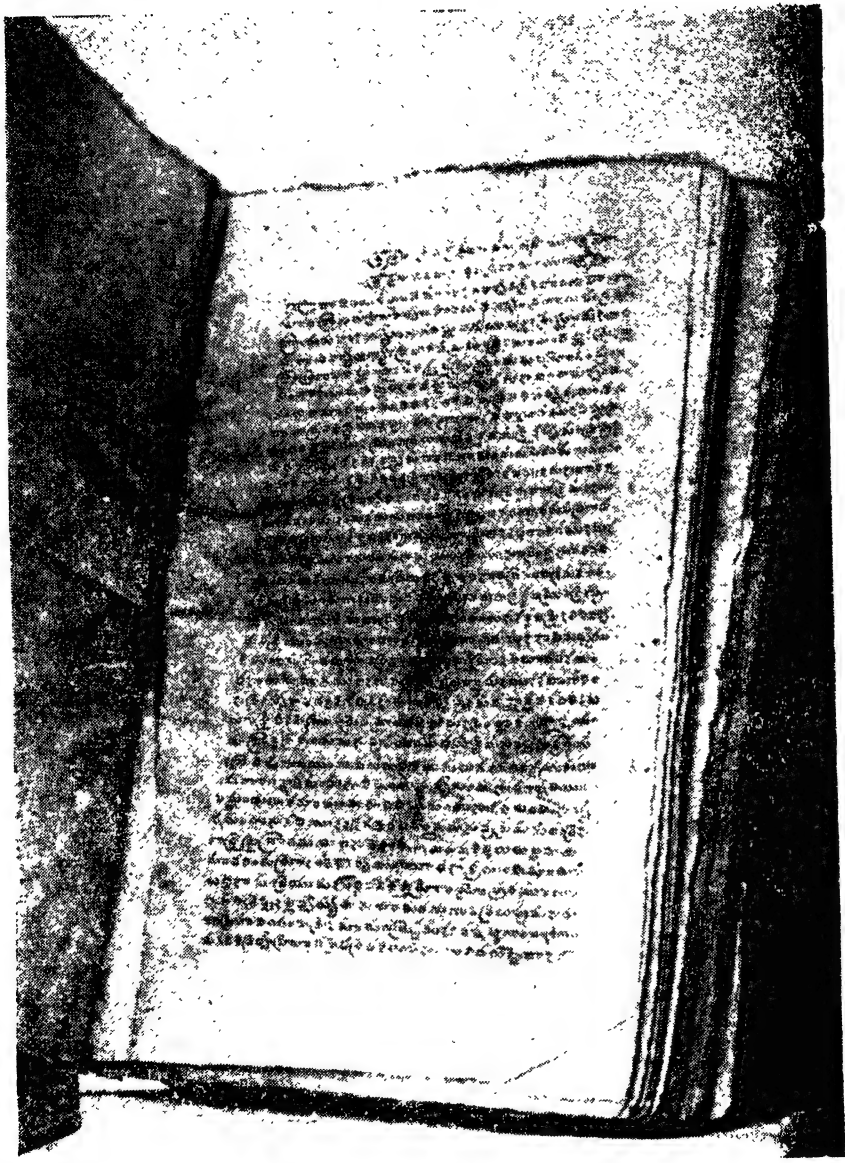
త్యాగరాజ్ స్మృతి
సమాధి - శిల్పకళాశాల
Courtesy : Music Academy,
Madras.

త్యాగరాజ్ స్మృతి చిహ్నాలు
ప్రతిష్ఠాపనకు
సమాధి మందిరము
సమాధి మందిరము
సమాధి మందిరము

(Courtesy : Sowashtra Sabha, Madura.)

భా ర తి - వ్యయ పుష్కము

నందరు పోతన భాగవతపు వ్రాతప్రతిలోని తొలిపుట

—Courtesy : Sowrashtra Sabha, Madura.

పాణిని సూత్రాలు -

ఆ నా టి వి శే షా లు

= శ్రీ గరికిపాటి కృష్ణమూర్తి =

అ, ఆ-లను, క, ఖ-లను సూత్రాలలోనికి కుదించడంతో వ్యాకరణశాస్త్రం బయలు దేరింది. ఇవే 'అథర్వాసూత్రాలు' అని గర ఉన్నవి. వీటిని మాహేశ్వరసూత్రాలు అని వ్యవహరించుతారు. "సృష్టావసానే నట రాజరాజ్ ననాద ధక్కాం ననపంచవారం, ఉద్ధర్తకామః సనకాదిసిద్ధాన్ ఏతద్విమర్శే శివసూత్రజాలమ్" అని సందికేశ్వరకృతకాశి కలో ఉన్నది. సనకాదులను ఉద్ధరించటానికి శివుడు గర సార్లు ధక్క వాయిస్తూ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. అవే ఈ మాహేశ్వర సూత్రాలు. ఆధ్యాత్మికచింతతో తపస్సు చేస్తున్న సనకాదులకు అవి తీదాంతపరంగా అర్థమయినవి. ఒకపక్కన వ్యాకరణనిర్మాణ చింతతో తపించుతున్న పాణినికి 'అథర్వా' వ్యాకరణసూత్రాలుగా ఆధ్వని పరిణమించింది. పాణినియశిక్షలో "యే నాక్షరసమామ్నాయ మధిగమ్య మహేశ్వరాత్, కృత్యం వ్యాకరణం ప్రోక్తం తస్మై పాణినయే నమః" అని ఉంది. మహేశ్వరుడివలన అక్షర సమామ్నాయమును పొంది(అటలు, కఖాలు) వ్యాకరణమంతా రచించిన పాణినికి నమస్కారము అని దాని అర్థము. పాణినికాని, పతంజలి కాని ఈ శివుడి పేరే యెత్తలేదు. అచ్చులు,

హల్లులు అనేనంజ్ఞలు ఈ మాహేశ్వరసూత్రాలవలన లభించినవే. ఈసూత్రాలలో అక్షర సమామ్నాయమును మేకుబిగించే శాదు. ఇటు అక్షరము అటు కదిలించ వీలు లేదు. 'హయవరట్' అనే సూత్రం 'హరయ వట్' అని చదివితే శాస్త్రమే హరహరా అవుతుంది. ఈ మహేశ్వరసూత్రాలు పునాదిగా చేసుకొని ౮ అధ్యాయాల కట్టడం పాణిని కట్టాడు. ఒక్కొక్క అధ్యాయానికి ర పాదాలు.

పాణినిసూత్రాలవల్ల, అప్పటికాలంలో నంగతులు కొన్ని తెలుసుకోవచ్చు. పాణిని సూత్రాలు వ్రాస్తే, వాటికి ఉదాహరణం, ప్రత్యుదాహరణం పతంజలి ఇచ్చాడు. సూత్రంలోకంటే ఒక్కొక్కప్పుడు ఉదాహరణంలో ఎక్కువ స్పష్టంగా అప్పటికాలపు నంగతి తెలుస్తుంది.

ఆరోజుల్లో నేషభాషలు బాగా ఉండేవి. వైన. ఉత్తరీయం(ఉపసంవాసన), మోకాళ్ల దాకా బట్టలు కాకుండా ముంగాలువలకు (ఆప్రపదీనం), కొత్తబట్టలు (నిష్పృవాణి; తంత్రక) కట్టుకొనేవాళ్లు. కాళికి సరిపడ చెప్పలు(అనుపదీనా ఉపాసత్) తొడిగే వాళ్లు. 'తిలతైలం', 'నర్వపతైలం'(ఆపమాన)

వజ్రరామానె లన్ని ఉండేవి. కాబావెన్న కరగించిన నెయ్యి(హైయంగవిన) వేసుకొనే వాళ్లు.

భోజనానికి ఏమీ ఇబ్బంది ఉన్నట్టు కనపడదు. అనేకరకాల ధాన్యాలు పాణిని చెపుతాడు. “వీహి, శాలి, ముగ్గ, యవ, యవక, తిల, గోధూమ, మాష, ఉమీ (Linseed), భంగ”(Hemp)వజ్రరా. రెండునెలల పంట ఒకటి ఉండేది. ‘పష్టికా’ధాన్యా — ‘పష్టిక’ అని దాని పేరు. “పష్టిరాశ్రేణ పచ్చ్యంతే”—ఓంరోజులలో పండుతుందికాబట్టి. ఇన్ని ధాన్యాలు ఉన్నవి అంటే కాలువలు తేకుండా పని జరగదుగదా? పతంజలి ఏదో ఒకసందర్భంలో “శాల్యర్థం కుల్యా నీయంతే” “పరివైరుకోసము కాలువలు తీస్తారు. వైరు కోసముగదా ఇవి అని ఆకాలవలో సీట్లు తాగకుండాఉంటారా”అని అంటాడు. దున్ని సంతమాత్రానే పండే పంటలు ‘కృష్టపచ్చాశ్’ అనేవాళ్లు. ఈసాలంలో ఎన్నివిత్తులు చల్లాలి అంటే “ప్రాఫీకం త్తేత్రం, ద్రాణీకం త్తేత్రం”—ఇందులో ఒక తూమెడు, ఇందు లో ఒక కుంచెడు అని చెప్పగలిగిన ఆనా మిాలు ఉండేవాళ్లు. ఒక్కచేతిమీదుగా ఎంత పంటైనా చెయ్యగలిగినవాళ్లు ఉన్నారు. “ప్రాఫీకీ బ్రాహ్మణీ, ద్రాణీకీ బ్రాహ్మణీ”— ఒక ప్రథంగాని, ఒక ద్రోణంగాని బియ్యం వండ గలదు ఆ బ్రాహ్మణీ.

‘ఆస్తికులు’, ‘నాస్తికులు’, ‘వైష్టికులు’ Fatalists)అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకు వస్తున్నవాళ్లే. ఈ నాస్తికుల్లో లోకాయతం Materialism)చదివేవాళ్లుకూడా ఉన్నారు. ‘లోకాయతికః’. దేవాలయాలుకూడా పుం

డవేమీ. ‘అగారాంతాకృత్’ అని సూత్రం. అగారాంతశబ్దమునకు ౪౯ అనే ప్రత్యయం వస్తుంది. దేవాగారమం దు ని యుక్తుడు ‘దేవాగారికః’ (పూజారి) అని ఉదాహరణ ఇచ్చారు.

అప్పుడుకూడా బస్తీవాడి టక్కురితనం, నాజూకు ఈరెండూ ప్రసిద్ధిగానే ఉండేవి. “నగరాత్ కుత్సనప్రావీణ్యయోః”అని సూత్రం. వీడు గజదొంగ అని చెప్పాలంటే‘నాగ రకఃచోరః’అనాలి. ఈ శిల్పి గొప్ప పనివాడు అనాలంటే ‘నాగరకః శిల్పీ’అనాలి. నగర వాసులు ఈబ్రాహ్మలు అనాలంటే‘నాగరాః బ్రాహ్మణా’ అనిమాత్రమే అనాలి. ‘నగర కాక’శబ్దం ఆక్షేపార్థంలో ఉన్నది. ఆ నగర కాకం మన పల్లెటూరి గల్పిలాయితీ ప్రతి ద్వంద్వ అయిఉండవచ్చు.

ఆరోజుల్లోను శరీరాయాసంచేత జీవించే వాళ్లు (వ్రాతినః), కూలిమీద బతికేవాళ్లు (భృతకః) ఉన్నారు. వేతనంమీద జీవించే ‘వైతనికులు’, వ్యాపారంమీద జీవించే‘క్రయ విక్రయకులు’, ఆ ఆయుధవృత్తిచేత జీవించే ‘ఆయుధీయులూ’ ఉన్నారు. వేతనాదిగణం ఒకటి పాణిని చెప్పాడు. వేతనాదులవల్ల జీవించేవారు అనే అర్థంలో. ఆగణంలో వాహన, జాల, శయ్యా, ఉపనిషత్, ఉప దేశ వజ్రరాలు ఉన్నవి. వీటిమీద జీవించే వారు ఉన్నారన్నమాట. వడ్డీలమీద బతికే ‘వార్ధుషికులు’, రెండుమూడురెట్లు వడ్డీకింద తీసుకొనే ప్రయోజకులు ‘వై్యగుణికులు, త్రై్యగుణికులు’ ఉన్నారు. ‘ఉద్వర్తకులు’ వచ్చి తలంటిపోస్తే హాయిగా నిద్రపోయి తెల్లవారి లేచేటప్పటికి నుఖంగా నిద్రపట్టి

దా అని 'సాఖశాయనికు'లచేత అడిగించుకొనే శ్రీమంతులు, 'వైష్ణవాహస్నికులు' (సహస్రస్కములుకలవారు), 'గాసాహస్నికు'లు ఉండేవాళ్లు. శ్రీమంతు లున్నారంటే నాణాలు ఉన్న వన్నమాటే. "రూపా దాహ తప్రశంసాయాం" అని సూత్రం. ఆహారమైనది (Coined), ప్రశస్తమైనది అనే అర్థంలో 'య'ప్రత్యయము విధించాడు. 'రూప్యః కార్వాపణః' అనినాణముఅనే అర్థంలో అనాలి. కార్వాపణం, పాదం, మాపం వర్తరా నాణాలు ఉన్నవి. ఇన్ని నాణాలు, డబ్బు ఉంటే రాజు గారు పన్నుతీసుకోకుండా ఉండడుగదా. 'కారనామ్ని చ ప్రాచామ్' అని సూత్రం. తూర్పుదేశంలో పన్నులు అయినప్పుడు దాని కీకార్యం పాణిని చెప్పాడు. ఉదాహరణం లో 'ముకుటే కార్వాపణం, దృపది మాప కమ్' అని రెండుపన్నుల పేర్లున్నవి.

ఇంత రాజ్యసంక్రమం, ఇంత వ్యాపారం ఉన్న రోజుల్లో సముద్రయానం లేకుండా ఉంటుందా? వేదంలో 'సప్తసింధవః' అని ఉంది. నవీనపరిశోధకులు వారి బుద్ధిలింతా ఉపయోగించి "సింధు అంటే సింధునది. కాని ఇక్కడ 'సింధు' అంటే నది అనే అర్థము. సప్తసింధు అంటే ఏడునదులు" అని చెప్పి ఆ ఏడునదులు ఎవ్వీ అని అడిగితే, పంజాబు లో గి, మిగిలినవి రెండూ వాగులు, నటదలు కలిపి చెప్పి, వేదకాలనాటికి సముద్రం అంటే ఏమిటో తెలియదు అన్నారు. పాణిని లో 'ద్వీప' 'అంతరిప' శబ్దాలు కనిపించుతవి. 'సముద్రా న్నావి మనుష్యే' అని ఒక గణ సూత్రం ఉంది (౪-౨-౧౨౭). కాబట్టి పరి శోధకులకు ఏమీ ఆధారం ఇక్కడ లేదు.

పాణినినాటికే న్యాయ, నిరుక్త, మీ మాంసా, వ్యాకరణ, శిక్షా, లోకాయత, జ్యోతిష, వాస్తువిద్యా, ముహూర్తవిద్యా, ఉపనిషత్, ఆయుర్వేదశాస్త్రములు చదువుకొనేవాళ్లు. చదువుకున్నంతమాత్రాన అందరకూ వస్తుందా చదువు? "దృశ్యంతేహి కృత ప్రయత్నా శ్చాప్రవీణాః, అకృతప్రయత్నా శ్చాప్రవీణాః" - ప్రయత్నం లేకుండా ప్రవీణులు అయిన వాళ్లున్నారు, ప్రయత్నించినా ప్రావీణ్యం రానివాళ్లూ ఉన్నారు అని భాష్యం. చదువువచ్చినంతమాత్రాన సంపాదన అందరకూ వస్తుందా? "సమాన మీహమానా నాం చాధీయానానాంచ కేచి దర్శయ్యజ్యంతే" అవశే న. స్వాభావిక మేతత్ - ఇద్దరికీ కోరిక సమానమే, ఇద్దరూ గట్టిగా చదివారు. ఒకరికి డబ్బు వచ్చింది, ఒకరికి రాలేదు. అది లోకస్వభావము అన్నాడు భాష్యకారుడు.

పాణినిరోజుల్లో నటులకు 'నటసూత్రాలు' ఉండేవి. సన్యాసులకు భిక్షాసూత్రాలు ఉండేవి. ఎన్ని సూత్రాలు చెప్పినా దృఢంతో జీవించే సన్యాసులూ (దాండాజనిక) ఉండేవాళ్లు. ఆయుర్వేదం వృద్ధిలో ఉన్నప్పటికీ చిన్నతనంలో ముసలివాలకం పడిన వాళ్లూ (యువజరతీ), చిన్నతనంలోనే బట్టతల అయినవాళ్లూ (యువఖలతీ) ఉండేవాళ్లు. మందులేని రోగాలు కొన్ని. వాటిని 'క్షేప్రయో వ్యాధిః' అన్నాడు పాణిని. అంటే శరీరాంతరమందు చికిత్సమేగాని ఈజన్యులకుదరవు.

కొన్ని తాగుబోతుదేశాలుండే! 'సురాపాణాః ప్రాచ్యాః, ధీరశాణాః'

నరా'—తూర్పువాళ్లు బాగా తాగేవాళ్లు; ఉత్తరదేశస్థులు పాలే తాగేవాళ్లు. తాగిన వాళ్లు ఎంత సాహసకృత్యమైనా చేస్తారు, అయశ్శూలంలాగ—'అయశ్శూలికః'. 'బ్రహ్మ వర్చసు'లు కొంతమంది, 'పల్వవర్చసు'లు కొంతమంది. వీరి ముఖంమీద ఉండే వర్చస్సు వారు తిన్న మాంసంవర్చస్సే. అప్పుడు కూడా అన్యశ్శులు ఉన్నారు. 'శూద్రాణా మనిరవసితానామ్' అని సూత్రం. నిరవసీతులు అన్నం తిన్న గిన్నెలు తోమినా పనికిరావు. తోమితే గిన్నెలు పనికివచ్చినట్టయితే వారు అనిరవసీతులు. 'అనిరవసీతులు' అయిన శూద్రులు' అన్నాడు పాణిని. అంటే బ్రాహ్మణులు తమ పాత్రల్లో శూద్రులకు అన్నంపెట్టేవారేమో. 'మాల'శబ్దం 'సంకలా'దిగణంలో ఉంది. ఈ ఇల్లు మాలలు కట్టేరు అంటే 'మాలా గృహమ్' అనాలి.

'అసూర్యంశ్చై'లు— ఘోషాపత్రీలు అప్పటినుంచీ ఇప్పటివఱకూ వస్తున్నాయి. అలలు కులకూడా అప్పుడు కొదవలేదు. చక్కగా గొట్టనిమరుకుంటూ 'తుండపరిమృజాడు' సూచుంటాడు. 'పాత్రేనమితుడు' ఒకడు. గోజనంవేళకు తయారు, పనికి సున్నా ఉయ్య. ఇంకోఆయన 'మాతరిపురుషః', ఇంకొకడు 'పితరిశూరః', మఱొకఆయన గొట్టినతరువాత తృప్తిపెట్టుగడు, గర్భంలోన్నప్పుడుతప్ప—'గర్భే తృప్తః'. 'త్రైశ్చయూనియః' సంఘాలు ఉండేవి కాబోలు పాణినికాలంలో. 'పూగాభ్'

యోఽగ్రామణీపూర్వాత్' అని సూత్రం. పూగం అంటే, అర్థకామప్రధానులు, నియతవృత్తిలేనివారలు, నానాజాతీయులు అయిన వారి సంఘం. ఈసంఘంవారు ఎట్టిజెండాలు వేసుకొని ఊరేగేవాళ్లేమో. ఈసూత్రానికి ఉదాహరణంగా 'లోహితా ధ్వజా యస్య పూగస్య తాహితధ్వజః' అని చెప్పారు. ఎట్టిజెండాగలిగిన సంఘం అన్నమాట.

అరోజుల్లో 'బ్రాహ్మకం' అనే దేశం ఉంది. అక్కడ బ్రాహ్మణులంతా ఆయుధజీవులు. వీరు ఇలాగ ఔత్రధర్మం అనుసరించుతుంటే వీరి బ్రాహ్మణధర్మం అవలంబించిన క్షత్రియులు ఉన్నారు, 'శాకపాణ్ణివులు'. శాకప్రియులట ఈ పాణ్ణివులు. అంటే కందారాజులు. పాణిని అనేకఆయుధజీవి సంఘాలు పేర్కొంటాడు. క్షుండ, మాలవ, పృథక, పర్ష్యు (Persian) వగైరాలు.

'గాడిద గుడ్డు' వేదకాలంనాటిది కాబోలు. 'ఇషేత్వా' అని మొదలుపెట్టే అధ్యాయానికి 'ఇషేత్వకః' అని పేరు. అలాగే వేదంలో 'గర్దభాండ' శబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయానికి 'గర్దభాండః' అనికాని, 'గర్దభాండీయః' అనికాని పెరు. ఆ గర్దభాండశబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయము కనపడటం లేదు. భాష్యంలో ఉదాహరణం ఉందికాబట్టి వెతకమన్నాడు ఒక వ్యాఖ్యాత. ఈ 'గాడిదగుడ్డు' తెనుగుని ఇంకా పట్టుకొనేఉంది, అధ్యాయం కనపడక పోయినా.

గ్రంథాలు నాలుగుతెగలుగా విభజించాడు పాణిని. ౧. దృష్టం సామ. ఈవేదం ఎవరికో కనపడింది. అది వారు చూసి చెప్పారు. ౨. ప్రోక్తం, ౩. ఉపజ్ఞా. ఈ రెండూ ఒకటే. ఏదైనా ఒక శాస్త్రంలో తమ ప్రతిభచేత మొట్టమొదట ఒక గ్రంథం వ్రాస్తే అది ఈరకంలోకి వస్తుంది. పాణినియవ్యాకరణం ఈ విభాగంలోనిది.

౪. 'అధికృత్య కృతే గ్రంథ' అని పాణిని ౪ వరకం చెప్పాడు. ఋషులుకానివాళ్లు ఏదైనా గ్రంథం వ్రాస్తే అది 'కృతోగ్రంథః'. పాణినిరోజుల్లో ఇంద్రజననం, యమసభ, శిశుక్రిందం(పిల్లలపడుపు) మీద గ్రంథాలు ఉండేవి. అవి ఇప్పుడు కానరావు.

దేశ భేదాన్ని పురస్కరించు కొని ప్రయోగభేదం ఉండేది భాషలో. 'ప్రాచాం మతే, ఉదీచాం మతే'—తూర్పువారికి ఇది సాధువు, ఉత్తరాదివారికి ఇది అని పాణిని చెప్పాడు. ఇటువంటి మహామహులు పాణిని పతంజలుల రోజుల్లోనే 'వైయాకరణఖిసూచి' ఉండేవాడు. ఎవరైనా ఏదైనా ప్రక్రియ అడిగితే పైకి చూసేవాడు ఆయన.

అప్పటిరోజుల్లోవాళ్లుకూడా శుభంగా ఉండేవాళ్లు. పతంజలిభాష్యంలో ఈశ్లోకం కనబడుతుంది:

“దురా దావసథా న్ముత్రం
దురాత్పదావసేచనం,
దురాచ్ఛభావ్యం దస్యభ్యః
దురాచ్ఛ కుపితా ద్యురోః” —

ఇంటికి దూరంగా మూత్రవిసర్జనం, దప్రతాళనం చెయ్యాలి. దొంగలకు

దూరంగా ఉండటం మంచిది. కుపితుడైన గురువుజ్ఞానికి పోవద్దు.

ఇంకొకచోట గురువుగారు 'చపేట' (చెంపకాయ) ఇవ్వటంకూడా చెప్పాడు.

బంగారునగలు కొన్ని పతంజలి చెప్పాడు. కుండిక, కటకము, స్వస్తిక. ఇప్పటి స్వస్తిక గాజులకు, స్వస్తికాభరణాలకు సంబంధముండేమో.

ఉణాదిసూత్రాలని ఉన్నవి. అవి శాకటాయనుడు వ్రాశాడు. పాణినికంటే ప్రాచీనుడు. ఈ శాకటాయనుడు ప్రతికబ్బెన్ని ధాతువుల్లోనుంచి తయారుచేస్తాడు. పుష్పస్త్రి వాది ఆయన. పాణిని 'ఉణాదయో బహుళమ్' అని ఒక్క సూత్రంతో అన్ని సూత్రాలూ తోసివేశాడు. అంటే పుష్పస్త్రి పక్షం పాణిని ఒప్పుకోలేదు అని అంటారు.

అష్టాధ్యాయంలో ౮ అధ్యాయాలు ఉన్నవి. ౧ వ అధ్యాయంలో నిర్వచనం వస్తే రాలు చెప్పాడు. ౨ సమాసాలు, ౩ ధాతు ప్రత్యయాలు, లుక్ నియమాలు, ౪ స్త్రీ ప్రత్యయాలు, గోత్ర ప్రత్యయాలు, ౫ శబ్దాలు, ౬ సంధినియమాలు, స్వరనియమాలు, ౭ ఛ, ఛ, ఖ. ఛ వస్త్రెరా నియమాలు, ఇడా గమము, యుష్మదస్మద్ శబ్దాలు, ౮ ద్వీరుక్త ప్రకరణం, ప్లుతము, పూర్వత్రాసిద్ధం.

ఈ పూర్వత్రాసిద్ధియాధికారంలో ఎరి శాస్త్రం పూర్వశాస్త్రాన్ని బాధించదు. పూర్వశాస్త్రం పరశాస్త్రాన్ని బాధించదు. అంటే ఈభాగంలో ఏదో ఒకసూత్రమే వర్తించుతుంది. 'మృత్ మయ' అని ఉంటే 'త'కారానికి అనునాసిక వచ్చి 'మృక్'

మయ' అయింది. అప్పుడు ఇంకోసూత్రం వచ్చి 'స' కారాన్ని 'ణ' కారం చేస్తా నంటుంది 'మృణ్మయ' అని. కాని పూర్వతా సిద్ధియాధికారంలోనిది కాబట్టి ణకారం రాబోతున్నప్పుడు సకారం అసిద్ధమై కనపడ కుండాపోతుంది. తకార మున్నట్టుగా ణకారి సూత్రానికి కనపడుతుంది. సకారం ఉంట్ గాని ణకారం గాదు. అందువల్ల ణకార సూత్రం వెనక్కి తిరిగివస్తుంది. 'మృన్మయ' శబ్దమే సాధువు అవుతుంది.

ఇటువంటియత్తులు అనేకం కల్పించి పాణిని శాస్త్రుని విర్మించాడు. ఈ శాస్త్రు విర్యాణంలో పాణిని అనమానశాలము విదిత మాతున్నది. ఏభాషకూ ఇటు వంటి వ్యాకరణశాస్త్రు లేదు. "ఏకః

శబ్దః సమ్యక్ జ్ఞాతః సుష్ట ప్రయుక్తః స్వగ్రేలోకే కామధుక్ భవతి"—శబ్దమొకటి బాగా తెలుసుకొని ప్రయోగించినట్లయితే స్వగ్రేలోకంలో మనపాలిట కామధేనువు అవుతుందిట. అటువంటి గట్టినమ్మిక ఉన్న వాళ్లు కాబట్టే ఆరోజుల్లో అటువంటిశాస్త్రుని నిర్మించగలిగారు. ఇప్పుడు అపశబ్దం ఎందుకు ప్రయోగించావయ్యా అని ఎవరినన్నా అడిగితే 'ప్రయోగించాలని ప్రయోగించాను' అనే భోజులు. అపశబ్దప్రయోగమందు తాత్పర్యమున్నట్లయితే సాధువేదో తెలుసు కోవాలిగదా ! పొరబాటు సాధుశబ్దం ప్రయోగించకుండా ఉండేందుకు. అందు కైనా వ్యాకరణం చదువుకోవాలి.

దేశ స్వాతంత్ర్య సిద్ధియే

వీరుని దీక్షా కంక్షణము

బల పరాక్రమ వీర్య తేజోనంపన్నత్య
ముసకు దివ్యరసాయనము
పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీవామృతము

ఆయుర్యేదాశ్రమము
లిమిటెడ్,

శ్యామలాచార్యగర్ : మద్రాసు.

A PINCH OF
"TILAK" BRAND
MISKY ASAFOETIDA.
IN
EVERY DISH
APPRECIATED
FLAVOUR

GOPAL CHAMPSHI & Co
30 Govindappa Naick St.
Madras.

ప్రసిద్ధి కెక్కిన

తరిక్ మార్కు

మిస్కి యుంగువనే వాడండి.

వాసనకు మున్నా, రుచికిన్ని

శ్రేష్ఠమయినది

అన్నిచోట్ల కారకుడు.

గోపాల్ చాంపీ అండ్ కంపెని

ఇంగువ, మర్చంటు,

80, గోవిందప్ప నాయక్ వీధి, మదరాసు.

పాడూఫీసు :

త్రాండి :

బొంబాయి.

మధుర.

భారత పరిశ్రమల ఆయువు పట్టు ఇంకను
బ్రిటిషువారి చేతులలోనున్నది.

మనమందర మైకమత్యముతో కలిసి కృషిచేసినప్పుడే
అవి మనకు వశము కాగలవు.

తక్కువ పెట్టుబడితో, జాతీయ పరిశ్రమలు వెలకొల్పుటకు
బ్రహ్మాండమైన ప్రణాళిక.

★ మా సోడావాటర్ మెషినులను స్థాపించుడు.

★ పరిమళద్రవ్యములను, టాయిలెట్ వస్తువులను
ఉత్పత్తి చేయుడు.

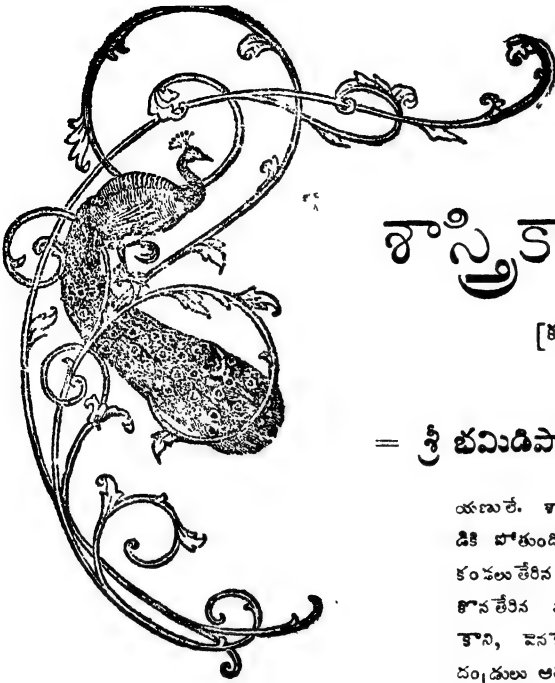
మేము చిన్నవి, పెద్దవి లన్ని రకముల సోడావాటర్ యంత్రములు,
సుగంధ తైలములకు, టాయిలెట్ వస్తువులకు ఉపకరించే పరికరములు
మిక్కిలి చౌకధరలకు సప్లయిచేయుదుము.

ఉచితముగా మీకు ప్రవీణుల సలహాకూడ నొసంగబడును.

THE ESSENCE & BOTTLE SUPPLY AGENCY,

14, Radha Bazar Street,

CALCUTTA.

శాస్త్రికారేజీచదువు

[కథానిక]

= శ్రీ భవిషిపాటి శివరామకృష్ణశర్మ =

“ఉం చదమా, తీసెయ్యడమా?” ఇదే రామశాస్త్రికి పట్టుకున్న గట్టిసమస్య.

రామశాస్త్రి స్వగ్రామం పుల్లెటిళ్ళురు. అమలా పురం హైస్కూలులో చదివి స్కూలు ఫైరలు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడయ్యాడు. అట్టే తెలివిలేటలు లేకపోయినా, అహోరాత్రా అప్పిచేయడం చేత పరీక్షలో మంచి మార్కులే వచ్చాయి. దాంతో శాస్త్రికి ఏకారేజీలోనో చేరి ఉన్నతవిద్య అభ్యసించాలనే ఉబలాటం ఎక్కువయింది. ముగ్గుడి పట్టుదలకల్ల నైతేనేమి, ఇరుగుపొరుగు వారి ప్రోత్సాహంకల్ల నైతేనేమి శాస్త్రి రిల్లదండ్రులు అతణ్ణి ఇంటరుమీడియట్లు క్లాసు చదివించేందుకు ఒప్పుకున్నారు.

శాస్త్రి రిల్లదండ్రులు బాగా ఇంత వున్నవాళ్లనే చెప్పాలి. శాస్త్రి తండ్రి పంచకావ్యాలూ పూర్తిచేసి కర్ణసాయం చూచుకోడం మొదలెట్టాడు. శాస్త్రి ఇంట్లో వున్నవాళ్లంతా పూర్తిగా పూర్వాచారపా

యలులే. శాస్త్రి మాత్రం ఆ వాసిన లేకుండా ఎక్కడికి పోకుంది? శాస్త్రికి విశాలమైన కాటుకకళ్లు, కంఠలులేరిన కళిగం, సామాన్యమైన పాదగు, కొంచెం కొనలేరిన చుక్క—అన్నీ బాగానే వున్నాయి. కాని, ఇనకాల పిలకొక్కటి మాత్రం వచ్చింది! రిల్లదండ్రులు ఆతణ్ణి పిలక పుంచుకోమని పట్టుబట్టలేదు. దాన్ని తీసేసేందుకు అతనికే ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. ఆ ప్రాంతాలలో ఇంకా పిలకలూ, గుండ్లూ తరచు చూస్తూవుండడంచేత శాస్త్రిని చూచి తక్కిన పిల్లలు అట్టే ఏడిపించేవారు కాను. ఇవ్వుడు కారణాలే చేర బోతున్నాడు కనుక పిలక “పుంచదమా, తీసెయ్యడమా” అని రెండు-రోజులపాటు శాస్త్రి తీగ్రంగా ఆలోచనచేసేడు. చివరికి “కారణేకరాల్లయితే మాత్రం, నా పిలక ఏమైనా వాళ్ల కాళ్లకి ఎడ్డుపడుతుంది కనుక నా? అడికాక, పిలక వున్నంతమాత్రంచేత పరీక్షలో మార్కులేమీ తగ్గించెయ్యగలదా. అందుచేత ఇన్నాళ్ల నుంచీ నాతోటే పుంటూవచ్చిన ఈ పిలకని, పాపం, ఇప్పుడెందుకు తీసెయ్యాలి?” అని సమాధానపరచుకొని పిలక పుంచుకొనేందుకే నిర్ణయించుకున్నాడు శాస్త్రి.

* * *
ప్రాద్దున్నే ప్రిన్సిపలుగారిని కలుసుకునేందుకు కారణికి వెళ్లేడు శాస్త్రి. అక్కడ ఎవరూ లేరు.

అంతా నిశ్చయంగా వుంది. “వచ్చేతే ఇంకా కాలే దేమా” అనుకొని అక్కడే చరిత్రపడ్డాడు. అంతకంటే ఎండ ఎక్కువవుతోంది. ఎవరూ రావడంలేదు. చూరా న్నుంచి తొమ్మిదిగంటలు వినబడ్డాయి. ఇంకో అరగంట గడిచింది. ఎవరూ రావడంలేదు. “ఛీ, ఇదేంకాలేటి! మా హెడాప్టరుగారు పదింటికి వచ్చేవారు, ప్రిన్సి పలుగారు అభిమతమేం తొమ్మిదింటిపైనా రావడా?” అని విసుక్కుంటూంటే చూస్తున్నది ఎవరో వస్తో న్నట్లు అనింది. “ప్రిన్సిపలుగారే కావాలి, అంతా దీవిగా వస్తున్నారు” అనుకొని చుట్టుకొన లేచి నిలు చున్నాడు. “ఇంకా అంత దూరంగా వుండగానే అప్పడే నుంచోడం ఎందుకు” అనుకొని మళ్ళీ కూర్చు న్నాడు. “వచ్చిందా? ఈ పంకాడిదగ్గన మేమిటా అనుకొని ప్రిన్సిపలుగారు అసహ్యపడతారేమో” అని సంకోచించి, ఆయన ప్రతిమరిగా కూర్చున్నాక వద్దా మనుకొని లేచి గబగబా పక్కకి వెళ్ళేడు. కొంచెం సేపు అటూ ఇటూ తిరిగి మళ్ళీ వచ్చి చూసేటప్పటికి కొంచెనే పూర్ణమై లేచిలు దులుపుచున్నాడు! “ఇంకా అయ్యవారు రాలేదుకాబోలు” అనుకుని వెనక్కి తిరిగి బోతుంటే “ఎప్పుడు వచ్చేరండీ అబ్బాయిగారూ? రండి, రండి.” అంటూ వినయం వుట్టిపడేలాగ పలక రించేడు పూర్ణమ. “ఏమిటి, ఇంతకముం ఎప్పుడూ మీ ముఖం నే వెంగలు, నా ముఖం వీడేరగదా, ఇంత మర్యాదగా పలుస్తాడు?” అనుకొని, తెల్లబోతు—

“ప్రిన్సిపలుగారు ఎప్పుడు వస్తారు?” అని నవ గేడు కాస్త్రు.

“ప్రిన్సిపలుగారు ఎప్పుడో? ఇంకా రాలేమింది— ఏడా మిగిలయ్య”

“అ! ప్రిన్సిపలుగారు వచ్చేందుకు నా దియ ఏమిటోయ?”

“అదికాదండీ అబ్బాయిగారూ — మా మామాయి—”

“ఇంకా కాలేటిలో అడుగేదా పెట్టలేదు, అప్పుడే నీకు మామాయి కావాలా? ఏం న్యాయంగా వుంటోయ?”

“చెలితే నమ్ముకొని బాబయ్యా, ఇవారే ఇంకా కాఫీకూడా తాగలేదండి.”

“నువ్వు అలా అంటావుకాని, నేనుమాత్రం తాగినా ఏమిటి?”

“అయితే, ఇద్దరం వల్లి తాగివద్దాం, రండి” అంటూ ముందు కొక అడుగు వేసేడు పూర్ణమ కాస్త్రు తాగకుం కనిపెట్టి. “ఇంక ఈ ఘటం ఎలాగా వదిలేలా లేదు, ఎప్పుడోప్పుడు ఎలాగా పారెయ్యాలిదా” అను కొని కాస్త్రు ఓ పావలకాకు తీసి అతని చేతిలో పెట్టేడు. అది పుచ్చుకుని మరి మాట్లాడకుండా గది లోకి వెలిపోతున్నాడు పూర్ణమ. “ఏయ్, పావలా పుచ్చుకునికూడా నేను అడిగినదాని? సమాధానం చెప్పకే?” అని అరిచేడు కాస్త్రు.

“చాల్లండి, ఇంతోటి పావలా ఎలాగైతేనేం ఇచ్చేరు!”

“ఇంతోటిపావలా కాకపోతే, ఇంతకంటే పెద్ద పావలాలు ఇప్పుడు ర వడం లేండే మరి!”

పూర్ణమకు నవ్వువచ్చింది.

“అబ్బో, ప్రిన్సిపలుగారు ఇప్పుడప్పుడే ఎలా వస్తారండీ? మధ్యాహ్నంకాని రారు.” అంటూ లేచిలు సర్దడం మొదలెట్టేడు.

“ఇంతోటి సమాధానానికి ఇంతోటి పావలా పరిపోయింది కాదు కాబోలు కోయనకి” అని నవలకుంటూ వెలిపోయేడు కాస్త్రు.

మధ్యాహ్నం మళ్ళీ కాస్త్రు వెళ్ళేటప్పటికి ప్రిన్సి పలుగారు గదిలో వున్నారు. కాస్త్రు ఆయనగదిలో ప్రవేశించి చూచేటప్పటికి నలుగురైదుగురు అడపిల్లలు ప్రిన్సిపలుగారి లేచిలు కెదురుగా నుంచునివున్నారు. గదినిండా కుర్చీలూ అసె అమర్చబడివుండొచ్చేదే వాళ్ల ప్రక్కనిమాత్రమే కొంచెం స్థలమంది. “బాత్రిగా వయసావ్చిన అమ్మాయిలప్రక్కని నుంచోడ మేమిటి” అనుకొని కాస్త్రు ప్రిన్సిపలుగారి కుర్చీ ప్రక్కకి వెల్లి నుంచున్నాడు. “ఏయ్, నీ కేమీ మేనర్నలేవా, మీద కొచ్చి పడతావు? అక్కడకు పోయి నుంచో.” అని గర్జిస్తూ, ఎదురుగా వున్న గోడపైపు చూపించేడు ప్రిన్సి

పలు. శాస్త్రి హఠాత్తుగా గబగబా వెళ్లి, అడవిల్లలకు సాధ్యమైనంత దూరంలో వుండాలనుకొని, గోడ చూడకుండా పరిగెత్తి నుంచున్నాడు. అడవిల్లలందరికీ కాలేజీలో స్టేట్లు ఇయ్యడమయింది. వాళ్లంతా, టేబిలమీద పడేసివున్న ఎవరి కాగితాలు వాళ్లు తీసుకుంటున్నారు. ఇంతలోనే ప్రిన్సిపలు శాస్త్రిని పిలిచి “నీ ఫస్ట్ కెట్టూ అవ్ తెచ్చావా? ఏవీ, ఇలా తీసుకురా” అన్నాడు. శాస్త్రి ముందుకు వెళ్లిపోయాడు. వెనకాలనుంచి ఎవరో పిలక పట్టుకొని బాగున్నట్లు అనిపించింది. శాస్త్రి ప్రిన్సిపలు గారి గదిలో వున్నానన్న సంగతి మరచిపోయి “ఏయ్, వరులు” అని అరుస్తూ బుర్రకొడుగులు తీసుకువచ్చాడు. గోడనున్న మేకు ఒకటి నెలమీద పడి ఖంకుమని చూసింది. అప్పుడే వెళ్లిపోతూన్న అమ్మాయిలందరూ ఒక్కసారి ఫస్ట్ నవ్వారు. ప్రిన్సిపలు కూడా కొంచెం నవ్వుతూ, “చప్పని తీసుకురా” అన్నాడు. శాస్త్రి తీసుకెళ్లి చూపించేడు. అన్నీ చూచేక “నవ్వు, రేపురా. అలాగేంచి చెబుతాను.” అన్నారు ప్రిన్సిపలు. శాస్త్రి “చిత్త” అని నెలపు తీసుకొన్నాడు. తన గదికి తిరిగి పోతూంటే శాస్త్రికి ఎన్నో అనుమానాలు వచ్చేయి. “అడవిల్లలకుంటే నే నేదేంగా తీసిపోయానని వాళ్లను వెంటనే వేర్వేరుకొని, తనకు అలాగేస్తానన్నారు? — కొంపతీసి, నాకు పిలక వుందని కాదుకదా? — ఏమో—ఇంతకీ ప్రిన్సిపలుగారిది పిలక కాదో తెలుసుకుందా మనకుంటే, ఆయన తలపాగా పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు కదా! దేవుడే నావక్షంలా వుంటే. ఆ తలపాగాలో వున్నది పిలక అయితే నా కేం ఫర్వాలేదు, తప్పుకుండా నీటు నవ్వండి” అనుకున్నాడు శాస్త్రి.

శాస్త్రికి నీటు ఇచ్చేమన్నారు. అతని కింకరీ అనుమానం లేదు. “ఉత్తీనే భయపడ్డాను కాని, ప్రిన్సిపలుగారిది పిలక అయిపోతుంది” అని నిర్ణయించుకున్నాడు శాస్త్రి.

* * * *

కొడుగులు మొదలెట్టారు. మొదటి రోజునే శాస్త్రికాలం చూసి తక్కిన పిల్లలంతా లోడుకుంటే

నేరు. శాస్త్రి గదిలోకి అడుగు పెట్టగానే అందరూ తలమాటా అనుడం మొదలెట్టారు. శాస్త్రి “పిల్లలతో నేమిటి నాకు? ముదగజం పోతూంటే ఎన్నో కుక్కలు మొరుగుతుంటాయి” అని లోలోపలే అనుకుని, వాళ్లకి ఏ విధమైన సమాధానమూ చెప్పదలచుకోలేదు. మేష్టరు కూర్చునే కుర్చీకి ముందే ఒకచెంపి ఖాళీగా వదిలివేసివుంది. ఒక్కడూ మేష్టరుదగ్గర కూర్చుంటే, వీల్లెవరూ ఇంకేమీ అనరుకదా అనుకుని శాస్త్రి అచంచీమీది కెల్లి కూర్చున్నాడు. అప్పటి దాకా పెద్దపెట్టిన పిల్లలు చేతున్న గోలంతా ఒక్కసారిగా అణగిపోయింది. ఒక్కళ్లో ఒక్కళ్లు సబుగుకుంటూ చిరునవ్వులు మొదలెట్టారు. శాస్త్రి, అఖండి విజయాన్ని సాధించే ననుకుని, సగర్వంగా కాలిమీద కాలువేసుకుని కూర్చున్నాడు. మేష్టరు వచ్చేరు. ఇంతలో అడవిల్లలు వచ్చి శాస్త్రిని చూచి అక్కడే నిలుచుండిపోయారు. మేష్టరు కోపంతో “నీకు బుద్ధి వుందా లేదా, ఇక్కడ కూర్చున్నావు? వెనక్కి పోయి కూర్చో” అని శాస్త్రిని గడమాయించేరు. పిల్లలంతా (అమ్మయిలతోసహా) న్నొలుమన్నారు. శాస్త్రికి ఏమీ అర్థమవడం లేదు. “ఇంతగోల చేస్తూంటే, పిల్లనేమీ అనకుండా, మాటాడకుండా ఒక్కణ్ణి కూర్చున్న నామీద కోప్పడతాడేమిటి యాయన?” అనుకుంటూ లేచి నుంచుని పుస్తకాలు తీసుకుంటూంటే ఓ అనుమానం వచ్చింది. వెంటనే మేష్టరు తలవైపు చూచేడు. ఏదో అర్థమయిపోయినట్లు తల కొంచెం వ్రాపుతూ “ఓహో, అదీ సంగతి. మేష్టరుది పిలక కాదు, క్రాపింగు. అందుచేతే—” అని మనసులో అనుకుంటూ వెనకాలకి వెళ్లడం మొదలెట్టేడు. ఎవరూ చోటు ఇవ్వడంలేదు. ఇంతలోనే ఓ పరిచితమయిన కంకం తన పేరు మెల్లిగా పిలుస్తూన్నట్లు అనిపించింది. అదేపు చూచేసరికి, వాళ్లవూరి రాజులఅబ్బాయి అక్కడకు రమ్మని సంజు చేసేడు. శాస్త్రి వెళ్లి, కూర్చొని, మెల్లిగా “ఒకే నారాయణరాజూ, నన్ను మేష్టరు కోప్పడుతూంటే మీరంతా ఎందుకురా అలా విరగబడి నవ్వడం? ఇదేనా తోడివిద్యార్థులు చూపించకలసిన మర్యాద? ఇంకెందుకురా మీ చదువులు—”

“నవ్యతం రస్యకాని, ఒక, ఆచంచీ ఆపిల్లల కని ప్రశ్నకిందిదిరా. దానిమీది కల్లి నవ్య కూర్పు న్నావు” అన్నాడు రాజు.

“నాకు తెలియక కూర్పున్నా ననుకో. నాతో చిన్నప్పటినుంచీ స్నేహంగా వుంటూన్న నవ్వనా నన్నుకూ కూర్చోవద్దని చెప్పాడరా?”

“నేను చెబుదామనే అనుకున్నారా. కాని, మీళ్లంతా ‘చెబితే తంతా’ మన్నారు. ఏం చెయ్యి మన్నావు!”

గంట కొట్టేడు. మేస్తారు వెళ్లిపోయేరు. గదిలో ఒకూలమంచి ఎవరో “పిలక” అని కేకనేరు. కాస్త్రీ అప్రయత్నంగా అవైపుకు తిరిగి చూచేడు. ఇంట్లోకే ఇంకోమూలమండి ఎవరో “పిలకా” అని దీర్ఘంఠిసేరు. కాస్త్రీ చటుక్కున ఆ వైపుకు తిరిగి చూస్తూంటే చెవకాలమంచి ఇంకొకరు “పిలకోయ్” అని ఆహ్వాయంగా కేకనేరు. కాస్త్రీ అవైపుకు తిరగ బోతూంటే ఒక్కసారిగా గదిలో అన్ని మూలలనుంచీ “పిలక” అనేక రూపాలతో మార్పుమోగిపోతోంది. కాస్త్రీకి పట్టరానంతకోపం వచ్చింది. పట్ట పటపట కొరుకుతూ తిరి సంచున్నాడు. వాళ్లందరిమీదా పడి ఒక్కసారిగా నలిపి చంకేదాగా అన్నంత ఉక్కు రోమం వచ్చి మగపి నిలుకల్లా కంపించిపోతున్నాడు. ఇంకెలా ప్రక్కనున్న రాజు కాస్త్రీచెయ్యి పట్టుకుని కూర్చోవెట్టి—

“కొంచెం కొంతించరా కాస్త్రీ. నువ్వలా ఉడికిపోయేవంటే ఇంకా ఏడిపిస్తారు. నిన్ను కాదన్నట్లు పూరుకోవడం ఉత్తమం” అన్నాడు.

“నీకేంరా చెబుతావు. కిళ్లంతా ఇంత గొడవ చేస్తూంటే వింటూ ఎలాగరా పూరుకోవడం?”

“నామీద కోప్పడతా వెండుకురా మగ్గని? ఊరుకోకపోతే ఏం చేస్తామేటి?”

“ఏం చేస్తావా? ఒక్కొక్కరిని పట్టుకొని మెత్తగా పచ్చడికింద దంచేస్తా నంటే. దాంతో కిళ్లందరి కోగం చప్పుగా వదిలిపోతుంది.”

“ఒకరిద్దరినయితే కొట్టగల వనుకో. అంతనుండి కలిసి మీదపడితే ఏం చెయ్యగలవు?”

“నీజమేరా— ఏదవనీ పశువుల్ని.” కాంతిం చేడు కాస్త్రీ.

* * *

కాస్త్రీకి ఆ గొడవంతా మామూలయిపోయింది. క్లాసులో ఎవరితోటీ మాట్లాడేవాడు కాదు. ఒక్క నారాయణరాజుతోమాత్రం కలిసి తిరుగుతూండేవాడు. కొంతకాల మయేటప్పటికి నారాయణరాజుని “రాజు” గారనీ, కాస్త్రీనేమో “దివాను”గారనీ పిలిచేవారు. అలా అంటూంటే కాస్త్రీ నిజంగా దివానువనంత సంతోషపడేవాడు. ఎటొచ్చీ ఆ “దివాను”తో “పిలక” కూడా సర్వసాధారణంగా కలుపుతూవుండడం కాస్త్రీకి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అతనికి ఇష్టం లేదుకదా అని వాళ్లు మానుతారుకనకనా? అఖిరికి అడపిల్లలకూడా తన్ను “పిలకా” అంటూన్నట్లు కాస్త్రీకి చాలాసార్లు అనుమానం తగిలింది. కాని కాస్త్రీ “ఏళ్లతో నేటిటి” అనుకొని వాళ్లకేస్తేనా మాడకుండా పోతూండేవాడు.

కాస్త్రీ గబగబా బుర్ర వంచుకొని క్లాసులోకి వెళుతున్నాడు. ఇంకా మేష్టరు రాలేదు. అడపిల్లలంతా బైట సంచున్నారు. కాస్త్రీని చూచి అందులో ఒకరు “పిలకదివానుగారే, తప్పకో” అంది. అంతా విరగబడి నవ్వడం మొదలెట్టేరు. కాస్త్రీ చటుక్కున ఆగిపోయాడు. అతని ముఖం శేపురించింది. కాస్త్రీకి “దివాను” అన్నంచుకూ, “పిలక” అన్నందుకూ అంత భేదం రాలేదుకాని, యిరవైయేని ఏళ్లు నెత్తిమీద కొచ్చిన అడపిల్లలు కిగ్గా లెజ్జా లేకుండా విరగబడి నవ్వతూంటే అరికాలిమంట నెత్తికెక్కిపోయింది. కాస్త్రీకి ఒళ్లుతెలియడం లేదు. “నేను దివానైనా కాక పోయినా, మీరమాత్రం అచ్చంగా దివాణంలో దానీ వాళ్లలాగ వున్నారు” అన్నాడు కాస్త్రీ గంభీరంగా.

“ఏ, నోరుమయ్. ఉత్తి అడివిమృగంలా వున్నావే!” అంది ఒకర్తి.

“నాకేం నోరు మూడుకొనేవాకాను? దివాను గారి అడ్డ. మీరే నోరుమూడుకొండి” అన్నాడు.

“ఏదీసేవుతే, సంతోషించేం” అంది ఒక్కరి.

“చెప్పబట్టులు తగులుతాయి” అంది యింకొకరి.

“తగులుతే మళ్ళీ తగులుతాయి, పిలవండికదా అని ఉత్తర చిత్రకాని దృఢమృగనుకుంటున్నారేమో.” అని హుంకరించేడు కాశ్మీరి.

“తగులుతూ? చూద్దాం”—అని చెప్పి విసిరింది ఒక్కరి.

అది కాశ్మీరిచేరిని రాసుకుంటూ పోయింది. ఆ విషయవదాని మీక అమాంతంగా నొక్కెయ్యాలనుకొని కాశ్మీరి, ఒక్క అడుగు ముందుకువేసేడు. ఇంతలోకి ఏం తోచిందో, ఆగిపోయి, వెనక్కి తిరిగివచ్చి, ఆ చెప్పినీ చిత్రో పట్టుకొని, “ఆపవాళ్లు అయి పోయేరుకాని, ఇవారే యీ కాలేజీ అంతా కలిసి వచ్చినా నాకేక్కి మాదివుండేవారు” అంటూ కత్తికొలిపి ఆ చెప్పను దూరంగా విసిరేసేడు. కొంతమంది కుర్రాళ్లు ఆ గొడవంతా నిశ్శబ్దంగా చూస్తున్నారు. తరువాత వాళ్లలో వాళ్లు ఏదో రహస్యంగా మాట్లాడుకుంటున్నాడు. ఇంతలోకే మేష్టారు వచ్చేరు. అందరూ లోపలి కెళ్లి కూర్చున్నారు.

కాలేజీ వదిలిపెట్టేరు. కుర్రాళ్లంతా “చుంచు”, “చుంచు” అని కేకలేస్తున్నారు. “దివాను,” “పిలక” వదిలేసి “చుంచు” అని శ్రాత్రక్షేరు పెట్టి నన్ను ఏడిపించదలచుకున్నారు లావుంది నీళ్లంతా” అనుకుంటున్నాడు కాశ్మీరి. ఇంతలోకే నారాయణరాజుకూడా “చుంచు” అని గట్టిగా ఆరవడం చూచి కాశ్మీరి నిర్భంతపోయేడు. ఇంతవరకూ రాజు ఒక్కడే ఆతన్ని ఏడిపించకుండా వున్నవాడని కాశ్మీరి అనుకుంటున్నాడు. తోజా రాజుతో కలిసి గదికి పోతూవుండేవాడు. ఇవారే రాజును కలుసుకోకుండానే, ముఖం ముణుగుకొని, గుంజబా వెళ్లిపోకున్నాడు. వెనకాలనుంచి రాజు వచ్చి, కాశ్మీరి భుజం మీద చేయివేసి—

“ఏరా, మాట్లాడకుండానే వెళ్లిపోకున్నావు” అన్నాడు.

భుజంమీద వేసిన చేయిని తోసి “వెతుమా” అన్నాడు కాశ్మీరి.

“అంత తోపంగా వున్నావేరా, ఇవారే? అన్నాడు రాజు.

“అబ్బ, నన్నిలా పోనిద్దా, నీకు పుణ్యం వుంటుంది!”

“ఇవారే ఏదో వుంది విశేషం. నాతో చెప్పి మాడడమిట్లా కాశ్మీరి?”

“చాల్లారా, ఏమీ తెలియనట్లు మాట్లాడుతావు!”

“నాకు నిజంగా తెలియదురా బాబూ. చెప్పచూ.”

“వెప్పేందు కేముంది? సువ్రా వాళ్లలోనే చేరవు కాదుటోయ?”

“రాను, రాను! వాళ్లందరితోటే చేరవేమిటి?”

“అ, అ! చూడకపోతే మరి చెబుదువు. వాళ్లలో చేరి ‘చుంచు’ అని పిలవడం లేదురా? ఎందుకురా యీ మాత్రందానికి అబద్ధమాడడం?”

“‘చుంచు’ అంటే నీకేం? మర్రిగి?”

“నీకు అలాగే వుంటుందిరా మరి—కాదుకాని, సువ్రాకూడా నన్ను ఏడిపించడం నీకు బాగుండా చెప్పా.”

“నన్ను ఏడిపించడం లేదురా బాబూ. నన్ను యిందాకా కొట్టిన అమ్మాయినిరా ‘చుంచూ’ అంటుంటు. ఇందాకా ఆ అమ్మాయిపాగరుమోతనం చూచి, అందరూ దాన్ని ఏడిపించాలని నిర్ణయించుకున్నారు.”

“నేను నమ్మనురా—”

“కావలినే ఆ అమ్మాయిమూరి ఓసారి చూడరా బాబూ, నీకే అర్థమయిపోతుంది.”

“ఆ అమ్మాయినియితేమాత్రం, అలా కేర్లు పెట్టి ఏడిపించడం నాకేమీ ఇష్టంలేదురా.”

“ఏదీసేవుతే! నీ యిష్ట మెవరికి కావాలి?”

“అదికాదురా—” అని యింకా ఏదో చెప్పబోతూంటే ఓ పూజను వచ్చి “రామకాశ్మీరిగారు మీ

లేనా" అని అడిగెను. కాస్త్రీ "ఓహో"నన్నాడు. "మిమ్ముల్ని ప్రీతిపలుగారు ఓహారు రమ్మంటున్నారు" అన్నాడు పూను. కాస్త్రీ వెళ్లేడు.

"నువ్వు అడవిలను చాలా అవమానపరిచేవని వాళ్లంతా రిపోర్టుచేసారు. నిజమేనా?" అని అడుగుతూ, కాస్త్రీ సమాధానం చెప్పకుండానే, అమ్మాయిల విషయం కలగజేసుకున్నందుకు తలవాచేటట్లు తిట్టడం ప్రారంభించేరు ప్రీతిపలుగారు. కాస్త్రీ అందులో తన తప్పేమీ లేదని చెప్పడా మనుకున్నాడు. కాని ప్రీతిపలుగారు అతన్ని నోరు ఎత్తనియ్యలేదు. ప్రీతిపలుగారు నోరు నొప్పిపెట్టేదాకా తిట్టి, చివరకి "నీకు అయిదురూపాయలు జరిమానా వేసి, యీ మాటుకు తీసుంచేసు. ఇంకెప్పుడైనా నువ్వలా ప్రవర్తించేవని తెలిస్తే నీచిరువులే నీరువదులుకోవలసి వస్తుంది. జాగ్రత్త, పో." అన్నాడు. కాస్త్రీ యింత సీక్సా తలవంచుకొని నిలుచున్నాడు. అతని కండ్ల వెంట నీళ్లు తిరిగేయి. అఖిరికి భైరవం తెప్పకొని "అన్యాయం" అని అరచి, తలఎత్తి చూచేడు. ప్రీతిపలు అక్కడ లేడు. "ఇంక యిక్కడి నుంచోడ మెందుకు? యిదికి వెళ్లి యిట్టిగా ఏడవచ్చు" ననుకొని మెల్లిగా బయలుదేలేడు. ఈమారు "ప్రీతిపలుగారి తలపాగాండ్రం వున్నది ఎలక కాదు, క్రాపింగ్ అయి వుంటుంది" అని నిర్ణయించుకొన్నాడు, యిదిగవ్వం ఎక్కుతూ.

కాస్త్రీకి యిలాంటి గొడవలూ, ఆలోచనలతోలే కాలమంతా గడిచిపోతూవుండేది. కాలేటికి వెళ్లడం, యిదికి రావడం తప్ప యింకేమీ పరికించేవాడు కాదు. ఎవరినోలికి గాని పోయేవాడూ కాదు. అలాగే మొదటిసంరత్నరంగం గడిచిపోయింది.

* * * *

మళ్లి కాలేటిలు తెరిచేరు. కాస్త్రీని ఎవళ్లూ అంతగా ఏడిపించడం మానేసారు. ఎవరైనా ఓమాట అన్నప్పటికీ, కాస్త్రీ మళ్లి తమాషగా ఏదో అవడం, అందరూ కలిసి నవ్వుకోడంతోలే పోతూవుండేది. కాస్త్రీ యీమారు కాస్త్రులుప్రవృత్తి, కళ్లు దిప్పి నాలుగు చివరాలూ పరికించడం మొదలెట్టేడు. ఇదివరకటి

దాకా కాలేటి విద్యార్థులలో ఒక్కరికికూడా చదువు మీద యావచ్చాల్సేమీనా శ్రద్ధలే చనుకొనేవాడు కాస్త్రీ. కాని యిప్పుడు కుర్రాళ్లంతా ముందు చెంపల కోసం చెట్టులాడుకోవడం మాచేడు. "వాది పొరబా లేరా, రాజూ. పిల్లంతా మేట్టారుదగ్గరగా కూర్చుని పాపం వివాలని ఎలా పోట్లాడుకుంటున్నారో చూడు." అన్నాడు ఓహోజాన కాస్త్రీ పక్కనున్న గాజులో.

"అదంతా పాతాలమీద శ్రద్ధ కాదురా బాబూ. అమ్మాయిలకు సాగ్ధ్యమైనంత దగ్గరలో కూర్చోవాలని వాళ్ల ఉబలాటం."

"అంతే నంటావా?"

"నువ్వెక్కడ మనిషిరా బాబూ!"

"అయితే, వాళ్లదగ్గరగా కూర్చున్నంతమాత్రం లో వాళ్లకు కలిగే లాభమేమిటో?"

"ఏమిటో, ఏం చెబితేమాత్రం నీకు అర్థమవుతుందిరా—ఏం, నీకుకూడా అక్కడ కూర్చోవాలని వుందా ఏమిటి?"

"చా, చా! అందుకు కాదురా—"

"అహ, మొనమాటం పడకు."

"కాదుకాని, ఒరే, ఇందాకా ఆ అమ్మాయిలో ఏమిటా మాట్లాడుతున్నావు?"

"ఏంలేదురా. ఆ అమ్మాయి'నోట్సు' ఓహారు అడిగేను."

"పోరా, నీ డబాయంపులకు లొంగిపోతా ననుకున్నావు. ఒరే, ఇంతకాలంనుంచీ మన ఇద్దరం స్నేహితులందా, 'నోట్సు' నన్ను అడగక ఆ అమ్మాయినే ఎందుకు అడగవలసివచ్చిందిరా? ఎవరైనా నమ్మకారంటావా నీ మాట?"

"నువ్వు నాకు ఎలాగ స్నేహితుడవో, ఆమె కూడా అలాగే స్నేహితురాలు కామాడవుట్రా?"

"ఓహో, ఇంక కట్టిపెట్టవోయ్ నీ వేదాంతాలు. నాలాగే ఆమెకూడా స్నేహితురాలయితే, ఆ రెప్ప నాల్చుకుండా చూడడా లెందుకు? చెనుకచెనుక తిగ గదా లెందుకు? ఎందుకో తెలియకుండా, ఆమె

నవ్వండికా అని నవ్వడా లేదుకు? నాకేసి ఎప్పుడైనా అలా చూసేవా? పోనీ, నాకు పెరిగిందికా అని చూడలే దనుకో. ఇంకే మగకుర్రాడికేసైనా అలా చూస్తావా?—ఎందుకూ అబద్ధాలాడుకోడం?”

“అదంతా నీలాటివాళ్ళకి అర్థమవులేరా.”

“అర్థమవకేం, చచ్చిపోతే అర్థమయింది. నువ్వు దానికి ఒప్పుకో వంకే.”

“అలా అనుకునే పట్టుకొట్టడం. నీ ఇష్టం వచ్చినట్లు అనుకో.”

ఆ తేదీకి ఆరవనాగం ఇంకేమీ రాలేదు. ఏమైనా, ఆడపల్లెలూ మగపల్లెలూ కలిసి అంత విచ్చలవిడిగా తిరగడం శాస్త్రికేమీ నచ్చలేదు. ప్రతివాడూ ఏదో వంక కల్పించుకుని పుటికీమాటికి ఆడపల్లెలదగ్గరకు పరిగెత్తుతూండడం, పిల్లల ఎప్పుడు వస్తారా అని వాస్తూ ఎదురు చూస్తూండడం చూస్తూంటే శాస్త్రికి మరిపోయేది.

వాళ్ళ స్థానంలోనే ‘శోభావతి’ అనే అమ్మాయి వుండి. నవీనత్యయంతా ఆమెలో కనబడుతూవుంటుంది. ఆమెపోతులు, వేమల, విలాసాలూ ఆ కాలేజీలో వున్నవారందరినీ (కొందరు మేష్టర్లతోసహా) ఆకర్షించేవి. శాస్త్రికూడా ఆమెలో ప్రత్యేకత గుర్తించకుండా వుండలేకపోయేడు.

శాస్త్రిగడికి పోయే దారిలోనే వుండి ఆమె వుండే యిల్లు. ఆవైపు నల్లినవ్వుపల్లె శాస్త్రికళ్ళ ఆప్యాయంగా ఆమెగదిమీద పడుతూండేది. ఎప్పుడు చూచినా నలుగురైదుగురు మగవాళ్ళతో కలిసి నవ్వుతూ కులాసాగా కబుర్లు చెబుతూనేకానీ, ఒంటరిగా ఎన్నడూ కనిపించలేదు. అక్కడికి రాకుండా, ఆమె ‘టీ’ తాగకుండా వున్న కుర్రాడు ఒక్కడూ కనిపించలేదు శాస్త్రికి. ‘ఆమెతత్వం ఏమైవుంటుందా’ అని శాస్త్రి అహోరాత్రాలూ ఆలోచించేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు అదంతా ప్రేమ అనుకొనేవాడు. చంటికి “ఇంతమందినీ ఒక్కసారిగా ఎలా ప్రేమిస్తుంది ఈ విడ?” అనుకొనేవాడు. ఏమీ అర్థంకావడంలేదు. ఓ శోభారాత్రి ప్రక్కమీద పడుకొని “ఎలానైనా శోభతో (శోభావతిని అందరూ

‘శోభ’ అనేవారు) పరిచయం కలిగించుకొని, ఆమె ప్రవర్తన బాగైతగా పరిశీలించి, ఆమెబలహీనత్వానికి తగిన బుద్ధి చెప్పాలి” అని అనుకుంటూ, తల నిమిరుకుంటూంటే చేతికి పిలక తగిలింది. శాస్త్రి కొంచెం నవ్వుకొని “అంతకంతకీ ఇంత తెలివితక్కునవాడనై పోతున్నానే? ఎందు కీ అసంభవమైన ఆలోచనలు? ఈ పిలక వున్నంతకాలం మొగపెట్టలే నాతో సరిగా మాట్లాడుకుండావుంటాంటే, ఆ డపిల్లలు నాతో మాట్లాడుతారా? అందులోనూ శోభా? ఆకస్!—అయినాకానీ, ఆవిడ ఎలా పోతే నా ఎందుకు? రాత్రిం బగలూ దాన్ని నరించే ఆలోచిస్తూ ఎందు కిలా బుర్రంతా పాడుచేసుకోవడం? ఈ పాడుగొంజంతోటి చదువు సంధ్యా ఎగిరిపోయేయకుండా—చేపటినుంచి ఏమైనా పతే, శోభ క్షేత్ర నా తలపెట్టటాడదు. అసలు ఆవైపు చూడనేమాడదు—” అనుకుంటూండగానే నిద్రపట్టి పోయింది.

మర్నాడు శాస్త్రి కాలేజీకి పోతూంటే, వద్దనుకుంటూన్నా ఆరేనికళ్ళ శోభగదిమీద పడ్డాయి. శోభి గబగబా బయటికి వచ్చి “శాస్త్రిగారూ” అని పిలిచింది. శాస్త్రి, ఇంకెవరినో అనుకొని, నల్లీపోతున్నాడు. “మిత్రులైనాండే శాస్త్రిగారూ” అని శోభ మల్లీ పిలిచింది. శాస్త్రి అనుమానిస్తూనే దగ్గరికి వెళ్ళేడు. “మీరేమీ అనుకొనుండా, ఈ సెలవునీటి క్లాస్ పట్టికల్లి ఇస్తారా.” అంటూ చీటి అందియ్యతోయింది శోభ. శాస్త్రి కంకారుతో “అబ్బే, మీరీ అనుకోను” అంటూ చలితో వున్న పుస్తకాలు చంకలో పెట్టుకొని దోసిలి పట్టేడు. శోభ నవ్వునావుకొని చీటి అందులో పడినీ ‘థాంక్స్’ అంది. శాస్త్రి ఆకంగా రులో ‘ఉ’ మాత్రం అనేసి బయలుదేరేడు. వెళుతూ వెళుతూ పిలక వుండో లేనో ఓసారి చూచుకున్నాడు.

శోభది విచిత్రమైన వైబు. నిజానికి ఆమెలో దురుద్దేశా లేమీ లేవు. రక్తం నాల్గొకన్న విజృంభణ వుండాలని ఆమెకోరిక. అందరూ తనతో మాట్లాడా లనీ, అందరూ తనను మెచ్చుకొనాలనీ, అందరినీ తన చేతిలో వుంచుకోవాలనీ ఆమె ఆశ్రితువుండేది. దానిన అంగీకరణాలతోటే, నీయని కమళ్ళతోటే,

తరల తారకాలతోటి, దిరువత్సలతోటి అందరినీ ఆకర్షించేది. ఎవరినీ ప్రశ్నించని ఆహ్వానించేది కాదు. కాని, వచ్చినవాళ్ళందరితోటీ మలాసాగా కాస్తేపు కబుర్లు చెప్పి, టీ ఇచ్చి పంపించేది. అదే ఆమెకు ఆనందం. ఎంతరెంతటివాళ్ళయినా వచ్చేవారు. కాస్త్రీమాత్రం ఎన్నడూ మాట్లాడలేదు. “కాస్త్రీమాత్రం ఎందుకు రాకూడదు? ఎందుకు నాతో మాట్లాడకూడదు?” అని శోభ అప్పుడప్పుడు బాధపడుతూవుండేది. “ఒక్కసారైనా కాస్త్రీ రాకుండాపోతాడా, చూస్తాను.” అని గడచిన సంవత్సరములా చూచింది. ఈ సంవత్సరం కూడా జరిగిపోతోంది. కాస్త్రీ రావడం లేదు. శోభ ఇంక ఉండబట్టకేపోయింది. “ఆరేడు వచ్చి నాతో మాట్లాడకపోయినా, రేపు నేనే పలకరించి చూస్తాను” అని నిర్ణయించుకుంది శోభ. ఆనాడు కాస్త్రీని పిలిచింది. ఇయ్యడానికి కారణం అదే.

కాస్త్రీ కాలేజీనుంచి గదికి పోతుంటే మల్లీ అలిచింది శోభ. కాస్త్రీ కొంచెం స్వీగపడుతూ గదిలోకి వెళ్లి కూర్చున్నాడు. శోభ సయంగా టీకలిపి కాస్త్రీయందు పెట్టి ‘పుచ్చుకోండి’ అంది. “అబ్బే, నే నెప్పుడూ ఇలాంటిది త్రాగనండి” అన్నాడు కాస్త్రీ. “ఇవారేటికే కాదు, కొంచెమే పుచ్చుకోండి” అంది శోభ. “నాకు ఇవ్వం లేదంటూంటే చావనా ఏమిటి?” అన్నాడు కాస్త్రీ కొంచెం విసుగ్గా.

“నేను ఇస్తాన్నా కాని త్రాగరా? పోనీలేండి” అని బాలిగా చూచింది శోభ. కాస్త్రీ రెండుగ్రుక్కల్లో గ్లాసు ఖాళీచేసింది.

కాస్త్రీ తన గదికి పోయి కూర్చున్నాడు, కాంతంగా, ఆనాడు జరిగిన సంఘటన ఒకసారి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. శోభ ఏం చెప్పినా అందరూ ఎందుకు చెప్తూంటారో కాస్త్రీకి ఇప్పుడే కొంచెం కొంచెం అర్థమవుతోంది. గతరాత్రి అతనికి కలిగిన అలాచలనమిన్ని మల్లీ పాటకరించేయి. ఇంక శోభకి తగిన బుద్ధిచెప్పనం అసాధ్యం కాదనకున్నాడు.

నాటినుండి కాస్త్రీ తరచు శోభగదికి వస్తూ పోతూ వుండేవాడు. శోభ, అందరిలాగే కాస్త్రీని

కూడా మర్యాదగా చూసేది. ఎప్పుడైనా తక్కినవాళ్ళు కాస్త్రీని చులకనచేయబోతే, శోభ వాళ్ళని వారిం చేసి, ఎంత బాగ్రతగా పరికించినా, శోభ అంతరంగికప్రకృతి ఏమిటో కాస్త్రీకి అగాధంగానే వుంటూవచ్చింది. “ఎప్పుడు సమయం వొరుకుతుందా, ఎప్పుడు శోభకి బుద్ధిచెప్పడం కలుగుతుందా” అని అనుకుంటూ కాస్త్రీ తపాలనాలాడిపోయేవాడు.

కాస్త్రీ ఆగ్రుతపడినకొద్దీ సమయం వొరకడం లేదు. సర్వసాధారణంగా శోభతో ఎవరో ఇద్దరు ముగ్గురైనా వుంటూవుండేవారు. ఆర్థవ్యవకాత్మా ఎప్పుడైనా ఒంటరిగా తలెత్తడంతే కాస్త్రీ స్వీగపడి అడగడమైనా చూసేవాడు. లేదా, కొంచెంసేపు గడిచేక, సిద్ధాంతం చనో, భోజనానికి వెళ్లాలనో చెప్పి శోభ వెళ్లిపోయేది. తరువాత కాస్త్రీ వేలు కొరుక్కునేవాడు.

వెదపరితలు చగ్గకువచ్చేస్తున్నాయని కాస్త్రీ కేవలం తెలియడం లేదు. ఒక్కసారైనా పుస్తకం తిరగ వేయడం లేదే అన్న విచారమే తేదారతనికి. ఆతనిని బాధిస్తున్నట్లూ ఒక్కటే—శోభ. “పరితలైపోతే ఆమె ఎక్కడో, నేను ఎక్కడో? ఈ లోపునే ఆమెకు బుద్ధిచెప్పడం పడదా?” అనుకొని గట్టిచివిన దీక్షతో సమయంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. కాలం మాత్రం అతన్ని లక్ష్యంచేయకుండా గడిచిపోతోంది.

పరితలు జరుగుతూన్న వారంలోజాలూ కాస్త్రీ శోభను కలుసుకోవడం పడనేలేదు. ఆఖరుపరిత (వాసినీ కాస్త్రీ) వచ్చేస్తూంటే శోభ ఖీల్లో నుంచుంది. గదిలో ఎవరో క్రొత్తక్కకి కూర్చున్నట్లు గమనించి కాస్త్రీకి. కాస్త్రీని ఆపి “రేపు నేను తొమ్మిదిగంటల బండిలో వెళ్లిపోతున్నాను. దిగబెట్టేందుకు రైలుదగ్గ రకు వస్తారుకాదా?” అంది శోభ. “రేపేనా మీరు వెళ్లడం?” అని అడిగేడు కాస్త్రీ క్రుంగిపోతూ. “అవును. తప్పకుండా స్టేషనుకు వస్తారుకాదా.” అంది శోభ. వస్తానని గదికి వెళ్లిపోయేడు కాస్త్రీ.

కాస్త్రీ స్టేషనుకు వెళ్లేటప్పటికీ రైలు కదలడానికి ఇంక ఆట్రేలైనులేదు. శోభమట్టూ చాలానుంది మిగ్రులున్నారు. కాస్త్రీ భ్రమాండగానే “హల్లో,

వచ్చేరా. చాలామో అనుకున్నాను. చాలా సంతోషం.” అని ప్రక్కతిప్పకుండా అనేసి, ఆ ప్రక్కనే నుంచుని వున్న యవకుని చూపిస్తూ “వీరు మా ఆయన” అంది. కాస్త్రీకి అర్థంకాక “ఆ?” అన్నాడు. “అంతే, నా భర్తగా రమ్మమాట. ఇంగ్లండులో చదువు పూర్తిచేసి మొన్ననే వచ్చేరు.—వీరే కాస్త్రీగారంటే—” అని భర్తకి కాస్త్రీని చూపించింది.

“కాస్త్రీగారా?” అని అడిగేడు ఆయన.

“ఆ, పిలకకాస్త్రీగా రని మీకు అప్పుడప్పుడు వ్రాసేదాన్ని, జ్ఞాపకంలేదా?” అంది శోభ.

“ఓహో, ఆ కాస్త్రీగారేనా వీరు—చాలా సంతోషం మీ దర్శనంపట్ల” అంటూ కాస్త్రీచేయి పట్టుకున్నాడు. కాస్త్రీకి ముచ్చెమటలు పోసేసేయి. “కొంపతీసి, ఆమెపట్ల నాప్రవర్తన బాగా లేదని వ్రాయలేదుకదా శోభ? ఇంతమందిలోనూ మొనుడి చేత కొట్టింది అవమానపరిచేందుకేమో రైలుదగ్గరకు రమ్మని నురీనురీ చెప్పింది?” అనుకొని వణికిపో తున్నాడు “నేనేమీ తప్పుచెయ్యలేదనీ, చెడ్డకదలే మైనా లేదనీ ఆయనతో చెప్పాలని చాలా ప్రయత్నం

చేసేడు. కానీ మాటకాలేదు. ఇంతలోనే రైలు కూసింది. శోభ అందరిదగ్గరూ సెలవు తీసుకొని రైలు ఎక్కింది. “పిలకకాస్త్రీగారూ, నమస్కారం, సెలవు” అన్నాడు ప్రత్యేకంగా శోభభర్త. కాస్త్రీబుర్ర తిరిగి పోతోంది. ఎలాగైతేనేం, ధైర్యం తెచ్చుకుని “నా పేరు పిలకకాస్త్రీ కాదు, రామకాస్త్రీ” అని చెప్పడా మని చూసేసరికి రైలులేదు. గదికి వెళ్లి, పిలకమీద చేయి వేసుకొని, గంటలతరబడి నవ్వుకున్నాడు.

పెట్టి ఓ మరీనాడి నెత్తిని పెట్టి, కాలేజీ ప్రక్కనుంచి కాన్స్టేబుల్ కు వెళుతున్నాడు కాస్త్రీ. ఇదివరకటి పూర్ణును గబగబా ఎదురుపడి “నమస్కార మండీ అబ్బాయిగారూ” అన్నాడు. కాస్త్రీ రప్పించు కుని వెళ్లిపోతున్నాడు. పూర్ణును వెంటపడి “వీడో బాబయ్యా, మీదయ—కాఫీకి—” అన్నాడు. కాస్త్రీ వెనక్కి తిరగకుండానే ఆ, ఆ, ఇంక ఈకాలేజీ ముఖం చూడదలచుకుంటేకాదు నీ కేమైనా ఇయ్యడం” అంటూ నడకవేగం పెంచుచేడు. పూర్ణును నిలబడిపోయి చుట్ట వెలిగించుకుంటూ “ఈయన చాలా చూస్తే పాపయేలా కనబడటంలేదు” అనుకున్నాడు.

అత్త ర క్తి

= శ్రీ చాపలి లక్ష్మీనారాయణ =

పాముకథ విన్నావురా,
మిత్రమా, పాముకథ విన్నావురా.
ఒక దేశము దొక్క కూలివా డుండె
తనవారి విడచి ఒక్కడె బ్రతుకుచుండె
వాని కొండకు ప్రక్క పుట్ట మొలిచింది
అందులో నర్పాల గుంపు చేరింది. ||పాము||

వీ డెన్న డైన తలపెట్ట దాజోలి
నపాజముగ వీని కొంతయు కద్దు జాలి
కాని సర్పంబు లొకపెట్టనం జెలరేగి
బుస్సుబుస్సుని కఱవజొచ్చె చుట్టును మూగి.

“నాగన్న ! నాగన్న ! మొక్కుతా నీకు
నేనేమి చేశాను నను కఱవజోకు”
అన్నప్పటికి మానలేదు సర్పములు
కూలివా డప్పడె వదలె ప్రాణములు. ||పాము||

వానిచుట్టంబు లీవార్త విన్నారు
“తమ్ముడో ! తమ్ముడో !” అని ఏడ్చినారు
పాము లిక బ్రతుకరా దని పట్టుబట్టి
బాదజొచ్చిరి కఱ్ఱలను చేతబట్టి. ||పాము||

నాటినుండియు నేటికిని పాములంటే
వారు వీరనక అందరికిని మంటే
ఊరకొందులకు చంపుదురు లేకుంటే
ఎవ్వరైనను ఊరుకొరు వద్దంటే. ||పాము||

వేదాంతు లీపద్ధతుల కొప్పుకోక
అడ్డువచ్చిరి పాములను చావనీక
దేవతాసర్పంబు లని వంకజెప్పి
మాన్వజొచ్చిరి వీరి మనసులో నొప్పి. ||పాము||

“దేవతాసర్పాల జోలి మాకేల”
అన్నారు వీరిలో కొంద రొకమూల
“పాములకు మంచితన మేమి టిగొడవ”
అన్నారు మరికొంద రొక్కొక్క తడవ.

ధర్మంబు గాదన్న వాద మాలించి
శాస్త్రపురాణాలు చాల గాలించి
దొరకెరా ఆధార మని సంతసించి
భారతామాన్యపుట్టాలు చూపించి. ||పాము||

సర్పమొకటి ప్రమద్ధరను కరచి చంపె
అంత దాని మగండు పాములను జంపె
అదిగాక జనమేజయుం డన్నవాడు
సర్పయాగమున పాముల జంపినాడు. ||పాము||

ఒకటి లోకిక మొకటి పారలోకికము
ఏదిప్రమో దాన జేకొంద్రు నుకము
రెండుమతములు శాస్త్రద్వైతముల్ గాన
రెండునుం జేయుచున్నా రీజగాన. ||పాము||

గ్రంథాలయం

2057

గుండెలులేని పండితురాయిలు

22-12-1986

శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి -

కాళిదాసునంతవాడు 'మందః కవియశః ప్రాగ్' అనుకొన్నాడు. భవభూతి యంతవాడు 'కాలోహ్యాయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ' అని సరిపెట్టుకొన్నాడు. 'ఏగతి రచియించిలేని సమకాలమువారలు మెచ్చలేకదా' యని తెలుగు కవులు వాపోయినారు. ఎట్టి పండితునకు గుండె దైర్యము లేకపోయినది.

మన 'ముంగండ్'లో పుట్టిన జగన్నాథ పండితరాయ లీవిషయములో అసాధ్యుడు. అతడు భవభూతివలె, కాళిదాసునివలె, దండివలె దిట్టమైన కవిగా బేరుపెందియుండ లేడు. అతని పేరు లాక్షణికుడుగా నున్నది. ఢిల్లీపాదుసాహిత్యదర్శనార్థము వెళ్లి, అక్కడ జరిపిన చిత్రాతిచిత్రములు చరిత్రములో మనము చూడగలము. అతడు రచించిన లహరలు, భామినీవిలాసాదులు అతని మహా కవిత్వమును మూడలించును. చిత్రమీమాంసాఖండనము, మనోరమాకుచమర్దనము, రసగంగాధరము—ఈ మూడు గ్రంథములు జగన్నాథపండితుని ఆలంకారికులలో, వైయాకరణులలో, వైయాయికులలో ముందు కూరుచుండబెట్టినవి. రసగంగాధరమునకు గల నిశిష్టత మేరలేనిది. జగన్నాథుడు మహాలాక్షణికు డగును, మహాకవియు

నగును, నందేహములేడు. కాళిదాసాదు లలో లేని విశిష్టలక్షణ మొకటి యితనిలో నున్నది, అదియే గుండెలులేకపోవుట. ఇది పాండితీదర్శమునుబట్టి వచ్చియుండు సన వచ్చును. 'అభి ర్లంఘితవీవ వానరభటైః కిం త్వస్య గంభీరతాం ఆపాతాళిమగ్నపీవ రతను ద్వానాతి మంథాచలః' అని వ్రాసిన మురారిని దలంచుకొనినచో, గుండె గుళిం మనును. ఎంత సాహసీయైన, ఇంత దర్ప ముతో వ్రాయవచ్చునా యనిపించును. అటు వంటిది, మన పండితరాజు—

“అమాలా ద్రత్నసానో
రృలయనలయితా దాచకూలా త్వయాధే
రాగ్నినంత స్ఫురి కాన్య
ప్రణయనపటక స్తే వికంకం నదంతు,
మృద్వీకామద్య నిర్మ
నృస్సృణవసంధురీమాధురీభాగ్యభాశాం
వాదా మాచార్యతాయాః
పద ముభయితుం కోఽస్తి ధన్యో మదన్యం.”

అని వ్రాయుచున్నాడు. ఎట్టి సాహ సము! ఎంత పెంకితనము! అతని కవిత ద్రాక్షారసంధురీమాధురీభరితమట. అది నిజమే. అతనికి కవితాచార్యపదవి కల దట. అదియు శాస్త్రవమే. 'కోఽస్తి ధన్యో

‘మడన్యః’ అని యనుకొన్న పండితునకు గుండె లుండవని నే ననుకొందును.

మననతరితీర్ణవిద్యాస్థివుండ నని, పండిత సారేంద్రుడ నని పదేపదే చెప్పకొనెను.

“నిమగ్నైవ క్షేత్రై స్థవనలభీ రంతరుడః
మయాస్మిలో లోకే లలితరసగంగాధరమణిః,
హం స్మంతర్వాంతం హృదయమధిరూఢో గుణవతా
మలంకారాన్ సర్వావపి గలితగర్వాన్ రచయతు”

ఈశ్లోకములో ఆత్మగర్వము కరడు గట్టినది.

మన తెనుగుకవి శ్రీనాథుడు ‘వచి యింతు వేములవాడ భీమనధంగి నుద్గండలీల నొక్కొక్కమాటు’ ఇత్యాదిగఁ గృతిపతిచే గొంత యాత్మశ్లాఘ చేయించుకొనెను. భీమనధంగి, నన్నయభంగి అని చెప్పించు కొనెగాని, ఆ కవిసార్వభౌముడు కూడ ‘వారిని మించిచెప్పెద’ననుటకు నందేహపడి నాడు. ‘ఈతోటి న్నినుఁబోలు సత్కవులు లేరీనేటికాలంబునక’ అన్నచోట ‘ఈ నేటి కాలంబునక’ అనుటలో శ్రీనాథునకును గొంత పిఱికితన మున్నటులు ధ్వనించును. ‘ఏనుఁగు నెక్కినాము, ధరణీంధ్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము, సన్మానము లంది నాము’ అని ప్రగల్భములు (కాదు, యథార్థ ములే) చెప్పకొన్న యాధునికకవులుకూడ, ‘యతియో ప్రాసమే తప్స త్రికిని రాదా’ అని యొకప్పుడు పంగిపోయినారు. అది కవులకు సహజలక్షణము. సజ్జనలక్షణము కూడను.

మఱి, మన పండితరాయలు హేమా హేమి. అతఁ డాత్మగౌరవము నొకనాఁ యును, ఒకరచనలోను దవ్వుచేసికోలేదు.

అది శ్రుతిమించినటులు అపండితులకు గోచ రించునుగాని, అతఁ డాత్మవిషయములో నెంత వ్రాసికొనెనో, అంతయు నతఁడాల యథార్థము. ఆత్మగౌరవము నిలఁబెట్టుకొనని పండితుని జీవితము అప్రతిష్ఠకు పాతాక. ఈ ఆత్మగౌరవపరిపాలనచాకచక్రము శ్రీనాథుని పిమ్మట, నేటి తిరుపతివేంకటకవులలో వెల్లి విరిసినది. అందుకే వారి రచనలు మాసి పోవు. సంస్కృతసారస్వతములో, అలంకారవాఙ్మయములో జగన్నాథ పండితుఁడు సర్వదా నడిపుఁడు. విశిష్ట-అతని ‘ఆమూలా ద్రత్నసానోః’ ఇత్యాదిపద్యములు నశింపవు.

“నిర్మాత మతన మదాహరణమరూపం
కాశ్రిం మయాత్ర నిహితం న పఃస్య కించిత్,
కిం సేష్యతే సుమనసాం మనసాపి గంభీర
కస్తూరికావనకక్షిభృతా మృగేణ.”

ఇచ్చట ‘న పఃస్య కించిత్’ అనిన మాట జగన్నాథుని అలక్ష్యభావమునకు లక్ష్యమైన మాట. ఎంత సాహసపుమాట చెప్పెనో, ఆ పద్యము నేడు చదువుకొన్న మనమట్టునకు మనకు అభిమానము పుట్టు కొనివచ్చును. ఇట్టి పెంకితనము కలవాడు లాటణికకవులలో మఱొకఁడు తే.మేంధ్రుఁ డున్నాడు. అతని బౌచిత్యవిచారచర్చ, కవి కంతాభరణము దీనికి దారకాణము. ఒక యౌచిత్యమునకతఁడు కాళిదాసునుండియో, భవభూతినుండియో ఉదాహరణము లిచ్చి, అవి ససిగ లేవని యనౌచితికి వానిని జమ కట్టును. ఆతరువాత ‘మదీయము’ అని తాను రచించిన శ్లోకము ‘బౌచిత్’ పోషణ మునకుఁ జూపును. ‘మీరును వ్రాసితిరి, నేనును వ్రాసితిని. చూచుకొనుఁ’ డన్నటు లుండును, అతని స్వయోదాహరణములు.

పండితరాజు అందమైన అమరుకకవి పద్యమును బట్టి విమర్శించి తుక్కు-తుక్కు-చేసి విడిచినాడు. ఇదిగో !

“కూన్యం వాసగృహం విలోక్య కయనా
దుత్థాయ కించిచ్ఛనైః
ర్షిద్రావ్యాజ మహాగతస్య సువిరం
నిర్వర్ణ్య తక్య ర్మఖం,
విద్రుం పరిచుంబ్య భారతలకా
మాలోక్య గంధర్వం
లక్ష్మణమహాభీ ప్రియే హసతా
బాలా విరం చుంబితా.”

ఇక్కడ ఉత్థాయ-కించిచ్ఛనైః అన్న చోట సవర్ణరూప ద్వయసంయోగము శ్రావ్యముగా లేదట. ‘కనై ర్షిద్రావ్యాజ’, ‘పత్నీర్మఖం’ అన్న చోట్ల రేఫఘటిత సంయోగము సాగసుగా లేదట. విలోక్య-ఉత్థాయ-నిర్వర్ణ్య-పరిచుంబ్య-ఆలోక్య అను క్వాప్రత్యయాంతావ్యయములు అయిదు సార్లు ప్రయోగించుట, ఆలోక్య-విలోక్య అను నేకార్థబోధకములగు నవ్యయములు రెండుమాటలు వేయుట - ఇదియంతయుఁ జూడ జగన్నాథపండితుని దృష్టిలో ‘కవికిఁ గల నిర్మాణసామగ్రి దారిద్ర్యమే’ యని తోచుచున్నదట.

ఈతరున విమర్శనమునకుఁ బ్రారంభించినచో కాళిదాసు కాదు, అమరకుండు కాదు, అనర్థ రాఘవకర్త కాదు; ఏవాఙ్మయములో, నేకవియు నాఁగలేడు.

కాని, తీవ్రవచ్చినపుడు లాక్షణికునకు, నిశితముగ విమర్శించుట యధర్మము కాదు.

ఇట్టి మోటువిమర్శకు జగన్నాథుఁడు మాత్ర మాఁగునా యని! అది వేఱువిషయము.

పండితరాయలు ఢిల్లీలో యవనకన్యను వలచి, పాదుసాహాయనుగ్రహముచే నామెను పెండ్లియాడి యావనమును సుఖముగా నెల్లఁ బుచ్చె ననియు, వార్ధకములో వారణాసికి వెళ్లినపుడు తత్రత్యు లితనిని ‘యవనీసంస్కర దూషితుఁ’డని యధిక్షేపించి రనియు, అప్పు డీపండితుఁడు ‘గంగాలహరీ’ స్తోత్రము గావిం చుచు, గంగను దగ్గరకు రప్పించుకొని, దానిలో కలసిపోయె ననియు నైతిహ్యములు చెప్పుకొందురు.

“యవనీమణీ విపద క్షమనీ
కమనీయతమా నవనీతసమా,
ఉహిఃఉహిఃచోమృతపూర్ణముభి
సమభి లగతిహ యచంకగతా”
“న యచే గజాలిం నవా వాగిరాం
న విత్తేష చిత్రం మదీయం కదాపి,
ఇయం సుప్రసీ మప్రకన్యప్రహస్తా
లంకా కురంగీ పృ గంగీకరోతు.”

ఈ మొదలైనవి పండితరాయలకు యవనీసంస్కర మున్నట్లులు తారకాణించు చున్నవి. ఈశ్లోకములు చాటువులై నోళ్ల నుండి వచ్చుచున్నవేగాని, సరిగా జగన్నాథ పండితునివే యనుటకు తగినంత వీలులేదు. ఇట్టివి కాళిదాసునిపట్ల, మన శ్రీనాథుని పట్ల, తెనాలిరామకృష్ణునిపట్ల తండ్రిపతండ ములుగా వదంతు లున్నవి. ఇవి ఔనని-కాదని చెప్పలేము. అసలు, బొత్తిగా లేకుండ నిట్టివి పుట్టవు. ఈ యితిహాసము సత్యమైనచో, జగన్నాథపండితుని గుండలు లేమి కిది యొక లక్ష్యము, వైవానితో నహా.

బం తె పూ పు

శ్రీ బోయి బిమన్న

వాసన లేని పూపు, సహవాసము కోరని పూపు తుమ్మెదల్ ;
వాసియు, వన్నె ముద్దుగొన వాకిట నున్నది హానివోలే ; దూ
ర్వాసుని కూతురా, యెవతెవమ్మ ? ఎటన్ జనుడెంచి తమ్మ ? నీ
కోసమే పూచె నన్నటులు కోసెద, వెంతటి గండగొయ్యవే !

కలదు గులాబిపూ, వల మొఘల్ మహారాజులచేత పాదపూ
జలు గొనియుంటి నన్న బహుజాప్యమునన్ ; కల దల్ల మల్లె వె
న్నెలనెలకాగడా ననుచు, నీరజమున్ సిరిపుట్టినిల్లు గా
బలిసిన గర్వపంకమున భాసిలుచున్నది కోటగుంటలో !

తాతలతో గలించిన శతాబ్దపు సుప్తసమాధులం దిటుల్
ప్రేతములై, ప్రమత్తత జరించెడి నిష్క్రుతజీవికల్ సుమ
ప్రాతము లెన్నో యెన్నో గల ; వాతెరువుం బడి చిప్లవింప, కీ
మా తెనుగుండసంపు సుకుమారత జెండెద, వెంత లోకువే !

అంతు దరీ యెరుంగని మహావిభవమ్మున పుష్కలక్ష్మి సం
క్రాంతి గృహాంగణమ్మునకు రంగులుదిద్దుటకై యువాండ్రసీ
మంతమణిమనోజ్ఞతల మాన్యత నందెడు బంతె గోరి హే
మంతనిశాంతజాలక హిమాంబువులన్ దవించు, జూచెదో ?

ఇది వైతాంగపు బూపు, శ్రామికప్రజాహృద్యమ్ము, సంతోషద ;
మ్మిది మావాకిటి నందనమ్ము ; అటు పొ, మృభాగ్యశాలో నినున్
గడలించున్ - గయికొమ్ము ; ఎవ్వతెకుషీకన్నైన మా గ్రామసం
పదమీదే యడు టింక చూచి సహియింపంబోము, ఆగంతుకీ !!

తెలంగాణ
జనాభాగణన కమిషన్ ఏమిటైతే
1. కాపీ జాబ్ క్లీరు, కాపీ.

మదరాసు ప్రాంత :
సేవనల్ ఇన్‌ఫర్మేషన్ బిల్డింగు,
302, చైలానాడురోడ్, ఎన్‌ఎస్‌ఆర్.
చక అపీయం: తెలంగాణ మరీయం మధుర

తల్ల తల్లలా డే
కండ్లు....

అని ఆరోగ్యానికి లక్షణాలం. మీ ఆరోగ్యాన్ని అందాన్ని కాపాడుకొనేందుకు ఉత్తమ ఆరోగ్యపోషక రసాయనం కాంతి అల్యోక నేదించండి. దానిలోని ప్రపాతన వస్తువులకు తోడు అనేక కళాబాలమంది ప్రీ వ్యాధులకు ఉత్తమ ఔషధమని ప్రసిద్ధి కెక్కిన దేశీయ ఔషధి 'అల్యోక' చేరివున్నది.

కాంతి అల్యోక
ఉత్తమ గ్యాజెట్ రోగినివారితో

కాంతి మదీరం
తమకు—వల్లమ గోదావరికిల్లా,
సోల్ ఏజెంట్లు:- శ్రీ కృష్ణా జనరల్ షోర్పు, తమిళ.

బిటాకేఫిన్

(తలనొప్పి ఔషధం)

అన్ని నొప్పులను, జ్వరములను తుడుపును.
తలనొప్పి, పంటినొప్పి, కాళ్లనొప్పి, నిద్ర
లేకుండుట, కీళ్లనొప్పలు, మలేరియా, స్త్రీల
జీహ్వనొప్పలు, అలసట, వస్త్రా అన్నిటికి
గ్యాసంటిగా పనిచేయును. వాడు కొను
విగ్రము పాట్లములో నుండును.

పాట్లం 3 బిళ్లలు 1 అణా.

బిటాలాక్సు

చాక్ లెట్ భేదిమాత్రలు.

సుఖవీరేన నామధము

ఇవి సుఖ విరేచనము కలిగించి మలబద్ధమును
పోనొట్టి మంచి జీర్ణకక్రి నిచ్చును. పాట్లం
2 బిళ్లలు 1 అణా.

అన్ని వోట్ల వారకను.

Stockists: M/S DADHA & Co.,
P. T. Madras.

Ceylon Agent: M. K. Kapadia Esq.,
100 Second Cross Street, COLOMBO.

Manufactured by
BOMBAY TABLET MFG. CO.,
P. O. Box 2092, BOMBAY. 2

“తాత్కాలికంగా ఉపశమనము కలిగించే
మందులకు వాడడం చాలా వెట్టికనం.”

అప్పటికప్పుడు వెంటనే సుఖమిచ్చుటయే గాక,
ఉబ్బన వ్యాధియొక్క మూలకారణములను రూపుమాపి
కాళ్ళరంగా నయము చేయునది ఫురోహిత్ వారి క్వాస
హరి మాత్రమే. క్వాసహరిని వాడుట ప్రారంభించిన
వెంటనే, దగ్గుపోయి, క్వాస ధారాకమగుటయే గాక,
జీర్ణకోశము, ఊపిరితిత్తులు క్రమేణ బలపడి, ఉబ్బ
నము పూర్తిగా తగ్గిపోవును.

ఉబ్బనము, ఊపిరి నలువకుండుట, నడుమనొప్పి,
గొంతుకలో నవకలిగించు దగ్గు, మొదలగు సుంజెబుబ్బ
లకు క్వాసహరి (నీరంగునపాళ్ళుకట్టు)ను వాడుదు. మల
బద్ధము, ఫురికేపులు, చీటితో బాధపడు ఉబ్బన
వ్యాధిగ్రస్తులగువారు క్వాసహరి కొనుపాడు (నిత్రు
రంగు పాళ్ళుకట్టు)ను వాడుదు.

అందరు కెమిక్యులరీస్, 8, 6, 12 బొమ్మలు పైజలలో
8-6-0, 5-12-0, 10-0-0లు ధరలుకలిగినవి లభించును
మద్రాసు ప్రాంతములు:

- మొస్సుర్స్: అప్పా & కో, నైజాబాద్ రోడ్,
,, శ్రీ క్రిష్ణ్ బ్రదర్స్, రంబుచెట్టిబిడి,
,, అమృత రత్నాకర ఫార్మసీ, గోవిందపు
నాడక్ బిడి.
,, పండాల్ & కో, హైదరాబాద్, సికిందరాబాద్.

తయారుచేయువారు
ఫురోహిత్ ఫార్మసీ
కర్నాటక.

PUROHIT
SHWAS-HARI

పరిష్కారం

- శ్రీ రాళ్లభండి నరసింహమూర్తి -

రంగయ్యచోటలు ఇంక కొద్దిగోజుల్లో అట్టిట యేటట్లు వుండి. ఈ నాటికి ఎంత కాదనుకున్నా రంగయ్య మేలుకోవాలనివచ్చింది. అతనికి యిది కలలోగూడా గోచరించని విషయమంటే అయిపోయింది. ఎవరికో చెప్పటంచూట అట్టే పెట్టి తనకుతానే ఆ విషయం తలుచుకుంటే... అసలు దానికి కారణం... చాలా నవ్వుతాలుగా వుంది. ఎవరూ నమ్మరుగదాను అయితే తన చోటలులో పనిచేసే వెంకన్న చూచాయగా అన్నాడు-ఈ విషయాన్ని గురించి... వాడి మాట తను ఖాతరుచెయ్యలేదు. అదేమిటా ఈ నాడు కొంప మీదికి తెచ్చింది! ఇంకా యిట్లాగే ఈ అద్దడిగోజుల్లో అందరినోపాటు తనూ గబగబా నిచ్చెనమెట్లు ఎక్కినట్టే ఎక్కెస్తున్నాడు ధనవంతుల అంకశ్చకు. ఎంత మంది కాలేదు?... మరీ గాలిపటాలలాగే ... ఎగిరిపోయాడు. కాని ఆ ధారం సన్నని ధారమేననిమాత్రం తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఒళ్లు గగుర్పడుతుంది. అది కాస్తా తెగిందంటే అంతెక్కునంటే క్రిందపడితే అదివరకు మెడలువిరుచుకుచూచిన ప్రజలంతా కుచుకున్న వున్నారారు, తామో దిగివచ్చినవారిలాగ. మల్లీ భావనా ప్రపంచంలోంచి మేలుకొన్నాడు ... ముందుకర్తవ్యం అలాంటిదటానికీ. ఎలా యిది? ఈ పోటీ వదిలించుకునేది ఎట్లా? ఎవర్నన్నా సలహా అడుగుదామంటే, ముందు విన్నవాడు నమ్మకుండా! అసలు తనుగూడా నమ్మకపోవట్లుకూడానే ఇప్పుడు కుంపటి పెత్తిమీదికి వచ్చింది!

అసలు కారణం ఇది—ఒక సంవత్సరంక్రితం రాజమ్మ అనే అమ్మాయి... ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందో, ఎక్కడ వుంటోందోగూడా తెలియదు... వచ్చి తన చోటలుప్రక్కనున్న పెద్ద పూడలమరిచెట్టుక్రింద ఒక పొయ్యి పెనం పెట్టి పెసరట్లా అట చేస్తూవుండేది. తనూచూసేవాడు—ఎవరో అంతా రిజ్జావాల్సా, బికారీలా కొనుక్కునిపోతూవుండేవాళ్లు. ఓ మూల, మైంచి కాకులు రెట్టులువేస్తూనేవుండేవి! అయినా ఆ అరికివాళ్లు ఆ వేం ఖాతరుచెయ్యకుండానే ఆ చోటికి, ఆ రిండికి అరికిపోయారు ... అలాంటి వాళ్లమీద ఆధారపడివుంది రాజమ్మబతుకు ... తను, బద్దకంగా వున్నప్పుడు అలా వీధిపైపు దృష్టిమరిపేవాడు. రాజమ్మ పెనంమీద పిండివేస్తూ కనపడేది. రిజ్జావాళ్లు ఏమేమో నర సా లా చోస్యాలూ ఆడేవారుగామాల్య... వాళ్లకు, చిరునవ్వు నవ్వుకూ ఆ ఋగస్తాట్లకు వప్పకెప్పేది వాళ్ల ధూధానాల కంకుని... వాళ్లు దానికి జోగిపోయేవాళ్లు... అసలు వాళ్లే అనేమిటి, ఆమెకులో వున్న రంగయ్యకు కూడా ఆ చిరునవ్వును చూస్తుంటే... అందులో గురిగి చేసుకుని కులుకుతూన్న స్తాట్లను చూస్తుంటే తన మనస్సు... ఎక్కడో దాగి అణిగిమణిగివున్న పురుషత్వకూ కుడిగుండాలిరిగేది. కాని మల్లీ నిగ్రహించుకుని మొహం ఇటు తిప్పకునేవాడు. అయినా ఎవ్వడో అప్పుడు అతనికి ఆమెమొహం కనపడటం, అతన్ని కలతరచుచటంతాత్రం జరుగుతూనేవుండేది. అలాగ

కలవరకెట్టి న ఒకజోజున ఎందుకనో తన పూర్వవీరం
తన స్వప్నవీరిలో సంచరించింది! అడవిలో ఒక్క
సారి గిరిగిరా తిరిగిపోయింది చాపచుట్టలాగ! అప్పుడు
తన ఈడంతో... పడకొండు నిండామోమ! ఇంటిదగ్గర
నాన్న అప్రమానమా ఏదో పని చెబుతూవుండేవాడు.
విసుగై తిపోయేది! ఆతైన బడికిపోతే... ఏదో సాయింశ్రం
అటల్లో పడి మరచిపోలేముటుక్కి... పాపం అప్పు
జెప్పకపోయినందుకు గోడకుర్చీ కేయిస్తాడా? దానికి
మాత్రం ఒక అంతూ పొంతూ లేదా? రాక్షసుడిలాగ
... సాయింశ్రం దాకా అలాగే వుండమంటే... అబ్బ!
కనుగొలుకుల్లో నీరు గిర్రన తిరిగేది! ఆసమయంలో
మాత్రం అనకునేవాడు కేపట్నీంచి చక్కగా చదివి
గడగడా పాతం వప్పజెప్పేకి మాడలగొట్టేస్తాను అందర్నీ
నని..... కాని మూలం వదలంగానే గోపాలం గోటి
విక్రమ పిలవటంతో అంతా గుడిచిపెట్టుకుపోయేది!
కొంచెం సంచెచీకట్లు చిమ్మగానే, అటలు బాగా గెల్చి
దుమ్మపడ చొక్కా, లాగులతో యింటికి చేరగానే-
అమ్మ కాస్తా "అమ్మో! చాకింటిపడతలు ఎలా మాపు
కున్నావురా!" అని కేకలేయటంకాక నాన్నను
పిల్చి... "ఇలా ఒక్కసారి చూడండి మీ సుప్రసుడి
అనతారం... ఎంత అందంగా తయారాకున్నాడో
మరినీ!" అనేది వెలుకారంగా. ఇక నాన్న... "చదువు
అబ్బకపోయినా మరి పాడుసావాసాలతో ఆకతాయి
నై పోగున్నావు... మున్న మీపంతులు కనబడి 'ఒక్క
పాతంగాడా వప్పజెప్పటం లేదు మీవాడు. మీ రే
మనుకున్నా సరే గోడకుర్చీ కేయిస్తున్నాను జోజున,
అన్నాడు. నాకు పదిమందిలోనూ తలవంపులైంది!..."
... అంటూ నీవు పగిలేటట్లు బాడేవాడు. నిజంగా
తలుచుకుంటే ఇప్పుడుగూడా ఏడుపు వస్తుంది... దాం
తోనే సామ్యంలో భూడుగూడా సరిగా సయించకుం
డానే పడుకునేవాడు. రాత్రంతా కలవరింకల నిద్ర...
మళ్ళీ తెల్లరాగానే ఈ కర్మకాండ అంతా పునశ్చరణ
అయ్యేది! పంతులు చదువుచెప్పకపోగా గోడకుర్చీ
కేయిస్తాడన్న భయంతో అలా పొలంకట్టుకుంటు తిరిగి
యింటికి సరిగ్గా టైచుకు చేరుకునేవాడు... ఏవిషయ
మైనా ఎన్నాళ్ళని వాగుతుంది! అందులో అప్పుడే

పూల్లో 'మొట్టవకవ' అని కేయిమోగిన రంగడి విషయం
అంటే ప్రతివాడూ చెవికోసుకునేవాడే! ఇక ఈ
విషయం బయటపడగానే నాన్న తెత్తంతోనే బాడే
వాడు..... అమ్మ అడ్డుచెప్పేది కాదు. రాత్రితూట
అన్నం ఒక్కోనాడు వుండేది... ఒక్కోనాడు పన్ను
పడుకోవాల్సివచ్చేది! నిద్రపట్టని ఏ అర్ధరాత్రప్పుడో
అమ్మతో "ఇదంతా నాన్నీ దాగ్లోకి లేవాలనే నా
ప్రయత్నం... మరి యింత బండవెధవ అయ్యాడేమీ
అంట" అంటూ నాన్న గొణగడం వినబడేది! అప్పుడు
నాన్నమీద కోపం, కోపం కచ్చేరి! తను బండమొద్దా?
తలుచుకుంటే ఆనామయం. తను చదవడు. చదివితే
ఆ క్లాసులో ఎవరూ చాలకు తన మరుకుతనానికి.
అయితే, మరెందుకు చదవగూడదా? అంటే- ఏమిటో
అసలు అటువైపే పోదు మనస్సు..... ఎంతసేపూ ఏ
చెడుగుడో, ఏ గోటివిల్లో, లేకపోతే ఏ చిన్నచిన్న
దొంగతనాలో- ఇవే సర్దాగాని..... ఈవిషయాల్లో
ఆ వాడలో తనకు సాటిలేరు.

నాన్న చెప్తే బాధా? ఎక్కువైంది! చదువా?
అబ్బలేదు! ఇక ఏం తోచలేదు. ఈ పూల్లోనే వుండ
దలుచుకుంటే మురుగుబోదెలో పడి చావటంకంటే
గత్యంతరం లేదు! ఇక బ్రతకదలుచుకుంటే మాత్రం ఈ
పూరునుంచి కీక్రంగా దాటియ్యాలి.

మంచికో చెడుకో మొత్తంమీద రాకరాక ఆ
పూరికి వచ్చింది ఒకసర్కస్సు. ఇంట్లో లేవకాను దొంగి
లించి పోయాడు చూటానికి. కాని తన ఆలోచన
మాత్రం మెదడులో అట్లాగే మెదులుతూవుంది!
చూస్తుంటే... తనమీద చెవరో ఒరిగినట్టైంది. తన
ప్రక్కనున్న ముసీలాయన నిద్రమత్తుతో తనమీదికి జోగు
కున్నాడు. అదే సమయం... ఎందుకనో... కరీరం
లోని నాడులన్నీ బలవంతంచేతాయి... వెంటనే ఆయన
లార్చీకేబులోంచి బలువైన పర్మ కొట్టేశాడు. ఇక
అక్కడ మరుక్షణం వుండకుండా, గేటువాడు టౌల్
పాను ఇస్తున్నా వినిపించుకోకుండా పరారైపోయా
డు... మరి... ఇంటికి వెడితే- అమ్మా!- నాన్న బడితే పుచ్చు
కుని చాకిట్లో కావలా కాస్తావుంటాడని గజగజా

స్వేదమును పరిగెత్తాడు. పట్నానికి బిక్టర్లు కొన్నాడు... ఎవరూ గుర్తపట్టకుండా తల కొక గడ్డ చుట్టి ఓమాలగా ఒదిగిపోయినాడు పెట్టెలో! ఆ రైలు పెట్టె తనని పాతాళంలోంచి స్వర్గానికి తీసికెళ్లే ప్రవృత్తిలాగే లోచించింది! ఆ పెట్టెలోనే అర్థింటికి పోయే కొత్తపడుచుకొనూల్లు పుట్టింటిని తలపుకుంటుంది తడిపెట్టేంది! అనుకోకుండా నవ్వు వచ్చింది ఆ అమ్మాయిని చూడగానే!

పట్నం చేరాడు. అంతా కొత్తగా వుంది! ఏమిటో ఆ పట్టణారీలో మా పరిచయంకాదులాగా పడి వున్నా దింకవరమా! అయితే ఇక ముందు కర్తవ్యం? పర్వ అప్పుడు విప్పిచూశాడు. ఎనలేని అందాన్ని వున్నది డబ్బు! మనస్సు చివుక్కుమన్నది! ఆ ముసలాడు ఎంత అహోరిస్తున్నాడో ననిపించింది!

సమిష్టిజీవితంలోంచి విడిపడి బయటకు వచ్చేప్పుటికి తన్ను గురించి తనే తెలియకుండా తాపత్రయ పడటం మొదలుపెట్టాడు... అది వుందా, ఇది వుందా అని. ఈడబ్బుని దుబారాగా ఖర్చుచెయ్యటం ఇష్టం లేకపోయింది. అయితే ఎక్కడైనా కూరినారీ చెయ్యాలి. బత్తెం గడవాలి. ఈ డబ్బులోంచి మాత్రం చిల్లగవ్వ తియ్యగూడదు. తన కన్ను పోతున్నదే చూస్తూ, లాగు కొని తోడుకున్న వూరిపంట పడ్డాడు. నాలుగైదు అఫీసుల్లో పదిరూపాయలవిదా తీసుకుంటా మన్నారగాని ఎరికలేనివూళ్ళో తిండిగడిచేది ఎట్లా అని పించింది! ఆ పైన శివయ్యరు హోటలుకి వెళ్ళాడు. అక్కడ పదిహేనిస్తామన్నార. తిండిగూడా అక్కడే గనుక మరి లాభం!..... అవునుకా దనకుండా మరి ఒప్పేసుకున్నాడు. అక్కడ చేసినపుట్నం చివరకు కాక ఈడబ్బుకూడా—ఏమీ ఖర్చు వుండేదికాదా యెను—కూడవెత్తావచ్చాడు.

ఏమిటో! కప్పం కేసినట్లే... నాలుగైదు రోజు ఇట్టే గడిచిపోయాయి. తనూ కొంత ఖాళీమనిపిస్తోంది. డబ్బు బాగా కూడవెట్టాడు. ఆ డబ్బును తలచుకున్నప్పుడల్లా ఈ హోటలుచాకీరి చాలా కష్టంగా తోచేది! అది అలాగే పెట్టిలా చూసిపోవటం పనేదురా తనకు గిట్టలేదు. ఎలాగైనా ఉపయోగపర

చాలి. వ్యాపారం సాగిస్తే... తన ఒంటరిగాడు... ఈ యుద్ధభూమిలో ఏం పుట్టిమంచుకుందో. ఈ సందిగ్ధావస్థలో వుండగా చక్కని ఆసరాగా... మేములు విచ్చిన చందమామలాగే ప్రత్యక్షమయ్యాడు శివయ్య. శివయ్యగూడా తనతోపాటు హోటలులో చాలా కాలంనుంచీ వుంటున్నాడు! దాదాపు ఇద్దరూ ఒకే అవస్థలో వున్నాడు! ఇద్దరికీ బాగా జోస్తే! అంచేత ఒకళ్ళ విషయాలు ఒకళ్ళకు విపులంగా తెలుసు. శివయ్య మహా పాడుచైన మనిషి. ఆతని చేతివిదా కానీకాదు వేసి విడిచించమంటే చచ్చినా క్రిందపడు! మళ్ళీ బొడ్డులోకి అతిసుకుపుగా దూరిపోతుంది! అలా కూడ వెట్టాడు ఆతనుకూడా!

రంగయ్య ఆసలు ఆనాటిని మరిచిపోలేదు! ఇద్దరికీ ఎలా తట్టిందో ఒకేసారి! పుచ్చపువ్వులనిదూచి పోసే పూర్ణచంద్రుడి సాక్షిగా... మలయవర్షాలనింది నిద్ర నవకలలో జోగుకూ వచ్చే మలయపవనడిసాక్షిగా... ఇద్దరూ ఒకరికొకరు మాల యిచ్చుకున్నారు.... పరాయిపురుగుతో చెప్పగూడదని!

మరి వారంతోజాలకల్లా ప్రక్కపేటలో తన పేరువిదా హోటలు తెరిచాడు రంగయ్య! తన యజమాని లోలోపల అనుయోధిని... పైకి మాత్రం అభినందించాడు! అయినా అతనికి రంగయ్య అంటే ముముఖరసగతి ఎలా వున్నాగాని... ఏదగింపుమాత్రం లేదు.

మొత్తమ్మద యిద్దరూ సమిష్టిగా సాగించాడు. మొదటిరోజుల్లో కాస్త కష్టపడాల్సివచ్చింది! చాలా గడ్డుసమస్యలు ఎదుర్కొనవలసివచ్చేది! సావుకారు ఆరువు విదా చెచ్చా తీవ్వనాడు కాదు..... అప్పటికి శివయ్య గాడిపొయ్యిదగ్గర చలిలిపడేవాడు. పై విషయాలన్నీ తనే చూచేవాడు. తన అస్తమా నమూ గల్లాపెట్టెదగ్గర కూర్చున్నాగాని శివయ్య ఏనాడూ మూలి ముడిచి ఎరగడు! అలా సజావుగా తావిద్దరూ ఏకమనస్సులతో నడుపుకువచ్చారు కనుకనే ఇప్పుడు హోటలుకు ఒక పునాది ఏర్పడింది! రానురాను శివయ్యకు పనిగూడా తగ్గించాడు. కాని శివయ్య తనే

కష్టపడతా ననేకాదు. రంగయ్య అతని స్వభావం తెలిసినవాడుకనుక అడ్డు చెప్పేవాడు కాదు !

అన్నింటికంటే అసాధ్యం! మనం కాలగతిని పోల్చలేము! చాలా విచిత్రాలూ, చాలా వికృతాలూ జరుగుతూవుంటాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు నమ్మలేం! కత్తి సన్నగిరి మంచమీద పడ్డాడు శివయ్య! అతన్ని గురించి ఎంత తాపత్రయపడ్డా లాభం లేకపోయింది. అతను బ్రతికే ఆకలు కనబడలేదు. దాట్లగ్గున తెన్నే శివయ్య అన్నాడు—“రంగప్పా, యింకా నాకు ప్రోకాలని లేదు. నీవు వృథా శ్రమపడి కష్టపడ్డాన్ని మట్టిపాలుచెయ్యబోక! కాని నీనిచ్చే బాధపడుతాను... నీను కత్తి పనికిమాలిన చెప్పవని. జీవితంలో సుఖం అంటే ఏమిటో ఎరగను. ఒక గొడ్డులాగే జీవించాను. సుఖం కోరకపోయినా నీతో వున్నాన్నట్లు ఒక తృప్తి అనుభవించాను. నీవైనా నయికాలాలపాలు సుఖంగా వుండాలని కోరుతాను” అంతే... శివయ్య చెప్పిన ఆఖరిమాటలు. అవి తలుచుకుంటుంటే కనుగుడ్లు సీళ్లను చిమ్ముకున్నాయి. తన మడిభుజం శివయ్య రాలి పోయాడు. కాని తను బాగా సంపాదించాడు కనుక శివయ్యచెల్లీ తన మనస్సును కలవరపెట్టించేకాని చూటలు నడపటానికి ఏమీ అడ్డురాలేదు. అప్పుడే రెండేళ్లు తిరిగి మూడోయేడు ప్రవేశించింది శివయ్య గిరించి.

ఇంతవరకూ ఏ ఒడుదుడుకులూ లేకుండా, ఏ లోపమూ లేకుండానే సాగిపోతోంది అతని జీవయాత్ర. కాని యిప్పుడే వచ్చింది అనలైన గడ్డు సమస్య! తేలిగ్గా వదిలేది కాదు. ఏకలే వచ్చి మేక కూర్చుంది!

అసలు...రాజమ్మ మొదట్లో ఎందుకు మొదలు పెట్టింది? ఈ సరంబామా అంతా—ఇప్పుడూ అందుకే! ఆమెకి యింకా వ్యాపారదృష్టి కలగలేదు. మౌనం యింకా ఆమెలో విత్తునాటుకోలేదు! పసిపాపనవుతో వున్న అమాయకత్వమే ఆమెమెదడులో వున్నది! అంచేత ఆమె చేసే ఏ పనిలోగూడా కల్తీ అనేది లేదు. మొదట్లో ఇద్దరుమగ్గురు దడిచేవారు—నడిచి

మందు అక్కడ చెత్తిగా కూర్చుని రాజమ్మమందు దేవిగా తింటుంటే—వారేపోయేవార్లు ఏమనుకుంటాలో అని.

అయితే యిన్నాళ్లనుంచీ రంగయ్యచూటలు పెసరట్లుకు పెద్దపేరేగాని ఎందుకనో రాజమ్మపెసరట్లు నోట్లో వేసుకోగానే అంతవరకూ రుచిసుఖంలో జీవగిర్లయానికి వచ్చామనుకున్న ఆ మనకకన్నులవార్లను మరోఅంతస్తు ఎక్కించింది! “మా యింటావిడిగూడా ఇలా చేసి ఆస్వాదంగా చేతికందివ్వలేదని గొణిగాడు ఒకాయన. దీనిని రుచిచూచిన నాలుకమీద రంగయ్యపెసరట్లు వేస్తే అతిసుకువుగా చెప్పేది—కల్తీనెయ్యి అని. అదివరకు! మరి యిప్పుడు నాణ్యమైన వస్తువు కనబడుతోంది. అది కొన్ని మీలకాని పరిస్థితుల వల్ల అనాదరమైన స్థితిలో వున్నది—అంతమాత్రంచేత దాన్ని జారవిడుస్తుందా వృద్ధయం! పైకి పటాటో పంగా కనిపించే ఆ కుట్లనుమాత్రం ఎన్నాళ్లు భరించటం! గత్యంతరం లేకపోతే తప్పదునరే! ఇకతల స్వర్గసులభ్యమైంది నీ ఎన్నిక నెదురుమాస్తోంది. ఈ విధంగా వితిర్కించుకున్నార కొందరు. మొత్తమీద ఒకరోకరే లాంగారు. పైగా రంగయ్యచూటలులో లాగ చిరుముసుగు సర్వర్లు కా దిక్కడ! చక్కగా చిరునవులూ పెరిసే కనుకొలుకులతో పంచేంద్రియా లకూ తృప్తినిస్తుంది. అబ్బ! ఆ మహత్తరమైన అనకాకం పోగొట్టుకోవటానికి నిజానికి ఎవరి అంతరాత్మా ఒప్పుకోదు! అందుకనే ఎలాగైనా ఆ కాసేపటికి తమ మానాన్ని చంపుకుని—అది చంపుకోవటమే అయితే—తని చక్కాపోతున్నారు. ఇంతమంది వస్తున్నా రాజమ్మ తనలో గొప్పతనాన్ని కనబరచలేదు. “భగవంతుడు నాకు మంచిచింతా లిచ్చాడు” అంటుంది. అంతే. ఆ అమాయకవృద్ధయం నిజానికి లొంటి మాటలతో వాళ్లను తన వలయంలో మరింత విగించుకునేది!

ఇంకా వ్యాపారదృష్టి కలగకపోవటం చాలా మందికి ఆకర్షకంగా వుంది. ఏ కాస్త అదను దొరికినా ఆకాశంలో! ఎగిరిపోవాలని చూచే ఈ రోజుల్లో ఈ పిచ్చమయ్య ఇలా ముఖం కాల్యటం కొందరి తెలివితప్పకగానే తోచింది! అయితే రాజమ్మ ఈ

సంకతి తెలిసి పూరుకొందా, లేక అసలు తెలియదా అనే విచారం వచ్చింది. చివరకు ఓ నాడు రాజమ్యూరీ ముచ్చటించారు. కానాలంటే మేమంతా కలిసి పెట్టు బడి పెద్దాం అన్నారు. రాజమ్యూరుగల్లో గుడిగుండం తిరిగింది. కనుపాపలు కృతజ్ఞత వెల్లడించాయి. కాని రాజమ్యూ సనీవిరా వల్ల కాదని. “బాబూ, నన్నీదో ఇట్లాగే బ్రతికి మీరిచ్చే నాలుగుపట్టులతో పొట్టపోసు కోనివ్వండి; ఎందుకు దింపుతారు మా బిల్లోకి? నేను స్వేచ్ఛగా బ్రతకటం మిగిలిన రేచా” అని ప్రశ్నించాయి ఆమెకళ్లు. మత్తుమందు చల్లినవార్లలాగే గోముగా నవ్వారు. అంతే.

కొన్నాళ్లకు రంగయ్య గ్రహించగలిగాడు. ఇది వరకల్లా సరుక్తపోయిందని తిప్పికొట్టేసే తన హోటలులో నిలవసరకు రాసురాసు పేరుకుంటోంది! అదే రంగయ్యలో సంచలనం కలిగించింది. వెంకన్నీపిరిచి అడిగాడు: “ఒరే! అదేమన్నా బ్రతిమాలుతోందా ఏం చాకధర కిస్తానని! అదేమిటి మరీ అంతమంది మూగుతున్నార” అని. “లేదు బాబూ...దాని పెచరట్టు—కొప్పడమోలే కెప్తా — నేనుగూడా తిన్నానుండీ. అబ్బ! ఏం రుచి అని చెప్పను? ఏం ఏ త్రోవో గని—” అంటూ, ఆ రుచులు తలపుకునచ్చాయి కామల్య, గుటకలు మింగాడు. ఎందుకనో రంగయ్యకుమాడా రెండుగుటకలు ఆ ప్రయత్నంగా జారినయ్య! అంతమంది తననుండి ఆకర్షించేసి మంత్రముగ్ధులను చేసేసిన ఆ పెచరట్టులో ఇది ఏ కత్తికి ఆరోపించాలో తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలం ఎక్కువైంది. అటూ యిటూ పరకాయించి ఎవరూ లేకుండా చూచి “అయితే వెంకన్నా, ఆ రుచేమిటో నేనూ చూస్తాను, ఎవరూ చూడకుండా తెచ్చిపెద్దావు?” అన్నాడు. అది విని గానీ యజమానిముఖంలోకి కళ్లు పెట్టి అర్థయ్యుక్తంగా నవ్వాడు వెంకన్న. అది గ్రహించుకుని ‘జోరుబారానా’ అనిమాత్రం కించపడ్డాడు రంగయ్య.

“రాజమ్యూ, పెచరట్టు ఆకులో కట్టిస్తా?” అన్నాడు వెంకన్న. ఇప్పుడే! తిని వెల్లిన వెంకడు మల్లీ రావటం ఎందుకా అని అనుమానం కలిగింది రాజమ్యూకు, “ఎవరికో?” అని ప్రశ్నించింది. అతని

కెండుకో అదోమాదిరి నవ్వు వచ్చింది! ఇక వెంకన్న వేరే చెప్పక్కర్లేమందానే రాజమ్యూ గ్రహించగలిగింది. నేయిదేమిట్లకు మ్రొక్కుకుంది. కాని ఆశ్చర్యమాత్రం కాగా పూనించింది రాజమ్యూ.

వెంకన్న తెచ్చిన పెచరట్టు మొత్తమీద ఎవరూ చూడకుండానే తిన్నాడు. అతనికి ఆశ్చర్యం కలిగించిన మాట నిజం! తనూ విధివశంవల్ల అదేవృత్తివాడు కావటంవల్ల రాజమ్యూకు పోటీ నిలవాల్సివచ్చిందని—లేకపోలే వార్లలాగే ఆగడవాలో మోస్తోటానికి అంతా జంకేవాడు కాదు.

ముందు పెచరట్టుబాగోసు లటుంచి రాజమ్యూ యీపోటీ తనకు గుండం త్రవ్వతోంది. ఈ బాధ తొలిగేది ఎట్లా? పోనీ, రాజమ్యూని అక్కణ్ణింది కేసు పెట్టింది వెళ్లగొట్టిస్తే? ఇది మొదట్లో బాగానే వుందనిపించింది కాని ఇదల్లా ‘చేతులు కాలినతరకారత ఆకులు పట్టుకోవటం’కంటే వేరే ఏమీ కాదనిపించింది! ఎందుకంటే రావాలిన్నపేరు రాజమ్యూకు ఎట్లాగో వచ్చేసింది! ఈపని ముందే చెయ్యాలింది! విమళు ఘడిమిల్లో మేల్కొన్నాడు తను. ఇప్పు డెక్కడికీ వెళ్లగొట్టినా రాజమ్యూవునికి తెల్లను మరీ చేరుతరు ప్రజలు. అలాంటప్పుడు తన ఎత్తు సాగకపోగా ఇదంతా తన తంతూ అని తెలిసిందా అంటే, త్వరెదురుమక్కు పొడిచేమాట ఖాయం. మరీ యిక గత్యంతరం పాలుపోలేదు.

ఏవిధంగానైనా తన వ్యాపారం, తన హోటల్ బా అటంకరహితంగా సాగాలంటే తన దారిలో ఎటువైపు చూచినా రాజమ్యూపాడే వుండగూడదు. దీనికి రెండే ఉపాయాలు లున్నాయి. ఒకటి రాజమ్యూని వెళ్లగొట్టటం. ఉపాయం, ఇదేం లాభంలేదు. ఇక పోలే... ఆ, మంచి ఆలోచన తట్టింది! అస లీవునా మెదడులో మెరుపులాగా జిగేలుమనగానే అతని కొక ఆలోచన పట్టుకుంది! ఇన్నాళ్లనుండీ రాజమ్యూని ప్రేమిస్తున్నాడా? అయితే ఈ ప్రశ్న యిదివర కెందుకు రాలేదు? ఉరుమురమగానే లేచే పెరుగుమొక్కలాగే కలిగిందీవుదే! అదివరకు ఈభావం తట్టనన్నాళ్లా రాజమ్యూ తన కొక ప్రతికూల, అందుకని అప్పటివో

చూచేవాడు. అయినా ఏ పరధ్యాన్నపు సమయాల్లోనో రాజమ్యము ముఖకవళికలలోని సాంపులు తనని కలవర పెట్టినమాట నిజం! ఊహారే బాగానే వుంది. కాని దాన్ని అమలుజరపటం ఎలా? రాజమ్యకు తన అభిప్రాయం వ్యక్తపరచాలి! మధ్యలో అభిమానం పీకుతోంది! “ఇన్నేర్లు వచ్చిన రంగయ్యకు అమాంతంగా ఈ పెళ్లెవటి” అంటారేమో అంతా!

అంతవరకూ స్త్రీ అంటే ఎరగడు. ఎలా పరామర్శ చెయ్యాలి, ఏవిధంగా మంచిచేసుకోవాలి ఏకాకానా తెలియదు. పోనీ, అవన్నీ ఎలాగో అలా ఓపికపట్టి అక్కడ జాగ్రత్తగానే మెలుగుతా డనుకున్నా రాజమ్య యితన్ని స్వీకరిస్తుందని భావించి వదిలి?

ముందు, తన దేహం, తన ఆత్మ, ప్రేమ, ఏటికంటే ఏ ఆత్మ ఏదేహాన్ని యంతవరకూ వాటివాటి పనులు సకలంగా చేసుకునేందుకు దోహదమైన మూలకారణం ఏదైతే వుందో ఆ “వ్యాపారం” కోసం తనన్ను చెయ్యాలి! తనకు దైహికంగా, ఆత్మీయంగా స్త్రీయే కావాలని అనుకుంటే రాజమ్యే కాదు! ఇంకా అర్థమంది వున్నార! రాజమ్య విషయంలో వైవాహికత్వప్రధానమైనది కాదు! అది వ్యాపారరీత్యా తన హోటలుకు పోటీతకుండా చేసుకోవటానికి!

ఈ ఆలోచనలన్నీ అరిగోపగంగా వుంచాలనుకున్నాగాని ఏఒకరికైనా తెలియకపోతే అసలు అభాను అవుతుందేమోనని వెంకన్న చెవినిమాత్రం తోడు.

అనాటిరాత్రే వెంకన్న వెంటపెట్టుకుని ఊరి చివర పేటలో రాజమ్యయింటికి వెళ్లాడు. వెంకడు రాజమ్యయింట్లో కల్లి రాజమ్యని పిలుచుకువచ్చాడు.

శుక్ల చంద్రుడి గుమ్మడిపూవుకాంతిలో రంగయ్యను పోల్చుకోగలిగింది రాజమ్య. మొదట నమ్మలేక పోయింది. ఎందుకో ఆమెకీరం కంటిందిపోయింది! తన కలగంటించా? లేక మామూలు ప్రపంచంలోనే వుందా? అటు యీ పాదావ్రుడిలోనే అప్రయత్నంగా

అంది‘వెంకడూ’ అని. వెంకడు చిరునవ్వు నవ్వి పూరుకున్నాడు. రాజమ్య తలవంచుకు నుంచునివుంది! ఇక రంగయ్యకుంకు వచ్చింది! ఉపప్రబుంచాలి! ఎట్లా? ఏదో తడబడుతూ ఇంటిదగ్గర వల్లించిన సంభాషణ దొర్లిదా మనసున్నాడు.

“కులాసాగా వుంటున్నావా రాజమ్య?” అన్నాడు. నిజానికి తన కులాసాసంగతి రంగయ్య కెందుకో! “అ. దేముడి దయవల్ల!” అని ముక్తపరిగా సమాధానం యిచ్చింది. “వ్యాపారం బాగా సాగుతోందా?” అన్నాడు రెండోప్రశ్నగా రంగయ్య.

“అ! ఏం వ్యాపారం? మాలాంటివాళ్లడి? ఏదో జీవనం గడుపుకునేందుకు పడే పాట్లుగాని, అది ఓవ్యాపారమేనా?” అని నిదానంగా అంది రాజమ్య.

ఇక్కడ రంగయ్యకు తన అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరిచేందుకు సమయం దొరికింది! కొంచెం దగ్గరగా జరిగి అన్నాడు—“రాజమ్య, నీ వల్లా ఆరు వైట కూర్చుని ఆ ఎండ పొడలు మీద పడుతుంటే— నీ కీరం కమిలిపోతూ చెరురుస్తుంటే నా కెంతో జాలివేసింది. నీవు చాలా కష్టపడుతున్నావు పాపం! కాని...కాని...నాదో చిన్నకోరిక వుంది. అది ఎంతో కష్టం కాదు! నీకు నాకు గూడా మన భావిజీవి తాల్లో ఒకవడి పెట్టేదే! నిజానికి నీకు ఎవరూ లేరు! ఈ ఒంటరిజీవితం!! నీవు నా దగ్గరికి ఎందుకు వచ్చి య్యగూడదూ?” ఈ ఆఖరిమాటలు విగబట్టి ఆతికష్టం మీద అనగలిగాడు రంగయ్య.

రాజమ్య కుంభంలో రక్తం చిమ్మింది. ఒడ్డు గగుర్పొడిచింది! ఏం మాట్లాడాలో తెలియలేదు. అలాగే వ్రబుగా నుంచుంది. అదివరకు స్త్రీప్రాపకం ఎరగని రంగయ్యకు ఈ ముభావం అవుననో కాదనో వ్యక్తపరచలేకపోయింది! నిజానికి ఆ సమయంలో రాజమ్య భావరహిత అనే చెప్పాలి! తన అదివరకటి జీవితంలో దేనివిషయమై ఆక వొడులుకొని ఒక మోడులాగా వుంటోందో ఆ మోడుతో నీకు దిగిరించే అవకాశంన్నాయి అంటే ప్రాణంలో ఏ ఏ భావాలు స్పందిస్తాయో అనే గిరున తిరుగుకున్నాయి రాజమ్య మెకడులో!

మల్లి అందుకున్నాడు రంగయ్య—“ఇంక
వాకా వచ్చిందా? దానికా తెలుసు? నిజం
చెప్పాలంటే, నీ నిరంతరము శ్రీలో సమీక్షించడం
అంటే ఏమిటో ఎరగను. చిన్నప్పటినుంచీ కూడా
ఎన్నో కష్టాలు పడి మొరటుకేలింది నా శరీరం.
ఈనాటికి కొంచెం నీవక్రింద బ్రతుకుతున్నాను. నిన్ను
చూసినప్పుడల్లా ఎందుకనో నా మొదటిరోజులు గుర్తు
వస్తాయి. అప్పుడు నాకు చాలా బాధగా వుంటుంది.
నేను మొగవాణ్ణి! నీవు శ్రీని, అబలవు! నాలాగే
నీకు కష్టాలున్నట్లుంటే ఎంత బాధపడుతున్నావో
ననిపిస్తుంది! ఇదే నన్ను యిన్నాళ్లుగా మథనపెట్టి
ఈనాడు నన్ను నీపాదాలదగ్గరకు తెచ్చింది!” ఈ
మాట లంటూంటే రాజమృగం బడి జడివానలాగే
జలజల రాలాయి కన్నీళ్లు! అది దుఃఖకారణంగా
వచ్చాచో, లేక ఆనందబాహుళ్యంకూడా ఆకట్టటం
చాలా కష్టం! నిండుచంద్రుడి వన్నెల వెలుగులో
మృత్యుల్లా మెరిసిపోయాయి ఆమె ఆశ్రయం!

రంగయ్య ఆ మాటలు విన్నాడు.
“రాజమృగం, నీవు అడ్డుచెప్పకపోతే నిన్ను
నాదానిగా స్వీకరిస్తామని వుంది” అని, ఇక ఏం చెప్పే
దుకు విషయాలు కనపడలేదు రంగయ్యకు! “సరే!
రాజమృగం! వున్న విషయాలు చెప్పును. ఆలోచిం
చుకో! నీను చెల్లివస్తాను.” అని కదిలాడు రంగయ్య.
“మంచిది” అని మాత్రం చివరి వీడ్కోలుగా అన
గలిగింది. అంతే.

ఇంటిముంగిట వెన్నెలలో మంచమీద వచ్చి
పడుకుంది! రంగయ్య వచ్చి తనగుండెన ఆమె అగ్రం
తొలకేవాడు. మల్లి ఎన్నాళ్లకో తన విషయం ఆలో
చించి, తననిగురించి బారిపడే కష్టానికి కనపడ్డాడు. అత
నికి తన కృతజ్ఞత చూపటం ఎలా? తన గనుక ‘ఊ’
అంటే స్వర్ణసోపానాలకు తలుపులు తెరువబడతాయి.
తన ‘ఊ’కు ఈనాడు అంత విలువ వుంది. ఇన్నాళ్ల
తన జీవితం అంతా ఒక ఎత్తు! రాబోయేది మరొక
స్వర్ణవీధి. ఈ ఇంకై ఎక్కడ జీవితంలోనూ తన ప్రత్యే
కంగా ఏం కష్టాలూ అనుభవించకపోయినా సుఖమూ,
త్వస్తి అనిపించడం ఏనాడూ అనుభవించలేక

పోయింది! ఎండమావులలో చిక్కుకుంది తన జీవితం!
మరీ నిజానికి దావుగా పోవాలంటే పనితనంలో అను
భవించిందేమో—ఆ స్వేచ్ఛా, తృప్తి, ఆనందమూను.
అంతే. తొమ్మిదేళ్లు నిండగానే తండ్రి కాస్తా చనిపో
యాడు. ఇక మిగిలింది ఎకరన్న రథమి; ఒక అన్న.
అన్న పాలంపనిలోకి వెళ్లేవాడు. తను చిన్నప్రాయం
లో వున్నాగాని అన్నం వండటంమాత్రం తెలుసు.
ఏ పొరుగుబ్రాహ్మణినికో వెళ్లి ఆ వార్తాకి యింత
పచ్చడియ్యడం తేస్తే కోజు గడిచిపోయేది! అన్నతో
వున్నాళ్లుగా అన్న తన మాట కేనాడూ ఎదురుచెప్ప
లేదు. తనూ అన్న మాటల ఏనాడూ కాదనలేదు. కాని
అప్పుడప్పుడు — “రాజీ, నీకు పెళ్లి చేసే యీడు
వచ్చింది. కాస్త ఎర్రగా బుర్రగా వున్నవాణ్ణి చూచి
ముడిపెట్టాలి” అన్నప్పుడుమాత్రం “అలా! పోనూ,
నాన్నదివాలకు నాటికి చేసిన అత్తా సొప్పా ఇంకా
అలాగే వున్నాయి. ఇంక నా పెళ్లిగూడా చేసి ఇంటికి
ఓ గుండం తవ్వతావా అన్నయ్యా?” అనేది. “గుండ
మాతుందని వూరుకునేదా? తప్పకుండా తల్లి! ఏనాటి
కైనా నీవు పరాయియింటిపిల్లవే” అని బరువు
గుండెతో నిట్టూర్చేవాడు.

ఓ నాడు తను పాలంవైపుకి ఏదో పనివుండి
వెళ్లింది. అక్కడ మంచి కనపడ్డది. మంచి ఆనాడెం
దుకో ఎక్కువ కోస్తీగా ముట్టాడింది. చివరకు వెళ్తూ
అన్నది: “పిల్లా, పెద్దమాతుబరికొడుకు నీమీద కన్నే
కాదు. నిన్నుగురించి పడవడే నాతో మొరెత్తుకు
న్నాడు. నీవు ఏదోవిధంగా ‘ఊ’ అన్నావా అంటే
బంగారు వుయ్యాలమీద వూపుతాడు” అని. అని
తన ప్రాయం వికసించి సౌరభాల్ని నల్లెపలాచిమ్మ
తున్న రోజులు. తనూ రెండుమాడుసార్లు చూచిం
దతన్ని. ఆ వూల్లో చెప్పకగ్గ అందగాడే! అలాంటి
వాడు తనమీద కన్నేకాడంటే—తన యావనసార్థక్యా
నికి మురిసిపోయింది. ఆమె పెదవులమీది చిరునవ్వు
తొలకే సమాధానం చెప్పింది మరీ.

రుమ్మెదగా, వుమ్మెది కోస్తీ కలకటంలో
కాలంయొక్క అవసరం బహుశా! అందుకేగానూ
రాజమృగం, మోతుబరికొడుకు చిన్నప్పటి నుంచే

శబ్దం కుదిరింది. చాలాలమటున గంటలు గంటలు
గులకరాళ్లలాగా దొర్లించేవారు !

అది మాఘమాసపు రోజులు. ఊర్పులన్నీ అయి
బాగా రైతుజనానికి ముమ్మరంగా చేతిలో వైకం
అడుగున్న రోజులు. ఇదే సమయం ఆనుకుని కావ
ల్లిన డబ్బుతో రాజమ్యుని తీసుకుని పట్నానికి దారి
తీశాడు చిన్నప్ప. రాజమ్యు అన్నని వదలాల్సివచ్చినా
మనస్థిర చిన్నప్పని చూడగానే కాదనలేకపోయింది.
దారిలో ఎన్నో కలుగు చిన్నప్ప చిన్నప్ప ! మనం
పట్నంలో పెద్ద పెద్ద మేవలూ, వైభవాలూ చూస్తూ
అంటూ రకరకాల ఆనుభవాలనుగరించి ముచ్చటిస్తుంటే
రాజమ్యు స్వగోద్యాల్లా విహరిస్తున్నట్టే భావించి
ంది ! ఆ ప్రాంత చేరాక ఒక హోటలులో బసపెట్టా
రు. రోజుల్లా వూరంతా తిరిగిరావటం, హోటలులో
భోజనం—అబ్బ ! సుఖంగా గడుస్తున్నాయి రోజులు !

కాని రాజమ్యుకు ఆనుమానం తగలకపోలేదు.
చిన్నప్ప ఈ డబ్బు కాస్తా అయిపోతే ఏం చేస్తాడూ
అని ! ఆ విషయం తెలుసుకున్నప్ప డబ్బా గుండెల్లో
రాయిపడింది రాజమ్యుకు. నిజానికి అం దా కా
రానేలేదు రోజులు ! ఆమె ఏ మాత్రమైనా సుఖ
జీవితం గడిపింది అంటే ఆ నాలోజుతే ! అంత
తోనే వారి ప్రేమకు స్వస్తిచెప్పాల్సివచ్చింది ! మరి
రెండురోజులక్లా ఎలా ఆనవాలుపట్టి వచ్చారో
చిన్నప్పతండ్రి, ఆ ప్రాంత మునసబు సుబ్బరాజు తయారయ్య
రయ్యరు ఒక వుదయాన, ఆ ఏనుగు రూపాల్లో పురి
చావులు కనిపించాయి రాజమ్యుకు. లేడిపిల్లలాగే
వణికిపోయింది. నువ్వేట్లాగే చిన్నప్పనడిలోకి
గుప్పెడై ఒదిగిపోయింది ! అప్పుడు తెలుసుకోగలిగింది
సంఘటితమైన పని చేశాం అని. ఆ అణువవుతోనే
ఒకగా చూచింది చిన్నప్పను. చిత్తరపోయి. అతను
తనలాగే గాభరాపడుకున్నాడు. రెండుతొడలా
అవిరమైన నిశ్శబ్దంలో గడిచింది. తండ్రి ఏం అనలేక
పోయాడు. కాని సుబ్బరాజు అందుకున్నాడు.
“చిన్నీ, ఏంపనిచేశావ్ ! నీ తండ్రికి ఒక్కడే కొడు
కువు. అయిన సర్వస్వం నీవేననుకుని నమ్ముకునివు
న్నాడు. అలాంటి అయనకుట్టుబంటులో భుజి నీ ఏ

నీవవు పని చెయ్యటం మన వంశానికి తీరని కళంకం
అయింది. అయిందేదో అయింది. తెలిసోతెలియో
చేశావు ! ఇకనైనా యింటికి వద. అట్టే అల్లరికాలేదు
లే !” అన్నాడు.

చిన్నప్ప మెదడు అసలు పనిచెయ్యటం మానే
సింది ! మూగవాడిలాగా, చిత్తరపోయి యిటు
రాజమ్యువంకా, అటు తండ్రివంకా చూస్తూ కూర్చు
న్నాడు. నిజాని కళతన ఎదలో ఎంత తీరని ఆవేదన
ఆనుభవిస్తున్నాడో ! పాపం ! ఇటు ప్రియురాలు,
అటు తండ్రి... ఇటు ప్రేమ, అటు వంశగౌరవం !
అయినా ఈనాటి లోకపు దృష్టిలో ప్రేమకు సరైన
అర్థాన్ని, భావాన్ని యిచ్చి గౌరవించటంలేదు ! దాన్ని
కామకంచేసి కుచ్చంగా చూస్తున్నారు ! ఈదృష్టి
యిద్దగు ప్రేమించుకోవటం అంటే వంశగౌరవాలను
కూకటివేళ్లతో పెల్లగించటం అన్నమాట. మూగ
సంఘానికి బాకానందికట్టలన్నమాట. ఫలవాచా
గమ్యయి “లేచిపోయిందో”, లేక ఫలవాచార
బ్ధ్యయి “లేచనీసుకువెళ్ళా”డనో అంటారుగాని— “వా
రిద్దరూ వృద్ధయౌవనార్యకంగా ప్రేమించుకుని, సంకు
చితమైన సంఘటనలలోనంచి స్వేచ్ఛకోసం ఎగిరి
పోయారు విహంగాలలాగా—సుఖజీవులు” అని అనరు.
యిదీ నేటి సంఘరీతి. అందులో పడి నరిగే ప్రస్తుత
జీవులు వీర్లద్దరూను. అందులో చిన్నప్పకే తస్మంతాను.
కాని చిన్నప్ప తన బాధ్యత గుర్తించుకొన్నాడు ! ఈ
నడిమండ్రెపు సమయంలో రాజమ్యుని వదిలేస్తే ఆమె
గతి ఏమిటి ? ఈ తీవ్రసమస్య అతని మనస్సులో గొప్ప
కుపాసును కేసింది. చిక్కబట్టి అన్నాడు : “నేను
రాజమ్యును ప్రేమించాను. ఆమెనే పెండ్లిచేసుకుం
టాను.” అని. క్రిందికి చూస్తూ కాలిబాటనవేలితో నేల
మీద రాస్తున్నాడు. అమాటలకు వృద్ధయంలో పది
వేల నమస్తారాలిచ్చించుకుంది రాజమ్యు ! చిన్నప్ప
అమాయకత్వానికి ఆమెకు జారివేసింది.

సుబ్బరాజు ఉరుములాగా మల్లీ అందుకు
న్నాడు : “ముక్కుపచ్చలారని చెప్పవ్వ నీకు ప్రేమ
లేచిటిరాకే ప్రేమంటే ఏమిటో తెలియదు. అలాంటి
దానిమీద గారిమేదలు కట్టి గోరిలో వణిక్కుమీ !

యిప్పటికి ఆయన అప్రతిష్ట చాలు. కానికేం! దాన్నే వరూ ఏం అనరు—పూర్వం చేర్చి లేనిది. మనప్రాప్తి మన కంత తలంపులు తెచ్చావో తెలుసా? లోకం కోడైకున్నాంది. నీకేం! మాపని ఎల్లా వుండనుకున్నావు? అంటూ ముత్తమ్మిద ఒక యజ్ఞపకువును లోకే లాక్కొల్లార తన సమక్షంలోంచి! నిజంగా అశ్వేష్ట వచ్చి చిన్నప్పకు ఈ విషయైన పరాధనం జరుగుతుంటే ... అది ముఖ్యంగా తన కారణంవల్ల!... కాళ్ళక్రింద గూమి కుంగిపోతున్నట్లే బాగపడ్డిది రాజమృ. అనిగ్రయులకు తన సంతతి పట్టనేలేదు. ఆఖరిసారిగా చిన్నప్పకళ్ళలోకి చూచింది. ఆతని కళ్ళు ఎంతో బాలిగా క్షమాపణచేసుకుంటున్నాయి. ఆతని నిస్సహాయత్వాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నాయి.

మరికొద్దికాకాల్లా చిన్నప్ప రాజమృకళ్ళముందుంచి జరిగిపోయాడు. అంతే! తన జీవితానికి మళ్ళీ అతన్ని చూడలేకపోయింది! ఇక రాజమృ తన గతి తాను చూచుకోవాల్సివచ్చింది. కీకారణ్యంలోకి తీసుకొచ్చినతర్వాత కళ్ళకు గంతలు విప్పనట్లయింది. ఎటువైతూగూడా నిగ్గమమైన దట్టపురుషుని. అటు అన్నవద్దకు పోదామా! ఛీ! యిన్నాళ్లూ ఎంతో నమ్మకగా వుండి చివకు గెండునక్కల గొరవాన్నీ మట్టిపాలుచేసిన తను ఆ పూ రేమొహం పెట్టుకు వెళ్ళగలరు? పోనీ, తుమింది చేరదయ్యటానికి రనేనున్నా

చిన్నదా చిరకదా? నడిచువ్వనం, ముక్కితెప్పని వయస్సు! కానేలే ప్రభుఅయిపోయింది ఆమె.

కాని అదృష్టవశాత్తు చిన్నప్ప తెచ్చింది డబ్బు తనదగ్గరే దాచుకుంటున్న ఏదోవిధంగా పట్టుంతుంది తండ్రిని పడి ఈ పూరుచేరుకుంది. యితవరకు లాభమో నష్టమో ముత్తమ్మిద ఈ వ్యాపకంతో తన పొట్ట తాను గడుపుకుంటుంది. రోజులు సాదాగానే గడిచిపోతున్నాయి.

తన జీవయాత్ర యిలాగే ముగిసిపోతుంది చనుకున్న రాజమృను మళ్ళీ ఈ క్రాంతి ఆకలి అనుకోకుండా మధ్యపెడుకోంది. యిదీ చిన్నప్పవరే ఆవుతుందా? అలాకాదు. రంగయ్య నిలకడైన మనిషి. ఆతని ముఖం ఆ చెన్నెలలో చూడగలిగింది. కాలవ్యయం అంటుని అమాయకత తాండవిస్తోంది. ఇందులో తను పెద్దత్యాగం చెయ్యాలిందేమీ లేదు.....ఇంతలోనే రాజమృకు నిద్రపట్టింది. ఏవేవో రియ్యనికల్లా గడిచిందారాత్రి.

ఈ సంగతి రంగయ్య చెప్పినప్పట్టింది ఆతని వాటిమిందు తన మామూలుదుకాణం పెట్టటానికి ఎంతో సిగ్గుపడి మానేసింది. మరికొన్నాళ్ళకు రాజమృ కనపడలేదు. రంగయ్యగూడా వాలోజుర్తిందిచీ కనబడటం లేదు.

చెంకన్న నడిగాను. “అయ్యో! మా బాబయరీ రాజమృని పెళ్లి చేసుకున్నాడు. యిద్దరూ అట్టట్టా పూర్ణ తిరిగిరావటానికి వెళ్లారు.” అంటూ ముసిముసినవ్వారు.

క వి త్వం లో క్రొత్త రీతులు

వచనములాంటి పద్యాలు

= శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు =

‘వచనంలాంటి పద్యా లేమిటి’ అని మందక విరుస్తానని నాకు తెలుసు. అలాగంటిని శోకపోలేదని రూపుపరిచేందుకు నేటికాలపు కక్షిత్యములలో వయోవృద్ధులైన శ్రీ వేంకటాచార్యశ్రీగుల పద్యం ఒకటి ఉద్ఘాటించారు, మానండి. వీరు ‘కర్పూరజాంబ’ లనీ, ‘మధుకవులనీ బిగుగు వహించి వాగు. అయినా ఇది వాకే వ్రాశారునుండి !

“రఃనియా—నే యు బ్రాహ్మణ్యం పెన వెలింపెటి వేలిపోయితి;”

దీపకర్పూర—పదములకాంతుల కొరిగి, నల్ల మొగముతో గనబడుదున్నది;

మంగమన్నుకో — తెన్నుచొరిగి దిన్నుకోయినవగు కోమిదున్నుకో;

మాన, నాకన్నులలోక బల్లన తెల్లవారిపోయినది;

నీవు దరిపెన మీదుకు నేకు తలగిపోయితివి గదా !

తలుపులు తీసిన వంటకే నిక్కంబునై, ముంపని, మైదనేమి ?

కనలు మూసి, నిను మదిలో గాంతుకు ప్రభు !”

పైన ఉదహరించినదీ సీసపద్యం. ఇది వచనమనలా ఉంది. గణవిభజన చేయరానే ఉండదు. పద్యాలు నిర్దిష్టంగా ఉంటాయి. ఇది వచనంలాంటి పద్యం. ఇలాంటివి కాకుండా కేవలం ‘వచనపద్య’మని ఇంకొకటికూడా వుంది. అది ఒకటి ఉదహరిస్తాను మానండి.

“నాకు విచిత్రంబగు భావాలు కలవు.

నా కన్నులందున ౭ పొక్కుపులు మయికా సొక్కులున్నవి.

నా ఈ వచనపద్యాలనే దుడ్డకర్రల్లో పద్యాల నడుమలో విరగదంతాను.

దిన్నయూహరి బాలశ్యాకరణాన్ని చాల దండిస్తాను;

ఇంగ్లీషుభాషాంధారంలోనించి బండిపోటుంజేసి కావల్సిన మాటల్ని వోస్తాను.

నాయుత్తం వచ్చినట్లు చేస్తాను.

‘నాపరిస్తాను నీననపంథా...’

ఇది ‘పంగా’ అనే ఒక యువకవి వ్రాసిన ‘ఫీజేయరాగాలు’ అనే పుస్తకంలోని మొదటి పద్యం. ఇది ఇంకాకటి ఉదాహరణగాగ సీసపద్యం కాదు; మరి ఏ ఇతర ఛందస్సులో వ్రాసినది. ఇది వచనం; అయినా ఇది ఒక పద్యం. రచయిత దీనిని ‘వచనపద్యం’ అని పిలుచుకున్నాడుగదా! ఈ కవి ఇలాంటి పద్యా లతో ఒక పుస్తకమంతా వ్రాసి ప్రకటించాడు. ఈ రచనలను ఆధునికతవులు నవీనవైచిత్ర్యో కూపిని కావ్య సంపుటిగా ఆమోదించివున్నారు. వచనపద్యములే ఈ ‘ఫీజేయరాగాల’ను వచనసాహిత్యంగా స్వీకరిస్తున్నామని చెయిచావలెను. కవులే వీటిని తమ సామగ్రిలోకి తీసుకున్నారు. అంచేత ఇవికూడా పద్యాలే అని ధృవపడింది. ఇవి వచనంలాంటి పద్యాలేకాకుండా కేవలం వచనపద్యాలే అనికూడా అంగీకరించకలెప్పును.

దీనినిబట్టి ఛందోబద్ధమైన పద్యాలు వచనంలా వ్రాయాలంటే వ్రాయవచ్చుననీ, ఛందోబద్ధ కాని శుద్ధ వచనపద్యాలు అనేవికూడా ఉన్నాయనీ స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంకాకటి శ్రీ వేంకటాచార్యశ్రీగుల సీసపద్యం లో ఛందోలక్షణాలపంగాని, రచనాసౌలభ్యాలపంగాని వుందని అనడానికి పిలులెను. వారి పద్యం చేత కాని కుంటినడకపద్యం కాదు. ఛందోలక్షణాలని చేతికింద బంట్లుగా బొంగదీసుకున్న సిద్ధహస్తం ఆక్రమిస్తోందనిపూర్వీకం. వైగా వారు తమ ఇతరకావ్యా లలో లయనిర్వితమైన వ్రాత్యసీసాలు విరచించినట్లు

నేను వేరుగా చెప్పవలసరంలేదు. అయినా ఒక సందర్భంలో వచనంలాగు ఛందస్సును నడిపించడం ఒకానొక విశిష్టతలేలాగా, అపూర్వజీవిత్రాగా వారికి ఉపకరించింది. జీవునితో భక్తుడు ముఖాముఖిని మాట్లాడుతున్న సంతృప్తి పొందేసమయం వారు ఈ వచన శైలి అవలంబించారు అంటే కవిభావయొక్క అభివ్యక్తతకు కవి వచనాన్ని అనుకరించడంవల్ల కూడా ఒక స్వచ్ఛిత్రని సాధించగలుగింది తెలుస్తుంది. ఛందస్సుయొక్క సూజమైన నవకను అనుసరించడం ఏరీతిగా ఒక కాళ్యాన్ని తెలుపుతుందో, అల్లాగే వచనస్వరూపాన్ని అనుకరించడంకూడా కవిత్వంచనకి ఒక అలంకారంగా ఉపకరిస్తుందని రుజువువుతున్నది.

కవి తన భావాలను వ్యక్తంచేసే భావ కొన్ని కొలతలకి లోబడినే అది ఛందోబద్ధం అవుతోంది. ఆ కొలతలయొక్క పదములు ఒక్కొక్క ఛందస్సులో ఒక్కొక్క స్థానంలో స్థాపితమై ఉంటాయి. ఒక్కొక్క ఛందస్సు ఒక్కొక్క ముగ్ధాంటి అల్లిక. శ్రీ వేంకటాచార్యశిష్యుల సీసపద్యంలో ఆ అల్లికను త్రెంచివేయడం దాని వచనాన్ని అనుకరించారు. పరాభిగారి వచనపద్యంగాని అల్లిక స్థాపితమైంది కావడండా, స్వతంత్రంగా, ఏనాళ్ళలో ఏ కొలత అవసరమైతే అది ప్రయోగించుకుంటూ వడిచింది. అందువల్ల వారి రచనలో అల్లిక అసలు ఉన్నదా లేదా అనే అనుమానంకూడా కలుగుతుంది. అలాంటే, ఆంధ్రలోనూ కొన్ని సువాణ్ణా, కొన్ని శిష్టిలంకారాలూ, అల్లలంకారాలూ కూడా మన కళ్ళకు బందం పేసి నిలబెట్టి కవిత్యభావలో నూట్లాడుతాయి.

‘మెరీనా’ అనే పరాభిగారి సీసపద్యంగా చివరి భాగం పరిశీలిద్దాం. మద్రాసుకు ప్రతీరాన చీకటిపడిన తర్వాత నడిచే అవినితపరుల చక్కలూ వర్షమూ వ్రాసిన ఆవచన పద్యంలో పాదాలలో వుండే నికలు గమనించండి:

“రంగుల నలుసులు గల నల్ల తారుగా”

“ఒకింతనేపగుసకి”

“శరీరాన్ని సవారికిచ్చే జనరాళ్లు”

“అండ్ల ఇంజిమన్ అభాగినులు”

“అటూ యిటూ తలపటాయిదుమ్మ మరొకదస్తల మంద”

“ప్రకటించుమన్నది తరింగాలు” అన్నప్పుడు మొదటిసంయుక్తాక్షరంలోని రకారమూ, ‘తరింగాలు’

లోని రకారమూ ఒక యతికాని యతిని కల్పించుకుంటున్నాయి.

“విగ్గకా తమ యసమ్మదిని” అన్నప్పుడు కలిగే యమకం స్పష్టం.

“గాలి ఏడుమ్మంది” అని టలగా తేల్చివేయడంలో జాలిపుట్టించే గుణం ఉంది.

“ఏనుగునున్నవి గగనంలోనెక్క”

భువిగార్చిన కన్నీటిమక్కల్లొగ నెక్క

నానకలు”

ఇందులో ‘స’కావాల ఆవృత్తి జాలినీ, ‘రి’కావంతో ప్రాంతం అంత్యపదంలో తిరిగి మారంగా పరువైన ‘స’కావం వాక్యంవల్ల కత్తిమారినట్లు వ్యనింది ‘క’కావాల చేరినట్లు చీభత్తి సోత్పాదకంగా పరిణమిస్తున్నది.

“కానీ మనసుని మునున్నా”

“చంద్రుని రకరకాల కొరిగలు.”

ఈ గుడినాక్యంలో ‘స’కావాల, ‘రి’శ్రీనివ్వనంవల్ల నిస్పృహ జనించి, ‘రి’కావం కొరిగలు” అన్న చివరి భాగంలో నూడు ప్రాస్యా. రాల రంబికినే ఒక దీప్యక్షరం, ముగ్ధా స్థానం వెంబడినే నూడు ప్రాస్యా. రాలా చేర్చి తద్యంగా ఉచ్చాస్యనివ్యాసాల సాదృశ్యం చేశారు నిజంగా నిట్టూర్పుతో పద్యం ముగించాడు కవి. ఇక్కడ తన నిస్పృహ అవస్థను నిట్టూర్పున పేస చెప్పిన అక్షరాల గంభీరతతో చిత్రించి, చదివేవారు కూడా తెలియకుండానే కవిత్యభావానికి అనువుగా నిట్టూర్పు విడిచేలా చేశాడు. ఇది ఛందస్సు కాకపోవచ్చుగాని, ఒక విశిష్టమైన రచనావైచిత్ర్యి అని మాత్రం అంగీరించదలవచ్చు.

చెట్టి ముదట మనం ఉపహరించిన శ్రీ వేంకటాచార్యశిష్యులకు సీసపద్యం తన ఛందస్సుయొక్క సంకెళ్లు దామనుని, స్వతంత్రాన్ని నడిపించింది. యమకవి అయిన పరాభిగారి వచనపద్యం కేవలం స్వతంత్రంగా ఘట్ట, అడుగడుగునా అవసరమైన ప్రస్తుతాలు మాత్రం పట్టుకుంటూ, కమితానభవం మనస్సుకి చెప్పిన గమనాన్ని స్వతస్సిద్ధంగా కాగితంపై పేటింది. అయితే పరాభిగారి పద్యంగా గమనపు సాగసులు తోసుకువచ్చి సగర్వంగా కనిపించవు. అనుకువగానూ, అమాయకంగానూ తమ పని తాముచేసే ఊరుకుంటాయి.

కాని వచనపద్యాలు వ్రాసిన యువకవులంతా ఇల్లా మర్యాదగా ఊరకునేవారు కాదు. 'నయాగరా' అనే ఒక పుస్తకంలో రామదాసు అనే యువకవి వచనపద్యాన్ని నయాగరాజలపాఠంలా నడిపించాడు. ఈ పద్యంపడక మూత్రాబివర్ధనస్సులకు దగ్గరదగ్గరగా పోతూపోతూ నంటవెంటనే విడిపోయి స్వతంత్రమగా న్ని సర్పంలా పరుగిడుతుంది.

“చరిత్రలో తిరిగిన మరణపు
తిరగ్గల్గే
వియ్యపుగింజు
నలిగినలిగి
మండిన గుండెల్లో
కండలు ఎర్రని జెండాల్నే
ఎగిరిన పీగోజున !

బాదుబండికి కట్టిన ఎద్దుల
మెడపట్టెపై
గంటల గణగణాల్లో
నివసించిన కంఠాలే
నిప్పుల రణశంఖాలై
పగిలిన పిగోజున !

* * *

జగత్తు ఒక పోల్డర్ అడ్డు
కదనానికి
కదలిం దీగోజున !”

ఇల్లా పోయిపోయి ఇంకా ఏమంటాడు కవి:

“గట్టల్లో అట్టడుగున
శోషిల్లిన దీనులార !

మరచక్రం తిప్పుతిప్పి
అరిగిన చేతులార !

మిఖర్మజలం అఖండగోదావరిగా
పొంగిం దీగోజున !

పుగోగమించిన మిగ్గ
తిగోగమించిన తెల్లన !

భవిష్యత్తు మిమ్మల్ని
స్వయంవం చేస్తున్నది !

మీ పెళ్లొ పూలమాల వేస్తున్నది !

మీ కళ్యాణానికి రణభానుపన్న
విరిగిం దీగోజున !”

జర్మనీరణభానుస్సు విరిగి రహస్యం విజయంపట్టి వరించిన ముహూర్తాన్ని కవి ఇంత అనేకభారితంగా ఈ వచనపద్యంలో వర్ణింపగలిగాడు. శివభానుస్సు విరిచి శ్రీరాముడు సీతాకళ్యాణానికి సిద్ధుడైనప్పుడు వాల్మీకి కూడా రామాయణంలో ఇంత అనేకం చూపాడో లేదో ! ఈరచన స్వతంత్రంగా కాకుండా కేవలం మూత్రాబివర్ధనపడిస్తే శ్రీ శ్రీ గారి కొన్ని గేయాలలాగా ఒకే కొలతని చేతాడులా నడిచేది. ఇందులో పాదాలు అసమానమైనవిగా ఉండవలసివల్ల విసిగించవలసినంత విసిగించకుండా నడివగలిగా యనుకుంటాను. అయితే, ఈ పద్యంలో కవని ఉద్రిక్తంచేసిన ఆశాభావం భారత దేశవాసులకు సమకాలికంగా వాస్తవికానభవం కాక పోవడంవల్ల, రచనావిధానంలోని అర్థబలం అతిశయోక్తిగా గోచరిస్తుంది.

వచనపద్యాలలో కరుణానామ ఎంతటి తనయుడా త్యాన్ని జనింపజేయగలడా చూపేందుకు తిలక్ అనే మరొక యువకవి వ్రాసిన ‘ముసలివాడు’ అనే పద్యంలో భాగం ఉపహరిస్తాను.

“కనుగూడులు నల్ల నయి
పెనెమ్రాడులు చల్ల నయి
కీలుకీలున బాధగా

నాడినాడులు లాగగా
చలిగాలి చూరినా కసరినటు
చలిచీమ మట్టిలో చొలిచినటు
వచ్చినది, మూగినది, ముసిరినది
ముసలితనము

ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా,

ముసలివాణ్ణి.

పేకప్పు వంగిపడు

పాడిల్లవలె నిలిచి

పీగిపోయే వింతవింతల

చూసి, రోసి,

బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా తలచి,

మిథ్యలా కలచి

గతింపక నితనిన

బ్రతుకులోనికి

చూసి, రోసి

బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా తలచి

మిథ్యలా కలచి

పెదవిసందుల వెగటునవ్వను తిగబట్టి

కర్రవాసుకు సాగిపోయే

ఎముకల గూడని
ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా !
ముసలివాణ్ణి!
ఒకనాడు నే ప్రాశస్త్యం
సామ్యవాదిన
గ్రంథకర్తని
అప్పుడు భవిష్యత్తు గంగురంగుల వల
ఈనాడు గుండెలలో మెదిలే పీడకల,
నేడు కనులసందుల నిరాశ,
మనీమనీగ సాగిపోయే
ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా
ముసలివాణ్ణి.”

ఇలా ఈపద్యం సోలుకూ, కూలుకూ, కాలు
తడబడుకూ, కర్రపుచ్చుకు, తోటపాటుతో నడిచే
ముసలివానిలాగే సాగిపోగి—

“చివరకు, చివరకు, అక్కడికే, అక్కడికే,
అది జీవితపరమపద్యం,
అది నాగరకతగమ్యస్థానం,
అది చరిత్రల సారాంశం,
అక్కడ చీకటి, లోతెరుగని చీకటి,
చట్టపుచీకటి, సుడితిరిగే చీకటి,
పాములు బుసకొట్టే చీకటి,
అక్కడికే, అక్కడికే చల్లబోయే
ముసలివాణ్ణి నాయనలారా,
ముసలివాణ్ణి!”

అని ముగుస్తుంది.

ఇంతవరకు వచనంలాంటి పద్యాలు, వచన
పద్యాలుకూడా ఆధునిక ఆంగ్ల సాహిత్య గ్రంథాలలో
ఉన్నాయని రూఢిచేశాం కనుక, అట్టి సాహిత్యం
యొక్క సార్థకత, పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, వాటి
వాటి స్వభావం మొదలైన విషయాలను గురించిన
సమాలోచన క్లుప్తంగా చేయడం అవసరం.

తన వచనకీ వచనపద్యం అవి నామధేయం చేసు
కున్న పతాభిషి తన ముదటిపద్యంలోనే “ఇంగ్లీషు
భాషాభాండాలో బందిపోటు” చేస్తానని చాటి
చెప్పకున్నాడు. దీనిపట్టి ఈ రీతి స్వతంత్రపద్యరచన
నకి ఆంగ్ల సాహిత్యప్రభావం మూలకందమైవుంటుందని
మనం ఊహించుకోవాలి. భారతీయ ఉండదు.

‘ఆంగ్ల సాహిత్యంలో “స్వతంత్రతలు” అనే
గ్రంథంలో శ్రీ అమయచక్రవర్తిగారు “నేటికాలపు

ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ‘Free Verse’—అంటే స్వతంత్ర
త్రాసం చాలావిధంగా ప్రయోగంలో వుందని చెప్తు
కున్నారు. ఆంగ్లంలో ఈ విధానానికి ప్రాతిపదిక
విల్సన్, షేక్స్పియర్లు వ్రాసిన Blank Verse లా, నా,
అంతకు పూర్వపు Anglo-Saxon సాహిత్యంలోనూ
కూడా కనిపిస్తాయని అప్పటి విమర్శకులు చెప్తు
కున్నారు.

ఒక ఆంగ్ల విమర్శగ్రంథంలో ఆసూసికుల స్వతంత్ర
త్రాగమనాలని గురించి వివరిస్తూ ఇలా అన్నారు :

“నరసింహ కవిత్వరచనావిధానాలకి చేతికర
తీనేసి పిరిగి స్వతంత్రగమనం అలరచి పునరుజ్జీవనం
కలిగించడానికి ఈవిధమైన ఆధునికరచనాపద్ధతి ఉపక
రిస్తుంది. గైమ్, మిటర్ మొదలైన ఛందోనియమాలు
సాధారణంగా నిర్జీవమైన కవిత్వాన్ని నిలబెట్టేందుకు
ఉపకరిస్తూ యన్నూట నిజమే అయినా, ఏ నియమమూ
లేకుండా ఉత్తర భాషాదేశీయో నిండిన రచన—
స్వతంత్రరచన అయినా, అస్వతంత్రరచన అయినా
సరే—మంచి రచన కాకాలదు. స్వతంత్రపద్యాలను
పరీక్షించి చూస్తే, వాటి గమనసాందర్యం ఛందోలకు
జాలను కేవలం శిరస్సరించడమిదే ఆధారపడదని,
ఛందస్సులకు మూలకందమైన మాత్రాలలో వినితిన
మైన ప్రస్తారాలను సమ్యక్తం చేయడంవల్ల ఏర్పడు
తుందని తెలుస్తుంది.”

కవిత్వంలో ఈ మార్పు ఆధునికత్వానికి ఒక
అమ్మగా ఏర్పడిపోతోంది. ఆంగ్లకవిత్వంలో నేటి
కాలపు రచయితలు, ఛందస్సులు బాగా నడువగలవా
ని నాగాని, ఇల్లాంటి స్వతంత్రఛందోరచన సరస్వాధా
రణంగా సాగిస్తున్నారు. మన తెలుగుకవిత్వంలో
కూడా, ముఖ్యంగా ౧౯౩౦ సంవత్సరం తర్వాత గమ
నిస్తే, ఇట్టి స్వతంత్రరచన రాసురాన పరిపాటి అయి
పోయింది. ఇవ్వోర యువకవులూ, నవకవులూ చాలా
మట్టుకు ఈ రీతి వచనపద్యాలే సృష్టిస్తున్నారు. క్రొత్త
కవులలో మన పూర్వపు ఛందస్సులు తరుచుగా వ్రాసే
వారు తక్కువ.

సాహితీసమితి తొలిరోజులలో కృతాలు,
గీతాలు బాగా ప్రయోగించారు. మిగతా తెలుగుఛంద
స్సులు విరివిగా వినియోగించుకోలేదు. అంతేకాక
అనేకవిధాలైన గయాలు, అంటే మాత్రాబద్ధమైన
ఛందాలు సృష్టించారు, ఛందోరచితంగా వ్రాయాలని
అభిప్రాయం కుతూహలం లేదు. తరువాతి తరంకవులు

నిగబడ్డమైన ఘంటాలని వాడడం తగ్గించారు. మాత్రా బద్ధమైన నడికలలో కేవలం క్రమపద్ధతిని వ్రాయడం మాని, ఆంధకలలో అనేకవిధములైన తారుమారులు, కూడికపనిచేతలూ కట్టించుకున్నారు. భావోద్దేకం యొక్క అవసరాన్ని బట్టి నెమ్మదిగా నడపడం, వేగంగా నడపడంగాని, ఒక నడిక చేయకలసిన పని అయితో గానే మరొక గమనం ఎత్తుకోగలం, అందువల్ల పద్ధతి ఘోరితయ్యేవరకీ అనేకమాత్రాఘంటాల చాయలు తోపించడంగాని, ఇట్లాంటి కిటుకులు చాలారకాలని తమ రచనలలో ప్రతిపి. వింపజేస్తున్నారు. ఇంతకన్నా ముఖ్యమైన ఒంకిం ఏమిటంటే, వీరి భావయొక్క నడికలం మాట్లాడుకునే భావయొక్క నడికకా నడి వుచ్చారణి చేరికగా వుండటం. ఈమార్పులన్నీ - తెలిసే, తెలియకడానుకూడా - యవకపుల రచనలలో ద్యోతకపూర్వకమై వున్నాయి. ఏగమనమూ లేని వచన రచనగా దీనిని పరిగణించేందుకు వీలులేదు. ఇందులో ఇంద్రప్రస్థస్వల్పగా అనేకరంగులు, అనేకగమనాలు, అనేక అలంకారాలు, అనేక ఆహారణలు, భోజన, వేశాల్యం, ఉద్రేకం మొదలైన గుణాలన్నీ కనిపిస్తాయి.

అంగకవిత్వంలో ఈ మార్పులన సమర్థిస్తూ విమర్శకులు ఇట్లా అన్నారు : "సాంఘికజీవితంయొక్క గమనం మారి, పరిస్థితి పరిస్థితులు మారినవి విధంగా వేగంగా మారిపోతూ వున్నప్పుడు మన అభివ్యక్తతకు ఆధారమైన భావమేనూ, రచనావిధానంలోనూ కూడా మారినవైన పరివర్తన కలుగుతుంది."

ఆధునికయుగంలో సాహసం ప్రధానగుం. మనం మార్పులకి వశంఅవుతూవున్నాం. మనం మార్పులని ఆధిలపించి ఆహ్వానిస్తుకూడావున్నాం. ఒక క్రొత్తవిషయం తెలియగానే ఒక పాతవిశ్వాసం వదిలి పెడుతున్నాం. క్రొత్తపరిసరాలూ, క్రొత్తఅవధులూ ఏర్పడగానే పాతమాలిలూ, పాతఘంటాలూ వాటిని వ్యక్తపరచడానికి చాలనట్లు తెలుసుకుంటాము. సంఘ జీవితంలో క్రొత్తనిర్మాణవిధానం అన్వేషించి, అంగికరించినట్లే కవిత్వరచనలోకూడా కవులు క్రొత్తగమనాలకోసం అన్వేషించి, వాటి ప్రయోగనాలని ప్రయోగించవారి చూపుచేస్తున్నారు.

పతనమైన అంగసాహిత్యాధిరుండిని అదర్శ ప్రాయం చేయాలని ఆధునికులలో మొదటితరంలోని కవులు ప్రయత్నించి ఆభిరుచినీ, అనుభూతినీ ఒక స్వచ్ఛలోకంలోకి తీసుకుపోయారు. అంగ సాహిత్యం లోనూ మొదటిప్రపంచయుద్ధానికి క్రితం ఇట్లాగే జరి

గింది. అప్పటి కవులు అదర్శప్రాయమైన ఒక దంత హర్యాగ్రాన్ని కవితని బంధించారని నేటి అంగవిమర్శకులు పరిగ్రహించారు. ఇప్పటి తెలుగుయువకవులు మనలోని బాహ్య స్వప్నానుభూతినీ భూతలాలికి దింపాలని యత్నిస్తున్నారు. కవిత్వాన్ని గగనలోకంలో కాకుండా వాస్తవమైన ప్రజాజీవితంలోనూ, ప్రజల హృదయా వేశాలలోనూ, నడిపిథిలోనూ, రాజకీయసాంఘిక పరిసరాలలోనూ దర్శించేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇప్పుడు ప్రజానీకంయొక్క జీవితం ఎక్కువ ప్రమేదమై వెలకువగా ఉంది. ప్రబుద్ధజీవితంయొక్క మెలుకువలన్నీ కవిత్వరచనలో ప్రతిబింబించాలంటే మన కావ్యసాహిత్యంలో ప్రచారంలో వున్న అయిదారు ఘదస్వల్పాల సరిపోవడం లేదు. పైగా అవి ఆతరక డిమా లేదు. అందువల్ల స్వతంత్రమైన, విషయభావాలకు అనుగుణమైన క్రొత్తగమనాలు కనిపెట్టుకు, నవకవులు సంపన్నవ్యక్తతకు మార్గాలు నిర్మించుకుంటున్నారు.

ఇది సామాన్యప్రజలకు కవిత్వాన్ని చేరువచేసే మార్గమేకాకుండా, నూతన ఘోరితులు సృష్టికావడానికికూడా ఈ ప్రయత్నాలన్నీ సహకరిస్తాయి. ప్రతి నవకవీ గ్రానే వచనపద్ధతిలోనూ కొన్నికొన్ని నూతనఘంటాలనాలయొక్క బీజాలు ఇమడివున్నాయని నానమ్మకం. ఈ నూతనఘదస్వల్పకోసం జరిగే అజ్ఞాతాశ్చ్యవణ ఆయారచయితల రచనలలోనే ప్రతి ఘంటావుంది. శ్రీ పద్మరాజుగారు "నికటా"నిగురించి గ్రాసిన వచన పద్ధతిలో -

"జీవితీకి నెకువన్న భావం

రూపొందిన ఏకైక కారావం

ఆ ముప్తఘదమే -

గ్రాయని పద్ధతుయింది

నాచగృహిలో" అన్నారు.

ఆ 'గ్రాయనిపద్ధతిని' వారు గ్రాయడానికి పూనకుకీలప్పటికి ఈ వచనపద్ధతి వుట్టింది. ఇది వారి కవిహృదయంయొక్క అభివ్యక్తతకి ఒక సాహసంగా ఉపకరించింది.

"తిల" అన్నాడు ఒక వచనపద్ధతిలో -

"నాచగృహాలు కన్నీటిజడులలోతడిసిన దయాపారంభతాల.

నాఅత్తరాలు ప్రజాశక్తి వహించే

విజయ విరావతాల.

నాఅత్తరాలు వెన్నెలలో అడుగునే

అందమైన అడవిలలు."

— సంక్రాంతి —

= శ్రీ తుమ్మలపల్లి సత్యనారాయణమూర్తి =

తొలికొండ నదిగో నరుగ్రాభల్ నమ్మనోన్
కులుకు జెడి పలుగాకి చీకటులు చెదలెనోన్,
పలువలువ జరుగవు, తొలుకాడు జవ్వనులు
పాలమేగ యిలువదలి చనుచుండి రచెగనుము
పల్లెరాగనుల గుండువా !

సంక్రాంతి

పల్లెపల్లెల గాఢునా !

ఖంగారుచిందలతో ఛంగుఛంగున యెగురు
సందివాహన మదిగో కుదోయికి నోచె
సింగార మొలికించు మందారపూలతో
బంతిపూచండతో, పొంతరణిపండ్లతో
హారతులు పైకెత్తెనోన్

సంక్రాంతి

పల్లెపడుచును చూడనోన్.

కళల్య మెయిచి, కంగనల్లియ బల్లి
కమ్మతేనెల జమ్మ పూగుత్తుల చెచ్చి,
గొబ్బిళ్ళపై గ్రుచ్చి, గొతు సనరించుచు
కలకంజవివహార, కోమలశృతులతో
గొబ్బెమ్మ నర్చితునోన్,

సంక్రాంతి

ప్రాద్దు లో మననగలనోన్.

బంగారురాసులతో బంగారుచేలగని,
అందాల గుళ్ళపై రుద్రుల సతి కంచు,
పందేరములతోడి పంచులే గూర్తునని,
శృంగార మానంద మెరచిపె కర్నకుడు.
యీసుఖం బెల కందునోన్

సంక్రాంతి

పల్లెపట్టుల నుండునోన్.

పాడిపంటలతోడ, పసిడికాన్మలతోడ
అడుపడుచుల నిలచి, అల్లుళ్ళ మురుపెంచి,
పడుచు లేచుచు దిరుగు ససిపాప నొడినెత్తి,
కనుపండు వానట్లు, గడపకె పండువుల
కడగండ్ల మరుపుగనెనోన్

సంక్రాంతి

తొలిప్రాద్దు పినుతిం చెనోన్.

సుఖమైన పొగ లెగయు సగురుధూపాలతో
మమకార మొదలించు మంచిగంధాలతో
యీనాళ్ళ మానాళ్ళ సౌఖ్యముల్ సంపదల్
గోగధాగ్యాతో శులతూగుచుండునోన్,
కలకంజ మనస లేదోన్,

సంక్రాంతి

కలిమిలేములు చూడనోన్.

తన తాకిడికి యొడలు పూకలిడ చలిగాలి
వెనువెంట వదలకయె, చనుదేర పయనమై
నడయాట నుడికార మెడలించు చిరుతలతో
ససిచెడని కారకాయ తంబురా మీటుచును,
సాతాని యరుదెంచెనోన్

సంక్రాంతి

మేలుకొలుపులు పాడెనోన్.

భిగిగార్చినెలగుడు చివునొంగు సౌఖ్యమును
తుహినాగశుకిరణాల పొలుకాడుశాంతియును
పండువుల మెంజొచ్చు నిండు సౌభాగ్యమును
యలదట విహరించు నెలదేటి స్వేచ్ఛలును
మీకుపై నెలయించునోన్

సంక్రాంతి

నవ్యాబ్ది మొదటిగుర్తెన్.

సేలందొమ్మి కేసులు

= శ్రీ దిగవల్లి వెంకటాచార్య =

౧౮౨౨ వ సంవత్సరము ఆగష్టు ౧౫-౧౬ తేదీలలో సేలములో జరిగిన దొమ్మిసందర్శనములో మాజీకర్ణం మొదలియారకు, ఇంకను మరికొందరును హత్యచేసి, ఇండ్లు తగులబెట్టిన నేరమునకు మద్దతుచేయుటకు కుట్ర చేసి రను అనుమానముపైన మేజిస్ట్రేటుసంతకముతో జారీచేయబడిన వారంటులనుబట్టి ఆ రెండుచేయబడి ఖైదులోనుంచబడిరి. తమ్ము పెండకు పట్టుకొనితో వివరములు తెలుపవలసినదని వారడిగినను తెలుపలేదు. చెలసాలలో వారి గౌరవమునుబట్టి వారి కొనగవలసిన సాకర్ణములను జైలు ధికారులు వారి కొనగలేదు. వారిని జామీనుపైన విడుదలచేయవలసిన దని కోరినను విడువలేదు.

ఆ సందర్శనములో ఆగష్టు 3౦ వ తేదీన ౮ మందిని, 3౧ వ తేదీన ఒకరిని ఆగష్టుచేసిరి. చివకైలాస గొండను 3 వ పెట్రెంబరు తేదీన ఆగష్టుచేసిరి. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దొమ్మిని జరిగించుటకు వీరు కుట్రచేసినట్లు అనుమానించుటకు బలపత్రమైన కారణములు తనకు చూపబడినట్లు జిల్లామేజిస్ట్రేటు 3౦ వ తేదీన స్వదస్తూరితో వ్రాసినాడు. అయితే ముద్దాయిలను ఆరెస్టుచేసి తెచ్చినప్పుడు ఫిర్యాదీనిగాని, మరి యెవ్వరినిగాని మేజిస్ట్రేటు విచారించలేదు. ఈ సంగతులు హైకోర్టువారికి మనవిచేసినను వారు జామీనుపైన విడుదలచేయలేదు.

ఈ కేసులవిషయమై సేలములోను, సేలముజిల్లాలోను ప్రజలందరు చెప్పుకొనుచు గొప్ప ప్రచురణము జరిగియున్నందున అక్కడ విచారణ జరిగినయెడల

తమకు నిష్పక్షపాతమైన న్యాయము జరగదనియు, ఈ కేసుల నింకొక జిల్లాకు మార్చవలసినదనియు ముద్దాయిలు హైకోర్టువారిని వేడుకొనిరి. గాని సేరము జరిగినచోటనే కేసులు విచారించుట యుచితమనియు, సాక్షులను ఇతరచోటులకు హాజరపరచుట కష్టమనియు చెప్పి హైకోర్టువారు ముద్దాయిలకోరికను నిరాకరించిరి.

ఈ సంగతులు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించు హైకోర్టున్యాయస్థానతీర్పులలో ౬ వ సంపుటములో ౬3 వ పుటలో గల మాజీకర్ణంమొదలికర్ణులాల క్రిమినలు రివిజనుకేసులో ప్రచురింపబడినవి. ఈ తీర్పు ౧౮౨౨ వ పెట్రెంబరు ౮ వ తేదీన చేయబడినది.

పాన్సుసామెనట్టిని, మరికొందరిని ప్రైసందర్శనములోనే ఆగష్టు 3౧-వ తేదీనను, పెట్రెంబరు ౮, ౧3 తేదీలలోను ఆరెస్టుచేసి జిల్లామేజిస్ట్రేటుఎదుట హాజరుపరుపగా ఆయన ఎట్టిసాక్ష్యమును తీసుకొనకయే వారి నందరిని ఖైదులో నుంచెను. జామీనుపైన విడుదలకు నిరాకరించివాడు. దీనిని సరిగవి వారు హైకోర్టుకు క్రిమినలురివిజనుపిటిక్షను దాఖలుచేయగా అది ౧౮౨౨ పెట్రెంబరు ౨౨-వ తేదీన విచారణకు వచ్చెను. అప్పుటికి ఈకేసుల విచారణకు పెయిల్ మేజిస్ట్రేటు నియమింపబడి విచారణ ప్రారంభించియున్నందున వారిని జామీనుమీద విడుదలచేయుటకు నిరాకరించిరి. ఈకేసు ఇండియన్ లారిపోర్టు ౬-వ సంఖ్య ముద్రాకుసంపుటములో ౬౯-వ పుటలో ప్రకటించబడినది.

౧౮౨౨-వ సం, ఆగష్టు ౧౬-వ తేదీన సేలందగ్గర పెయ్యంపేటలోని మగిడును తగులబెట్టిన నేరము

నకు మధ్యనుంచేసిన శీతమునకు కుండరంపెట్టి, పాన్న సామినెట్టి మొదలైన గల మండి నీలంజ్ఞా అదివనలో నెవన్మజ్జి కారాగారవాన, ద్వీపాంతరవాసశిక్షలు విధించాడు. నెవన్మజ్జిగారి తీర్పునైన ముద్దాయాలు ముద్రాసుహృత్తువారికి అప్పించేసినానీరి. గాని ఆ శిక్షవారుకూడా శిక్షలను భాయపరచిరి.

ఈకేసు సంగతు లన్నియు నెవన్మజ్జిగారి తీర్పులో చక్కగా వివరింపబడినవి.

గూర ౨ అగ్రస్తు గల-వ తేదీన జరిగిన వామ్య యొక్క నివస్యభావమును గ్రహించుటకు ఈ ముగిదు చరిత్రను తెలిసికొనుట అవసరము.

నీలముదగ్గర నెవన్మజ్జిగారి మహామృత్యులను గూర్చి-వ సం. మే నెలలో ఒక ముగిదు కట్టుకొనుటకు కలెక్టరు అనన్తను నోరిరి. అప్పుడక్కడి హిందువులు ఇది వలకాదనిరి. అంతట అప్పటి కలెక్టరు లాంగ్ల వొరగారు అనన్తనిమ్మటకు గూర్చి-వ లో నిరాకరించిరి. ఈవిషయమే మహామృత్యులు గూర్చి-వ లో మరల ధర భాస్తుపెట్టుకొనిరి. అంతట హిందువులకూడా ఒక ఎదురుబడిఅర్జీని దాఖలుచేసిరి. హిందువుల ఊరేగింపు లకుగాని, ఇతర యూరేగింపులకుగాని మహామృ త్యులు అభ్యంతరములపెట్టుకుండు పద్ధతికి లోబడి ముగిదుకట్టుకొనుటకు మహామృత్యుల కనిష్ఠ నిమ్మ టకు లాంగ్లగారు నిశ్చయించి ఆ ప్రకారము గూర్చి-వ సం. జూలై-వ గల-వ తేదీన ఉత్తర్యులు జారీచేసిరి.

గూర్చి-వ సం. మే -వ తేదీన ముద్రాసుప్రభు త్వమువారు జారీచేసిరి. డి. డి. ఉత్తర్యులప్రకారము రురకల ముగిదుదగ్గరనుండి హిందువుల ఊరేగింపులు, ఇతరయూరేగింపులు పోవునప్పుడు మేళితాళములకు, బాబలను అప్రమేయనలనకూడా లాంగ్లగారు ఉత్తర్యు చేసిరి. పూర్వము మహామృత్యులు ముగిదుకట్టుకొను టకు అనన్త కోరినప్పుడు, ఆ ప్రదేశమున నొక వారధి (Cause-way) కట్టుట కాఫల మవసరమనని అనన్త నిశ్చయించెను, ఇప్పుడావారధి యింకొకచోట కట్ట గడినందున ఆ స్థల మవసరమలేదనియు, మహామృ త్యులు తమ ముగిదును నిర్మించుకొనుటకు కావలసిన

సామానంతయు సిద్ధముచేసికొనిరనియు, మూడేండ్ల నుండి ఆస్థలకుదగ్గరనే ఇంకొక చిన్నకట్టవలలో తమ ప్రార్థనలు జరుపుకొనుచున్నారనియు, మునిసిపలుకమిష నర్లను, ఇతరులను తా నాలోచించితినియు, మహామృ త్యులలోకొక న్యాయమైనదే యని తా నభిప్రాయపడు చున్నాననియు, హిందువుల కేవలము కక్షకొరకే అభ్యంతర పెట్టుచున్నట్లు తనకు లోచుచున్నదనియు చెప్పి కలెక్టరుగారు హిందువుల అర్జీని త్రోసిపెట్టినాడు.

మరిచునిర్మాణమువిషయములో హిందువులయూతే పణలు కేవలము నిరాధారములేనా యను సంగతిని కొంచెము చూతము. మహామృత్యులు తమ ముగిదును కట్టుకొనుటకు నిర్దేశించిన స్థలము నదియొడ్డున గల ఒక ఎత్తైన ప్రదేశము. అది చాలా ప్రామాఖ్యమైనది. ఉత్తరమునుండి యొక రోడ్డును, పడమటినుండి రెండు రోడ్లును వచ్చి అక్కడ కలియును (Converge). అక్కడనుండి యింకొక బాట ఏటవాలుగా పోయినది. వివిధం తెనపైకి పోవును. అందువల్ల అక్కడ ముగిదు కట్టనయెడల హిందువుల యూరేగింపు లన్నియు పోవు రెండురోడ్లను దానికి రెండు ప్రక్కలను చుట్టుకొని యుండును. ఆ ప్రదేశమునకు తూర్పున ఒక చీటిభూమి (Waste) ఉన్నది. గానిలో పాడుపడిన దేవాలయ మొకటి యున్నది. దాని దగ్గర నొక చిన్న విశ్ణుశ్వ రాలయముకూడా ఉన్నది. దాని దగ్గరనుండియే నదిలోని స్నానస్థలమునకు పోవు మొలు కలవు. అందువలన అక్కడ ముగిదు కట్టుటకు హిందువుల కిష్టము శత పోవుటకు కారణము కేవలము అన్యమతముపట్ల అసహ నముమాత్రమే గాక తమకు ఇబ్బంది కలుగు నను కార ణముకూడా లేకపోలేదు.

ఈ కేసులో సాక్షిసాఫనములలో నొకటిగా ప్రదర్శింపబడిన భాక్తువొర వ్రాసిన మొహరాండము వలన కొన్ని విశేషములు తెలియుచున్నవి. ఊరిలోని ఇతర దేవాలయములలోని దేవతలను ఊరేగించునప్పు డెల్ల మైనచెప్పిన రోడ్డుప్రక్కనున్న భారీస్థలములోని విశ్ణుశ్వరాలయముదగ్గర శివతాళములు నృత్యముతో కొలుపు జరిగితిరవలయు నను ఆచార మొకటి చిరకాలానంతరముగా వచ్చినది. అయితే నీలములో ఊరి

పుల విషయమై హైకోర్టుకు పోయి, మద్రాసు హైకోర్టు తీర్పుల రెండవ సంపుటము ౧౮౦౪ వ పుటలో ప్రచురణముకాబడిన కేసుసందర్భములో ఈ ఆచారముసంగతి చర్చకు వచ్చియుండలేదు. మశీదుకు తూర్పున గల గోడ్డుమీదుగా పోవు షాకున్ననుగురించి మాత్రమే వాదన జరిగినది. బహుశా ఈ ఆచారము కొంతకాలము నుండి సరిగా ఆచరణలో లేకుండియుండి ౧౮౦౧ వ సం. డిశంబరులో హిందువులు దీనిని మఱి ఉద్ధరించుటకు ప్రయత్నించినందుకు రసి యూహించవచ్చును.

హిందువుల యూరేగింపులు ఈ క్రొత్తమశీదు దగ్గరనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములను ఆపివేయవలెనని జిల్లా మేజిస్ట్రేటు (కలెక్టరు) చేసిన యుత్తరువు సభాస్త్రియమైనది కాబడి తలచి ఈ కేసులోని ముద్రాయైన సుందరముపెట్టిగారు. సెవ్యూపేటలోని మరి కొందరు హిందూప్రముఖులను సేలముజిల్లా మునసబు కోర్టులో ౧౮౭౮ వ సంవత్సరపు ౨౦౮ వ నెంబరు వ్యాజ్యమును చాఖలుచేసిరి.

అప్పుడు జిల్లామునసబుగా రోక్ బ్రాహ్మణుడు. హిందువు తీరప్రదేశములలో సెంత స్వేచ్ఛగా నూరే గింపులు చేసికొందుకో మశీదుప్రక్కనుండి కూడా అంత స్వేచ్ఛగాను ఊరేగింపులు చేసికొనవచ్చునని ఆయన ౧౮౭౯ వ సం. మార్చి ౩౧ వ తేదీన తీర్మానించిరి. మహమ్మదీయు వీ తీర్పుమైన జిల్లాకోర్టులో అప్పీలుచేసిరి. జిల్లాజజ్జియైన హానింగ్ నవ్ దొర గవర్నరు మెంటువారి ౧౮౭౯ వ సం. మే ౯ వ తేదీ జి. ఓ. ననుసరించి జిల్లామునసబుగారి తీర్పును ౧౮౭౯ వ సం. జూలై ౨౮ వ తేదీన రద్దుచేసి హిందువుల దావాను తీర్చివేసిరి. అంతట హిందువులు హైకోర్టులో సెకండ్ అప్పీలు దాఖలుచేయగా నది ౧౮౮౦ వ సం. అక్టోబరు ౧౧ వ తేదీన విచారణకావడి జిల్లాజజ్జిగారి తీర్పును రద్దుచేయుచు వ్యాయస్కమరమైన (Lawful) సమయములందెల్ల ఇతర ప్రజలనుగాని వైవారగ్యమును గాని మరణంబంధమైన కర్మముగాని చేసికొనువారి శాంతికి భంగము కలిగించకుండ వ్యాయస్కమరమైన విధముగా ఊరేగింపులు చేసికొనుటకు హిందువులు అర్హులే యని హైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. ఇది యొక

విధమైన తునితగవుగా తీర్మానమైనది. హిందువుల యొక్క అసలు ఆశ్చర్యం నది గ్రుంచలేదు. తమ యూరేగింపునూర్గున కీ క్రొత్తమశీదు అవ్యాయముగా నాలంకము కలిగించుచున్నదనియు, పురాతనమైన మశీదుకు చూపవలసిన మర్యాదల నిలువంటి క్రొత్త మశీదు పొందుట కర్హత లేదనియు హిందువుల అసలు వాదము. ఇది తీర్మానింపబడలేదు.

౧౮౮౧ వ సం. మార్చి ౧౧-౧౬ తేదీ లలో మరొకయమ్మ కొలుపుల యూరేగింపు మశీదు ప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు తమకు తగిన బందో బస్తు నిర్వహింపదని సుందరము పెట్టిగారును, సెవ్యూపేటలోని ఇతర హిందూప్రముఖులను (మార్చి ౯ వ తేదీన) అర్రీ దాఖలుచేయగా నది అప్పీలుపేటమేజిస్ట్రేటు అయిన ముల్లాలీగారి దగ్గర విచారణకు వచ్చినది. అంతట ఆయన సుందరంపెట్టిగారిని, మరొకయమ్మగది సర్క్యూర్రను, ఒక మహమ్మదీయప్రముఖుని విచారించినాడు. ఈ మశీదులో సర్వకాలసర్వాధిపత్యముండునని ప్రాధాన్యము చూపించుచునని ఆ మహమ్మదీయుడు సాక్ష్యముచెప్పినాడు. అంతట ముల్లాలీగారు మార్చి ౧౩ వ తేదీన ఉత్తర్వులు జారీచేసిరి. మశీదులో ఎప్పుడు ప్రాధాన్య జరుగునో చెప్పటకు వీలులేదుకనుకను, శాంతికి భంగము కలుగునగునకు దానిప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములు వాయింపకూడదని తన యుత్తరువులో వ్రాసెను. దానిని పురస్కరించుకొని ౧౩ నుండి హిందువులను, ౧౩ నుండి మహమ్మదీయులను శాంతికి భంగము కలుగకుండా పూచీకత్తుల నిర్వహింపదని కోరెను. అంతట హిందువులు తమ యూరే గింపును మానుకొనిరి. ఈ మేజిస్ట్రేటుఉత్తర్వుమైన ఒక హిందువుడు హైకోర్టులో క్రిమినలివిజన్ పిటిషను దాఖలుచేసెను. అది విచారణకు వచ్చునప్పటికే ఊరే గింపుల కాలము గడిచిపోయినందున హైకోర్టువారు ఆ పిటిషనును పరిహరించిరి. అయితే లోగడ మశీదు దావాలో హైకోర్టువారు చేసిన తీర్మానముప్రకారము మహమ్మదీయులకు ఒక నిర్దిష్టమైన ప్రార్థనకాలము లేని యెడల ఆట్టికాలములను వారు నిర్ణయించుకొనవలె ననియు, వారట్లు నిర్ణయించుకొననంత మాత్రము

హైకోర్టు తీర్పు నిర్ణయముగానుండా చూపవలెననియు హైకోర్టువారు ౧౮౮౧-౮ సం. జూలై ౧౧-న తేదీన ఆ తీర్పుతో నూచించిరి. అయితే ఈ తీర్పు నేలం జిల్లా మేజిస్ట్రేటు ప్రోక్యూరారి సెప్టెంబరు ౭-న తేదీనరజు చేరలేదు. అంతట ఆయన ౧౮౮౧ నవంబరులో మహమ్మదీయులను తమ ప్రార్థనసమయములను నిర్ణయించుకొనవలసిన దని కోరిరిగాని వారు సమాధానము చెప్పలేదు. అంతట అతడే యొక ప్రణాళికను తయారుచేసి కొన్ని కాలములలో హిందువులు మసీదుప్రక్కనుండి మేళ తాళములతో పోవచ్చునని నిర్ణయించినాడు.

౧౮౮౧-౮ సం. డిశంబరులో నేలముగ్రామములో జరిగిన భద్రకాళికొలుపు మొదటిదినము ఊరే గింపులుట్టినను, ప్రోక్యూరారు దగ్గరనుండుగానే, హిందు ప్రక్కనుండి మేళతాళములతో ఎట్టి యాటంకమును లేకుండా పోయినది. చూపిన దినమున సుందరముగ ట్టి గారు హైకోర్టు వదిలి మసీదుకూర్చుప్రక్కనున్న ఒక తూము (Culvert) దగ్గరనుండి అడ్డముగా పోవుటకు ప్రయత్నించగా పోలీసువారు అటంకపరచినారు. అంతట నాలుగవ దినమునాటి యూరేగింపు ఆగిపోయినది. కాని అయిదవదినమునాటి యూరేగింపు సక్రమముగానే జరిగినది. ఇట్లు హిందువులు మసీదుప్రక్కనుండి ఊరేగింపుచేయు హక్కును చాలా ప్రయత్నములకు లోపై కోర్టువారు పొందగలిగిరి. ఈ తగవులలో మహమ్మదీయులు ఓడిపోయిరి.

హిందువులకు కలిగిన విషయములని వారు చాలా ఉత్సాహమున నెంది తమ యూరేగింపుల నింకను వైభవముగా జరపునదలచి మసీదుప్రక్క గోడ్డుదగ్గరనున్న తూమును పెద్దదిగా చేసి గోడ్డును విళాలనుచేయుటకు ప్రయత్నించిరి. వారి యదృష్టమున ఆవృథు నేలమును సునివలకవిమర్శగా ఎన్నుకొనబడినవారు హిందూసంఘముయొక్క తేమలభములన, అభిప్రాయములన మన్నించుటకు కృతసిద్ధియై నవారై యుండిరి.

ఇట్టి పీఠిలో ౧౮౮౨ వ సంవత్సరము జూలై నెల ౧౮ తేదీన చెన్నపట్టణప్రభుత్వమువారి క్రొత్త

జి. డి. ఉత్తర వొకటి వచ్చినది. బహుశా మెట్లిక్ దొరగారి తిరువారి చర్యల క్రియత్తన కారణమైయుండును. నేలముపట్టణమున కాంతిభద్రులను స్థాపించుట కొనుక అదనపుపోలీసులను సమకూర్చిన ప్రోక్యూరారి చర్యలను ప్రభుత్వమువారు ఖండించిరి. సామాన్యప్రజల అల్లరులను (Civil Tumult) అణచుటకు తమ పోలీసు సిబ్బంది చాలనే చాలదనియు, అల్లరులు కలుగునని తోచినప్పుడు సివిలుహక్కులను చలాయించుటనే నిషేధించు విషయములో సాక్ష్యమైనంత వివేచనన, జాగ్రత్తను ఉపయోగించవలసిననియు ప్రభుత్వమువారు హెచ్చరించిరి.

స్వామియును పరిపాలించు విషయములలో హైకోర్టువారి రిచ్చిన తీర్పున. దానిని అమలుజరుపుటలో సుశేషభావమును సూచించు ప్రభుత్వమువారి యుత్తాపును ఒకదానికొకటి విరధ్యముగా నున్నట్లు భాగతీయప్రజాసామాన్యములోని సామాన్యకృతులకు తోచుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది?

౧౮౮౩ వ సంవత్సరము జూలై నెలలో మారియమ్మ ఉత్సవములు జరుగును. ఆ సమయములోనే ఆ సంవత్సరము గెంజాన్ పంజాగ వచ్చెను. ఆ సంవత్సరములో మహమ్మదీయులు తమ మసీదులో నిరంతరాయముగా ప్రార్థనలు జరుపుచుందురనియు, హిందువులు గెంజావతరగతి మేజిస్ట్రేటుదగ్గరకు వెళ్లి తమ మారియమ్మయ్యత్సవములలో మేళతాళములతో మసీదు ప్రక్కనున్న కన్నాడుపిఠిలోనుండి యూరేగింపులు పీ. కొనిపోవుట కనుష్ఠాను పొందివారనియు, అట్లు చేసినవారిని కాంతికి భంగము కలుగగలదనియు, మహమ్మదీయులు గ్రామాంతరమున మకాములో నున్న జిల్లా మేజిస్ట్రేటుకు జూలై ౨౦-న తేదీన అర్జీపంపుకొనిరి. అంతట జూలై ౨౧-న తేదీనుండి ఆగస్టు ౩-న తేదీనరకును హిందువులు మసీదుదగ్గర మేళతాళములతో ఊరేగింపులు జరుగురాదని జిల్లామేజిస్ట్రేటు హిందువులను విచారించుకుండా వారి పక్షాత్తుమననే ఉత్తర్వుచేసి నాడు. అంతేగాని అటువంటి పరిస్థితులలో తాను నేలమునకు వచ్చిచేయుట యుక్తమని తలంపలేదు.

ప్రేక్షకుల హయాలులో నేలములోని హిందువుల ఇండ్లలో జరుగుచున్న కుర్రకార్తవ్యముల సందర్భములో కూడా కొన్ని నిర్దిష్టసమయములందు మగిడునట్లు నుండి మేళతాళములతో నూరేగింపులు పోవుట కన్నునిచ్చుచుండిరి. ప్రేక్షకుల తరువాత వచ్చిన జిల్లామేజిస్ట్రేటుకాలములో నటువంటి యూరేగింపులు గెండు నిమిషములు తా నెడగును నని ముగిసినాడు సాక్ష్యమిచ్చినారు.

1907-వ సం. జూలై 25-వ తేదీన అటువంటి యూరేగింపు ఒకటి ఆగ్నేయమునండి పోవుటవలన నక్కడ కొమ్మి కలిగినది.

కొంతమంది చాకలివాండ్లు తమ కులములో నొకడు మగిడింపగా నా శవము మేళతాళములతో ఊరేగించుచు అప్పు నెట్టివీధినుండి నదిదగ్గరకు తీసికొని పోవుచుండిగా నలుబదిమంది మహమ్మదీయులు వారిపైన బడి దొర్లనట్లు చేసిరి. అంతట నదిదగ్గర నెవ్వరయి పేటపైవునను, గోరైపైవునను గెండువేలమంది జనము ప్రోద్బలము బాన్సులుగాక సాక్ష్యములు చెప్పినారు. అప్పుడు హిందుమహమ్మదీయుల కొట్లాట జరిగినది. చాలా రక్తపాతమైనది. గాయపడి ఆసుపత్రికి వచ్చిన వారిలో హిందువులను, మహమ్మదీయులను సమానముగానే యున్నారని జిల్లాసేవిల్లగర్లనుగారి సాక్ష్యములో నున్నది. జూలై 25-వ తేదీలోకూడా అట్లే సాగినది. ఆయుధములతో మిలిసిద్దము వచ్చినందువల్ల కొట్లాట అగినది. అప్పుడు దొర్లనట్లును ప్రారంభించిన మహమ్మదీయులేయనియు, హిందువులు తిరుగబడి దానికి ప్రతిక్రియ గాగించినదియు ఆగ్నేయకొట్లాట కేసులను విచారించిన నెవ్వనొకటిగా రిఫ్రెషాయపడినది. అంతేకాదు; ఈకొట్లాటలో పాల్గొనినవారిపట్ల ఒకపబడిన చర్యకూడా చాలా అసంతృప్తికరముగ నున్నదనియు అభిప్రాయము వెలిబుచ్చిరి. కొమ్మిచేసినవాడైనవాఖిలుకొబడిన కేసులను మేజిస్ట్రేటుగాదు నెవ్వనొకటిగా కమిటుచేయక తానే విచారించినాడు. మలబారు నుండి వచ్చి దొమ్మిగా నాయకత్వమును వహించిన యొక మాషికానికి ఒక సందర్భము కారాగారమునను, బాల్యనాయకుడై మే విధించిరి. మేజిస్ట్రేటుకొట్టలో

పక్షింపబడిన రిక్తమైన మహమ్మదీయులు అప్పలకొట్టలో తప్పించుకొనిపోవగలిగిరి. దీనివలన నేలములో హిందువులకు న్యాయము దొరక దను భావము కలిగినదనియు, రాజీయముగా నీ భావము చాలబిడ్డలను తెచ్చి పెట్టుటకు కారణమైనదనియు నెవ్వనొకటిగా రిఫ్రెషాయపడిరి.

కొట్లాట జరిగిన మరునాడు, అనగా జూలై 26-వ తేదీన జిల్లామేజిస్ట్రేటు ఊరిలో హాజరుగా లేనందువలన “డిప్యూటీ” సహాయ మేజిస్ట్రేటుగా రొక నిషేధపుటలతో వచ్చి జారీచేసి. ఇది చాలా విచిత్రముగా నుండెను. నెవ్వరయి పేట బలబలిగిని, మగిడుదగ్గరగాని హిందువు నెవ్వరును మేళతాళములు నాయించరాదనియు, ఖాజీగారును కేవలహంసాగను తప్ప మహమ్మదీయులే తవ్వకముకూడా నెవ్వరయి పేట మగిడులోనికి ప్రార్థనల నిమిత్తము పోరాదనియు సాదరు చేయబడిన ఈ వివరతపు ఉత్తరువు జిల్లామేజిస్ట్రేటుగారు ఊరినుంచి వచ్చి ఆగ్నేయ గిరికి తేదీన రద్దయినవరకును అమలులో నుండెను.

నేలములో నింతభంగములు జరిగినతరువాత కొన్నార్లకు జిల్లామేజిస్ట్రేటుగారు గ్రామమునకు తిరిగివచ్చిరి. అయిన రాగానే మరీయమ్మగిరికిగర్లలైన సందర్భమునెట్టిగాకను, మరియొకరును పైన చెప్పిన యుత్తరువువలన తాము ఆసీనుయిన మరీయమ్మయ్యగారును ఇరువురొనుటకుక. ఊరేగింపు చేసి కొనుటకును తగిన పోలీసుబందోబస్తుగాని, మిలిటరీ బందోబస్తుగాని నేలములో హాజరుగా నుంచబడినదని కోరుచు జిల్లామేజిస్ట్రేటుగారికి అట్టిని వాఖిలుచేసిరి. ఈ అట్టిలో తమకు సహాయ మనవరమైన సందర్భములు బాగుగ నీ వివరించిరిగాని ఒక పేరాలా వ్రాసిన మాటలు మాత్రము జిల్లామేజిస్ట్రేటుగారికి ఆగ్రహమును కలిగించెను.

డిప్యూటీమేజిస్ట్రేటుగారు జారీచేసిన నిషేధపుటల వలన మహమ్మదీయులు తాము బలంతులమైనందువల్లనే ఈ యుత్తరువు జారీచేయబడినట్లు వారనుకొనునట్లు చేసినదనియు, మహమ్మదీయులు పేదరికొరులైనందువల్ల (Troublesome) బాధించు రను

పరిప్రాయముతో ప్రభుత్వమువారు కారీపట్ల పక్షపాత బుద్ధితో నీ నిషేధపుటల్లో వును జారీ చేసిన నియమించువులను తొలగించుటకు కారణమైనదనియు, మఱియు నాయుత్తరపునకు ప్రజలను లోబఱచియుంచుటకు అధికారమును లుపయోగించి వానిని అమలుజరుప వలసివచ్చినందువలనను, వాని నుల్లంఘించినందువలన కలిగిన శాంతిభంగము నివారణచేయదలచిన శాంతి భంగముకన్న ఎక్కుడుగ నున్నదనియు కాపమును అమలుపరచి ప్రజల హక్కులను కాపాడుటకు వలసిన బలములను సమకూర్చియుంచనియెడల కొట్టాలలను ఆఱుచుట కవసరమైన బలములను సమకూర్చవలసివచ్చు నను సంగతి అనుభవమువలన విశేషమగుచున్నదనియు, ఆ యుత్తరపు అన్యాయముగను, నష్టకరముగను ఉన్నదనియు అర్థిదారులు వ్రాసిన మాటలు బిల్లామేజిస్ట్రేటు గారికి కొంత ఆగ్రహముకలిగించెను. ఈ అర్థివిషయమై బిల్లామేజిస్ట్రేటుగారు ౧౮౮౨ సం. ఆగష్టు ౧౪ తేదీన ఇట్లు తీర్మానించినారు:—“ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అర్థిదారులు కొరకైన ఇచ్చుటకు బిల్లామేజిస్ట్రేటుకు ఎంతమాత్రమును సావకాళము లేదు. అట్టి సావకాళమున్న నకు, అట్టి రక్షణ నొసగుట తన విధియని బిల్లామేజిస్ట్రేటుకు తోచుట లేదు. ప్రస్తుతము పెద్దయి పేటలో ఉండే గింపులు జరుపుట తేనాకరము కాదనియు, శాంతిభద్రతలను కాపాడుటకు మేజిస్ట్రేటులను, పోలీసువారును తమ యధికారముల నన్నిటిని అవసరమునుబట్టి వినియోగించుననియు అర్థిదారులను హెచ్చరించవలెను.” అని తన తీర్పులో వ్రాసినాడు. ఈ యుత్తరపునకు సుందరమునెట్టి మొదలైనవారి కింకలొద్దవారమునగాని, అధికారవిద్యారమునగాని తమ హక్కులను కాపాడుకొనుట కవకాళము లేదని యాధిదైవ దనియు, అందువలన వీరందరు నాలోచించుకొని కుట్రచేసి తమ హక్కులను నిలువజేయుకొనుటకు ఆక్రమ చర్యలను దిగి ౧౮౮౨ వ సం. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దుర్భాగపు సేదములకు జరిగించినారనియు వీరిమైన మోపబడిన కేసులలో ప్రాసిక్యూషను (ఫీర్మాకు) తీర్పున వాదించబడినది. ఆ కేసులను విచారించిన కెమిస్ట్రీజిగారికిని ఈ అభిప్రాయమే కలిగినది. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన ఫోరములకు కేసులు

మతాతకమే కారణము కాదు. తమ నిలువహక్కులను కాపాడుటకు న్యాయపరిపాలనాధికారము అనుమతమైన దని హిందువులకు తోచినది. అనగా అధికారులు మహమ్మదీయులను చూచి భయపడిపోయినారని హిందువులకు తోచినది. ఈ మహమ్మదీయులు దౌర్జన్యపరులై విజృంభించినందుకల్ల ఇకముందు వారి మాటయే చెల్లుబడియగుననియు, మళ్ళిదుదగ్గర నీక మేళతాళములు వాయింపుట కంతమాత్రమును వీలుండదనియు, ఎంతో కష్టపడి హైకోర్టువరకును పోయి సంపాదించుకొని వచ్చిన హక్కు లిట్లు అన్యాయముగా తీసివేయబడిన వనియు హిందువులలో సామాన్యజను లందరికిని తోచినది. వారాగ్రహముతో గుడిపడిరి.

హిందువులకు న్యాయముగా నున్న హక్కుల ప్రకారము వారు చేరినపులు చేసికొనుటలో నెట్టి యాటంకమును లేకుండా రక్షించి వారి హక్కులను కాపాడుట ప్రభుత్వాధికారుల విధియనుమాట నిజము. అయితే అప్పటి పరిస్థితులలో అట్టి హక్కులను చూయించియుండు శాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగు నను అభిప్రాయముతోనే వైన చెప్పిన నిషేధపుటల్లో వును జారీచేయుటవలన. అట్టి పరిస్థితులలో నట్టి యుత్తరపు జారీచేయుట పట్టణములలో సక్రమములు, అల్లరియు చెలరేగుననియు, వానిని ఆఱచి న్యాయరక్షణముచేయుటకు తా మనుమధునియ అంగీకరించుటయేకా! అట్టి యుత్తరపులు పలుమరు జారీచేయబడినప్పు డని ప్రజాశాంతిని కాపాడుట కవసరములే యని న్యాయమైన హక్కులకు భంగము కలిగి బాధపడువారు సరిపెట్టుకొని యూరకుండగలరా? న్యాయమైన హక్కులను తృణీకరించుటకు దౌర్జన్యమునకు దిగిన బలవంతుల పక్షమువారిని అధికారు లేమియు చేయలేక న్యాయ పక్షమువారివై నిట్టినిషేధాజ్ఞలను ప్రయోగించి బాధించుచున్నారనియు, ఆక్రమపక్షమువారివలననే తాముకూడా పట్టణమును జాపి దౌర్జన్యములకు దిగినచో తమ హక్కులు మన్నింపబడి పోవడగలననియు ప్రజాసామాన్యమునకు తోచుటలో సామ్యర్య మేమన్నది? ఇట్టి భావములు ప్రజలలో వ్యాపించినప్పుడు వీరిహక్కులను కాపాడుటవలన వచ్చు చిక్కులకన్న వీరి హక్కులను రద్దుచేయుటవలన వచ్చు చిక్కులే యధిక

ముగా నందును. సుందరము పెట్టి మొదలైనవారు సేలముజిల్లా మేజిస్ట్రేటుదగ్గర దాఖలుచేసిన అర్జీలో నైన చెప్పిన భావములు ధ్వనించినవి. అధికారులకు వక్ష హము కలిగిన దని మైకోర్టువారు గ్రహించిరి. కాని అర్జీదారులట్టి యాలోచనము చేయుట తగదని నిరసించిరి.

పైన చెప్పబడిన సందర్భములలో జూరై కొట్లాట అప్పటి పరిస్థితుల కొక ప్రత్యక్షనిదర్శనముగా కనబడు యుగాక ఎవ్వరో కొందరు బుద్ధిపూర్వకముగా కాంతి భంగమును కలిగించుటవల్లనే ఆ కొట్లాట జరిగియుండు నని మేజిస్ట్రేటుమనస్సులోపల నున్న అనుమానము సుందరము పెట్టిగగ్గరాల అర్జీలోని మాటలలోని ధ్వని వలన బలపడినట్లుకూడా మేజిస్ట్రేటు తన తీర్పులో వ్రాసిన మాటలనుబట్టి కనబడినది. ఆ యుత్తరువులోని ధ్వనికూడా ఆసమంజసముగానే యున్న దని మైకోర్టు వారికి తోచినది. “అర్జీదారుల మనవిని ప్రోసెక్యూటరు మేజిస్ట్రేటుకు హక్కు కలదుగాని ప్రాకాంతిని కాపాడుటకొరకు అర్జీదారులకు అసాక్ష్యము కలిగించ వలసినదనినందువలన వారు దానిని ధరించుట విషయ ములో మనస్సులను సరిపెట్టుకొనులాగున మేజిస్ట్రేటు కొంత సానుభూతితో ప్రవర్తించియుండవలసినది. అప్పటి పరిస్థితులలో వారి హక్కులను నిరోధించవలసి నచ్చిన దనియు, మునుముందు పరిస్థితులు చక్కబడిన పిదప వారి హక్కులను కాపాడెదమనియు మంచి మాటలైన చెప్పక తన ఉత్తరువుకు బట్టి ఎన్నటికిని కూడ వారి హక్కులను కాపాడవలసిన బాధ్యత తనకు లేనేలేదని వారికి నిరాశకలుగునట్లు వ్రాసినాడు” అని మైకోర్టువారు తమ తీర్పులో వ్రాసిరి.

మళ్ళీదులనద్ద మేళ తాళములు

మళ్ళీదులగ్గరనుండి హిందువుల యాశ్రయపులు పోవుటకు గల హక్కులవిషయమై మళ్ళీదులయెదుటనుండి హిందువులు మేళతాళములతో పోషరాదన ఆచారము బహుగా హిందూదేశము మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము గ్రీంద నుండినకాలమునాటి నైయుండునని నెఱవృజ్జి యభిప్రాయపడినాడు. అట్టి మర్యాద పురాతనమైన

మళ్ళీదులకాని శ్రాత్రమగిదులకు చెల్లుబడికొదనియు కూడా వ్రాసినాడు. మఱియు పూర్వము మళ్ళీదు కేసులో మైకోర్టువా రిచ్చిన తీర్పు ఈపురాతనాచార మును భాయవరచుటయే యగునుగాని శ్రాత్రపాక్కులను ప్రసాదించుట కాచాల దనియు తీర్మానించినాడు. మైకోర్టువా రివిషయమై ఇట్లు వ్రాసిరి: అట్టి యాచార మున్నట్టి కోర్టులో వాదించబడి యుండలేదు. అట్టి ఆచారము నే మైకోర్టువారు నింతవరకు అంగీకరించియు నుండలేదు. ఈ రాజధానిచక్రతన బట్టి చూచినచో నే కాలమునందును కూడా ఈ ప్రాంతములన్నియు పూర్తిగా మహమ్మదీయుల పరిపాలనకు లోబడియుండలేదని తెలియగలదు. అందువలన అట్టి యాచారము సర్వేసర్వత్రా ఉండుట కవకాశములేదు. మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము స్థిరముగా నెలకొల్పబడిన జిల్లాలలో మతావేశపరులైన పరిపాలకర్థమువారు తమ మితముపట్ల పాలింపలేన దేరియులు గౌరవమును చూపునట్లు కానించియుండును. ఆ రాజ్యాధిపత్యము పోయినతరువాతకూడా ఆ మతాభిమానులు తమ యభిమత మే అమలుజరుగునట్లు చేసియుండును. మళ్ళీదుల విషయములో ఆ ఫలముయొక్క ఫలితతన పురస్కరించుకొని అట్టి మర్యాదను వారు కోరియుండురను నెఱవృజ్జియూహాకూడా సరియైనదే యైయుండవచ్చును. అట్టి ఆచారము రుజువుచేయబడిన యెడల న్యాయస్థానమువారు దాని నెంతవరకు హర్షించెడిరో నేను చెప్పజాలను. కాని ఇట్టి హక్కులవిషయములోను, మతసర్వములనుబట్టియు, కులచారములనుబట్టియు కోరు మర్యాదల విషయములోను పూర్వకాలమున రాజ్యముచేసిన ప్రభువుల రాజాదరణమునకు పాత్రములైన మతసర్వము దేశముయొక్క (పల్లికు, ప్రైవేటు) ధర్మశాస్త్రమునందు నూర్పులు కలిగించిన రోజులకు చెందినది. ఇవ్వ డట్టి యవకాశములు లేవు. ఈ ఇంగ్లీషుప్రభుత్వము ప్రజల మతవిషయములందు జోక్యము కలిగించుకొనదుగాని ప్రజలందరును సర్వసమానమైన పౌరసత్వహక్కులు గలవారే యనుమాత్రమునైననే పరిపాలన జరుపును. రాజకాలము స్వేచ్ఛగా నుపయోగించుకొనవకుండ ఒక కులముకా

నికొక కుటుంబానికి కట్టి యాటంకమును కలిగించుట కి ప్రభుత్వ మంగీకరింపదు. మలబారులోని అస్సల పురుషులకు ప్రభుత్వమునకు బాహ్యుడుగా నెంచబడును. లోగడ నున్న కొన్ని యాచారములు ఇప్పటి కాలమునబట్టి అనుచితములుగా నున్నవి. అరాజకమునకు, నిరంకుశత్వమునకును బదులుగా క్రమపద్ధతి గల ప్రజాస్వాతంత్ర్య పురుషులపట్ల మార్పులు కలుగక తప్పదు. అయితే ఆ మార్పులు దేశములోని బుద్ధిమంతులు హస్తించునట్టివిగా నుండవలెను. ఊరేగింపుల విషయములో నవి మరయునకు సంబంధించిన వనప్పుడు ఒక మతావలంబునైనవారిని తమ దేవాలయముల ప్రక్కనుండి అట్టి యూరేగింపులను స్వేచ్ఛగా పోషింపమని కోరుటకు తమ ఆరాధనలను ఒక్కొక్కప్పుడు నిలుపవలసినదని కోరుట ఎక్కువ కష్టమును కలిగింపదు కాని ఏ పక్షమువారి మతాభిరుతియును న్యాయశాస్త్రమును మాన్పటకు నీలులేదు. ఒక మతముడు తాను సత్యమని నమ్మి మతమునకు సంబంధించిన మతమువారి యారాధనలను పవిత్రపరమైనదిగా నంగీకరింపమని నిర్బంధింపబడుట కిష్టపడకపోవచ్చును గాని ఇతరమతములవారు ప్రార్థనచేసికొనుటకు సమావేశమైనప్పుడు వారి కాంతికి భంగము కలిగింపకుండ నుండుటకు వారికి గల విలువహక్కులను మన్నించుట కభ్యంతరము చెప్ప వీలులేదు.

ఆచారమునుబట్టియే అట్టి హక్కులు పురపాలనలనుబట్టియే ఆ యాచారము న్యాయమైనదగన, నిర్దిష్టమైనదిను ఉండవలెను.

౧౮౭౦ లో చెన్నపట్టణమునకు గవర్నరుగా వండిన సర్ తామస్ మన్రో గారు జూలై ౧౮ వ తేదీన బ్రాహ్మ మినిస్ట్రులతో సభ్యులు సాగ్యమనంతరకు క్రొత్త యాచారములను సమర్థింప బ్రయత్నింపక ప్రారాధనలను సమర్థింపవలెనని బ్రాహ్మయోగిని అది పట్టుకుంటే వీధులయం చూడకుటనుగూర్చి బ్రాహ్మ ముట, ఆ హక్కులనుగరించి ౧౮౭౭ లోనూ, ౧౮౭౮ లోనూ న్యాయస్థానముల తీర్మానించుచున్నది.

మతసంబంధమైన ఆరాధనముకొరకుగాని, ప్రార్థన కొరకుగాని సమావేశమైనవారికి ప్రత్యేకరక్షణము నొసగు న్యాయవిధి వ్యక్తులు ప్రైవేటుగా చేసికొను ఆరాధనలకు, ప్రార్థనలకు వర్తించునది గాక ఒక జన సమాహము సమష్టిగా చేసికొను (Congregational) దానికి వర్తించునట్లే యున్నది. అట్టితరీ ఇతరుల హక్కులకు ఇబ్బంది కలుగకుండ నుండుటకుగాను తా మెప్పుడెప్పు డట్టి ఆరాధనలను, ప్రార్థనలను జరుపుకొనునదియు నిర్దిష్టముగా ఆ జనసంఘమువారు చెప్పవలసియుండును.

తాము ప్రార్థనలు, ఆరాధనలు చేయు స్థలము పవిత్రమైన దను కొరణమునగాని, అచ్చట రాత్రి బవళ్ళు ఆరాధనలు, ప్రార్థనలు జరుగుచుండు నను నెడమునగాని ఇతర జనసంఘములు రాజబాటలైన యున్నచోగా పోవు హక్కులకు భంగము కలిగింపరాదు అమైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. రాజబాటల సామయింపు ఒక శాఖవారి నికొక శాఖవారి బాటంకపరచుటకు ప్రయత్నించినందువలన శాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగునని తోచినప్పుడు మేజిస్ట్రేటులు అవలంబించగల సిన పద్ధతులనుగరించికూడా మైకోర్టువారు చెప్పించిరి.

మైకోర్టువారు లోగడ ఇచ్చిన తీర్పులలో నెలమార్పు చేయవలసిన అవసరము లేదనియు, సామయమై పుచ్చుజడ్జి చేసిన మార్పులు అప్రస్తుతమునందు తీర్మానించిరి. మైకోర్టువారి సత్యవహారమున చెప్పించి తుదకు ఆగస్టు ౧౭ వ తేదీన ఒకరిన కొట్టా సంవత్సరముగా నిశ్చింపబడిన ముద్దాయిల శిక్షల మాత్రము రద్దుచేయక వానిని ఖానుపరచిరి.

ఈకేసులకు మద్రాసుమైకోర్టులో ముగ్గు న్యాయమూర్తులు గల ఫుల్ బెంచువారు ౧౮౮౩ వ సంవత్సరము ౨౧-౨౨, ౨౩-౨౪ తేదీలలోను, డిశంబరు ౧-౨౪ తేదీలలోను, ౧౮౮౩ వ సం. జనవరి ౯ తేదీనకు విని పరిష్కరించిరి. ఇది ఇంకొకటిలాంటి పాట వ సంపుటము ౨౦౩ వ పుట మొదలు ఇరవై పుటల వరకు ప్రచురణమైనది.

మద్రాసు ప్రభుత్వపు ఖాదీ ప్రణాళిక

= శ్రీ సీతారాజు సుబ్రహ్మణ్యగర్భ =

ప్రపంచమునకు పాతకార మొనరింపగల మహానుభావులు జన్మించుటయే అగడు. వారి ఉపకారమును సమకాలికులు కృతజ్ఞతతో స్వీకరించుట మరింత అగుదు. స్వార్థగహినులై, త్యాగకరులై ప్రపంచప్రజా సేవకు మూలకరణము చేసిన మహానుభావులు స్వార్థ పరుల కున్నాచేష్టలకు బలియైపోయిరి. కృత్రిమిద్దాంతములు, ఆదర్శములు ఆ న్యక్తిజీవితకాలములో అంగీకరింపబడు భాగ్యము బుద్ధిగవానునివంటి ఏ జాతిమంది మహాత్ములలో లభించినది. తమకు తోచినట్లు ప్రజాసేవకు అదర్శములను, ధర్మములను, జీవనపద్ధతులను ఏర్పరచుటకుగాక గౌరవముకొరకై పాటుబడి ఆత్మ పంచన చేసికొన్నవారిని చరిత్ర ఏ నాడు స్మరించదు. మహానుభావుల గొప్పతనము వారి ఆదర్శములందేగాక, ఆ యాదర్శములందు వారికి గల విశ్వాసము, ధ్యేయ నిష్ఠలందుకూడ గోచరించును.

నిష్పాక్షికదృష్టితో మద్రాసు ప్రభుత్వ గ్రామపునర్నిర్మాణ, ఖాదీ ప్రణాళికలను గమనించినవారు కల్లోలీతరీ ఆర్థిక ప్రపంచమున కది యొక విమోక్షన, అమర కాంతిసందేశ మని అంగీకరింపకపోరు. శ్రామికగర్జనీతములో ఇది యొక సూతనయుగాంధేమే కాగలదు. తోటిమానవునకు, ధనమునకు, యంత్రమునకు బానిసయైన శ్రామికుడు దేశాభ్యుదయకారి కాదు. స్వతంత్రుడై, ధనమునకు, యంత్రమునకు యజమానియైన శ్రామికుడే భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యములకు పునాది కాగలడు. దురదృష్టవశాత్తు, మద్రాసు ప్రభుత్వ ఖాదీ ప్రణాళికను విమర్శించువారిలో చాలమంది ఆ ప్రణాళికలన నష్టపడెదమనారే; మరికొందరు క్రొత్త ప్రక్రియంత్రములకు సమ్మతి నీయరని విని అనవసరందోళన చెందినవారు.

ప్రభుత్వ ఖాదీ ప్రణాళికను కొంతవరకు గత నవంబరు భారతీ సంవికలో వివరించితిని. విమర్శలనుకూడ కొన్నింటిని కొంతవరకు వివరించితిని. కాని తదుపరి చెలువడిన కొన్ని విమర్శలను విచారించి, ప్రణాళికను గూర్చి ఒక నిశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చిన బాగుండునని తోచుచున్నది. అందువలన అట్టి విమర్శలను ఈ క్రింద విచారించుచుంటిని. ఇందు ఉదాహరింపబడిన అంకెలు సేను ప్రోగు చేసిన విమూల్రము కావు. విమర్శకులు తమ వాదములను సమర్థించుకొనుటకై చూపిన అంకెలనుమూల్రమే సేను ప్రయోగించుచుంటిని. విమర్శకు లొసగిన అంకెలు వారి వాదములను బలపరచుటకన్న ఎక్కువ బలహీనమైనదయ్యుచున్నవో పరిశీలించెను.

ఖాదీ ప్రణాళికలన ప్రతికర్తృత్వివారులు నష్టపక్షిహావుగు రని ఒకటి అభిప్రాయము. ఇందుకు ప్రధాని వివరముగా సమాధాన మొసగియేయవచ్చును. గత పదునైదు సంవత్సరములలోను వన రాష్ట్రములో మరకదుట్లు కట్టెంపు, మరమగ్గుములు ఒకటిన్నరకెట్లు వృద్ధి పొందినవి. కాని అవి ఉపయోగించు ప్రక్రియలను మామిరితలైనది. ఈ క్రింది అంకెలను గమనింపుడు :

(ఉపయోగించు మరకదుట్లు)		(మరబడిన మగ్గుములు)	
గం.కె.	చ.గె.అంక	చ.గె.అంక	చ.గె.అంక
౧౯౩౦	౭,౨౬౨,౦౦౦	౨,౧౮౦	౨,౧౮౦,౦౦౦
౧౯౩౫	౧౫,౬౦౦,౦౦౦	౩,౮౮౯	౬,౦౦౦,౦౦౦

మన రాష్ట్రములో సామాన్యముగా ప్రక్రియేయు పాలము ౨౮,౧౭,౯౧౦ ఎకరములు. సామాన్యముగా పండించబడు ప్రక్రియ ౫,౮౩,౩౬౦ బేర్లు (బేలు = ౪౦౦ పౌనులు). ఇందులో దాదాపు ౨ లక్షల బేర్లు కంబోడియా ప్రక్రియ. ఇది మంచిరకమైన ప్రక్రియ. ఈ మంది

రకమప్రతి చాలక ఈప్రతి, అమెరికానుండి యిప్పుడే దిగుమతులు చేసుకొనుచున్నాము. మన రాష్ట్రమునకు ఇప్పుడు ఇచ్చిన ౩,౫౦,౦౦౦ మరకదుర్భాసకాడ స్థాపించిన మనము యింకా ఎక్కువ ప్రతిని దిగుమతి చేసికొనవలెను. అంతేగాని మన దేశములో ఇంకా ఎక్కువ ప్రతి పండి అవకాశము లేదు. గత ఇరువ దేండ్లనుండి ప్రభుత్వము, ఇతరులు చేసిన కృషియాల ముగా ప్రతి ఎకరములోను ఇప్పటికన్న ఎక్కువ ప్రతి పండించుటకు గల అవకాశము చాల తక్కువయిన నిర్ధారణయైనది. అదిగాక ప్రతికి పనికివచ్చు పాల మంతయు అప్పుడే ప్రతి పండించుచున్నది. ఇక తుంగ భద్రాప్రాకృత్య మొదలైనవాని మూలమున కొంతభూమి ప్రతిపండి చేరువంటుకు మార్చబడునేమో! కాబట్టి యిప్పుడు ప్రతిపండించా, ఇకముందు పండించబోయే రైతులకు ఖాదీప్రణాళికలన ఏమి నష్టము? కంటో డియా మొదలైన మేలరకముల ప్రతి పండించువారి సంగతి విచారితము. ఇప్పుడు అట్టిజాతుల పంట ౨ లక్షల ఛేళ్లు. ఈపంట కృషిజాతులకు అవకాశము లేదు. ఈప్రతి పండించుటకు పనికివచ్చు ప్రదేశము లన్నియు ఈప్రతి ఇప్పుడే పండించుచున్నది. ఇప్పుడు short staple (పొట్టిపంజ) ప్రతి పండించుచున్న రాయలసీమ మొదలైన ప్రదేశములలో Long staple (పొడుగుపంజ) ప్రతి పండించుటకు అవకాశము లేదు. ఇప్పుడున్న (పొడుగుపంజ) long staple ప్రతి యిప్పుడున్న విల్లులకే చాలులేదు. అదిగాక, ఖాదీప్రణాళిక అభివృద్ధి కెందెకొలదియో, వ్యక్తులు నూలుతీయటయందు మంచి ప్రావీణ్యము సంపాదించుదురు. వారు ౬౦, ౮౦ కెందెగ్ల నూలుకూడ తీయ గల్గుదురు. అట్టివారికి మంచరకముల ప్రతి కావలసి వచ్చును. కాబట్టి మంచరకముల ప్రతికి ఎప్పుడును చాలా అవసరము ఉండియేతీరును. ప్రతిపండించు రైతులకు మామూలుగరలు గిట్టునుగాని, నష్టపడు నవ కాళమే లేదు. పొట్టిపంజ ప్రతిని యధికాల ములో అమ్ముట చాల కష్టమైపోయినది. ఇకముందు ఇట్టి ప్రతి తేలికగా అమ్ముడుపోవును. మంచరకము

ప్రతి దుర్బినియోగముచేయుటకు ననుకొనవలసిన సరము లేదు.

విల్లులుజనుమలకూ, విమగ్గులకూ చేనేత: వారిద్రు నష్టపడిపోవురు రని, పాపము, చాల భయ: ప్రజలను నమ్మించుట, డబ్బు ప్రోసుచేసుకొనుటవ సులభమైన కాగ్యమని బహుశ: వీరి తలంపైయు వచ్చును. మనరాష్ట్రములో పనిచేయుచున్న చేతిజ ముల సంఖ్య ౪,౯౬,౦౦౦; సుమారు ౫ లక్షలు. ౩ రాష్ట్రములో నెలకు ౪౮,౪౦౦ ఛేళ్లు నూలు తం రగును. అందు అల్లికవిల్లులు, మరమగ్గుములు మొదలై వాటి అవసరములు తీరికేగా ౩౫,౮౦౦ ఛేళ్లు చే పనివారికి మిగులును. కాని అఖిలభారతప్రణాళికప్ర రము మనకు ౧౯,౦౦౦ ఛేళ్లుమాత్రము ఇచ్చి, మి నది యితరరాష్ట్రములకు ఎగుమతిచేయుచుచున్నది. ౧౯,౦౦౦ ఛేళ్లునూలు చేనేతపనివారికి నెలకు ౧ ౧౨ రోజులుమాత్రమే పనియిచ్చును. నెలంతా కి పని దొరకుటకు ౪౭,౫౦౦ ఛేళ్లు నూలు కావలె కాబట్టి మనము అఖిలభారతప్రణాళికను అనుసరి నంతకాలము మన చేనేతపనివారికి కావలసిన ను దొరకదు. మనకు క్రొత్త మరకదుర్బు కావలెన అ. భా. ప్రణాళికను అంగీకరింపవలసినదే కద మనము “క్రొత్త మరకదుర్బు కావలెను. ను మాత్రము ఈయను” అన్న భారతప్రభుత్వము ఒ కొనునా? అది మిగతారాష్ట్రములకు నష్టముకద అ. భా. ప్రణాళికప్రకారము మన రాష్ట్రము విల్లులు కృషిసాధించునది ఇప్పుడున్నదానిలో ఎనిమి వంతు. కాబట్టి యిప్పుడున్న విల్లులు, పెట్టబో క్రొత్తవిల్లులు అన్నియు కలిపినా చేనేతపనివారికి నె ౧౫ రోజుల పని దొరకవచ్చుమాట. నూలుదిగుమ మాట తలపెట్టుట లేదుకదా. కాబట్టి యీ అ భారతప్రణాళికయే యింకొక పదేండ్లపాటు అను; చిన, చేనేతపనివారు ఏమగుదురో దురూహ్యము. ౩ నష్టమేమన్నది? నెలరోజుల కూలి ౧౦, ౧౨ రో పనితోనే గడింతురు. బ్లాక్ మార్కెట్టులో న కొందురు. అందువలన నేకదా చేనేతగుడ్డఖరీదు దా: ఖద్దరుగుడ్డఖరీదంత యున్నది. కొన్నిరకములకు ఎకు

కూడ ఉన్నది. చేనేతపనివాండ్ర శ్రమోల్లాసులు మనము ఆ. భా. ప్రణాళికను అనుసరింపవలెనని కోరరు. అంతే మనకు క్రొత్తమరకదుర్బు అవసరములేదు అని చెప్పగల ధైర్యము మనకు ఉండవలెను. మనము ఆ. భా. ప్రణాళికనుండి బయటికి వచ్చి చేతి మనుకొనుదు. అప్పుడు మన చేతిమగ్గులకు ౩౫,౦౦౦ చేళ్ళ నూలు (నెలకు) దొరుకును. కాని యిది చాలదు. ఇంకను ౧౨,౦౦౦ చేళ్ళు కావలసియుండును. మన కిక మిల్లులు దొరకవుకాబట్టి మనము ఖద్దరుపైసనే ఆధారపడియుండవలెను. ఖద్దరునూలు కష్టమైన కొక చిట్టెము తీసే ననుకొనుదు. నెల కది సుమారు ౩ పౌనుల నూలుగను (పౌనునూలు రక అంగుళముల పన్నుగల ౩ గజములకుపైగా నుడ్డ అగును) మన రాష్ట్రములో మొత్తము ౧౩,౨౫౦,౦౦౦ కుటుంబము లున్నవని అంచనా వేయబడినది. కుటుంబమున కొకరుహావ్యవసయిని నెలకు ౩౯,౭౫౦,౦౦౦ పౌను, లేక ౯౯,౩౭౫ చేళ్ళ నూలుగను. మన చేనేతపనివారికి చేరించ వనియిచ్చుటకు ౧౨,౦౦౦ చేళ్ళురాత్రుము ఇంకను కావలెను. కాబట్టి రాష్ట్రములో ఎనిమిదవవంకు కుటుంబములకు ఈ ప్రణాళికను వెంటనే అమలుజరుపవలయును. ఇప్పుడు పనిచేయుచున్న మిల్లులు పాతవై పోయినప్పుడు ఇంకను ఎక్కువ చోట్ల ఈ ప్రణాళికను అమలుజరుపవలయును. ఒక్క కలంగీతలో ౮ జిల్లాలలో మద్యనిషేధము జరిగినప్పుడు, మాడుజిల్లాలలో భాదీ ప్రణాళిక ఏల అమలు జరుగకూడదు? సారాంశము : ఆ. భా. ప్రణాళిక ప్రకారము చేనేతవారికి కావలసిన నూలు ఈ దశాబ్దములో దొరకుట అసంభవము. వారు ఏనాటికైనా ఖద్దరునూలు వైపుకు తిరుగవలసినవారే.

ఖద్దరుగల చాల హెచ్చు, బీదజనులు కొనలేరని చాలయింది జాలిపడుచున్నారు. అయినంటివారు ఏ గ్రామమునకైనా పోయి గతనూలుగైకెడ్డలో ఎవరెవరు, ఎంతెంత మిల్లుబట్టి కొన్నారో, ఎంత చేనేత నుడ్డ ఎంత ధరకు కొన్నారో విచారించిన బాగుండును. మిల్లుబట్టి, లేవనరాకల్పార్యము, బట్టిగాని జనులకు— అందును ధనవంతులకే—గాక, నిజమైన బీదజనులకు దొరకనే లేదని అందరను ఎరుగుదురు, బీదవానికి కాపము

వాని బీదతనమే! ఈవాడు బీదవారికొరకు మొసలి కన్నీరు గార్చు పెద్దలకు ఆవాడు మెదల్చుటకు నోరు లేకపోయినది. అసలు మిల్లుబట్టికన్న ఖద్దరుబట్టి ఎంత ఖరీదు, అనుచివయ్యమును పరిశీలింతము. మిల్లుబట్టి ౨౦ వ నెంబరు గజము తగూరుగర ౦-౫-౬; అప్పుకము ధర ౦-౮-౦; అంతే తయారైన నెలలోగా, కొట్టులోనికి వచ్చిన గంటలోగా—బ్లా-మాగ్నెట్టుకు దాని నదితప్ప—అప్పుకమోపు నుడ్డకు మిగిలునైన వద్దకులకు గజమునకు ౦-౨-౬ లాభము. ఇది నిర్ణయంపబడిన ధర. ఈధరకు చేమనింగు రాకల్పార్యము ఏవివారులకో (నూటికి) కొనెడివారు. ప్రభుత్వభాదీ ప్రణాళిక ప్రకారము ఖద్దరునుడ్డ ఖరీదు ౧-౭-౧౦. చాల హెచ్చు. కాని మనము ఇచ్చు ధరలో సగము వడకువారి కూలియే. అంతే ఎవరికి కావలసిన నూలు వారే తీసి కొన్న నుడ్డఖరీదులో సగం యివ్వవచ్చునని వేడుక వచ్చును. ఖద్దరుగల ఖరీదు ౧-౭-౧౦ ప్రభుత్వము బహుమతి యిచ్చును. పోగా ఖద్దరుగల గజమునకు యివ్వవలసిన ధర ౦-౮-౦ మాత్రమే! వడకుట యిచ్చుటలేనివారు, భాగ్యవంతులు ఎక్కువ యివ్వవలసియుండును. కాలక్రమేణా ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో వడకుట బాగా చేతనగునప్పటికి, నేతకూలికూడ కొంతవరకు లేదు. అప్పుడు ప్రభుత్వము బహుమతి తీసివేయును, అయినను మనము నికరముగా యివ్వవలసిన డబ్బు గజమునకు ౦-౮-౦ కు మించు వనకాకము లేదు. కాని కంట్రాలు తీసివేయుటలో మిల్లుబట్టిగల తప్పక పెరుగును. కాబట్టి సామాన్యస్థితిలో మిల్లుబట్టి మన మిచ్చు ధరకన్న మనము వడకుకొన్న నూలుతో రాయారుచేసికొన్న బట్టు తక్కువయే యివ్వవలసి వచ్చును. మనము అన్యభాగ్యశాలి మృకాలమును వడకుటకు ఉపయోగించుకొంటున్న మనకు మొత్తముమీద ఖద్దరుబట్టిరలన ఖరీదులో నష్టమేమియు ఉండదు. చేనేతపనివారు చాలనూలు బ్లా-మాగ్నెట్టులో కొనుచున్నారు; నెలకు ౧౦, ౧౨ రోజులకన్న ఎక్కువ పనిలేదు. కాబట్టి చేనేతబట్టిగల చాల పెరిగిపోయినది. చాలరకముల చేనేతబట్టికన్న ఖద్దరుబట్టియే చురుకగా బజారులో దొరుకుచున్నది. చేనేతపనివారు ఇప్పుడు

నేయచున్న నాలు ఎక్కువగా ౨౦, ౪౦ నెంబర్ల నూలు. ఒకపంపన్నగముపాటు రాట్నముచై అనుభవ మున్నవాగు అనంబర్ల నూలును తీచగల్గుదురు. ఖాదీ ప్రణాళిక ప్రకారము మనగుడ్డకు యిగ్యంలిన గర యీ క్రిందివిధముగా నండుక : ప్రత్తిగర, ఏనులు చేసినచో ఆకులి, శేతకులి, చాకలిహులి, ప్రభుత్వపుసామ్యు. ప్రత్తిగర గజమునకు ౦-౧-౬ కు మించి ఎప్పుడూ వుండదు. మిగిలినఖ్యులు ఇంకొక ౦-౧-౬ వుండును. శేతకులిచాక్రము చాల పెద్దమొత్తము. సామాన్యపరి శీగలు నెలకొల్పుబడి తనవగ్యమును తగ్గి, నెలంతా పని దొంతుచున్న ఆ శేతకులిహుడ తగ్గునని మనము అశించ వచ్చును. ఆ శేతకులి ఎంత తగ్గిన బట్ట మనకు అంత తక్కువకు గిట్టును. కాగా ఒక్క ప్రశ్న వేయ వచ్చును. మనము శ్రమపడ నవసరములేకుండా మిల్లు బట్ట, రోజూ శ్రమపడి ఖద్దరుబట్ట ఒకటే గరకు గిట్టిన మనకు అనవసరముగా శ్రమపడనే! కాని మిల్లుబట్ట మనకు చాలినంత దొంతుటలేదు. అది చాలినంతవరకు హెచ్చుగర యిచ్చి చేనేతబట్ట కొనుచున్నాము. మనకు కావలసినంత మిల్లుబట్ట యిప్పుడు దొరకు చిహ్నము లేనియు లేవు. కాబట్టి మనము చేనేతబట్టపై ఆధార పడియుండవలెను. దానికన్న, మనము మనపైననే ఆధారపడియుండుట మంచిదికదా? అదియుగాక, ఖద్దరుబట్ట చాలకముల మిల్లుబట్టకన్న చాల ఎక్కువ మన్నికగలది. ముఖ్యముగా ధోవతులు, చీరలు మొదలైనవకములు. గ్రామములు మిల్లుబట్టను ఏనాడూ ఆదరించలేదు. మిగిలిన చొక్కాగడ్డలు మొదలైన వకములలోగూడ మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట చాల నయము. ఇవియన్నియు లెక్కవేసి చూచిన, మిల్లుబట్టకన్న మనము వడికి నేయించుకొను ఖద్దరుబట్ట చాల చవుక అనవలయును.

ఈమధ్య సర్ గోపాలస్వామయ్యగారు ప్లేటు కాన్సిలులో ఒక పెద్ద తీర్మానమును పాఠ్యముచేయించి నారు. వారి యుద్దేశ్యముప్రకారము "చేనేతపరిశ్రమను ప్రోత్సహించుటకు, సంఘటితపరుచుటకు, వృద్ధిపరుచుటకు; దేశములో గుడ్డకు, నూలుకు దినదినాభివృద్ధి చెందు

చున్న అవసరమునుతీర్చుటకు; మిల్లు బట్టలలో ప్రోత్సాహకరమైన ఎగుతులివ్యాపారమును నిర్మించుటకు; అన్నిటికీ మించి, పల్లెలలోని, పట్టణాలలో సామాన్యమానవుల తనప్రసాదమును వృద్ధిచేయుటకు క్రొత్తబట్టల మిల్లులు కావలెను. ఇది మేడిపండువా మునకు మచ్చలైన మతలలు.

చేనేతపరిశ్రమవారినిగురించి వారి వాదమున ఇంతకు ముందే గమనించితిమి. సర్ విక్టర్ సమాజీ గారు, చేనేతమగ్గులకు విద్యుచ్ఛక్తినికూడ సరఫరా చేసినచో అవి మరమగ్గులతో పోటీచేయగలవని చెప్పచున్నారు. అది మిల్లుయజమానులకు సంతోషకరమా వారు నెమ్మది నెమ్మదిగా చేనేతమగ్గులను నాశనము చేయుటకు ప్రయత్నించకపోయినచో వారి మిల్లులకి ఏమగును? మన రాష్ట్రములో క్రొత్త మరమగ్గులు కూడ పెట్టుచున్నారే. అవియు చేనేతపనివారి అశి వృద్ధికేవా? ఎప్పుడైన, చేనేతపనివారిని రక్షించుటక ప్రభుత్వము ఏమైన తలపెట్టిన, మిల్లుయజమానుల ఇంత గందరగోళము వరల చేయరా? మిల్లుయజమానులకు మేలును కొరుచున్నారని చేనేతపనివారు తలచిన వారి వివాదమునకు చాకే త్రోవతీసికొన్నవా రాదురు మిల్లులవలన మనము ఎంతవరకు బట్టలబయ్యెములలో స్వయంపోషకము కాగలము? మన దేశమునకు సంవత్సరమునకు ౩,౨౦౦ మిలి టను గజముల గుడ్డ కావలెను. కాని యిప్పుడు ౪,౫౦౦ మి. గజముల గుడ్డదే తయారగుచున్నది. పోగా మిగిలిన ౨,౪౦౦ మి. గజములు ఎప్పుడూ కొరతయే నన్నమాట. అందుకుగాన ఆ. భా. ప్రణాళిక ౧౭౦౦ మిలియనుల గజముల గుడ్డనుత్పత్తిని తలపెట్టి డి. ఈ కేంద్రప్రభుత్వప్రణాళిక ౧౯౪౮ నుండి ౧౯౫౨ వరకు నెమ్మదిగా తార్కిక రూపము దాల్చును. అంటే ౧౯౫౨ లో మనకు మొత్తము ౭౦౦ మి. గజముల గుడ్డ యింకనూ కొరత గనే యుండును. అదియును బొంబాయిరాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౨౪ గజముల చొప్పున యిత్తురలు; మద్రాసురాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౧౬ గజముల చొప్పుననేనట! కాబట్టి ఎప్పుడో ఆ. భా. ప్రణాళికను తీసివేసి, విదేశములనుండి మిల్లులు

తేలికగా దిగుమతిచేసికొన వీలైనప్పుడుగాని, తేజ మన దేశములో బట్టలుమిల్లులు తయారుచేయు యంత్రాగారములను స్థాపించి, కావలసినన్ని మిల్లులు తయారుచేసేప్పుడుగాని మనకు కావలసినన్ని బట్టలు దొరుకును ఇందుకు నిశ్చలస్వస్థిగా పనిచేసే ఒక దశాబ్దము పట్టవచ్చును. అప్పటికిగల మనగతి వీరు చెప్పు తీరుటి మాటలు వినుచుండుటయే! దేశములోని స్థితి యిట్లున్నప్పుడు ఎరువులు సంగతి చెప్పనవలయు కీడు. దేశములకు చాలినంత గుడ్డ లేనప్పుడు, విదేశములకు గుడ్డ ఎగుమతిచేయుటవలన నష్టపడున దెస్సో? ౧౯౩౯ సంవత్సరములో మనదేశమునుండి మొత్తము బట్టలనుగులు ౫౭ లక్షలరూపాయలు; ౧౯౪౫ సం.లో అది పది కోట్ల రూపాయలకు పెరిగినది. ఇది నిజముగా సంతోషకరమా? దేశములో ప్రజలు బట్టలకొరకు అల్లాడుచుండ ఎగుమతిచేసే ప్రభుత్వము, దానికి మద్దతిచ్చిన సాంఘికవర్గము, అట్లు చేసెడిమరి చెప్పటకు ఎగ్గయిన పక్షంలేకే ఏ ఆమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశములలోనో ప్రజావసరముల నిల్లు తృప్తిపొంది, నిర్లక్ష్యముచేసినా ఆప్రభుత్వముపాటు ఏమై యుండెడిరో! ప్రపంచమున ఘనీకృతాంతి నెలకొల్పుటకు మార్గములు పెద్దలు అన్వేషించుచున్నారు. ఒక దేశమును వేరొక దేశము కొల్లగొట్టుట, (ఆర్థికముగా) పీడించుట ఘనీకృతాంతికి సోపానములా? మన దేశమునకు మన మంత కష్టపడి స్వరాజ్యమును సంపాదించుకొన్నది ప్రపంచమున వసుక బడియున్న జాతులను ఆర్థికముగా మన చేతిక్రింద నుంచుకొనుటకా? వారిని మనతో సమానుల క్షేముటకా? ఇట్లున్న విదేశీవ్యాపారము కూడవని మాత్రము కాదు. దాని కొక పాదుండవలెను. మన దేశములో వస్తువులు నిజముగా ఎక్కువ యుండి, అదేశములో కొంతయేయుండి, వ్యాపారములో ఏ దేశమునకు ఎక్కువనష్టము లేకున్నయెవల వర్తకము చేయవచ్చును. కాని దేశప్రజలకు స్పృహచుట్టి, అధికలాభములకు విదేశములలో అమ్ముట ధనికవర్గవిధానము. మనదేశము ఆ పంథాను ఏ వాడూ ఆనుసరించదు. అయ్యంగారు చెప్పిన రెండు, మూడు శబ్దార్థములు కేవల పరస్పరవిరుద్ధములు; అది జరుగునని వాడునూ నమ్మియుండరు.

అన్నిటినిమించిన దున్నది. సర్వప్రజానీకముయొక్కయు జీవనప్రమాణమును అభివృద్ధిచేయుట, క్రాంతి మిల్లుల స్థాపనవలననే యిట్టిని జరిగినట్లు ఏదేశ ఆర్థిక చక్రంలోనూ నూచనలు దొరకకపోవచ్చును. మిల్లులలో పనిచేయుచు తక్కువజీతములు, అనారోగ్యకరమైన యిండ్లు, పొట్టరింపని తిండి మొదలగు బాధలు పక్షతేజ కూర్చు యూనియనులు స్థాపించి, సమ్మెల ద్వారా తమ కోర్కెలను కొంతవరకు నెరవేర్చుకొనుటచే, వారి జీవనప్రమాణము వృద్ధిపొందుచున్నది. అది గాక, వారి జీతములు చాలవని తోచి ప్రభుత్వము సాంఘికాధారములను (social security) కల్పించుచున్నది. ఆరోగ్యభీమా, నిరవరోగభీమా మొదలయిన ఆధారములను ప్రభుత్వము కాపనములద్వారా కల్పించవలసిన అవసరములు కల్గినప్పుడు, ఆ క్రామికవర్గము మిల్లులున్న సే బాసపముడు రని చెప్పట ఏమి సమంజసము? ఈ విధముగా ధనికవర్గము, వారిచే నడుపబడు పెద్ద పెద్ద యంత్రాగారములు మన దేశములో సాగుచునేయున్న అది ఆర్థిక, సాంఘిక విప్లవములకు దారి తీయగలదు. ప్రపంచమునం దన్ని దేశములలోనూ పరిశ్రమలను ప్రభుత్వము రమవరము చేసికొనుట లేదా? చివరికి బ్రిటనులోకూడ. అది యంతయు ఎందుకు? గత పదిమీడ్డుగా మన రాష్ట్రములోని మిల్లులు భాగస్వాములకు, క్రామికులకు ఎంతెంత డబ్బు పంచిపెట్టి నది లెక్కచెప్పవలెను; ఎర రెక్కల లాభముపొందుచున్నది తెలియగలదు. కొందరు మిల్లుముజునానులు రమ కూలీల సౌకర్యముకొరకు రెక్కవలేకుట భాగ్యము మొదలైనవి అమ్మి నష్టమును తామే భరించుచున్నారు. మంచిదే, అది కూలీల అభ్యుదయమును, విశ్వోదయమును సూచించునా?

ఈ ప్రణాళికవలన రాయలసీమ చాల నష్టపడునని ఒకరికి విచారము. మన రాష్ట్రములో ప్రత్తిపండించు పాలము మొత్తము ౨,౪౧,౬౯౦ ఎకరములు. అందులో ౧,౦౭౪,౫౭౭ ఎకరములు రాయలసీమలోనే. మన రాష్ట్రములో మొత్తము ప్రత్తిపంట సామాన్యముగా ౫,౪౨,౩౦౦ బేళ్లు; అందు ౧,౦౯,౧౯౦ బేళ్లు రాయలసీమలోనే. అందే వాదాత సంగపాలము,

నాలుగవంతు పంట అన్ననూట. కాబట్టి రాక్షుల సీమ ఎంత చెవకబడియున్నదో తెలియగలము. రాక్షుల సీమలో ఎక్కువ పొట్టిగింజ ప్రత్తి పండును. అది ముడుకనూలకు, రాట్టుములకు బాగుగా పనికి వచ్చును. రాక్షులసీమలో ౮౦,౨౦౦ చేనిగుగ్గులు కలవు. రాక్షులసీమలో చీదనారికి కొదవ లేనట్లే ధన పంతులకును కొదవలేదు. ఇంతవరకు అసలు ఒక్క మిల్లయినా ఎందుకు స్థాపించబడలేదు? ఆ. భా. ప్రణాళిక ప్రకారం మిల్లం ౭౨,౦౦౦ మరకదుళ్లలో, ౫ మిల్లుల స్థాపనకు అనుమతించినది, దానితో రాక్షుల సీమలోని ప్రత్తి యంతయు నూలు అగునా? ఎట్లును కొంత భాగము ఎగుమతిచేయవలయును. పోనీ, ౫ మిల్లుల నూలు ౮౦,౨౦౦ మగ్గులకు సరిపోవునా? మిల్లులు తీసిన నూలును ఆ.భా. ప్రణాళిక ప్రకారం ప్రభుత్వము ఎక్కడికి పంపమున్న అక్కడికి పంపిలేరవలెను. యుద్ధకాలములో రాక్షులసీమ ప్రత్తి అమ్మట చాల కష్టమైపోయినది. రాట్టుములు వృద్ధియినచో అట్టి బాధ యుండును. తుంగభద్రా ప్రాజెక్టులన చాల విద్యుచ్ఛక్తి జనించును. అది యంతయు క్రొత్తగా స్థాపించబడు ౫ మిల్లులు ఉపయోగింపలేవు. అదిగాక ఆ విద్యుచ్ఛక్తిని గ్రామగ్రామములకు అందించుచుని ప్రభుత్వము చెప్పుచున్నది. దానితో కుదేరపరిశ్రమలు వృద్ధి చేయబడునని కూడ చెప్పినది. కాబట్టి తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు విద్యుచ్ఛక్తి నిరుపయోగమునని అనుకొనవలసిన అగత్యము లేనేలేదు. ౫ మిల్లుల స్థాపనతో రాక్షుల సీమ ప్రజానీకము ఎల్లు సర్వసంపదలకు గడించుకొనగలదో తెలియదు. ఇప్పటివరకు “కష్టములపాలై యున్న చీదజనులు” మిల్లుల స్థాపనకు ఎల్లు ధనము సమకూర్చికో తెలియదు. రాక్షులసీమ ప్రజల మేలు గోరువారు బహుశః గృహపరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయవలెనని, వానికి విద్యుచ్ఛక్తి ంధిగా అందించవలెనని కోరుతున్నగాని ధనపంతులకు లాభముచేకూర్చు ౫ మిల్లుల స్థాపనను ఎట్లు బలపరుపగలరు?

Location factor ఆయా ప్రదేశములలో ఆయాపరిశ్రమల అప్రదేశముయొక్క జనాభాకు తగినంతగా వృద్ధిపొందినవారేదా నూచించును. వస్త్రపరిశ్రమ

location factor మనరాష్ట్రమునకు ౦.౯ వున్నది; location factor ౧.౦ వుంటే ఆపరిశ్రమ మొత్తము దేశజనాభానుబట్టి మనరాష్ట్రములో జనాభాకు తగినంత ఉన్నదని యర్థము. కాని యిందు ౫ లక్షల చేతి మగ్గులను లెక్కచేయలేదు. కాబట్టి మన రాష్ట్రములో వస్త్రపరిశ్రమ మన జనాభానుబట్టి యుండుదగినంత ఉన్నదనియే అర్థము.

మన దేశములో సంవత్సరమునకు తలకు ౧౬ గజముల గుడ్డ ఖర్చుఅగుచున్నది. కొన్ని దేశములలో ౬౪ గజములకూడ ఖర్చుఅగుచున్నది. సంవత్సరమునకు వ్యక్తికి ౩౦ గజముల గుడ్డ సుఖరాచేయవలెనని పెద్దల అభిప్రాయము. ఇప్పుడు మన రాష్ట్రములో బట్ట వ్యక్తికి సంవత్సరమునకు ౧౨ గజములకు మించి దొరుకుట లేదు. కాని ఆ. భా. ప్రణాళిక ప్రకారము బొంబాయిరాష్ట్రమునకు ౨౪ గ., మనరాష్ట్రమునకు ౧౬ గ. సంవత్సరమునకు, వ్యక్తికి వచ్చునట్లు ఏర్పరచిన చాలు. భావీ ప్రణాళిక ప్రకారము తలకు సంవత్సరమునకు ౨౦ గజములు వచ్చును. కాని మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట మన్నిగ ఎక్కువగాబట్టి యీ ౨౦ గజములు ౨౫-౩౦ గజముల మిల్లుబట్టకు సరిపోవును.

భావీ ప్రణాళిక ఏకవ్యక్తికి పూర్తికాలము పని యిచ్చుటకు ఉద్దేశించబడలేదు. ప్రతివ్యక్తియు విక్రాంతికాలములో కొంతభాగమును వడసెటకు వినియోగించవచ్చును. ౧౦ సంవత్సరములు దాటిన విద్వలు, స్త్రీలు ముఖ్యముగా ఈ ప్రణాళికను అమలుజరిపెదరు. నలుగురు వ్యక్తులు గల కుటుంబములో, ఒక్కనా లేక అందరైనా కలిసి రోజునకు ౨౨ గంటల చొప్పున వదీక సంవత్సరమునకు వారికి ౮౦ గజముల గుడ్డ తయారగును. కాలగ మేజా రోజూ వడవలసిన కాలము ౨౨ నుండి ౨ గంటలవరకు తగ్గవచ్చును; నూలు మంచికూడ వచ్చును. మన రాష్ట్రములోని ప్రజలలో ఎక్కువ కుటుంబములకు రోజుకు ౨౨ గంటలు విక్రాంతికాలము లేకున్నదా? ఉన్నచో, వారిని తమకొరకై ఆకాలమును వినియోగింపుడని కోరుట నిర్బంధమా? వృథా పుచ్చుకాలమును సదుపయోగ మొనరించుకొను డని

కొద్ది మొత్తములను దాచుకోగలవారికి కలుగు ఒక సమస్యను పరిష్కరించుట -

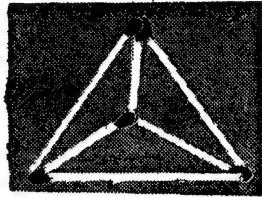
AC 9176

సమస్య :-- ఆరు అగ్గిపుల్లలతో నాలుగు

జవాబు :-- ముక్కోణములను ఏర్పరచుడు.

బల్లమీదకి అగ్గిపుల్లలను ఒక ముక్కోణముగా అమర్చుడు. మిగిలిన మూడింటిలో పటమునందు తెలిపినట్లు ఒక పిరమిడ్ (బహు భుజ గోళురము)ను పూర్తి చేయుడు.

పనిలేక తీరికగ నుండునపుడు ఇట్టి సమస్యలు అలాచనలను కలిగించి, ఆనందమును ఆపకైని చేపూర్చును. అయితే, ఆర్థిక రక్షణ విషయము అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన సమస్య. అయినప్పటికి ఈ సమస్య ఎట్టి భయమును కలుగజేయ నవసరములేదు. ఎందుకనగా, డబ్బును దాచుకొనుటకు చక్కని ఏర్పాటునుచేసి ఈ సమస్యను పరిష్కరింపవచ్చును. నేషనల్ సేవింగ్స్ సర్టిఫికేట్లను, స్టాంపులను యొక్కువమంది ప్రజలు కొనుచున్నారు. మీరుకూడ కొని సంవత్సరము సంవత్సరము దాచుకొనిన డబ్బును వృద్ధిచేసికొని ఆర్థికరక్షణను పొందుడు. డబ్బును చక్కగ పెట్టుబడి చేయవలయుననినచో నేషనల్ సేవింగ్స్ సర్టిఫికేట్లను కొవవలసినదే. వాటిమీద, మంచి వడ్డీ గిట్టడమోకాకుండా అవి ఎంతో ప్రద్రమైనవి.

నేషనల్ సేవింగ్స్ సర్టిఫికేట్లు

వీటివలన కలుగు ముఖ్యమైన లాభములు ఏవనగా:--

1. మీరు నేషనల్ సేవింగ్స్ సర్టిఫికేట్లను రూ. 10, 50, 100, 500, 1000, లేక 5000 రూపాయలకు కొనవచ్చును.
2. ఒక వరుసలయినా ప్రతిమనిషియు (ఈదశద్వితీయమిది) లేక మైనయ్య 5,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును. ఇద్దరుకలిసి 10,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును.
3. 12 సంవత్సరములలో ఏటి రేటుక 100 కి 50 శాతము పెరుగును. పెట్టుబడిచేయు ఒక్కొక్కరూపాయ రూ. 1-8-0 లు అగును. ఇది గతర్షమెంటు ప్రక్రమాల దాక ఇవ్వబడిన అత్యధిక వడ్డీ.
4. వత్స వడ్డీమీద ఇకలంబాక్సుగిట్ట వనవలయులేదు.

5. 2 సంవత్సరములు వాటివ తరువాత ఏటికి ఒక్కో యాకు మార్పుకొనవచ్చును. (5 రూపాయల సర్టిఫికేట్ల విషయములో 18 రూపాయలు వాటివ రాయుట)
6. కొద్ది మొత్తమును దాచుకోగలవారు! రూపాయకు, 5 అదాంట్ లేక 4 అదాంట్ సేవింగ్స్ స్టాంపులను కొనవచ్చును ఇట్లు కొనగా కొనగా, స్టాంపులమే రేటు 5 రూపాయలైనపుడు, వాటికి రయలుగా ఒక కరెన్సీ నోటును పుచ్చుకొనవచ్చును.
7. సర్టిఫికేట్లు, స్టాంపులకుడ పోస్టాఫీసులో గాని, గతర్ష మెంటువారి చేయమింపబడిన అధికారముపొందిన ఏదెట్లవడ్లగాని, సేవింగ్స్ బ్యాంకులో గాని దొరకును.

మీ సేవింగ్స్ గ్రూపులోమీరు ఇప్పుడే చేరండి!

**ఇంతవరకు కూడ
సాటి యెరుగనిది!**

ఇప్పుడు లభించు మంచిగంధం మా వెండ్రింటి
లోనూ మైసూరు మంచిగంధం మా వెండ్రింటి
వ్యవస్థనది. అత్యుత్తమమైనదియున్నా. మం
దులలో ఉపయోగించుకోదానికి. సబ్బులను
తయారుచేసుకోదానికి. సువాసనవిచ్చు తదితర
వస్తువులను తయారుచేసుకోదానికి. 'మైసూరు'
అని పేరుగల గాంధీభవన్ ఆయర్ అత్యు
త్తమమైనది.

మైసూరు
ఫౌండల్ వుడ్ ఆయిల్

మై సూ రు న రు త్యం వ రు థు

MAKOT

జీవితమాధుర్యాన్ని అనుభవించుచుండి

యువకుడా, ఉత్సాహివి కమ్ము. విచారించెదవేల? జీవిత
మాధుర్యాన్ని అనుభవించుటకు సుగ్రసిద్ధ సెక్సాలజిస్టు
డా॥ నారాయణ సంగ్రహించుము. రహస్యవ్యాధులు మూల
వ్యాధి, వీటితో యిక బాధపడవద్దు.

డాక్టరు నారు, సెక్సాలజిస్టు,

నారూ హాస్పిటలు,

24, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

జవాబుకొరకు తిపాలగిళ్ళలు పంపవలయును.

సంగ్రహించుకొలము :— 8 మొదలు 12 వరకు, సాయంత్రము 4 మొదలు 7 వరకు.

ఆదివారము 8 మొదలు 12 వరకు. సాయంత్రము మూసేవేయబడును.

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు రహస్యంగా ఉంచబడును.

వెప్పట నిర్బంధమైనచో మరి నిర్బంధము కానితే ? ఒకవేళ కోణునకు ౨ నుండి ౨౨ గంటలవరకు నూలు తీయుట కష్టమైనచో రాట్నమును అభివృద్ధిచేయుమని కోరవచ్చును. ఇప్పుడున్న రాట్నముపై ౧౨ గంటలకు ఒక చిట్టెము తయారైన, ౧ గంటకే ఒక చిట్టెము తయారగునంత వేగముగా, ములుపుగా తిరుగు రాట్నమును ప్రవేశపెట్టుడని ప్రభుత్వమును ఒత్తిడిచేయవచ్చును. రాట్నమును విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపుటకు వెంటనే ఏర్పాటుచేయువనవచ్చును. సో విక్టర్ సనూన్ గారు విద్యుచ్ఛక్తిసహాయముతో తిరిగిన చేతి మగ్గము మరమగ్గముతో పోటీచేయునని చెప్పినారు; అటులే విద్యుచ్ఛక్తితో తిరిగిన రాట్నము మరకడుగుతో పోటీచేయగలదు. ఇట్టి రాట్నమును కనిపెట్టి నట్లు వారే చెప్పియున్నారు. ఐనప్పుడు ఈరెంటిని జోడించి పనిచేయుటాదా ? ఇట్టియంత్రములమాత్రము చతుకవై, సర్వప్రజానీకమునకు అందుబాటులో నుండవలెను. ప్రభుత్వము వానిని అందించు బాధ్యత తనపైననే వేసికొనవలెను.

ఒక ప్రముఖ న్యాయ శాస్త్రవేత్త యీ మధ్యనే రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకు క్రొత్తమిల్లును నిర్మించుటకు అధికారములేదని సిద్ధాంతీకరించివాడు. పరిశ్రమలన్నియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వము అధికారము లోనివేగాని, యుద్ధకాలమనందు కేంద్రప్రభుత్వము కాన్నిటని తన అధికారములోనికి తీసికొన్నది. ఇప్పుడు యుద్ధము ముగిసి సాధారణపరిస్థితులు తిరిగి వెలకొల్పబడుచున్నవిగాబట్టి తిరిగి వానిని తన అధికారమునకు ఇచ్చివేయుమని రాష్ట్ర ప్రభుత్వము కోరవచ్చును. మంత్రియనుచునప్రకారము పరిశ్రమలేగాక సుంకములుగూడ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాధికారములోనే యుండునకదా. త్రోసివేయబడుచున్న పూర్వకాలపు రాజ్యాంగ చట్టమును పట్టుకని ఎంతకాలము ప్రాకులాడుదురు ? రాష్ట్ర ప్రభుత్వనిఘాన్నై ఇచ్చిన మరకడుగ్గము రాష్ట్ర ప్రభుత్వకోరికపై కేంద్రప్రభుత్వము ఎందుకు రద్దు చేయదు ? ఇటునంటి విషయములో రాష్ట్ర ప్రభుత్వము, కేంద్రప్రభుత్వము తగాదా కల్పించుకొనునా ? అదియు

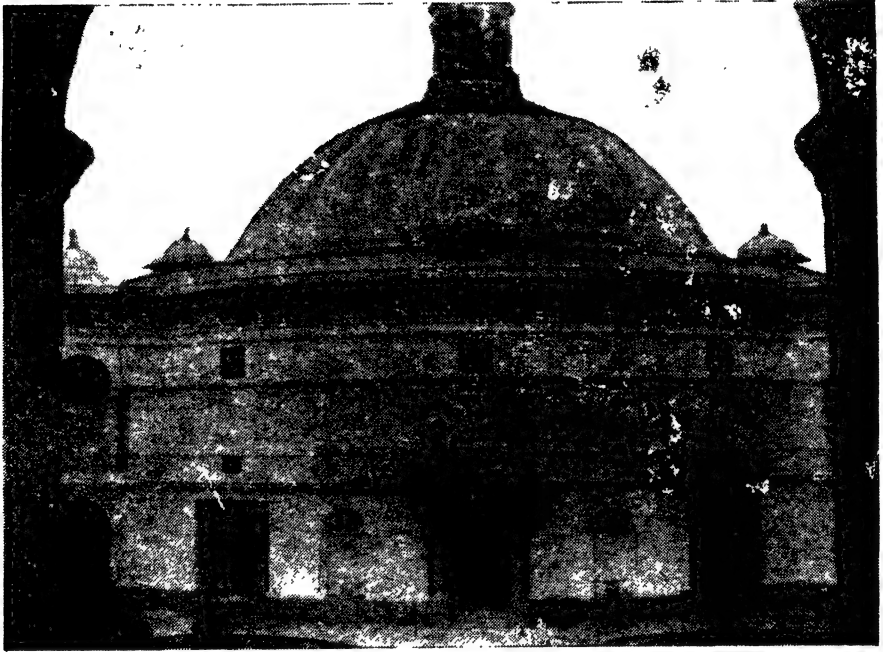
తాత్కాలికముగా తన అధికారములో నున్నదాని ? పరిశ్రమను స్థాపించినతరువాత దానిని రక్షించునది రాష్ట్ర ప్రభుత్వమేకదా. రాష్ట్ర ప్రభుత్వము నష్టపరిహారమును ఇట్లున్నప్పుడు, క్రొత్తగా వచ్చునవి ౨౦ మిల్లులైనా లేవే, యింత దింతుడుకళ్ళింత ఎందుకు ? రాష్ట్ర ప్రభుత్వముభాగ్యములపై చన్నీళ్ళు జల్లి కేంద్ర ప్రభుత్వము ఎన్నాళ్ళు నిలువగలదు ? ఐనను ఇప్పుడు కేంద్రమున పనిచేయుచున్నది ప్రజాప్రభుత్వము. సంయుక్తమంత్రిగణము లున్నంతమాత్రమున అధిక సంఖ్యాకులు అల్పసంఖ్యాకుల అడుగులకు మడుగులొత్తవలసినదేనా ?

విమర్శకులందరు ఖాదీయన్న తమకు కోపము లేదనియు, దానికి దేశముయొక్క ఆర్థికవ్యవస్థలో తప్పక తావు గలదనియు, కావలసిన ప్రభుత్వపు అనవరతులన్నియు ఖాదీతోనే తీర్చవలసినదనియు బూటకములాడెదరు. ఖాదీని మీరు నిజముగా ప్రేమించిన మిల్లులను ఎట్లు ప్రేమించగలరు ? ఒకేమాదు దొంగయందు, నష్టపడినవానియందునూడ మీకు బాల్లికలునా ? ఖాదీకి గృహపరిశ్రమలలో కల్ల మేల్బంతిగా స్థానమున్న తప్పక మిల్లులు దానిని పాడుచేయుచున్నవని ఒప్పకొనవలెను. అంతేకాని ఇతరులను సంతుష్టిపరచుటకు రెండువైపులను మాట్లాడుట సమంజసము కాదు.

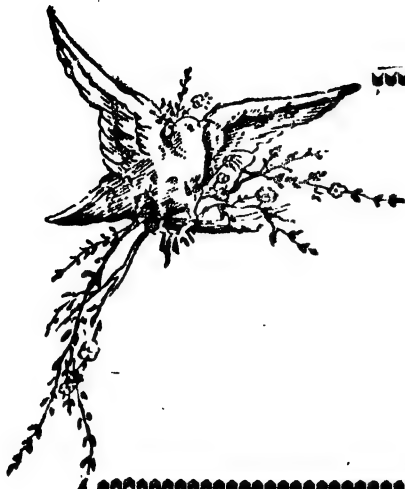
రాష్ట్రపతి కృపాలసీ పదివేలమంది ప్రజాప్రతినిధుల సభలో భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యమునకు, విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపబడు గృహపరిశ్రమలలో పనిచేయు శ్రామికుడే మూలకందమని ప్రపంచమునకు ఎలుగెత్తి చాటివాడు. పరిశ్రమల సహకార సంఘములను, వినియోగసహకారసంఘములను స్థాపించవలసిన దని సలహామిచ్చినాడు. జవహరలాలుగూడ యిదే అభిప్రాయమును చాలకోసలత్రిందనే వెల్లబెట్టినాడు, వారు చెప్పిన మాటలను రాష్ట్రమంత్రులు విని తలయూచిరి; ప్రధాని ప్రకాశం కార్యరంగమున ముందుగా తానై ప్రవేశించినాడు. తక్కినవారు కలిసిరా రనుకొన నవసరములేదు. ఒకవేళ రాకపోయి

వను వారి నైజమే యుటపడును. కాని మన పక్షి యుండును. వారు చిత్తకుడితో పనిచేయుకపోయిన రాసుప్రధానిపథకము సరియైనది కాదనిమాత్రము కార్యము తప్పక విఫలమైపోవును. వారు ఆకళంక కాదు. చిత్తముతో పనిచేసిన తప్పక సఫలీకృతులు గాగలరు.

ఫలితమంతయు వ్యర్థుల విశ్వాసముపై ఆధార ఆబ్ధివారిని తప్పక దీవించవలసినదే.

ఢిల్లీలో రాజ్యాంగ పరిషత్సభా భవనము.

గ్రహణం

[కథానిక]

= శ్రీ జీవనశర్మ -

“భాయా ఫరీద్, ఈ వేళ కలవు. రాత్రికి చంద్ర గ్రహణం. సాయంత్రం ఏడుగంటలబండ్రిలో వైజాగ్ వెల్లి సమద్రస్నానం చేసేవస్తాము మారామం గాడు, నేనున్నా. మల్లీశేపు ఫస్టు పేసింజరులో వచ్చేస్తాము. నువ్వు శేపు కొంచెం ఎక్కిగా లేది కూర్చిల మస్తరు తీసుకో. అంతే. యింతలో నేను వచ్చేస్తా” నన్నాను. అందుమీద వాడు “బాగుంది మోహాక్ భాయీ. మీ హిందూస్ బ్రాహ్మ్య. సమద్రస్నానం యేవీటి! నువ్వు చదువుకున్న వాడివికూడాను. గ్రహణంనాడు సమద్రస్నానం చేస్తే ఒళ్లు బంగారం అవుతుందివోయ్! యేదో పదిమంది ఆడాల్లు స్నానం చేస్తుంటే మసకనీకట్టో మజానూనింట్ వోయ్, నాకి తెల్పు. మంత్రాల గింత్రాల పదివేదీ శేడు, ఏమీ లేదు.” అని ఆగి అదోలా కొంటెగా కన్ను కొడుతూ “నేను వచ్చేందికి నూస్తున్నాక్ భాయి-యేలాగా” అన్నాడు. “చాల్లెవోయి, తురకసన్నానీ! నీ కందుకు గోకులాష్ట”మన్నాను. కానీ, ఉహూ, వాడు ఊరు కోలేనీ! “అరే, మీ భి మ్యర్లు మడిగామంఛలో మూట ఖిట్టింది మాకూ కొంచెం యిక్వండ్వోయి. నేను నూస్తాను. నేన్నూడా కంఫర్లు, ముఫ్లర్ అంతా పిద్దం చేసేవచ్చా”నన్నాడు. “వచ్చాసురా భగవంతా! యీ తురకగ్రహణం పట్టేగాని విడుపుండదు. పిల్లని చంక

దెట్టుకున్నట్టు వీ డెందుకురా” అనుకున్నాను. కానైతే ఏమనలేక, సరే కానీ అన్నాను. ఇంతలోకి మారామం గాడు నైలైపోయాడు. పదండవి ప్లేషనువేపు నడిచాం. లక్కిగా ఫరీదుగా డన్నాడుగదా-“భాయి, కొంచెం సంబరటూకి వుంది.” అన్నాడు. నేనుకూడా చూడగా “అరరే, గ్రహణం భాయి! మించిపోతుంది. నడుస్తూంటూ రా”అన్నాను. వాడు పోయాడు. “నైతాను వదిలిందిరా బాబూ, హుషారు చె”య్యన్నా మారామం గాడితో. ఫరీద్ అన్నాడు వాడు, పాపం, అమాయి కంగా. “వాడే వస్తాడు. లేకపోతే పోతాడు. పదరా” అన్నాను. కిక్కురుమనకుండా నడిచేడు మారామం. అదృష్టవశాత్తూ ట్రెయిక్ ప్లాటు ఫారమ్మిద్ద నిలబడిదా అన్నట్టు మెల్లిగా అగుతూంది. “పదరా, బండెక్కు” అన్నా మారామం గాడితో. వాడింతా “ఫరీద్”అన్నాడు. నేను చించుకుంటూ “వాడికోసం వుండిపోతా వేంటి! ఇంతకీ తురకముండావాడి కందుకు లొందరకీ” అన్నాను. నైలైక్కేళాం. బండి కదిలిపోయింది. జన సమృద్ధం జాక్రీగా వుంది. జాగా చూసుకునే సరికే “వాల్టేర్” అన్నాడు. నైకిమాచా. నిజావే. గేటు దగ్గరకి చూరవగాచేతుకుని రామంగాల్లి యీడు న్నన్నా. బండి ఆగింది. గమ్యున దిగ్గళం యిద్ద రమానూ. మాకు టిక్కెట్లు తేవుగదండీ. ఇవా కిల్లి,

సోదా, సిగరెట్ వగైరా సరంజానేకరణి బయల్దేరాము. యెప్పుడు పోయాడో మారామంగాను, ఎక్కడికి పోయాడో - కనపడదు. తెగచెలికా. ప్లేవను ప్లాటుఫారంఅవతల చివర యెవరో గలభావమతూంటే చూడదానీ పోయాడు. ఇహ నాకు వాణ్ణి కనుక్కోడం సీతాశ్వనగి పానుమంతుకనంత పనైంది. ఎలాగైతేం కనుక్కున్నా. తెలుషిపార్వత్రైమాసి గ్రహణకం పట్టిసిందేమో - నిప్పులు గట్టుకుంటూ పోతున్నాది. అక్కడి గొడవలో మా కాస్తారినే తెలియలేదు. వెధవ బొగ్గుబమ్మలే నయం. గంటముందు నుంచి స్టాటింగు తెలుస్తుంది. పోనీ అన్నాను. రామం గాడికి కొన్ని రొనిచ్చాను. నేను కొన్ని స్వీకరించాను. దాంతో పునప్రవక్షణ్ణులు ఆకృతులే బెప్తన్నాను. రామంగాడు వెనకా, నేను ముందున్నా. తోవగడవలేదు. అద్భుతవశాతు- చావులమదుం చాటేసరికి ఓ అగ్రహారప్రావ్యాణసంఘం తగిలింది. సంఘం అంటే పంచాయతీనే అనేనా కాదు. శుద్ధరేయం- ఒకటి నేను సుమా అని చిరకాలసమాశ్రితస్వేదప్రదరామోదం జల్లుతూన్న ధావరీ లోంగి చూస్తున్న దర్బాసనకట్ట- చిన్న కువంఛాకురివేయబడి వేలాడుతున్న పెండ్లి ఝారీ, నెత్తిన మూడువరకలో తక్కువో లెక్కలేనలేదు-పిలకా, చేతులో క్రాంతివంటంటి కాన్పులు గారు. ఆవెనక మార్గగట్టుపంచ మడిపాత్తుపంచ చుట్టిన చంకలోమాట. విడిపోయిన జాట్లు ముడివేసుకోవో తూంటే చేపట్టు దప్పి సగం బారుతూంటే ఉచూ అని వినుక్కుంటూన్న నలవైతెల్ల ముత్తైదువ అనుకుంటూ, ఇహ మాడు. ముసుగు. యెత్తయిన పైట-బోల్లొ పున్న గుత్తమైన ఉత్త కాళ్ళూ నడుస్తున్నాయి. కాలని వేయిరా రామం అన్నాను. వాడు యాడిగిల బడుతూనేవున్నాడు. నానడకా బరువెక్కింది. పట్టులో హైకోర్టు విడిచి సందులంట పోతూంది యింజను. అంటే అస్పత్రిబిల్లు యెక్కుతూంది. ఆ లూపుకే మాబోగికుడా ప్టీనైంది. నామరలోగాను. యెక్కుడు అయిపోయింది. జానలో కొంచెం స్పీడు కేత్తైంది. కాని కొంచెంసేపులో నెంబరు శ్రీ బోగి దిగివై నోడ్డువార అగింది, నేను నంబరు శ్రీ

అయ్యాను. ఒక పదిగళాల నడిచాను. అక్కడోహ ములుపుదగ్గర నేను తప్పకుండా మా రామంగాడికి నా స్థానం యిచ్చా. బండి సాగింది. బాలారిపేటదాను చేరింది. యంతలో వెనకటి నెంబరు శ్రీ దగ్గరగానిచ్చి దగ్గా. దాంతో మెల్లగా యేవురన్నా. ఆవిగ్రహం అనుగ్రహంగా తమయించి ముఖందగ్గర చూసి "మీదేవు" రంది. "రాంపురం" అన్నా. అంటే సీతంపేట అంది. సముద్రన్నానానికా అన్నా. యేదో పూసుపోక అని సమాధానంవచ్చింది. యేంన్నానదో అన్నా. "నాబతుగు సముద్రంకంటే యిది గొప్పది గాదు. నా జన్మ కదే చా"లంది "ఏం" అన్నా. దైత్యరీప్లు రాలేదు. మానంగా వైకువైకుడు స్లోలేవ సాగిస్తున్నాం. ఏవో ఒకటిరెండు బీవాలు ముమ్మరిల్ని తప్పించుకు నడిచాయి. కాని విడ్డూరంగా కనపడలేదుగాబోలు. మూగబీవా లవి. మెల్లిగా నే నొక్కరినీ యింటి దగ్గరుండువం యిద్దంలేక పోరీలే మానాన్నతో వచ్చానంది అగ్గసి. ఆహా అన్నాను. అంతలో ఆగి "మీరు రెండు అరటిపళ్లు కొనిపెట్టండి" అని కప్పకున్న దుప్పటి వైకాగేసి పోకముడిదగ్గరగాబోలు దాచిన డబ్బు విప్పి తీస్తూ నావేపు చూస్తూంది. "అక్కర్లేదు. నే నిస్తా" అని చొరవచేసి ఆమెచేతుల తాకి వారించాను. "ఊహూ, సరే"నని మనియినవత్తుతో "పదం"డంది. బ్రేకు లాపై బండి స్టార్టయింది. మేమూ బాలారిపేట చివర కొచ్చీకాం. ముందు ట్రెయిక్ హాల్టయివుంది. అల్లం త దూరంనుంచే "సుందీ" అని అరుపొచ్చింది. అరిగిపోయి విరువెక్కిపోయిన అడగంతు. "ఆ" అని ఆవిగ్రహం ముందుపోయింది. నే తగ్గా. నడుస్తున్నా అడుగుల్లేకొడుకుతూ. ఇంతలో అగొంతే "యెక్కడి కొచ్చినా బాగానేవచ్చింది దీదిక్కుమారిన సంత-అయితే దూరంగా తగల"డంటూ గర్జించింది. నేను హడిలాను. రామాన్ని పిలిచి "ఒరే నావంట్లో బాగులేదు. నలిగా వుంది స్నానం చెయ్యమ. తాతగారితో పోయి నువ్వు చేసిరా. నే నడుగో" అని చూపుతూ "ఆ యిసడిబిల్లివిన బూచంటాను రా." అన్నాను. వాడు పారిపోయాడు. మందలో కలిసి పోయాడు. నేను మెల్లిగా శుభ్రంగుమాతాన్నన్న బిల్లి తేరేను

బిడ్డడినే. అతేవు భారీగానే వుంది. వెన్నెల పా
లాంటిదోనీన ట్టుంది. తొడున్నాను. యేదో తెల్లని
రూపం నాతేవు వస్తూంది. నాగుండెలు తడెక్కి
నాయి. ఆముసుగు దగ్గరయింది. “ఎవ”రన్నా. “మీరా”
అంది. “ఏ మిలా వచ్చా”రన్నా. “ఈచల్లో స్నానం
యెవరుచేస్తారని అలా అన్నాను అంతే” అంది. “సరే
అయితేహానో” అన్నా. ఆకాశంవేళూ, చంద్రుడి
వేళూ చూస్తున్నాం. ఓ చిన్నమబ్బు చంద్రుడిదగ్గి
రైంది. ఇదుగో అని అన్యక్తి దగ్గరై “గ్రహణమే కా
బోలు” అంది. ఆమెగుండెదగ్గని నాకు వినిపించింది. “నా
గుండె ప్రతిస్పందించింది. “ఊ”అని నిదానంగా చూ
స్తున్నా. ఇంతలో నాకళ్ల కడ్డంగా చెయ్యివైచింది
వచ్చి. “అదిగో పడుతూం”దని ధ్వనించింది. జొనన్నా
ఏవో యిదిగా. నిజంగాగ్రహణమే. చుట్టుప్రక్కలకు
చూచా. వెన్నెల మసగూవుంది. నాకు వెచ్చగా యేదో
తగిలింది. సగంపైగా గ్రహణం పట్టివుంది. క్రమంగా
చీకటి పోయింది. ఓ పావుగంట. మల్లా వెలుగు
పోవుడం మొదలుపెట్టింది. “గ్రహణం సరా”అం
దాధ్వని. “యిక విడువే” అన్నా. అప్పటి వెన్నెల
లాగే తెల్లబోయిం దామెహం. చెమట భిందువులు
మొహమీద అవుపించాయి. నానొసలు చెమట
నాకు చల్లగా కనిపించింది. మసగలో మా రామం
గాడు వస్తున్నాడు. రోడ్డుమీదికి జారింది చంద్రుడి
ప్రక్క మబ్బులాగ. రామంగా దొచ్చి “యిహ సరేనా
బానా” అన్నాడు. “అయిపోయింది పదరా, పోదా”
మన్నాను. దాగ్లో యేదో కొందా మన్నాడు రామం
గాడు. “కావలిస్తే కొనకొక్క” అన్నా-ఒక అణా
యిచ్చిసి. నాకు వాడి ధ్యానం యేమేనా వుంటే
గాదూ. యేదో కలలోలాగ అడుగులుపడుతున్నాయి.
ఏవో ఆలోచనలు. ఏం జెప్పగలను? ఆ తీయని పలు
కుల్లో, ఆ మెత్తనలో, ఆ సంతృప్తిలో యీదుతూ
ఊపిరిసలక, “వేరేనా అడగలేమా” అన్నా గట్టిగా
మా రామంగాడు “ఎవరి పేరు బానా” అన్నాడు.
“ఫరీదుగాదురా” అన్నా. “ఫరీదుపేరు యెరగవేమిటి?
అడగడ మొదలు” అన్నాడు. “కాదురా”అని సర్దుకొని
యింకే గ్రహణమో తెలియక పేరడగలేదన్నా. కాబో

పని వూరకున్నాడు పాపం వాడు. మల్లి కళ్లుముత
కీగలుముగినట్లు ఆ లోచనలు మూగుతున్నాయి.
యింతలో “వాల్తేరుస్తేమను కొచ్చాం బానా” అన్నా
డు. నిద్రకోతున్న నాకళ్లు విప్పా. నిజమే...బండ
కేటము. యింటికి చేరాం. తెల్లారిపోయింది. పక్క
మీద చేరవాలేమ. అంతే. “ఎప్పుడు పడకంటికి లే” అంది
మా చెల్లెలు. విసుగ్గా “గ్రహణం స్నానం చెయ్యడాని
కల్లాను. బడలిక. లేప”కన్నా.

౨

ఎదిగంటలైంది. లేచా. మా చెల్లెలు కాఫీ తిచ్చింది.
యిల్లాలు “రాత్రి గ్రహణం పట్టింది. స్నానమేనా
లేదు. అసలు మెహావేనా తొలుచుకోకుండా కాఫీ
యేంటే” అంది. నాగుండె యెందుకో ఝల్లుమంది.
లేచి దంతధావనంసాగిం లఘుమార్గంగా తేల్చిసి,
కాఫీగూసు భారీచేసి వాక్కులో చూచా. నీడ లప్పుడే
దిగ్గిరకొచ్చేస్తున్నాయి. వొట్ట విరుచుకుని లేచి, పైని
కువ్వలు వేసుకుని, ఫరీ దేమయ్యాడా అని వాళ్ల
యింటి కల్లా. మ్యూ రామకాస్త్రీగారి ఇల్లాకూటే.
ఆవలదే వాల్లిల్లు. అంటే యిరుగూపాడుగే - మూడో
యిల్లు మరి. గేటుగా వున్న రేడిక నెట్టిచూచా. ఫరీదు
చెల్లెలు చాందుమాత్రం ఒక పురిటిపిల్లకు సంరక్షణ
చేస్తూ అవుపించింది. నన్ను చూచి లేచిపోయింది.
చాందుని చిన్నప్పటినుంచీ యెరుగుదును. “వంద్రీ” అని
మా చనువుగానే వుండేది. అయితేయేం, పద్దనిమిదే
ల్లాచ్చాయి. కలకలైదగ్గ రేవో పని దాని పేనిమిటికి.
అంతా పదిరోజాలైంది. ఆక్కడ అల్లల్లలో ఆమధర్త
తెగిపోలే యక్కడ కొచ్చిసిందిట. యీ మధ్య నాకళ్ల
బడక పోల్చలేకపోయాను. నిజమే. కాని, “అన్న మస్త
రికి యెల్లిండు” అని చెప్పిన గొంతు పోల్చాను. అయితే,
యెందుకో పలకరించి విశేషా లేమిటని అడిగి తెలుసుకో
లేదు. మనస్సేనిబో యింకా తొలినాటిరాత్రి కలల
పొలిమేరల్లానే తిరుగుతూంది. సరే అనిమాత్రం అస్థి
పనిమీదికి బయలుదేరాను. తుదకాటి పదితారలు
నెళ్లెను. ఫరీదు యెదురయ్యేడు. అల్లంతమారంసంఘ

“భాయి, మీది మంచిగానిం జట్టింది. నాకి వచ్చే దానికి యిల్లకపోయింది భాయి, ఛమిం” అన్నాడు చిన్న మొహంతో. దాంతో నేను నవ్వుకున్నాను. “మా బరేగా చేశావురే! మీ కురకమతానికి గ్రహణం యేంటిని నా కసలు తెలిసుండీదాదా పోనీ వస్తే-మాస్తే నీకు బుర్రకెక్కకుండామో కొంచెమని చూశా. కనిపెట్టుకుని చూసి చూసి విసుగైతిచ్చావు. ఇహనేమిలేగానీ బుడెల్లిపోతూందని పోయాము. యెంతమజాగా వుందనుకున్నావు” అని విసుగుదల, కోపము, వ్యధికరణం ముప్పిరిని జమాయించాను. దాంతో నాదూ కొంచెం తాళాపడి మల్లీ మొదలు పెట్టాడు. అదంతా “అలా వొచ్చింది భాయి. విను, స్త్రీలు. ఆ పెట్టుకొండ కూతుందాం పద” అన్నాడు. యిద్దరం చెట్టుక్రింద కూచున్నాము. వాడిలా చెప్ప మొదలెట్టాడు: “భాయి, మీలో నెంబరుటూ చెప్పి వచ్చి. ఆ వరకలో కూచున్నా. సిన్నీకటి. యెవురో సిన్నీతట్ట నెత్తిని తెచ్చి ఆ యిసికటిబ్బమీన బొమ్మ లింది యెందుకో అటుక యిటుక నూసుకుంటూ యెల్లిపోయింది. దానికి పోనీవ్వి యేలో నూదామని యెల్లా. తెల్లగుడ్డ, గుప్తుడికాయమూట వుంది. యిప్పి నూశా. నువ్వు కెప్పిలే నమ్మ భాయి. గుండె దడ దడా, దదాదదా కొట్టుకొంది. కాలం సూటికి పోయాయ్. సిన్నీబిడ్డ వుండ! నూశా. భర్మివుంది. సిన్నీగా మూలుసేతుంది. నెయ్యి వొడికింది. ఫుట్టిసే గుడ్డిని పట్టుకుని యింటికి నేరీ మాచాందిక్కి చెప్పా. అదీ, భాయి, యెడ్డిసింది నువ్వు నిజంగా నమ్ము. భయ్యో దూడ్లావుకర్కే పెప్పింది. యెల్లా. యెవుర్ని అడిగిదీ? నీవురేరేవు. తిరిగిరి ఒకమణిపిపా లైచ్చా. సాలింది మాచాందీ. మల్లీ యెల్లా. రాత్రిలా నలమారు తిన్నాను భాయి. మాచాందీ దానికి పెస్తాను పెస్తాది. నాకిభి మంతోసం. యెవుర్కి పెప్పికు భాయి. చాలా మందిది మీ గానిం.” అని వెలి ఆవేదనతో చూస్తూ అంటున్నాడు. ఆ ఆవేదన చూస్తుంటే నాకు మాట లేదు. ఎలాగైతేనేమి, “చాలు, మహాగొప్ప పని చేశావు. పద” అన్నాను. వాడి ఆవుత్సాహమిద్దర సిగ్గుపడటయింది. మూగగా ముందు నడిచాడు. నేను

అనుసరించాను. అయితే, కామన్ నెస్సు భాగీ అయింది. యింతలో యిల్లు చేరాం. ఫరీదుగాడు నా చెయ్యి కట్టు కొని “భాయి, యెవ్వరికి తెల్లీకు. నీకు సలాం నేనా. మాచాందీక్కి పాసం భాయి.” అని కన్నీటితో చెప్పడంతో ప్రేమపూరితం అయిపోయిన దైవమాలాగ నా చెయిలో ప్రారంభించింది పని. “యీ దుర్మార్గువునని యే ఛండాలకు చేసుంటాడు? ఆ పశువు స్త్రీ సహజ మైన మాతృహృదయకోమలత్వం చచ్చిందే! నయం, చంపికోందిగాదు! అవును, ఆ పనికి సా హ సంచాలదు. కాని యేంటేస్తుంది, సంఘానికి చెరిచి చేసుంటుంది, దిక్కుచూసిన సంఘం! కుంతివంటిది కులదీపకుడైనవాణ్ణి కూరకులో ముల్లులా తీసిపారేసు కుంది. అహల్య ఆ ప్రణయపురుషుకుతో మాతృప్రేమ మనీచేసుకుని పుత్రప్రదోహం నెత్తిన రాసుకుంది. యీ సంఘపు ఛెక్కున సహించలేదు. యెవరై నా యితే. కాని, యీఫరీదేంటి? వాడి కనికారహృదయం, ఆ చాండ్లో. బయలుదేరిన తల్లిప్రేమతరంగం. ససర సంఘం మావాళ్లలో ఒక్కరికి లేకపోయిందే? బిల్గంటి దేవుళ్లు మాసంఘంలోవాళ్లే అనుకుంటే యెంత గొప్ప గా వుంటుంది, యెంత ఆవర్యంగా వుంటుంది? మాబుడ రాళ్లకేనా పడునెక్కకుండామో!” అనే మొదలైన ఆలోచనలు ఆ తొలినాడు సముద్రస్నానాల రేవులో ములగదానికి ముందుకు విరుచుకుపోయ్యే ప్రజాతరంగ పంక్తిలాగ, ముంచేస్తాం లోకాన్నని యీసుపాసు లేకుండా పడుగూ చేకగా ముందుకొచ్చి విరుచుకు పడే మహాతరంగాలాగా హోరెడుతున్నాయి నా బుర్రలో. గ్రహణంలో మలగిపోతూన్న చంద్రకేలాగే నాకాగిట్లో నలిగిపోతున్న ఆ అజ్ఞాతకృత్తికేరిరంలాగ పుక్కిరిసిక్కిరిస్తోవున్నాయి. గ్రహణం విడుపుచూ పుత్రిపోటు తెల్లపోయిన మొహంతో తేలిపోతూన్న కళ్లతో వెల్లిపోతున్న ఆవృత్తివిడుపునర. అవకాశం దానే మాయెట్లో రామంగాడి పిలుపుతో విడిపోయి చప్పబడిపోయాయి. యింట్లోకి పోయాయి. కాలం యీతలపులను దూరంగా దొర్లించేస్తుంది. మనోద్వేష దీపను. యాదస్తురేఖలుగూడా మాసిపోయి యెన్నో కొత్తచుక్కలతో నాలుగు ఋతువులూ నడిచి పోయాయి.

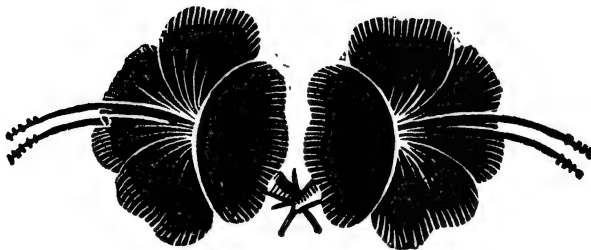
౩

కరువు! గ్రహణాల్లాంటుంటారు. మల్లా మహాగ్రహణం! అయితే సూర్యగ్రహణం. మహాగోపుగ్రహణమని కూడా అంటారు. రామకృష్ణ, పెల్లామాను, వీరేంటి, వారేంటి, బళ్లగట్టకు వెళ్లిపోయారు. ఫలిగా మూడుగంటలకిపట్ట. ఇంకా పండెంటే ఆయింది. నేను యింటికా పుండిపోయాను. పగలు గ్రహణంలో మహా యేముంటుంది గనక? యింతకీ పాలంబోయాను. ఫరీదింట. చాండ్, ఆమెదగ్గరగానే మాపూరుగురామకృష్ణి కూతురు మినా కూర్చుని మాట్లాడుతున్నారు. ఆచక్కనే ఫరీదు యేం చేస్తున్నాడో. తెర అడ్డం. యేం చెబుతుంది? వీళ్ళ గొడవ వీళ్ళది. “మీనమ్మా, మీయాకారాలు కాన కట్టవమ్మా. మీరు యావోయిసులో...” అంది చాండ్ వీ. మీన మొగం వాల్చుకుని “యేంజెయ్యను చందూ. నారాత” అంది. ఒక్కతే ముండి, మొగంవాల్చుకునే, నీళ్ళతో బరువెక్కిన కళ్ళతో, బొంగుబడిపోయిన పాతకంబురాతిగనాదంపటి ధ్వనితో “నా కారోయేట పెల్లిచేతారు. నే నీడేతేపరికి మాయింట్లో పెద్దగోల అయింది. యెవ్వడో కూడా తెలియదు.” ఇప్పుడెన్నీలుంటాయి” అంది చాండ్. “దిబ్బన్నేళ్ళు! యెందుకు? యిరవై” అంది బరువుగా మీన. “పాపం! మనసు నిల్లం కట్టవే”-అంది చండ్. యీ యాల్లో పిల్లడు లేచాడు. చండ్ లేచి వెళ్లి తీసుకొచ్చి “పాలెస్తా. యెట్టుకో” అంది. మీన అందుకుంది. యెందుకో వళ్ళ రుట్లుతుంది. కొత్తగాబోలు. పిల్లాడిని కాళ్ళ చాచి పండెట్టుకొని ఆ బుగ్గలా, బోనీనోరు చూస్తూంది. చెమ్మగిల్లిన కళ్ళతో. చండ్ పాలు తెచ్చి- “నివ్వ పట్టమ్మా” అంది. అదో యిదిగా తోచినా, యేమీ అనలేక సద్దుకుని పాలుపొయ్యడం మొదలెట్టింది. పూర్తవుతూంటే “మీనమ్మా, నీకు బిడ్డలకి యెత్తి పాలు యివ్వడం బాగానే వచ్చునే!” అంది. నా కంఠ అద్దవ్వచు” అంది మొగం చక్కటి రివ్వకుని. ఒక కన్నీటి చుక్క బిడ్డమీద పడడం చూసింది చాండ్. పాత పూర్తయింది. కూర్చోబెట్టింది. తేనిన పిల్లడి నుండ చేతో కాస్తా “పిల్లడు బాగుంటాడే. కానీ మీలో యింకా

అన్నిం పెట్టరా? ఆ అన్నంతోలే బావుంటా” రంది మీనా. “అవునమ్మా, యిది మా ఆసారం కాదు. మా అన్న కానకుట్టు కూడెట్టువంతాడు. కానీ నాబుద్ధి యేరు.” అని దగ్గరసా వచ్చి నెవిలో మెల్లగా “ఇది నా పిల్లాడు కాదు. మా ఫరీవ్ కి దొరికింది. ఎవ్వడో యేటో! మన కందుకని పాల్తోనే పెస్తన్నా.” నంది చాండ్. మీనమొహాన రక్తం ఒక్కసారి యింకిపోయింది. “యెన్నాళ్ళ యింది” అంది. “ఇదిగో ఎనిమిది నెలలైపోతే. కిందపాలి గానం బట్టదా, అప్పుడు” అంది. మీనమ్మకరీరం కంపిస్తుంది. కళ్ళంట నీళ్ళ కారుతున్నాది. చెమటపోస్తుంది. “చందూ, పోతా. జ్వరం వస్తుంది” అని లేవబోయింది. కానీ చాండ్ “ఇదేంటో వింతగా వుండే” అని తన లోతు తెలియకుండానే ఒళ్ళు తట్టిచూచి- “నేదే జరం. తల్పాప్పికి మండిత్రాకానీ యెటింకలో యిలాగయ్యే” వంది. మీనమ్మ మరచిపోయింది పరిసిరి. ఆవేగముతో “చందూ, నువ్వు పెంచు” అంది. “ఏం, ఏటి” అని వింత ఆశ్చర్యముగా చూస్తూ చేయిపట్టుకుని అడిగింది మీనని. మీనమ్మ యేమో చెపులో చెప్పింది. చండ్ వింతగా వింటూ- “అలాగా, మీ పూరుగుమోహనా” అంది. తెరవరల ఫరీదు విన్నాడోయేమో, నిద్రలేచినట్టు వళ్ళ విరిచి మూలిగాడు. మీన పారిపోయింది. అప్పటికి రెండుగంటలయింది. ఫరీదు లోపలి కొచ్చేడు. చాండ్ విషయం అన్నతో చెప్పింది. ఎండకో కీమలాడాడు. నా నివ్వనంది చాండ్. “సత, ఆ లావ్వుకోకపోతే తప్ప” దన్నాడు ఫరీదు. వైకిపోయాడు. మరికొంతనేపువడప ఫరీదింటనే తెరకు ఒకప్రక్క చిన్నవర్షిలో కూచున్నాను. ఫరీదు నిలబడ్డాడు. “పోవారిరా. అతరల గ్రహణంవేస్తే పోతూం” దన్నాడు. “ఉండోయి, పడతాది గ్యానం. అప్పు డిది రాత్రిగ్యానం, యిప్పుడు పగలుగ్యానం. తొందర యెందుక్కా” అంటాడు. “ఎందుకు పిరిచావో చెప్ప” అని తొందరచేతాను. “అతేభాయి, పట్టి గ్యానం మీ యింటికి కూ యింటికిపడతాది. ఇక్కడ నూడవోయి” అని తేలాకోళ్ళ సతాయింపుతో అంటే నా కొట్ల ముడుకొచ్చి, “నీ మొహం! మా యింటికి మీ యింటికి పట్టడ మేమిటి? సూర్యగ్రహణం లోకమం

దరికి పడుతుం" దన్నాను చిక్కా. "అరే భాయి, యిది అచ్చాగ్యానంవోయి. మనిల్లకి పడతాడివోయి." అంటున్నాడు. వాడి కం నాకం అర్థంగాలేదు. యింతలో తెర యెత్తుకొని ఆకిందనింది ఒక యెనిమిది నేలల బాలుడు డేకివస్తున్నాడు. ఫరీదు కొంటిగా నవ్వుతూ "అయ్యో పంట్లూ, నూడువోయి నీ మొకం. గ్యానం యిక్కడ పడుతుంది" అన్నాడు. యేమో ఎరెబ్బిక్కుమరులూగు తగిలింది. సామ్యశిల్లి పోతూ వెర్రిగా చూస్తున్నాను. ఆ పాకివస్తున్న నా చిన్ననాటి స్థానికి జీవం వచ్చిపట్ట. ఫరీద్ రెట్టిం చాడు. "నూడువో నీమొకం! గ్యానం యిది మా యింటికి పట్టింది" అన్నాడు. నా ఊహలు సలప లేదు. "ఇది మనయిద్దరిల్లకి పట్టాది వోయ్" అన్నాడు తిరిగి రెట్టింది. తెల్లబోయి చూస్తుండే గానే తెర తొలగించాడు. నామాపులు నేలకి పోయి నాయి. అవతల నాలాగే క్రిందమాస్తా మధ్య క్రిగంట చూస్తూంది మాపక్కింటి రామకౌత్రి విగవహతురు మినమ్య. ఫరీద్, చంద్ర యిద్దరూ హేయగా నవ్వుమొ హేల్లో మమ్మల్ని చూస్తున్నాడు. మినయేమోగాని నాకు కాళ్ళక్రింద నేలలేదు. కంప్లెట్ జీవో అయి పోయింది 'నా'అంతా. "పంట్లూ, పంచాంగం నూది

నెప్పనోయి యిక్కే గ్యానంవో. నీకి ప్రేజంటు నెస్తాను" అన్నాడు. ఊహలూ, నాకు మాటగాని, స్పృహగాని వుంటేగాను! "అరే పంట్లూ, మీ-మన గ్యానాల్కి పలం యెత్తురీదివోయి?" అన్నాడు. "నాది" అంది చాండ్. "నాది" అన్నాడు ఫరీదు. తరెల్లి మాన్యంగా వార్ల నవ్వులూని కొంటితనానికి భయపడి, పెదపులు కన్నీర్ల తో తడిచేసుకుని "మీదే" అన్నా. వెంటనే మిన"కాదు. మందీ" అంది. బస్స్! మా మాగత నానికి, వేదనకి గట్టు తెగిపోయాయి. ఒకరినొకరు చచ్చిబడినవార్లలా చూచుకుంటున్నాము. ఫరీ దన్నాడు-"భాయి, యిది మా అల్లాకి తెల్పు; యాలకి తెల్పు. నీకునాకి తెల్పు. రచ్చించుభాయి. మాచాండ్కి బడికిందికి యిలా పోనీ" అన్నాడు దీనంగా. "ఏమైనా నానివ్వ"నంది చాండ్ భీమాగా. "పోనీ నువ్వే పెంచు. నన్ను చూచుకుంటూవుండనీ" అంది మిన. ఓంటెంటు పొగగల్గిస్తూన్నాయి. హారేరాం అన్నాడు యీ నాస్తిక పశువు. అల్లాహ్ అక్కరన్నాడు అమాయికపు ఫరీదు. జైహింద్ అన్నాడు కొంటెగా మినాచాండ్లు. అయితే యీ కుర్రాడిపేరు? 'మహ్మద్'మినా మియా? అంచామా? అన్నాడు ఫరీదు. కమాధానం చెప్పకుండా తల వంచుకొచ్చినాను యింటికి- నేనేం చెప్పగ ల్పంతకంటే ?

విమలాదిత్యుని రాజ్యాధిరోహణము

= శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి =

ఆంధ్రమహాభారత కృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుడు. ఈ రాజన్యకు వేంగీవిషయాధీశుడైనను చాలకాలము పరిపాలింప లేదనియు, పాలించిన యా క్రొత్తకాలమైనను సుఖముగా గడువక పెక్కుచిక్కులకు లోనాయెననియు చారిత్రిక విమర్శచే తెలియవచ్చుచున్నది. వీని వివరములేదియు నాంగ్రేశాసనములచేతగాని, గ్రంథములచేతగాని తెలియవచ్చుటలేదు. నేడు ఆంగ్లేద్రావిడికర్నాటక దేశములలో దొరకైన సాధనములచేత నీతని రాజ్యాధిరోహణమునకు సంబంధించిన విషయములను ఈ క్రిందియట్లు హింపవచ్చును.

విమలాదిత్యుని అన్నయైన శక్తివర్మ (క్రీ. శ. 1011 సంవత్సరమున మరణింపగా విమలాదిత్యుడు తక్షణమే రాజయిన) [ఎన్.గ్రా. ఇం. VI పు 849]. కాని ఈతని శాసనములు ఏవియు 1018 సం. వరకును ఆంగ్లే దేశమున కనబడకుండుట అత్యర్థకరముగనున్నది. ఈ ఏడైవిమిదసంవత్సరములలో కడపటిసంవత్సరపు శాసన మొకటియే దొరకుట ఈ ఏడైవికాలమున నీ ప్రభువు ఆంగ్లేదేశమున నుండెనా, లేక ప్రవాసియై విదేశాంతర గతుడాయెనా యను సందియమున కేమిచ్చుచున్నది. ఇందులకు లోడుగా నీతని శాసనమొకటి ప్రవిడదేశమున దొరకయియున్నది. ప్రవిడపతియైన మొదటి రాజరాజ చోళుని ఇరువదితొమ్మిదవ సంవత్సరమున (క్రీ. శ. 1014) విష్ణువర్ధన మహారాజు విమలాదిత్యుడేవుడు రంజనాచలంలోని తిరువయ్యూరులో 'లోక మహాదేవీవ్యవహుడయ మహాదేవునికి కొన్ని పెండ్లిపా

త్రలను దామిచ్చినట్లొక శాసనము కలదు [A. R. 215 of 1894; S. I. I. V 514]. ఈ విమలాదిత్యుడు ఆ చోళరాజుయొక్క కొమార్తెయైన కుందవాంబాదేవి భగ్యయని (క్రీ. శ. 1010 సం. నాటి యొక యజ్ఞ శాసనమువలన తెలియుచున్నది [S. I. I. VIII 284]. ఆంగ్లేరాజన్యడైన రాజరాజనరేంద్రుడు తన కలిదిండి శాసనమున తాను విమలాదిత్యుకుందవాంబల తనయుడై నట్లును, కుందవాంబ చోళాధిరాజైన రాజరాజయొక్క కొమార్తెయనియు చెప్పియున్నాడు [భారతి, చిత్ర భాను ఫాల్గున, స్వభానువైశ్ర, వైశాఖములు]. ఇందుచే నీ మహారాజు తన దేశమును వీడి చోళదేశమున కేగి తన మామగారైన రాజరాజచోళుని యాస్థాని యందు కొంతకాలముండెనని స్పష్టమగుచున్నది. మఱి నిరంతరము ఏమొక పరిపాలింపవలసిన రాజ్యమును వీడుటకు ఏదో గొప్ప కారణముండువలయుగదా. ఎవరో బలవంతుడైన శత్రువులు ఈతని రాజ్యముమీదికి ఎత్తి వచ్చియుండునటను సందియములేదు.

ఈ కాలమున నాంగ్లేలకు ప్రబలియోగ్గులు కర్నాటకులు తప్ప మఱియొక్కరును కావరారు. వీలయిన శక్తివర్మ పరిపాలించుచుండగనే ఆతని రాజ్యాంతిమ కాలమున పశ్చిమ చారుక్య చక్రవర్తియైన యొడవ విక్రమాదిత్యుడు ఆంగ్లేదేశముపై నెత్తివచ్చి గోదావరికి తూర్పుభాగమున నుండు దేశమున కొంతయల్లరి గావించినట్లు చారుక్యశాసనములవలన తెలియుచున్నది. పశ్చిమ చారుక్యులకు సామంతులైన నాళంబరాజులలో ఘటియంకకాడు అను మహావారికి సేనాధిపతి

యైన క్రాష్ట్రమును, ఘటియంకకాల బ్రహ్మాధిరాజు వెన్నయభట్టారకుడనువాడు క్రీ. శ. 1010 సం. పు కాసనమొకదానియందు 'మలయుమర్దను' డను విరుడ ముచే కృతమృతుడు. [లోకలోరికార్డు వాల్యుం 2F, పుట 44]. ఈ విరుడముచే చాల చరిత్ర తెలియు చున్నది. చాళుక్యులకు సామంతులైన నొకరిని పల్లవ రాజుల సేనాపతి తన ప్రభువులకై మలయును మర్దించినట్లు దీని యర్థము. ఈ మలయునునది ఆంధ్ర దేశమందలి యొక భాగమని ఈ యుద్ధారములచే తెలియ నగును. వేంగీదేశమున తూర్పు కనుమలలో నేడు పాపిళాంపలను భాగపరిసరములే వాటి మలయుమని యొక కాసనముచే తెలియుచున్నది. 'సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సర క రాహి చెంగినాట్టి మలయుమర్దలమున చాలకృత సముద్ధరుడైన మారపరాజ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు' దీపమునకై దానము చేసెను [S. I. I. IV NO 117]. ఈ మారపరాజునకు ఈ కాసనమందే 'మలయుమర్తాండు'నని విరుడము కలదు. శ్రీ భావ రాజు వేంకటకృష్ణరావు పంతులుగారు ప్రకటించిన ఆంధ్రదేశీయ రాజవంశావళి గ్రంథమున [Dynasties of Andhra Desa] విష్ణుమండిన రాజుల చెందిన మాధవ వర్మ [సుమారు క్రీ. శ. 458-488] త్రిశూట మలయాధి పతియని వర్ణించు సంవత్సరమున నీ మలయుమును వేంగీ దేశభాగముగా సమర్పించియున్నాడు [పుట 405, 428.]

పై ఘటియంకకాని కాసనముక్రీ. శ. 1010 మే నెల 10 వ తారీఖున వ్రాచబడిన దగుటచేతను, ఆ తర్వాత సరిగా నొక సంవత్సరమునకే క్రీ. శ. 1011, మే 10 వ తారీఖు విమలాదిత్యుడు రాజ్యమనకు వచ్చిన ట్లుండుటవలనను, చాళుక్య విక్రమాదిత్యుని పామంతులను, సేనాధిపతులను కైవర్త్యరాజ్యాంకితులమున ఆంధ్రదేశముపై కైవర్త్యునియు, ఈ కల్లాలముల నడుమనే ఆతని రాజ్యపాలనము ముగిసి యుండుననియు తోచుచున్నది. వీని నెల్ల పరికింపగా విమలాదిత్యుడు రాజ్యాధిరోహణ మొనరించిన యచిర కాలముననే క్రీ. శ. పుట చాడి నిలువలేక ద్రవిడదేశము నకు పారిపోయియుండవలయును అని విశదము

చున్నది. విమలాదిత్యుడు ఎవ్వడు దేశమును త్యజించి పోయినో తెలియదుగాని యీతని కాసనము 1014 క్రీ. శ. లో తిరువయ్యూరులో నుండుటచే నీత డా సంవత్సర మట నుండెనట నిర్వివాదాంశము.

ఇంతకాలమును పశ్చిమచాళుక్యులు ఆంధ్రదేశ మందుండికొ లేచో తెలియదుగాని, బహుశః విమలా దిత్యుని ప్రోద్బలముచేతనేగాబోలు వాతని బావమఱిది రాజేంద్రచోళుడు పశ్చిమచాళుక్యులమీదికి పండ్డెత్తి వచ్చెను. ఈతని మూడవసంవత్సరమున వేయుంపటిన కాసనములలో ఇతడు చాళుక్యులను జయించిన యు దంతము గలదు. 'తిరుమన్నివళి'యని యారంభమును నీతని ప్రశస్తులలో నొకదానియందు ఈతడు 'ఇడై తుగై వాడు, వనవాసి, కొల్లిప్పొక్కై, మక్కైప్పొడ క్కప్ప' అను ప్రదేశములను జయించినట్లు కలదు [451 of 1908; Colas, Vol. 1. P 282]. అప్పటి కింకను రాజరాజు బ్రదికియేయున్నాడు. మొదటి రాజేంద్రచోళుడు యవరాజ్యాభిషిక్తుడై, తండ్రితో కూడి క్రీ. శ. 1012 సం. నుండి పరిపాలన మొనరించు ముండెను. కావున నీతని మూడవసంవత్సరము క్రీ. శ. 1015 అగును. ఆ సంవత్సరమునందో, లేక ఆంతకు కొంతముందో రాజేంద్రచోళుడు చాళుక్యులతో యుద్ధ మొనరించెనట సుప్రస్తుతమవున్నది.

ఈ సంవత్సరమున ఆచార్య శ్రీ నీలకంఠశాస్త్రి గారి యభిప్రాయము ఒప్పుకొనదగినదిగా లేదు. శ్రీ శాస్త్రిగారు రాజేంద్రచోళుని ఈ యుద్ధము అప్పుడు జరిగినదికాదనియు, తత్సవ్యము 1004 లో రాజరాజ చోళుడు సత్యాశ్రయ చాళుక్యునితో చేసిన యుద్ధ మునే వివరముగా చెప్పవచ్చుననియు నభిప్రాయపడు చున్నారు [Colas, Vol 1. P 286]. ఈ యభిప్రాయమునే మరల తమ యువస్వాగమములలో వెల్లడించిరి. ఈ యభిప్రాయమును ప్రోసివేయుటకు కారణములు—

(1) 1004 వ సంవత్సరమున జరిగిన యుద్ధమున ఎచ్చటను కొల్లిపాక ప్రస్తావము కానరాదు.

(2) పైగా కొల్లిపాకయు దాని పరిసర ప్రదేశ ములును ఈ కాలమున చోళులచాడికి గుఱికాలేదు. తో

కుల దండయాత్ర మొనారునండి సరిగా కర్మాటకము యొక్క నడిమి దేశమునకు నడచి విజాపురమండలమునం దలి దోనూరువఱకును పోయినది.

(3) మైగా రాజరాజాశాసనములు స్థూలముగా నీతడు రట్టపాడి సమర్థులక్షణమును జయించెనని చెప్పవచ్చునని శ్రీ ఆచార్యులవారే వ్రాసియున్నారు [Colas, Vol 1. P 210] దోనూరు వఱకును చోళులు కర్మాటక మగ్గమునుండి ప్రవేశించినందుననే చాళుక్యులు వేంగిని ప్రవేశించి చోళులను ఇవలికి లాగుటకు ప్రయత్నించినది తెలియుచున్నది. సత్యాశ్రయుడు 1005 సంవత్సరమున శ్రీశైలముందుండినందు వ ల న ను [బాంబే కర్మాటక శాసనములు I-I. 50]; 1006 వ సంవత్సరమున నాతని బ్రాహ్మణసేనాధిపతి, 'దుర్గత్రయ మల్ల, సత్తిగనంకకాళ' మొదలైన విరుదములు గల వాడు, 'వాడికులమలభానుడు' 'వన్నయ్యవృద్ధుల యను రెండుగోటలుం గాల్చినచ్చి చేబ్రోలవిడిసె' యుండుటచేతను (S. I. I. VI 102); 1007 వ సంవత్సరమున, సత్యాశ్రయుని తండ్రిపాలుడు అన్నపయ్య యను నాతడు నేటి వరంగల్లుదేశమును పాలించుచుండినట్లుగా నా దేశమున, వరదన్నకెటకు పోవుమగ్గమున పాన్నవోలు గ్రామముకడ దొరకైన యొక శాసనముచే తెలియుటచేతను (ఆప్రకటితశాసనము. హైదరాబాద్‌య లక్ష్మణరావుపరిశోధకమండలివారు తీయించిన ప్రతి వింబమును నాకు దయతో చూపిన శ్రమండలివారికి కృతజ్ఞుడను); తూర్పు కర్మాటక రాజ్యము చోళుల దాడికి లోనుకాలేదనియు, తీరాంధ్రరాజ్యమున చోళుల బలము లేమిచే చాళుక్యులకు ఎత్తవచ్చుటకు అనుకూలము గానే యుండెననియు తెలియుచున్నది.

(4) రాజేంద్రచోళుడు ఈ 1004-1007 లోపల జరిగిన యుద్ధములో పాల్గొన్నది వాస్తవముని హయాత్తూరు శాసనముచే తెలియుచున్నను చోళులశాసనములలో దాని ప్రస్తావము వెనువెంటనేరక 1015 వఱకు నిలుపబడి యుండుటయు, అతడు 1012 లోనే యువరాజైనను ఆ వెంటనే అతని ప్రశాపము చెప్ప సందర్భమున నీ విషయమును చెప్పక రెండు సంవత్సరములుండి మూడవ సంవత్సరమున చెప్పటచేతను ఇయ్యది అప్పుడు

ప్రాత్రగా జరిగిన విషయముగాని పాతసంగతి కాదని నిశ్చయమగుచున్నది.

(5) కొద్దిపాక ప్రాముఖ్యతను కొంత గుర్తింపవలసియున్నది. ఆంధ్రదేశమును కొట్టుటకు కర్మాటకులకు అయ్యది సరియైన మాటుగా నుండెను. ఈ పరిస్థితి రాజరాజాకాలమున కలుగలేదు. రాజరాజ శ్రీ. శ. 985-వ సంవత్సరము రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటికిని అతని యాజనసంవత్సరము వఱకును నాతడు కర్మాటకులను తాకినట్లు కనబడదు. ఆంధ్ర రాజ్యముకై ద్రావిడకర్మాటకుల పోరు సన్నసన్నముగా నీ కాలముననే ప్రారంభమైనది. శ్రీ. శ. 978 లో, తైలపుడు రాష్ట్రీకులులను జయించిన కాలమునకు సరిగా జటాచోడి భిముడు దానార్లపుని చంపి వేంగీరాజ్యమును దాదాపు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పరిపాలించినను ఈతనికిని తైలపునికి ఎట్టి సంబంధముండినదో తెలియుదుగాని నొలత కర్మాటక తైలపునితో యుద్ధమొనరించి కొంతరాజ్యమును (బల్లారి, అనంతపురము, మైసూరు) కైవసము చేసికొనిన పిదపనే చోళరాజరాజు వేంగీ విషయమున ప్రవేశించెను. తైలపునితో యుద్ధ మొనరించినప్పుడు రాజరాజు నొలంబనాడి రాష్ట్రమున ప్రవేశించి రొద్దమున ప్రదేశమున (అనంతపురముజిల్లా లోని పెనుగొండతాలూకాలో నున్నది) చాళుక్యులతో యుద్ధ మొనరింపగా చాళుక్యులు చోళులను ఓడించి శ్రీ. శ. 992 లో నూటయేబది యేనుగులను అపహరించిరి (S. I. I. IX-I 77). ఈ విషయానంతరము 999-1000 సంవత్సర ప్రాంతమున చోళులు జటాచోడిభిముని చంపి కైకవర్మను వేంగీసామ్రాజ్యమున ప్రతిష్ఠించిరి. ఈ కాలముననే బహుళః విమలాదిత్యుడు చోళరాజకుమారికును వివాహమాడియుండును. ఇది మొదలు పశ్చిమ చాళుక్యులు కైకవర్మకుగాని, విమలాదిత్యునికిగాని, రాజరాజ వరంగ్రునికిగాని ఓక నిమిషమైనను తీరికలేకుండునట్లు కొట్టుచునే యుండినందువలన జటాచోడునితోడి పూర్వ స్నేహమో, లేక చోళులు తమ్ముకాట్టిగదా వేంగీమీదికి నడచిరను కారణమున ద్వేషభావమో నొలత దీనికి కారణమై తర్వాత కొంతవరమైనదని తలంప

కొంత కష్టమునాది రాజ్యమును నిలిపినట్లు తెలియుచున్నది. ధార్యాదజిల్లా గదగు తాలూకాలో దొరకన యొక పగిలిపోయినశాసనమున కేవలరాజును దండనాయకుడును, అతని కుమారుడు మాధవరాజుదండనాయకుడును గోదావరీతీరముందును కొంతకాలముందును యుద్ధమునరించి తెలపజేయునంతోపరిచినట్లును, మాధవరాజు గుట్టుపుడును చోళులమీదికి నడిపి సింగవృపతి యొక్క మెప్పున పడసినట్లును. అతడే ఒకానొకనిని విక్రమాదిత్యుని సింహాసనముందు నికేసపజేసినట్లును కలదు (బొంబే కర్నాటక శాసనసంపుటి I I. 72). ఇందు తెలపజేయుచు ఈ కల్యాణి చాళుక్యకాళాపున యధారకుడు, ఆహవముల సూర్యుడే తెలపజేయుచు, సాధారణముగా చరిత్రగ్రంథములయందు పేర్కొనబడు ఇమ్మడి తెలపజేయుచు, రొద్దిముకడ రాజరాజును ఓడించినవాడు. విక్రమాదిత్యుడు జయసింహుని అన్నయ. సింగవృపతి జయసింగవృపతియనుటకు సింగవృహీతశబ్దము. ఈ శాసనము చాలచోట్ల పగిలిపోయి యున్నను పై విషయములు మాత్రము చక్కగానే కనబడుచున్నది. మఱియు విక్రమాదిత్యుని సింహాసనమునకు ఎక్కింపబడిన యారాజునుగూడించి వాక్యములివి. పంక్తి. "...క్రమాదిత్యున విదితం రాజ్య విధులియై నెలిది తత్పదాబ్జ..." దీనియర్థము—“విక్రమాదిత్యుని [యొక్క] విదితమైన రాజ్యవిధులవలన నుండి అతని పాదాబ్జముయొక్క” అని. ఎవనిని నిలిపెనో చెప్పనట్టి భాగము పగిలిపోయినది. ఇది గ్రంథాంతర సంవాదము చేతగాని తెలియదు. మఱియొక శాసనముందు కుండము రాజును మహాప్రచండ దండనాయకుడు చేసిన యుద్ధము లిట్లు వర్ణింపబడియున్నవి— "...చారుచాలక్యరాజ్య స్థిర లక్ష్మీరక్షకుం, కోసభక్తభక్తి... చోళకాళాశని, మళయమహిమద్దానం కుందరాజం" [బొంబే కర్నాటక శాసనములు 124 of 1932-33]. మఱి యొక శాసనము దీరినికి ‘కలకదగోప’ యనియొక బిరుదును కనబడుచున్నది [E. C. VII SK 125]. ఈ బిరుదులచే నీతడు మనోహరమైన చాళుక్య రాజ్య స్థిరలక్ష్మిని రక్షించినవాడనియు, కోసలులకు సిదుగువంటివాడనియు, చోళులకును నల్లని అళిని పాతమువంటివాడనియు, మలయ భూమిని మర్దించిన

వాడనియు తెలియుచున్నది. దీనికల్ల మకుటాం మనమైనది ‘కలకదగోప’ యనునది. కలకమనగా రాజధాని నగరము; రక్షకుడని యర్థము. నాటికలకము మాన్యభటు. దీనిని చోళులు మన్నెక్కడక్కన్ అని పేర్కొనిరి. మాన్యభటు నగరమును చోళులు ముట్టడించినప్పుడు కుందరాజు దానిని కాపాడినందు చేత నీ బిరుదుమును వహించియుండవలెను. కావుననే చాళుక్యరాజ్య స్థిరలక్ష్మీరక్షకుడాయెను. ఈ శాసనముందే మఱియొకచోట నొక కన్నవపద్యము జయసింహుని సింహాసనారోహణమును గూర్చి యిట్లు వర్ణించుచున్నది—
పరిసేవద్వికాండలిని నిందతమప్రముమం తెలిచ్చి బం
దొసెనినేకేవలంతుడుచుప్పకతమం కలికాలదేశైయం
దనెగిడె తూర్తితార్తి క్రితలక్ష్మియ నొల్పినతెక్కుగోజు
క్కెనెదిరెసింఘుమృదుననేరిదనా జయసింఘులభం.

దీనిభావము—“నక్షత్ర ప్రసరించి పర్వయన్న చీకటులను పాఱుద్రోలి తన ప్రభావమును తెలుపుచు ఉదయపర్వతమును సూర్యుడు ఆగోపించువిధమున కలియుగముయొక్క పావప్రస్థిని ఖండించి దానికి నిలువరములేక చేసి, ప్రపంచమునకు కృతయుగ లక్ష్మియొక్క సుగుణసంపత్తిని ప్రకటించుచు, జయసింహులకు తన సింహాసనము నధిగోపించెను.” ఈ విషయము క్రీ. శ. 1019 సంవత్సరమున నీతని పట్టాభిషేకమునకు నాలుగు సంవత్సరముల యనంతరము చెప్పబడియున్నను ఆతని రాజ్యాధిరోహణమును గూర్చి చెప్పటచే ప్రస్తుతిపయోగియే.

ఈ యధారములచే తెలియవచ్చున దేమనగా చోళరాజు కర్నాటకముపై దండయాత్ర సాగించుకాలమునకు సరిగానో, లేక కొంతముందో కోసలులు చాళుక్యుల మీదికి దాడి చెడిరినని తెలియుచున్నది. లేక చాళుక్యులే కోసలముపైకి వెడలియైన నుండవచ్చును. క్రీ. శ. 1014-1015 కు నడుమ చోళదండయాత్ర సాగినందునను, విక్రమాదిత్యుడు కోసల దండయాత్రనాటికి జీవించియుండినందునను ఇది తర్హ్యర్హవిషయముగానే గ్రహింపదగదు.

2000 ఏళ్లకు ముందు..

పూర్వపువారు చందనమును పరిశుద్ధతకు పర్యాయపదముగా నిర్ణయించినారు. నేటివారు మోటారులలో "కోల్డ్ రాయిడ్"ను ఉత్తమమయినదని చెప్పినట్లు, మంచివస్తువుల వ్రేలకములో చందనమును శ్రేష్ఠమయినదానిగా ప్రశంసించుదురు. చందనము, మధురపరిమళము, చలువగలుగము కలిగియుండుటవలన చందనతైలము హిందూలుగా వస్తువులలో ముఖ్యముగా ఉపయోగించబడుచున్నది. అశోకునికాలమున యథార్థముగా అంగీకరింపబడిన విషయము నేడుకూడ యశాశ్రియే!

మై సూ రు
శాం డల్ సబ్బు

"పరిశుద్ధతకు ప్రసిద్ధమైనది చందనమే"

మైసూరు గవర్న మెంటు ప్రాడక్షన్.

ఆమె సంతానవతి

సాభాగ్యవతి

పండిత డి. గోపాలాచార్యుల వారి

అరుణ

(గృహశయ రోగ నివారిణి)

స్త్రీలకు నిరంతరము కలుగు

ఋతుదోషములను పోగొట్టి

సత్సంతానము కలుగజేయును.

ఆయుర్వేదాశ్రమము
లిమిటెడ్,

కాగకరాయనగర్ : మద్రాసు

దోంగేగారి

బాలామృతము

బలహీనమైన బిడ్డలకు
పుష్టియున్ను, బలమున్ను
ఆరోగ్యము నిచ్చును

కాశ్చిర్

అన్ని విధములగు దగ్గులు, ఉబ్బసము, ఆయాసము
మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులకు అమోఘమైనది. సీసా
రు. 1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో ఆమ్రబడును.

గిరిజా అండ్ కో,

దానవాయిపేట, రాజమండ్రి.

మద్రాసుస్టోపులు: జె. కాలాభాయి & కో,
చెనాబజార్ రోడ్.

ఈ కోసంలేవరు? కోసలరాజ్యము కర్నాటక రాజ్యమునకు ప్రాగుదగ్గిలో గోదావరీనదికి చాల ఎగువను ఉత్తరదక్షిణ భారతములకు చేరినదిగానన్నది. చేదీకుడైన మొదటి కోక్కలని కుమారులు ప్రభువేతరులైన పదునేడుగురలో నొకడు కలింగరాజును వాడు పదునొకండువ శతాబ్దారంభకాలమున కుమ్మరిగా దేశమును జయించి అచట తన యధికారమును నెలకొల్పినట్లు తెలియుచున్నది [Dynastic History of Northern India by, Prof. H. C. Ray Vol II p 802]. మఱియొక రాజపుత్రుడు, లక్ష్మణరాజున కథకు, కాలచక్ర వంశముడైన త్రిపురీనగరాధీశుడు యువరాజుగేవుని కుమారుడు. క్రీ. శ. 1010 సం. ప్రాంతమున నొక కోసలవాగుని నిర్మించినట్లు చెప్పకొని యున్నాడు [ఆదీ పుట 471]. ఈ గెంటినిం జూచి పై యిరువురు చేదీక జ కుమారులు తమ పెద్దల యధికారమును కోసలమంగు నెలకొల్పినట్లు తలచియున్నారు. ఏది ఎట్లున్నను కోసల రాజ్యము చేదిరాజుల స్వాధీనమై ఆ వంశకుల యవరజాళు యొకటి అచట వర్ధిల్లినది. తర్వాత జయసింహునితో చేదీకుడైన గాంగేయచేవుడు యుద్ధ మొనరించినందుచేత నీ కాలమున చాళుక్యులకు శత్రువులైన కోసలరాజు బహుశః కలింగరాజైయుండును.

మఱి విశేషమేమనగా నీ కోసలయుద్ధమును (చాళుక్యుల దండయాత్రయు), చోళులయుద్ధమును చాలవరకు, కొన్ని నెలల క్యత్యాసముచేతనే, సమ

కాలకములుగాను వరస్పర సంబంధముగలిగా నున్నవి. చాళుక్యులకును చోళులకును ఏర్పడిన స్పర్ధలు గ్రహముగా రగులుచు ఒకరి నొకరు కొట్టికొనుట కవకాశములు పెదకుచుండిన కాలమున చాళుక్యులు కోసలలతో యుద్ధ మొనరించుచుండిన కాలము సరియైన హదను కాగా దండయాత్ర చెప్పి. చోళరాజు వేంగియందు విమలాదిత్యుని ప్రతిష్ఠించి వెంటనే అచటనుండి బయలుదేరి మాన్యభేటమునాదికి దాడివెసలి దానిని జయించి కొల్లిపాకకునుపోయి కుదకు కుందనురాజు మాధవరాజులు తరుమగా వెనుదిరిగిపోయెనని తలపవలయును. ఈ విషయముగా నిశ్చయములతో నిరువాగులయుద్ధము చాళుక్యులకు చాలకష్టముగా నుండియుండును. అట్టి సన్నివేశమున విక్రమాదిత్యుడు కోసలదండయాత్రా సంతరము గలింపగా, అయ్యనయ్య ప్రతికియుండి ఇంతలో చోళదండయాత్రారంభమున నెప్పుడో గలింపగా, చాళుక్యుల కులక్రమాగతులైన దండవాయకులు తమ పరాక్రమమును చూపి జయసింహుని రాజ్యాభిషిక్తునింజేసి చోళులను తఱుము నొట్టిరి. చోళులును విమలాదిత్యుడు రాజ్య మరల వేంగియందు నెలకొన్నచే చాలునని తలంచి, ఇంతయుద్ధమైన తర్వాత కొంత కాలమువఱకునను వేంగికి భయములేవని తలంచి తన దేశమునకు వెడలిపోయియుండును. విమలాదిత్యుడును క్రీ. శ. 1018 వఱకును రాజ్యమును పాలించి తన కుమారులైన రాజరాజనరేంద్ర విష్ణుకర్ణ విజయాదిత్యులకు యాజ్ఞాతమును జగదమాడుటకు తగిన పరిస్థితిగల రాజ్యమును అస్త్రగా వదిలిపోయెను.

అ శాం తి

= శ్రీ సుందరాచారి =

సరసిజబాంధవుం ఉపరశయ్యను వ్రాల డిడేమి యొక ? నా
శిరమును వేల్పుచుండె నను చింతతో పగలెల్ల ద్రోచి, రా
దరిసిన చీకటుల్ మరల, తాపములో పడిపోయి, వేగుతై
త్వరపడుచున్న నాబ్రతుకుభానములో గల కామ వేమియో !

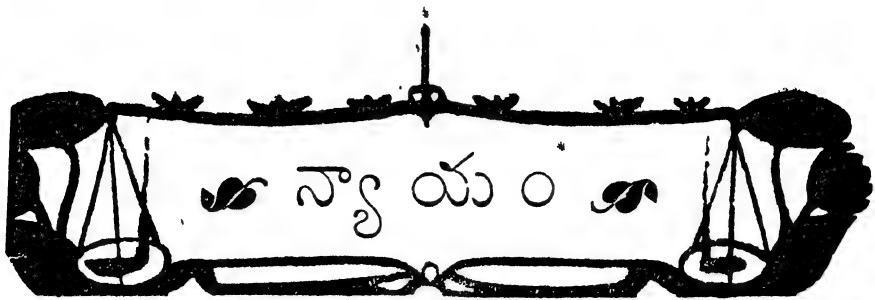
పగలెల్ల పనిపాటులో దగిలి, పాపం బెంతగా ఉన్నెనో
జగ మీరేతిరిరాణికోశిభుల వాసంబంది నిద్రించె, నా
పగ లెత్తెనను దానికేమి ?-దిగులా, భారంబ ? ఈజన్మలో
నగినా, యెచ్చిన నాకు నేనె యని-నే నానాడె నిట్టూర్చిన్.

పరవెను చిమ్మచీకటులు, ప్రాణి యొకండును కొట్టి లేపినా
తెరువడు కళ్లు ; మేల్కొనవు తెమ్మెరప్పిలుకూడ ; చెట్లలో
మురమురపాటు లేదు ; చలమూని నిశీథము నేలు గూబయే
తెరచిన కళ్లలో కొరచిడినము లెత్తెను నాకు తోడుగా.

రెప్పలు వ్యాసీక, చెలరేగుచు, చీకటిచెల్మికల్మిలో
నిప్పుల నూది, వెల్లి కనసీయక, భూమము చుట్టుముట్టిగా
కప్పచునున్న-ఈ కిలతగర్భములో గల మర్మ మేమియో
చెప్పగలేను నేను : ఎద చీలుచునున్నది యింతలింతలై.

కమ్మని చందమామ తెగగాచిన వేళల ; నన్నజాజిపూ
రెమ్మని కమ్మతావి బిగి ప్రీతిమెయిన్ నను పిల్చువేళ ; లే
లెమ్మని పాడు చిన్నిగెల లెంతగ వేడినగాని-నిద్ర నా
కమ్మనకిన్న మిన్నయని కన్నులు మూసితి మొన్న మొన్న నే

[నాటకం]

= శ్రీ సోమంచి యజ్ఞన్నకాన్తి =

ఈ నాటకంలో పాత్రలు:—

రాఘవయ్య—స్త్రీ డరుగారు
 రాజారావు—స్త్రీ డరుగారి కొడుకు. కొత్తగా స్త్రీ డరుగనిలో
 ప్రవేశించాడు.
 రామయ్య—స్త్రీ డరుగారి పెద్దగుమాస్తా.
 మోహనరావు—స్త్రీ డరుగారి మూడోగుమాస్తా.
 ఛిర్యాదితరపు స్త్రీ డరు, ముద్దాయితరపు స్త్రీ డరు, జడ్డిగారు,
 కోర్టుగుమాస్తా, కోర్టుబుట్రోతు, జూరీమనుషులు,
 శైలుసూరింబిండెంట్, హెడ్ వార్డరు, ఒకరిద్దరు
 వార్డరు.
 వెంకడు—ట టైర్.
 సుందరమ్మ—మోహనరావు ప్రేమించిన స్త్రీ.

మొదటి అంకం

[స్త్రీ డరుగారి ఆఫీసు. స్టేజిమీదికి కనిపిస్తున్న గదిలో పెద్ద గుమాస్తా రామయ్య కూచుని వ్రాసుకుంటువుంటాడు. ఈ గది

నింది రెండు ద్వారాలు ఈ పిస్తాను. ఒకటి స్త్రీ డరుగారి గదికి; రెండోది చిన్న గుమాస్తాలు కూచునే గదికి]

(సుందరమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. రామయ్య కలెక్టరుకు దా వ్రాసుకుంటువుంటాడు)

సుందరమ్మ—దండాలంబి.

రామయ్య—(కళ్ళతో చూచింది) పరికింది చూస్తూ ఏమారు మనది?

* ఈ నాటకానికి గార్బోర్గీవ్రాసిన "జెప్టిన్" అన్న నాటకం చాలావరకు ఆధారం—సో. శు. శాస్త్రి.

సుంద—మోహనరావుగా దున్నారాండి!

రామ—ఇంకా రారేదు. పనేదైనా వుంటే, నాతో చెప్పవచ్చు.

సుంద—ఏమీ లేదులేండి. సొంత వ్యవహారం.

రామ—టాటాట్. సొంతవ్యవహారాలు మాట్లాడుకోవడంకోసం అభీక్షకొస్తే ఎలా? చాలా పనిలోనిరలో వున్నాను. అసలరను సరిగా వేళకి రాదు. తరవాత సొంత వ్యవహారాలు పెట్టుకు కూచుంటే ఎలా నడుస్తుంది! అవన్నీ ఇంటిదగ్గర కానిచ్చుకో కూడదు!

సుంద—ఇంటిదగ్గర లేరండీ!

రామ—ఇంటిదగ్గర లేక, అభీక్షకి రాక ఏం చేస్తున్నట్టు!

సుంద.—నన్నేం చెయ్యమంటారండి?

రామ—బాగుండి! అది నేనేం చెప్పను?

సుంద—చాలా తొందరవ్యవహారమండి.

రామ—అర నిక్కడ లేదే! నాతో చెప్పవంటాయి. మరి, నన్నేం చెయ్యమంటావ్వా?

సుంద—వచ్చేదాకా కూచుంటాలిండి.

రామ—అదోటా!

సుంద—(కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ) కనికరించాలి. నాప్రాణం రక్షిస్తారు.

రామ—(తెల్లబోయి) ప్రాణం రక్షించవేమిటి?

(ఒక్కనిమిషం నిశ్శబ్దం. మోహనరావు ప్రవేశిస్తాడు)

రామ—అమృత్యు! అరనే వచ్చాడు. త్వరగా తేల్చిసుకోండి. ఈ వ్యవహారం నా కేం నచ్చలేదు. స్పష్టమైనా అసలే చండాళాననుడు. ఇలాంటిది కంట పడ్డామంటే రుద్రుడయిపోతాడు.

(కట్టపట్టుకుని యజమాని గదిలోకి వెళ్ళిపోతాడు.)

సుంద—(సన్నని గొంతుతో) మల్లి తాగుడు మొదలెట్టాడు. రాత్రి నాగొంతు నలిమి చంపెయ్యడానికి ప్రయత్నించాడు. ఆయన నిద్రలేవకమునుడి.

పిల్లలతో బయటబడివచ్చేశాను. మియింటికి వెళితే నవ్వు కనీపించలేదు. అంతే అభీక్షకి వచ్చాను.

మోహ—నే యిల్లు మాల్చేశాను.

సుంద—రాత్రి మన ప్రయాణం ముందా?

మోహ—టా. టిక్కెట్లు కొనేశాను. పడకొండు గంటలకి స్టేషనుదగ్గర కలుసుకో. మన వివాహం ఇది వరకే జరిగిందనిమాత్రం మరిచిపోకు.

సుంద—వెళ్లి దానికి భయపడడం లేదుకదా!

మోహ—మీసామానంతా సిద్ధంగా వుందా?

సుంద—ఎక్కడ నిద్రలేచిపోతాడో అన్న భయంచేత అన్నీ అక్కడే వేదిలేశాను. తిరిగి ఇంటి చుట్టుపక్కలకి వెళ్ళలేదు.

మోహ—(చిబ్బితిన్నట్టు) అంతసామూ వృథా అయిపోయినట్టే! ఎంత కానా లిబ్బుకు?

సుంద—పదిపానురూపాయలు చాలనుకుంటా!

మోహ—మనం ఎక్కడికి వెళ్ళుకున్నామో మాత్రం ఎవరికీ తెలియనివ్వకు. అక్కడికి వెళ్ళినతరవాత మన కష్టాలన్నీ మరిచిపోగలం.

సుంద—నీకు కష్టంగా వుంటే చెప్పి. నీకు కష్టం కలిగించుకుంటే నేను ఇక్కడే వుండిపోయి ఈ రాత్రి నుంచి చెక్కులే చచ్చిపోవడమే మంచిది.

మోహ—మనం వెళ్ళి తీరాలి. ఏమైతే అదివుతుంది. నవ్వు నాతో వుంటావుకదా!

సుంద—ఇప్పుడైనా భరవారేదు. నవ్వు అంటే చాలా. మించిపోయింది లేదు.

మోహ—కావలసినంత మించి పోయింది. (శ్రీమలోనించి డిబ్బు తీసియిస్తూ) యిరుగో పదిపాను రూపాయలు. స్టేషనుకి పడకొండుగంటకి రావడం మాత్రం మరిచిపోకు. సుందరి! (అని ఉద్రేకంతో కాగితం చుకుంటాడు. ఇంతలో రామయ్యగారు రావడం మాన్చి విడిపోతారు. రామయ్య తాపీగా కుక్కిమీద కూచుని—)

రామ—నచ్చలేదు వ్యవహారం!

మోహ—మల్లి ఇలాంటిది జరగదండి.

రామ—అభీక్షలతోనే!

(మోహనరావు జనాభివ్యర్థకు)

అర్థమయిందా ! ఏదో దుఃఖంలో వున్నట్టు కనిపించడంవల్ల ఈమాటుకి కనికరించాను. (ద్రావరు లాగి, ఓత్తుస్తకం బయటికి తీసి) ఇది చదువు. "పరిసర్ధ భవనము" అని చాలా బాగా రాశారు.

మోహ—కృతజ్ఞుణ్ణి !

రామ—ఇలా చూడు ! సుబ్బారావు వాదిలి వల్లన పని పూర్తిచేశావా ?

మోహ—లేవటితో పూర్తవుతుంది.

రామ—అప్పుడే వారమయింద, అతను వెళ్లి. సాంతవ్యవహారాల్లో అభీషుపని అక్రమ అయిపోతోంది. ఇలా అయితే ఇలా జరగదుమా ! ఇక్కడికి ఆవిచ్చినట్టు చెప్పనవసరం...కాని.

మోహ—చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి. (లోపలికి వెళ్ళిపోతాడు)

(రాజారావు లోపలి కొస్తాడు. ఇరవైమిని డేల్లుంటాయి. కులాసాగా భీమిరం గడిచేద్దామని ప్రయత్నం చేసే మినిషి)

రాజా— ఏం రామయ్యగారూ ! అంతా కుళిలమా ?

రామ—అవును.

రాజా—నా న్నొచ్చాడా ?

రామ—ఏడుగంటలనించి ఇక్కడే వున్నాను.

రాజా—ఎగ్జిక్యూట్ మాడ్డానికి వెళ్లా !

రామ—అయింది ! సరేగాని, ఈ కవులుకాగితాలు పార్టీకి పంపించమంటావా ?

రాజా—నాన్న ఏమన్నాడు ?

రామ—ఈ మాత్రండానికి ఆయన్ని బాధ పెట్టడం ఎందుకు ?

రాజా—మనం ఆనాగ్నిగా వుండకూడదు.

రామ—అతిస్వల్పవిషయం. ఫీజునా గిట్టదు. నువ్వు చేసిపోలేదా.

రాజా—నాన్నదగ్గరికి పంపిస్తా. నా నెత్తిమీదేందు కీబాధ్యత ?

రామ—నీయివ్వం. మరి ఇది...ఇంటికగాదా !

కాగితాలు రాయడం పూర్తయిపోయింది.

రాజా—నాకు తెలుసు. అందులో ఆకాష్ఠలం చేర్చకుండా ఉంటేనే మంచిదని నా అభిప్రాయం.

రామ—దాన్ని గురించి నువ్వు గొడవపడవక్కలేదు. మనం ఏది చేశా "లా" మనవతుం చూసుకునే చేస్తాం. మీనాన్న అవునంటే, కాదనడానికి జడ్జికన్నా ధైర్యం ఉందా ?

(అంటావుంటేగా రాఘవయ్యగారు లోపలి కొస్తారు. అరవయ్యే టైంటాయి. తెల్లమీసాలు, నడకలో, చుటలో రాజువీధి వర్ణిస్తూ వుంటుంది.)

రామ—నే ఇప్పుడే ఈ కాగితాలు మోహనరావుచేత సాఫురాయించి పీసుకొస్తా. (అని లోపలికి వెళ్ళతాడు)

రాజా—ఇంటి తగాదా...

రాఘ—గ్రంథం నడిపించవలసిందే... నువ్వు మనకి బాంకులో నాలుగువందలకేవైగా వుండని చెప్పి నట్టు భావం !

రాజా—అవును !

రాఘ—మూడువందల యాభయ్యైకటే లెక్క తేల్చింది ?...ఈమధ్య కొత్తచెక్కు లేమీ లేవు. చెక్కుయిక్కు ఇలా తీసుకురా... (రాజారావు చెక్కుయిక్కు తీసుకొస్తాడు.) చదువుతాను, సరిమాడు. అయిదు. యాభైనాలుగు. ఏడు. అయిదు. ఇరవై మినిమిడి. ఇరవై. తొంభై. పదకొండు. యాభై రెండు. డెవైవైకటి... సరిగ్గా ఉన్నాయా ?

రాజా—అర్థమవడం లేదు. నాలుగువందలకేవైగా వున్నట్టు నాకు బాగా తెలుసు.

రాఘ—ఇలా తే. (అని పుస్తకం తిరగవేసి చూస్తూ) ఈతొంభైరూపాయల చెక్కుంటి ?

రాజా—నివర వ్రాసింది ?

రాఘ—నవ్వే. తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

రాజా—(పుస్తకం పుచ్చుకుని చూస్తూ) నవ్వే విడు...గోవిందంగారి ఇంటికి వెళ్లి

వమోహనం... J. D.

శుక్రవారం చెల్లి మంగళవారం తిరిగొచ్చాడు. భూత ముందా? కాని, నాన్నా...నే తీసుకున్నది తొమ్మిది రూపాయలే. సరిగ్గా నాకగ్గులకి సరిపోయింది. ఇంటి కొచ్చేటప్పటికి ఒక్కడా మిగిలింది.

రాఘ—అచెక్క మాతనీ.. (ప్రస్తకం పుచ్చుకు తిరిగేస్తూ) సరిగ్గా నే పున్నట్టుందే? ఆలోచన సామ్య తీసుకొచ్చిందెవరు?

రాజా—(భూతకం చేసుకుంటూ) ఆలోచన... రెడ్డిగారి విల్లు...నకలురాస్తున్నాను...ఈ... రామ్మయ్య కిచ్చాను చెక్క, సామ్య తెచ్చుని.

రాఘ—ఈఅత్తరాలు బాగర్తగా చూడు. దస్తూరీ నీదేనా?

రాజా—రాలే నాదానిలాగే వుండి చూడడానికి. (పరికించిమానీ) నా అత్తరాలు కొంచెం వెనక్కి తిరుగుతాయి. ఇది మంగుకి తోసుకొస్తున్నట్టున్నాయి. నే తొమ్మిది రాస్తే, ఎవరో తొంభైకింద దిద్దివట్టుంది.

(రామ్మయ్య గదిలోకొస్తాడు)

రాఘ—అతన్నే అడుగుతేసరి! చూడు. రాజా రావుకి చెక్క మార్చి సామ్య తీసుకువచ్చడం జ్ఞాపక ముందా? కిందటి శుక్రవారం.

రామ—(తడు ఆలోచించా) ఆ. తొమ్మిది రూపాయలు.

రాఘ—ఇది చూడు. (అని చెక్కలుకు అందిస్తాడు).

రామ—ఈహం. తొమ్మిదిరూపాయలే. అప్పుడే ఫలహారం తెప్పించుకున్నా. ఫలహారం వేడిగా ఉం టేనే నాకేవ్టం. చెక్క సుబ్బారావు కిచ్చి సామ్య తీసుకురమ్మన్నా! తీసుకొచ్చాడు, అన్నీ రూపాయి నోలే. జ్ఞాపకముందా! బాబావాడి కిచ్చడానికి మల్లీ చిల్లర మార్చవలసాల్సింది. నన్ను చూడనివ్వండి. తప్పచెక్క తీసినట్టుంది.

రాజా—ఈహం.

రామ—తమాషగా వుండే మరి!

రాఘ—నువ్వు సుబ్బారావు కిచ్చావు. సుబ్బా

రావు సోమవారంనాడు రంగూ నెల్లిపోయాడు. తెలి సిందా సంగతి!

రామ—(మనస్సు చివుక్కుచునగా) అలా అయితే నేరం జరిగిందన్నమాట. అప్పేప్పే! మన ఆఫీ సులో నేరాలేమో జాగవే...

రాజా—అలా అయితే బాగానే వుండును!

రామ—నే నిక్కడున్న ఇరవై తొమ్మిదేళ్లలోనూ అలాటి దెప్పడూ జరగలేదుకదా!

రాఘ—చాలా తెలివితేటలతో చేశాడు పని. అంకెలు వ్రాసినతరవాత బాగా విడిచిపెట్టకూడదని ఇది నీకు పాఠం. తెలిసిందా!

రాజా—అవును... అప్పుడు చాలా తొంద రలో వున్నా...

రామ—(మెహం చిన్న బుచ్చుకుని) ఏమిటో నామనస్సంతా పాడయిపోయింది.

రాఘ—కంటర్ ఫాయిల్లోనూ చూర్చాడు. చాలా ఆలోచించి చేసే పని. సుబ్బారావు వెళ్లిన ఓడ పేరు?

రామ—‘సీటి ఆఫ్ రంగూన్’.

రాఘ—టెలిగ్రామిచ్చి, రంగూను చేరగానే అరెస్టుచేయించాలి. ఇంకా చేరవుండదు.

రామ—నాకి కుటుంబంగతి! వాణ్ణి చూస్తే నాకు చాలా ఇష్టంగా వుండేదికదా! శ్రీరామ చంద్రా! వైగా ఈ ఆఫీసులో!!

రాజా—బాంకుమూస్తానీ కనుక్కోనా?

రాఘ—ఇక్కడి కోమాటు తీసుకురా. పోలీసుకి కబుకు చెయ్యి.

రాజా—పోలీసుకే!... (అని బయటికి వెలి పోతాడు)

రాఘ—సత్ప్రేరేపనల ప్రయోజనం ఉందం బావా, లేదంటావా?

రామ—విశదీకరిం తిన్నగా లోపమంటం లేదు.

రాఘ—నిన్ను తిన్నగా ఎరగనిదాళ్లకి నీకథ కట్టుకథలా వుంటుంది. ఏం?

రామ—అవునవోండి. (అని చిరునవ్వు నవ్వుతాడు. బాతావుగా విచారపు మొహం పెట్టి) నాకు చాలా కష్టంగా వుందనుకొండి... నా కన్నుకొడుకే ఇలాటిపని చేశాడా అనిపిస్తోంది.

రాఘ—ఘంటాలపని ఏం ?

రామ—గలతి పెట్టేస్తుంది. అంతా సక్ష్మంగా నడస్తూవుంటే ఇలాటి దేవో జరుగుతుంది. ఇవారో నాకు టిఫ్ట్ నేం సయ్యుతుంది మరి !

రాఘ—అంత కష్టంగా వుంది !

రామ—ఇలాటి దేవున్నా జరిగినే, అలా జంతా భగవద్భాగం చేస్తే కాని నామనకు కుదుటపడవనుకొండి. శంభో, ఏహాదీన, శంకరా, దీనదయాలో... (రహస్యం చెబుతున్నట్టు) నాదీ కేవో అభిఖోలేని గురూక కలిగిందా.

రాఘ—అప్పుడే ఆశ్చర్యం ! అతనే నేరంచేసి పట్టు కట్టా గాకానిదే...

రామ—ఇలాటిని చెయ్యవలె... కావాలంటే, ముప్పైవేలూ కూడరా ! నాదో నెలకీతం పాతేస్తును శంభో శంకరా...

రామ—నువస్తా రాగానే కలుగుచెయ్యి...

రామ—... దీనదయాలో... జగద్రక్షకా... (గుండరమ్మ లోపలికొస్తుంది) మల్లి రయారయావూ అసలే గొప్పాల్లో పడినా వుంటే... ఇప్పుడే నీవన్నీ చూడాలికి కేలేను.

గుండ—ఒక్కనిమిషమేనంది.

రామ—కళ్లకమ్మ చెబుతావుంటే న... ఒక్కనిమిషం లేదు, అరనిమిషం లేదు.

గుండ—మరలాగండి ! చూపిస్తారా.

రామ—పీకలమీది కొచ్చిందిరా బాబూ ! గుండరులరాక, దాపిమృతిలో అన్నట్టు... చంపక అలా పయన గేటుదగ్గర కాసుకుమారోపయ్య... బయటకొచ్చి పప్పును పట్టుకుని వువుగాని... (గుండరి పెలిపోతుంది) శంభో కలరా... ఇదిగో టిఫ్ట్ లంపలం సంపాదించుకున్నాంబ, ఈ మోహనరావు !... దీనదయాలో... (బాంకు నుమాస్తా, రాజారావు లోపలికొస్తారు)

రామ—మీనాన్న లోపలన్నార... (రాజారావు లోపలికి వెలిపోతాడు) (గుమాస్తాలో) కూచోండి. అనవసరంగా మిమ్మల్ని బాధ పెడుతున్నాం...

గుమా—నాకు ఆ చెక్క బాగా జ్ఞాపకమంది అంతా సరిగ్గా అన్నట్టే కనిపించింది.

రామ—గూళారా ! కాలం మంచిది గాక పోతే అలా చెడుబుద్ధులు పుట్టుకొస్తావుంటా యనుకొండి...

గుమా—అవునవును.

రామ—(రాఘవయ్యగారి గదికేసి చూస్తూ) చిన్నవాడే ఆంకొండి... ఇదివరకు చాలామాట్లు చెప్పాను. చెక్క బాయిలలో జాగ్రత్తగా వుండాలి, అంతెంతవారే బాగా విడిచిపెట్టకూడదని. అయినా ఏమన్నా లక్ష్యంంటేనా ?

గుమా—మొహం గురురట్టల ననుకుంటా. చిన్నవాడే...

రామ—మీ కిష్టం అతన్ని చూపించలేను బహుశా !

(రాఘవయ్య, రాజారావు గదిలోనించి వైకొస్తారు)

రాఘ—నన్నూ, మా అబ్బాయిని, రామయ్యని చూశారు. మాలో ఎవరూ కాకుండా !

గుమా—(నవ్వుతో, రిటూపుతో) అబ్బే. కాదండి.

రాఘ—(రామయ్యతో) మోహనరావుని పిలు.

రామ—అనవసరంగా అతనినెదుకండి. అసలే భయపడుతుంది. అందులో ఈమధ్య...

రాఘ—అలా అంటే ఎలా ? సంక్షేమానివారణ చేసుకోడం అతనికే మంచిది ! ఈ వ్యంగచారం అందు కనిపెట్టాలిగదా, ఎలాగాను.

రామ—అవునవనుకొండి... (అని నీళ్లు నములుతాడు)

రాఘ—ఊ, పిలు...

రామ—(ఇలా చేసేదేమీ లేక) ... మోహనరావు ! ఆ కవులు కాగితాలు ఇలా తీసుకురా, పిమాటు !

మోహ—(తోపరినించి) వొస్తున్నా. (అని కాగితాలట్ట తీసుకొచ్చి రామయ్యగారిచేతికిస్తాడు)

రామ—సరే. ఆ మిగిలిన పనికూడా త్వరగా పూర్తిచేసేయ్యి!

(మోహనరావు లోపలికి వెలిపోతాడు)

(రాఘవయ్య సుమాస్తాకేసి చూస్తే సుమాస్తా 'ఇతనే' అని తలచుతాడు)

రాఘ—నిజం, మనం అనకున్నది కాదే యిది!

సుమా—నిశ్చయంగా, నన్ను సుర్తుపట్టాడు, వారిపోడుకదా!

రామ—వెళ్లాలంటే, మనముందునించే వెళ్లాలి. మరోదారి లేదులేండి (అని మొహం చాలా విచారంగా పెట్టేస్తాడు)

(తలుపు తిగుతూని మోహనరావు బయటికి వస్తాడు)

రాఘ—నిక్కడికి?

మోహ—ఇప్పుడే వస్తా.

రాఘ—ఒక్క రెండునిమిషం లుండు. ఈ కవలనివయం చూట్టాడా.

మోహ—అలానే. (అని తిరిగి పదిలోకి వెలిపోతాడు)

సుమా—సొమ్ము పట్టుకెల్లించి ఇతనేనని, అత సరమైతే, ప్రమాణంచేసి చెప్పగలను. ఆరోజున నేటిఫీ మతి వెళ్లకమునుపు ఇచ్చిన ఆఖరిచె క్కది. బాగా జ్ఞాపకముంది. నే చెబ్బోస్తా. కావలసినప్పుడు కలుగు పంపించండి. (అని వెళ్లిపోతాడు.)

రాజా—ఏం చేద్దా మిప్పుడు!

రాఘ—మోహనరావుని రమ్మను... ఆ చెక్క బుక్క నాచేతియ్యి!

రామ—తలా లోకా తెలిడంలేదు... సుబ్బా రావు చోడనకున్నాంగా!

రాఘ—చూద్దాం!

రాజా—నాన్నా! ఒక్కనిమిషం కాగా ఆలోచించావా?

రాఘ—రమ్మను లోపలికి!

రామ—(గదిదగ్గరికి వెళ్లి) ఒకమాటు ఇలా రా.

మోహ—(వస్తూ) ఏం?

రాఘ—(సూతాత్తుగా అతనివైపు తిరిగి) ఈ చెక్క నీకు సుర్తుదా?

మోహ—సుర్తులేవండి!

రాఘ—తిన్నగా చూడు. జ్ఞాపకం తెచ్చుకో... కిందటి సక్రవానం మార్చావు.

మోహ—అదా! సుబ్బారావు ఇచ్చినదా?

రాఘ—అవును. నాకు తెలుసు. మిట్టి నవ్వు సుబ్బారావు కే సొమ్ము ఇచ్చేసావు. ఏం?

మోహ—అవును.

రాఘ—నీకు సుబ్బారావు వు ఇచ్చినప్పుడు సరిగ్గా యిలాగే వుందా?

మోహ—ఉండవలె అనుకుంటా!

రాఘ—రాజారావు తొమ్మిది రూపాయలకి చెక్కని కాడిని తెలుసుకొనూ నీకు?

మోహ—కాదు. తొందర.

రాఘ—(గదివైపు) తొమ్మిది!

మోహ—నాకు అరంకావడం లేదు.

రాఘ—అంటే, సుబ్బారావు, నవ్వో చెక్క దిద్దేశారు.

మోహ—నే... నే.

రామ—అసహం. తొందరలేదు. ఆలోచించుకుని మరీ మాట్లాడు.

మోహ—(తేరుకుని) నేను కాదు ఆపని చేస్తే!

రాఘ—రాజారావు ఈ చెక్క రామయ్యకి ఒంటిగంట కిచ్చాడు. అప్పుడే అతను టిఫీన్ తప్పించుకున్నాడుకనక, మన కాసంగతి తెలుసు.

రామ—దాన్ని వొదిలిపెట్టకపోయాను!

రాఘ—అదే. అంతేర సుబ్బారావు కిచ్చాడు. నవ్వు ఒంటిగంటాపది హేనునిమిషాలకి చెక్క మార్చి

బుద్ధులను కనుగొన్నావు. నువ్వు దీనిని విజ్ఞానముగా గ్రహించి
మీ అభిప్రాయమును తెలుపు.

మోహ—అవును. నువ్వు దీనిని విజ్ఞానముగా గ్రహించి
మీ అభిప్రాయమును తెలుపు.

రాము—అయితే నువ్వు నువ్వుగా వుండే
చోటకు వెళ్ళు!

మోహ—నాకేమీ తెలియదు.

(రాముని కంఠం ద్వారా ఏదో చెబుతాడు)

రాము—నువ్వుగా వుండే చోటకు వెళ్ళు. నువ్వుగా వుండే
చోటకు వెళ్ళు.

రాము—(మోహనుని కంఠం ద్వారా ఏదో చెబుతాడు)
అయితే, నువ్వుగా వుండే చోటకు వెళ్ళు.

రాము—ఏమిటి, నువ్వుగా వుండే చోటకు వెళ్ళు?

మోహ—(మోహనుని కంఠం ద్వారా ఏదో చెబుతాడు)

రాము—అయితే, ఈ కంఠం ద్వారా ఏదో చెబుతాడు.
అయితే, నువ్వుగా వుండే చోటకు వెళ్ళు.

రాము—అయితే?

రాము—సంగతం తెలియదు. ఈ
చెక్కులుకు పక్కాగా వుండి, మంగళవారం రాగా
గాని దిగిపోయినా, అలాగే జేయబడినా ఉంది
పోయింది... ఇప్పుడు కూడా ఈ సేరం నువ్వు చెయ్య
లేదనే అంటావా?

మోహ—లేదు. లేదు. వేరే చేతన!!

రాము—(కుమిరిపోయి) క్షమించండి!
ఇదేమిటి!

మోహ—అ సామ్య చాలా అవసరంగా కావాలి
సామ్యం. ఏ చెప్పానా? తెలిసింది కాదు.

రాము—ఇలాటి దురుద్దేశం నీయరలో ఎలా
ప్రవేశించింది నాకునా అంటావా.

మోహ—నాకే తెలియదు లేదు. ఒక్కసారిమం
విచిత్రమైపోయింది.

రాము—చాలా దీనిమీద నిమగ్నం! నాలుగు
కోణాలనా వుండిపోయింది. ఏమి?

మోహ—వేసిన చాలా సేపటికైనా ఏమి జరిగిందో తెలియలేదు. ప్రమాదం చేస్తున్నాను. తరవాత
సేరం ఒక్కసారిగానే దైత్యం చాలింది కాదు. సామ్య
దిగి రహస్యం కా ఇచ్చేస్తాను. నిజంగా ఇచ్చేస్తా
తుమించాలి. (అని రాముని కంఠం ద్వారా కాళ్ళ పట్టు
కుంటాడు)

రాము—(కాళ్ళ పట్టు తీసుకుంటూ) గది
లోకి పో...

(మోహనుని వెళ్ళిపోతాడు)

రాము—ఎంతసేరం చెయ్యాలి, అంత
చేతన.

రాము—ఇంత మోసం చెయ్యడం! అందులో
ఇక్కడ!!

రాము—ఏమిటి చెప్పాం?

రాము—అలాగే నీయరకు? కేసు పెట్టడం!

రాము—నువ్వు దీనిని.

రాము—(నువ్వు పట్టు తీసి అడిస్తూ) నాకు
నమ్మకం లేదు. ఇంత సేయ్యగా గ్రంథం జరపగలదా?

రాము—ఏదో దురాశ పుట్టింది. అనుమానం
లేదు.

రాము—నువ్వుగా వుండే చోటకు వెళ్ళు
కొస్తాయి!

రాము—అవు... నూ. అబ్బబ్బ. ఈదేహం
బహు చెడ్డది. మనచేత ఎంతగానైనా తినిపిస్తుంది
కదా... జగద్రక్షక! పాదన్న అతన్ని చూడడానికి
ఒకవిడ ఇక్కడికి కొచ్చింది లేదా!

రాము—నీ లోపలి కొస్తాంటే ఇక్కడ ఉండి
పెట్టావా?

రాము—ఈమాట... బంధుత్వ మేమీ వున్నట్లు
లేదు... కావరం చేస్తున్నాను!

రాము—అలాగే తెలియన్న మాట.

రాము—ఈమాటకు తుమింది వొడిలేస్తే మంచి
దనుకుంటా. చెప్పిచ్చేస్తానంటున్నాడుగా! తెలియని
వొడిలే చేతన.

రాఘ—శేరం మాట ఎలా వున్నా, చేసి కృత్రిమాలాచనకి మారం తమించకూడదు. ఒకవేళ పట్టుబడితే సుబ్బారావువూడ చోడుకుపోతుందికదా అని ఎక్కువేశాడు. చెక్కుబుక్కు మంగళవారండాకానీ జేబులోనే వుండిపోయింది చిన్న సంగతి అతను గుర్తించనేలేదు.

రామ—మంచివాడేమరి! ఎన్నోసోజులనుంట్రి ఎక్కువేస్తున్నాడనడానికి సావకాళం లేదు. అతను ఆపుకోలేని కొరక ఏదో అతన్ని బొంగదీసేసి వుంటుంది.

రాఘ—మంచి బుద్ధి, అలవాటులూ వుంటే ఇలా నిమిషంలో ఎవరూ లొంగిపోరు. చుట్టూపక్కల డబ్బుంటే ఊరుకునేమనిపిలా కనిపించడం లేదు. అసలు అతని కళ్లలోనే తెలుస్తోంది అంతా!

రాజా—(కొంచెం విసుగుతో) అది మనం ఇది వరకు కనిపెట్టినట్టు శేడే!

రాఘ—ఇలాటి వాళ్లని లక్షమందిని చూశాను. చయవస్తే లాభం లేదు. తప్పుచెయ్యడానికి వీలేవ్వరండా కట్టుదిట్టం చెయ్యాలి. అంతే...

రాజా—అయితే, శైలే?

రాఘ—(సంకోచిస్తూ) పూరకోడం ఎలానో తెలియకపోయింది. మన ఆఫీసులో వుంచుకోడానికి వీలేవ్వరండా నమ్మకం లేకపోలే.

రామ—అవునవుతు...

రాఘ—అతని సంగతి తెలియనివాళ్లదగ్గరికి పంపించడం మరీ అపదకల్పం. చివరం సంఘశేఖరుని బయటి ఆహ్వానించాలి.

రాజా—కానీ, “వీడు దొంగ” అని ఇలా వారపెట్టెయ్యడమేనా? మొహంమీద?

రాఘ—మిగిలినవన్నీ పరిగావుంటే ఈమాటకి ఆహ్వానిస్తారు. అన్నీ దుర్గుణాలే!

రామ—అదికాదు నే అన్నది. అతన్ని కలత పెట్టేసిన సంగతులు...

రాఘ—అదే, అది. తన యజమానులని మోసం చేసి ధనం అపహరించడమేకాకుండా, నేరాన్ని మరో

నిదోమిదికి తొయ్యడానికి ప్రయత్నంచేశాడు. న ఇలాటి పరిస్థితుల్లో కేసుపెట్టకపోతే, ఎప్పుడు పె లో తెలియకపోయింది.

రామ—అతని ముందుగతి మరి!

రాఘ—నీ వుద్దేశంతో, అసలు ఎప్పుడ ఎవరూ కేసుపెట్టకూడదన్నమాట!

రాజా—ఆమాట తలుచుకుంటే నాకు బాధ వుంది!

రాఘ—వొళ్లి బాతాఖానీలోకి దిగువోంది.

(అని లేచి తన గదివైపు వెళ్లబోతూవుంటే)

రాజా—మచ్చే అతని పరిస్థితుల్లో వున్నా వనకో నాన్నా...

రాఘ—చాలా అనకోమంటున్నావే?

రాజా—సామ్య అతనికి ఎంత అవసరమొద్దో మనం చెప్పలేం!...

రాఘ—(గుర్తుంచుకొని) నామాట నమ్మ చేసేవాడు అవసరమున్నా చేస్తాడు. లేకపోయి చేస్తాడు...చెయ్యనివా, లోకం తల్లకిందులయి చెయ్యకు!

రాజా—మళ్లి ఇంకెప్పుడూ ఇలాటిపని చెయ సని వాదానం చేస్తున్నాడుగా...

రామ—నేన, ఒకవేళ, అతనితో మాట్లాడుననుకోండి. అతన్ని అవసరంగా బాధపెడదావ కాదుగా మన ఉద్దేశమునా?

రాఘ—ఇంక చాలు...మనసు నిశ్చయంచే కున్నా. (అని గదిలోకి వెళిపోతాడు.)

రామ—మీ నాన్నని మనం ఏమీ అనుకో కూడదు. మంచి చెడ్డలు బాగా అనుభవం ఉన్న మని కాని...ఆరువమాటకి వ్యతిరేకంగా మనం సల తప్పకూడదు!

రాజా—ఏడిపినట్టుంది. నువ్వు నాలాగే అ కుంటున్నావు. నాకు తెలుసు. నన్ను సమర్థించు రాకుండా?

రామ—నేనేమనుకుంటున్నానో నాకు తె కుండావుంది.

రాజా—చేసినదానికి తరవాత విచారిస్తాం
గా...

రామ—అతనికి చేస్తున్నప్పుడు తెలియ
దోలు.

రాజా—(అతి కోపంతో) ఓహోహో... ఏమి
మాదాక్షిణ్యం...!

రామ—ఇదుగో మాడబ్బాయి. ప్రతిదా
కానీ నీవు ఆలోచించాలి.

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు ప్రవేశిస్తాడు)

పో. ఇ—స్టేషన్ గా రున్నారా?

రాజా—(కోపంతో) ఉన్నారు. మీ కొచ్చా
ని చెబుతాను...(అని లోపలికి వెళిపోతాడు)

రాఘ—(పైకొస్తూ) నాకు విచారంగానేవుంది.
నైతే వూరుకుండు నీవుకో. కాని అంతరాత్మ ఏమి
పట్టుకోవడం లేదు. గర్భవర్యులారా! వనకా ముందూ
ఆలోచించకూడదు. మోహరావు! ఒక్కమాట
యిలా రా!

(మోహనరావు పైకి రాగానే రాఘవయ్య
సంజ్ఞ చేస్తాడు. ఇన్స్పెక్టరు సంతోషం పైకి తీస్తాడు)

మోహ—(చెనక్కి తప్పించుకుంటూ) వొడ్డొడ్డు.

పో. ఇ—మంచివాడివికాదు! రద్దూ!!

రాఘ—పోలీస్ చేస్తున్నాడని ఫిర్యాదుచేస్తు
న్నాను.

మోహ—ఈ ఒక్కరోజుకి పొదిలిపెట్టండి.
ఇంకో మనిషి వుంది నామీద ఆధారపడి. ఆయ్యో
కోసమే ఈనేరం చేస్తూ ఒక్కరోజు...

(రాఘవయ్య లాభంలేదని చెయ్యిపోతాడు.
దానితో మోహనరావు లొంగిపోతాడు.)

రామ—(బొంబుకు గొంతుతో) శంకరా!
దయానిగ్గే... ఏం గొడవ తెచ్చిపెట్టవయ్యా!

(అంతా నిశ్శబ్దం. శేబురుమాలతో మోహం
కుదురుకుంటూ కుర్చీలో కూలబడిపోతాడు.)

[స కేవలం]

వ ర్త ము - రే ఖ

అతి

= శ్రీ ఆమంచల్ల గోపాలరావు =

ఉద్దేశించి వర్ణరేఖలను ఒకపద్ధతిని ఏర్పాటుచేసినది నపుడు ఈ ఏర్పాటు ఒక చలనాన్ని తప్పక సూచిస్తుందనీ, ఈ వర్ణరేఖల సంకలనముల ననుసరించి చిత్రములో ఉద్భవమైన ఈ చలనం కళాపద్ధతులలో నడవడంచేత లభిస్తుంది అని దీన్ను నడవయిందనీ ఇది వరకు అన్నాము. అందుచేత 'చిత్రం లయప్రాసరి' మనదానికి ముఖ్యాధారములు సముచితవర్ణరేఖలు. అదిగాక వర్ణమే, రేఖో, ఏ ఒకదాన్ని వినియోగించకుండా రూపరచనగాని, సంకలనంగాని చిత్రంలో సూచించడం అసంభవం. రూపభేద, ప్రమాణ, సంకలనముల ననుసరించి యేర్పడు ఈ లయ వర్ణరేఖలను వినియోగించడం అసాధ్యం. చిత్రకళావిధానంలో ప్రధానాంశములైన ఈ వర్ణరేఖలు రెంటికి అంచేత ఒక అవినాభావసంబంధం ఏర్పడిఉంది. కాబట్టి ఈ రెంటినీ వేర్వేరుగా నిర్వచించడం, వీటి భావములను వేర్వేరుగా చర్చించడం అనవసరం. అయినప్పటికీ ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రరచనలో రేఖ ప్రాముఖ్యతవహించవచ్చు, మరొకప్పుడు వర్ణం ప్రాముఖ్యత వహించవచ్చు.

రేఖానుసారమయిన భావప్రకటన వట్టి రేఖానిర్మితమయిన చదరచిత్రాలయందేగాక, వర్ణరీతులకంటే రేఖ రెక్కవ ప్రాముఖ్యత వహించిన చిత్రాలన్నిటికీ చెందుతుంది. ఈ రేఖ లభ్యమైన రూపములను సృష్టికరించి, రూపభేదాన్ని ప్రకటించి, చిత్రంలో అవసరమయిన స్థాయిల సేర్పరచి, చిత్రాని కొకింత స్థితి, లేక స్థూలత నిర్మా సజీవంచేస్తాయి. చిత్రంలోని వాలు చాళ్లను చెక్కగా సూచిస్తూ, వర్ణకాభంగిమలగు

రూపములస్పష్టతగాకుండా చేసి, ఈ రేఖ లాక్కొక్కప్పుడు చిత్రవికాసకారణ మవుతాయి. చిత్రకళలో శిల్పి (Sculpture) పద్ధతులు కొన్ని అవలంబించినపుడు భావప్రకటన సంపూర్ణంగా రేఖాపరమవుతుంది. శిల్పంలో చదరచిత్రపద్ధతు లమరినప్పుడుకూడ చిత్రం రేఖాపరమే అవుతుంది. విలాసమయ జీర్ణచిత్రాలు ఈ రెండుపద్ధతులకూ చెందిన వవడంచేత, శిల్పంలోనూ, చదరచిత్రాలలోనూ, వీటిలో విలాసమయరేఖలకే ప్రాముఖ్యత వస్తుంది. చిత్రం రేఖాపరమయినప్పుడు, అంటే రూపాల కొక స్పష్టత కలిగి, రూపభేదం చక్కగా అమరుతుంది. ఇటువంటి చిత్రాలలో ప్రతిబింబం స్పష్టమయి, ఒక సంపూర్ణత చిహ్నమవుతుంది. అందుచేత ఈ రేఖాపద్ధతి వట్టి హృదయపరమైన భావభావనగాక, కల్పనకు సంబంధించిన ఆలోచనపరమైన నిర్ణయవిధాన మవుతుంది.

ఇంక రెండో విధానం వర్ణకాభంగిమమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. పూర్తిగా వర్ణకాభంగిమమీదనే ఆధారపడి, రేఖలను పూర్తిగా వదిలిన చిత్రరచనలలో, ఒక్కొక్కప్పుడు రూపభేదం స్పష్టంగాక, వాలు చాళ్లుకూడ అస్పష్టత వహించి ముసిపోతవి. అందుచేత లయగతుల నొక్కొక్కప్పుడు కోలుపోవడం సంభవిస్తుంది. ఆ పైన రేఖాపద్ధతిలోవలె, ఉద్దేశ్యానుసారమైన రూపం సంపూర్ణంగా భావనాంశముల నందకొనకపోవచ్చు.

అయినప్పటికీ, సంపూర్ణంగా చిత్రకారుడ వర్ణకాభంగిమనే అనుసరించినపుడు, రూపాలు వాయు

వివర్ణత నశనరీచిన వెలుగునీడలలో ప్రవర్ణింప ప్రయత్నించేస్తాడు. అప్పుడు వస్తువు, నిశ్చితరూపాన్ని వదిలి, వర్ణవెలుగురుల ననుసరించిన ఒక ప్రత్యేకతను వహించవచ్చు. విచిత్రరూపముల నందుకొన్న ఈ చిత్రము లప్పుడప్పుడు, అతిమనోహరములై, అనేక చిత్రవిచిత్ర నూత్నభావముల కాలవాసం కావచ్చు.

వర్ణి కాథంగిలు యవగా, వృష్టివైచర్య రీతిన అనేక తరువరంసుల సమ్మిలితం కాదు. తేజఃప్రమాణములను స్థాయిపరంగా నూచిస్తూ, పొందిక గలిగిన అవసరవర్ణసంకలనం. వర్ణవర్ణముల కలయిక అతిమృదులమై, ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలో ఏకవర్ణస్వరూపమే కానరావచ్చు. మరొకప్పుడు అనేక చిత్రవిచిత్ర వర్ణముల పొందిక కలిగి, వర్ణవిభేదంతో వెలయవచ్చు. తేజఃప్రమాణ నిర్ణయ మవగా, వర్ణవర్ణములయం పింతముల, లేక స్థాయిలనేర్పరచుచుంది. అప్పుడు ప్రతివర్ణంలో ఐదురూపములు, నూచుచున్నాయి. కొక నిర్మితకారతమ్యం ఏర్పడుతుంది. ఈ తేజఃప్రమాణముల నూచించు పద్ధతిన, చిత్రకళలో అనేకవర్ణముల కవసరం లేదు. ఈ భావము ననుసరించ, ఉత్తమచిత్రకారుడు, అనేకవర్ణములు వాడినప్పటికీ, తన వర్ణసంకలనానికి ఏకవర్ణరూపము నిచ్చి, వర్ణి కాథంగిలులో ఏకత్వము నొకదాన్ని స్థాపిస్తాడు. అంతర్భావపరిణతుల ప్రవర్ణనంలో కళాస్పృష్టిన ఉత్పత్తి చెందినప్పుడు చిత్రకారుడు, ప్రకృతిలోని వర్ణవిభేదము నంతగా పాటించడు. ప్రకృతిని కానవచ్చిన వర్ణవర్ణముల నాతి ఉద్దేశించి నిర్దేశం నవసరుమలేదు. అంతర్భావము నేటి వరకు చెక్కుచెదుకుండా నిల్చిన, ఉత్తమకళాస్పృష్టి చెందిన చిత్రాలన్నీ ఈ రీతినే కనులైనవి. పాశ్చాత్యదేశంలోనూ ఉత్తమకళాకర్త లనదగిన రంబ్రాంటు, వెలక్వియెనలలో కొన్ని చిత్రములు ఈ పద్ధతిన చిత్రించినవే. వీల్మిటిలోనూ వర్ణి కాథంగిలు యావత్తూ పంపిణీవాచ్ఛాయ, లేక రబర్రమేఘవాచ్ఛాయ వర్ణస్రూతి నందుకొని, ఇంపై చిత్రమవసర అతిమనోహరత నిడున్నాయి. ఈ ఏకరూప ననుకరించి వర్ణి కాథంగిలు పర్యవసానం ఏమవగా, అతిసరళంగా చిత్రంలోని చలనగతులు స్పష్టమై, చిత్రం లయప్రదమై, సంపూర్ణ

తీవ్రతో ప్రకాశిస్తుంది. చిత్రమందు సులభంగా నూకొక నిమగ్నత ఏర్పడుతుంది.

తేజఃప్రమాణముల ననుకరించు చిత్రాలల్లో, గాయవెలుగులలో నొక విలాసమయవికాసం సమకూడుతుంది. దీనివలన చిత్రం ఒక చలనగతిని పొందుతకత్వపుడు. సంపూర్ణవర్ణి కాథంగిలుమీదనే ఆధారపడి, రేఖ లసలే లేక, తేజఃప్రమాణముల ననుకరించిన చిత్రాలల్లోని రూపములకు లావణ్యపరమైన ఒక అస్పష్టత ఏర్పడి, అప్పుడప్పుడు విన్యాసభావం కల్పితమవుతుంది. దీని పరిణామం ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలోని రూపములకు ఒక ఆలోకవ్యభావము కలిగి, మనలో అప్పటివరకు నిద్రావస్థలో ఉన్న సూక్ష్మభావముల నెన్నింటినో ఆచిత్రం మేల్కొల్పవలదు. ముత్యేణికి చెందిన చిత్రాలు లయలూరించునై, అతిరసవంతములై ఈ నాడు మన దేశంలో బంగారీభావిధానంగా అనేక రకాలుగా ఉత్పన్నమవుతున్నాయి. ఈ చిత్రములలో ప్రకటితమైన రూపాల, వాస్తవికతే మేరూ సంబంధం లేక, అజీరదకావము నొకదా న్నందుకొని, అతిముఖ్యమైన సారూప్యముల ననుసరించి, పౌవయరంబిత నాదములను పెక్కింటిని కలిగిఉంటవి.

సాగాణంగా వాస్తవికనిర్వృత్తిలోనూ లయ భావన వర్ణవికాసముల ననుకరించే ఏర్పడుతుంది. అందుచేత చిత్రచనలందు, వర్ణి కాథంగిలును ఉద్దేశించి వర్ణకల్పనలకు ప్రాసక్తి లూర్పమే. లయరూపమును అవగాహన చేసుకోవడం అతిముఖ్యం. ఈ కారణంగానే అనాదిన మన వర్ణల చిత్రకళ ఆభ్యాసమునకు ముందుగా, సంగీత, నాట్యకాస్త్రములను పఠించుట అవసరమని నిర్ణయించారు. దీని భావం ఒకటే. లయస్వరూపం సంగీతస్వరూపంలే అవగాహన సులభం. మన నైరూప్య లయను వర్ణరేఖల సారూప్యమొనర్చుటకు చిత్రకళ అంచేతనే ఈ చిత్రకళ సంగీత, నృత్యములకు ఉత్తర పథమయింది. కాబట్టి ఉత్తమచిత్రకారుడు ఈ లయన వర్ణి కాథంగిలుమందుకొని, లేదా రేఖాభార్యకంగాకొని, లేక ఈ రెండింటి నిమిత్తకాని ప్రకటిత చేయవలెను.

చిత్రకారుడు రేఖలలో లయనుజేసించినపుడు, వాటి కొక గతి ప్రాప్తమై, విన్యాసభావం ఒకటి ఉదయిస్తుంది. విన్యాసపరమైనప్పు డీరేఖ అతివిలాస మయమై, ఆది అంతు కానరాని అపారతమ ప్రకటిస్తుంది. అనుక్షణం అంతశ్చలనం కలిగి లయప్రదమయిన ప్రకృతికి విన్యాసం ఒక నిశ్చితానుభావ మయింది. మొలక, వృక్షం, పుష్పం, గింజ, తిరిగి గింజమంచి మొలక—ఈ రీతిన మనం నిత్యమెరిగిన ఒక అనుభావం. వసంతబిరుగుపులో ప్రకృతియందీ అనుభావం అతిమనోహరమై, సర్వమానవవృద్ధి కార్యజీవుల మవుతుంది. కళాకర్తకి అనుభావం సర్వకాలసర్వానందలయందును కానరాకతప్పదు. చిత్రంలో భావం లయనుజేసించినపుడు ఈ విన్యాసానుభావం తప్పక కలిగి తీరుతుంది. చిత్రం రేఖాపరమయినప్పుడు రేఖల కి విన్యాసం తప్పదు. ప్రాచీనహైందవకళలో చిత్రకళ అన్ని విధములూ రేఖాప్రాముఖ్యత కలిగి ఉండటంచేత రేఖా విన్యాసం ఒక ప్రధానగుణమయింది.

అంచేత ప్రాచీనహైందవకళలో, రూపచిత్రాలలోనేమి, జలిచిత్రాలలోనేమి ఈ రేఖావిన్యాసం తప్పక కానవస్తుంది. కాని ముఖ్యంగా జలిచిత్రాలలో రేఖలకేకాక, చిత్రమున కంతటికి ఆది అంతు నిర్ణయించ ఆకళమయిన, ప్రకృతిలోని నిత్యవిన్యాస భావము అతిస్పష్టంగా ప్రకటితమవుతుంది.

ఇప్పటికి చర్చించిన ప్రతివిషయం రేఖాలార్య కంగానే చిత్రంలో ప్రవృత్తి మొదలవును. ఈ కారణంగానే ప్రాచీన భారతీయకళలో రేఖయే కళాసృష్టికి ముఖ్యమానమయింది. సామ్రాజ్యుల నమస్కరించే చిత్ర కళలోని రేఖావినియోగాన్ని గూర్చి విష్ణుగోష్ఠీశ్వరీయంలో చెప్పిన వాక్యాలు గమనించుకొనినవి. “రసస్థూల గారకు రేఖలు; పండితులకోసం వర్ణనా—అనగా బలుగునీటింబు; స్త్రీలకొరకు అలంకారాలు, ఆభరణాలు; సామాన్యజనానికి దిక్పల్కములు.” అంచేతనే య ప్రాధాన్యంగా కొని, విన్యాసపరమై ఈ రేఖ గావప్రకటనల కొక ప్రథమభావం గా జేసింది. ముఖ్యంగా, చిత్రం లయప్రదమై, రేఖలలో ఒక విన్యాస ముదయింపవచ్చును, చిత్రములయం ఒక

అనంత భావ ముదయించి, బాహ్యప్రకృతినుంచి మన లను వేరుచేసి, మరిపించి, ఒక నిమగ్నత నివ్వగల శక్తి కల దాతుంది. అందుచేతనే లయ ననుకరించు ఈ రేఖ చిత్రాలను నిజజోగ నిచ్చి, ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయుగల ముఖ్యాధార మవుతుంది.

ప డ ం గా లు

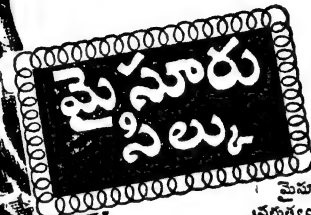
ఇక మన ప్రాచీనులు చిత్రకళనుగూర్చి నిర్వచించిన మహిమగాలను గూర్చిన విచారం ఒకరిత చేయవచ్చు. చిత్రానికి అసలయిన అంతరాత్మ భావం; జీవం లయ; కఠిరం మహిమగాలు. సంతోషంగా కఠిరం నిర్మాణమై, జీవం కలిగితన్నపుడే, ఒకవస్తువుయొక్క అంతరాత్మస్వరూపాన్ని కనుగొనే ప్రయత్నం కలుగవచ్చు. అంతేకాని, నిర్జీవమయిన కళానికి మనం ఆత్మగృహీతారం చేయం. ఇంతేగాక, అంగసౌమ్యం లేని కఠిరకళాబాహ్య సూపం మనకు నచ్చకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు హేయమైనది కావచ్చు. అప్పుడు మనం దానిపై సారించు దృష్టికి నిమగ్నత కలుగుటే దుర్లభం. మహిమగానే విముఖత కల్గించు చిత్రాలలోని జీవం గుర్తించి, వాటి ఆత్మగృహీతారం చేయడం కలగదు; తివక్షసారంగా ఆనం దానగూఢి అసలు పొసగదు. అందుచేతనే సామాజిక సమ ఆనందహేతు వనడానికి మూలమయిన, చిత్రకళిని అంగసౌమ్య మొనగూర్చు మహిమగలుగు గూర్చిన విచార మతిముఖ్యం.

మన ప్రాచీనులు, చిత్రకళలో నిర్వచించిన మహిమగాలు, రూపస్థితి, ప్రమాణం, లావణ్యం, వర్ణితాభంగిమ, రేఖావిన్యాసం, సాదృశ్యం, లేక సంగలనం అని చెప్పవచ్చు. ఎందుకనగా, మనం ఇప్పుడెరిగిన గ్రంథాలలో, కామసూత్రవాఖ్యాభాష్యంలో యశోధరుడు మహిమగాలను నిర్వచిస్తూ, రూపస్థితి, ప్రమాణం, భావం, లావణ్యయోజనం, సాదృశ్యం, వర్ణితాభంగంగా పేర్కొన్నాడు. విష్ణుగోష్ఠీశ్వరీయంలోనూ, తదితరగ్రంథాలలోనూ రేఖ చిత్రమునకు ఒక అంగంగానే నిర్ణయించి అడర్తిన చర్చించారు. ఏ విధంగా ఆలోచించినా రేఖ మన ప్రాచీనచిత్రకళలో ఒక ముఖ్యమయిన అంగం. భావం అనేది చిత్రకార

నిజమైన...చక్కనిసిల్కుతో...ఆనందించు

పైహార సిల్కును కలిపివడ్డయితే, విజయం
మృదులైన సిల్కు ఎంత మృదువు కలిగి
వుంటుంది. ఎంత కట్టగా వుంటుందో మీకు
తెలియగలదు. మామూలు సిల్కులకంటే
అది రక్షణం వస్తుంది.

పైహార
వరులకు వరులకు
ప్రత్యేక సిల్కు పినిగ్ ట్యాంక్, పైహార.

మధనకా మెళ్ళరలెస్ట్రం

ఇది రక్షణనిచ్చేయు కలవ 7ల నిస్తలచే
తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక,
నిప్పుత్తువ, గుక్కనవ్వుము, అతియూత్రము మొదలగు
వాటిని ఖండించి, మంచిబలమును వీర్యపటుత్వ
మును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక
సర్టిఫికేట్లు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలు.

20 తులముల డబ్బీరు. 2/-

పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

వి. సి. వి. ఆండ్ కంపెని,

పెరి నే పి, (పెల్లూరు జిల్లా).

మదరాసు క్రాంతి :

7. పినుమెదలి పిడి, (మిడెమిద)
నెలకు టాక్స్ ఎదురుగా. తొలిచివుగా.

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

వి. వి. రాజన్
ఆండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి.

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుదు.

తయారుచేయువారు :—

వి.వి.రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

Mehta's...
**SUNDARI
ELIXIR**

గర్భాశయరోగాలకు
 ప్రసిద్ధ బలవర్ధకౌషధము
 సర్వవిధాలైన బహిష్కృతిలకు
 అనుపమ నివారిణి
 సుప్రసిద్ధ శ్రేష్ఠ్యులచే
 ప్రశంసంపబడినది.

K.S.MEHTA & CO., 250, CHINA BAZAAR, MADRAS.

ప్రాణ సుధ

క్షీణించిన ఏర్పకత్తిని పెంపొందించును. సరములకు ఎక్కువమును కంపపుష్టి నిచ్చును.

పెదకఃకోపని చేయువారికి ఆశ్శమిత్రము.

శతవాతమునకు అమోఘమయిన బౌషధములు

క్రీరబల (101 నాన్లు ఆనర్తికము)

ఆయవీరము

వాడీచూడుడు, తృప్తిచెందుడు.

కోడిపింగు ఫీచర్ :—

ఆయుర్వేదాచార్య ఎన్. మాధవమనన్
 ఎ. ఎం. ఎ. సి.

మలిబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు

ఆర్ధరసాయనశాల ముక్త్యాల, శ్రుష్టా

ఫా పి త ము 1925

ప్రశస్తాయుర్వేదౌషధములకు నిలయము. ఏమందు కావలసినను మాకు వ్రాయుడు. నమ్మకమైనవి లభింపగలవు.

ఆయుర్వేదభూషణ
వేటూరి శంకరశాస్త్రి,
 ఎ. ఎం. ఎ. సి.

'Consulting Physician.

మై, దాని ఆత్మగా పరిగణింపబడింది. అంచేతనే నేను మొదట అన్నట్టు, మడంగాలు రూపభేద, ప్రమాద, లాభాద్య, వర్తికాధంగిను, కేళావిద్యాససాద్య శ్యంగా నిర్ణయించవలసికంటుంది.

చిత్రకళాలక్ష్యమును సంపూర్ణంగా గుర్తెరిగి, దాని రహస్యమును అతిసూక్ష్మంగా అవగాహనంచేయ గలిగినందుకల్ల, చిత్రకళలో స్థూలదృష్టి కౌనవచ్చు ఈ బాహ్యలక్షణములను అంగములుగా నిర్వచించారు. కాని కళాలక్ష్యమును సరిగా గుర్తెరుగక, దాని రహస్య శోధన సంపూర్ణంగా చేయని చినాదేశంలో చిత్రకళా లక్షణములనే ఆరింటిగా పేర్కొన్నారు. అతేవనగా, సజీవమయిన లయప్రకృతి, అస్థుల ననుకరించు రూప నిర్మాణం, ప్రకృతియనుకరణ, సముచితవర్తికాధంగిను, అందమయిన సంకలనం, మెరుగు, వీటిలో మొదట పేర్కొన్న లయప్రకృతి జీవమునకు సంబంధించినది. చిత్రచనలో నిది యొక పర్యవసానమే అయి, ఉత్తమ చిత్రమునకు గుణమయింది. కాన రచనానుష్ఠానంలో నొక నిర్వచనం కాదు. చివర పేర్కొన్న మూడునూ ఉత్తమచిత్రలక్షణములే అయి, రచనాపర్యవసానాలే అవడంచేత వీటి అనుష్ఠానం, విమర్శన చిత్రచనలలో నిర్వచించి నిర్ణయించలేము. కాని గెంజివది, మూడవది— అనగా అస్థుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం, ప్రకృతి యనుకరణ—చిత్రరూపరచనలందు నిర్వచనీయమయిన అనుష్ఠానభాగములే అయి, సాహిత్యమునీయగలవు. కాని అస్థుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం ప్రకృతియను కరణే అవడంచేత, ఈ రెండునూ ఒకటే అయి, రెంటిగా పేర్కొననం అనవసరమయింది.

లక్ష్యము ననలే గానక, కళారహస్యశోధనే లేని పాశ్చాత్యులు, చిత్రకళలో లక్ష్యాన్ని, రహస్యాన్ని, లక్షణాలను, అన్నింటికీ ప్రకృతియనుకరణే ప్రధానమని నిర్వచించారు. ఏది ఎట్లున్నప్పటికీ, ప్రకృతి రహస్యముల శోధించలేని పాశ్చాత్యులకన్న పాదేశీయులకు చెందిన చినాదేశపుకళ ఉత్తమమైన దనుటలో ఏ సందేహమూ లేదు. లయ, భావం చిత్రకళకు ముఖ్య అంశములని వీళ్లు బాగా గ్రహించగలిగారు. చిత్రకళా రహస్యమును సంపూర్ణంగా శోధనచేసి, తత్సారమును

గ్రహించిన ప్రాచీనభారతీయులు కళకు యుక్తోద్దేశ్యం రసస్పృహ, ఆత్మభావం అనీ, జీవం లయ అనీ, కేరీరం భాగాలు మడంగములనీ గుర్తించి, ఈ ఆర అంగము లనూ నిర్వచించారు.

ఈ ఆర అంగములలో మొదటిది రూపభేదం. చిత్రకారుడు తనలో ఉద్దేశించిన అనేక భావములను సమకూర్చి, ఒక చిత్రమును ఉద్దేశించి, భావనచేసి, తన భావన ననుసరించి కల్పనచేసి, చిత్రరచనకు పూనుకొంటాడు. ఇతని భావనలో ఒక్కొక్కప్పుడు ఏకరూపమేగాక, అనేకరూపములు ఇమిడిఉండవచ్చు. ఈ రూపములన్నీ ఆత డుద్దేశించిన చిత్రమందు రచించవలసికంటుంది. ఎందుకనగా, చిత్రమునం దీ రూపములన్నీ సంపూర్ణముగాను, స్పష్టంగాను ప్రద ర్శన కానవచ్చు, చిత్రకారు డుద్దేశించిన భావములన్నీ సామాజికుని హృదయముం దుదయింపవు. అందుచేత ఈ రూపముల నన్నింటినీ, విడివిడిగా, స్పష్టంగా చిత్రంలో నిర్దేశించు అవసరం ఒకటి ఉంది. వర్ణము లతోగాని, కేళులతోగాని, లేక ఈ రెంటితోగాని, చిత్రకారు డీ రూపము లన్నింటికీ స్పష్టత నిచ్చి, ప్రదర్శింపవచ్చు.

ఒక్కొక్కప్పు డీరూపభేదం వర్ణకేళాపరమే గాక, రూపమున కిచ్చు లక్షణములబట్టికూడ యేర్పడు తుంది. ప్రకృతిలోని రూపములను, స్థూలనాత్మ్య దృష్టి గమనించి, రూపరూపమునకు నిత్యమైన లక్షణములను మన ప్రాచీనులు అనేకరకాలుగా నిర్వచించి సంప్రదాయాలుగా ఒనర్చారు. బృహత్సంహితలో సాధారణంగా పురుషులను అయిదు రకాలుగా నిర్వ చించారు. హంస, గ్రద్ద, మాలవ్య, రుచక, కానక అని ఆ పంచవిధాలు. బృహస్పతి, బుధుడు, శుక్రుడు, కని, అంగారకుడు అని పంచగ్రహాలకు చెందుతూ, వీళ్లు లక్షణాల నన్నింటినీ పేర్కొన్నారు. ఎత్తు, లావు, ఇతరమానప్రమాణాలు, వర్ణము, అనేక ఇతర లక్షణాలు అన్నీ చక్కగా నిర్ణయించారు. వీళ్ల ననుస రించి శ్రీలంకా కూడా పంచవిధాలుగా వర్ణించడ మయింది. ఇంలేగాక, విష్ణుగోస్తోత్రీయంలో ఈ పంచవిధపురుషులను, శ్రీలంకా విష్ణుగోస్తోత్రీయం, అనేక

ఇతరకాలుగా మానవజాతి సంతటిని చర్చించారు. గ్రామములు, కట్టణవాసులు, గొప్పవాళ్లు, విధవలు, సానులు, కంసాలులు, మల్లులు, నైనికులు మొదలైన రకరకాల మనుషులనేగాక, వివిధజీవజన్తులనుకూడా కర్ణించవలయునది. అపైన లోకాతీతులయిన మహా పురుషులు, దివ్యస్త్రీలు, దేవతలు, రాక్షసులు, కుబ్జులు, గంధర్వులు, కిన్నెదులు, విద్యాగరులు—వీళ్లందరికీ ఎవరి కుండవలసిన లక్షణాలను వారివారికిగా, విరివిగా పేర్కొన్నాడు. ఈ లక్షణముల నన్నింటినీ చిత్రరచనలో నిర్దేశింప వీలులేక పోవచ్చు. కాని ముఖ్యమైన కొన్నింటినూత్రమే సూచించి, చిత్రకారుడు రూప భేదప్రకటనయందు ఉత్తీర్ణుడౌతాడు. అందుచేత సంపూర్ణభావగ్రహణకు, అవసరమైన ఈ రూపభేదం ఒక ముఖ్య అంగమయి, వర్ణరేఖాపరమేగాక లక్షణ పరమూడ అవుతుంది.

వివిధరూపములను, వాటి యాకారములను చిత్రమునందు సృష్టికరించు ఈ రచనభాగాన్ని, రూప భేదం అనవలయునది. నిశ్చయంగా చిత్రరచన కది ఒక అంగమే అయినది.

రెండవది ప్రమాణం. రచనలో రూపం నిర్ణయ ప్రమాణముల ననుసరించనపుడు, ఒక వికృతాకారం తప్పక కలుగుతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ వికృతాకారం అసలు ఉద్దేశించిన రూపమునే పోలక, చిత్రకారుని భావనలను మనకందజేయుకపోవచ్చు. అందులో చిత్రమందు అనేక రూపముల నుద్దేశించనపుడు వివిధ రూపముల పరిమాణములకు, వాటిలో నేర్పడవలసిన పరస్పరతారతమ్యములను, తగ్గరించినవాటియం దేర్పడవలసిన అనివాభావసంబంధమును సూచించుట కీ ప్రమాణాలి అవసరం. ఈ ప్రమాణముల ననుసరించి కొంతవరకు చిత్రం లయప్రద మవుతుందని ఇతరపూర్వమే చెప్పవలయునది. అందుచేత చిత్రంలో ప్రమాణాలు అనుచితమైనపుడు ఆ చిత్రం లయతప్పి, సామాజిక నకు ఏ విధంగానూ ఆకర్షణీయంకాదు. ఈ ప్రమాణములు సంప్రదాయపరమైనవప్పుడు కళాకర్తభావనలు సృష్టపడుట అతిసులభం. చిత్రంలోని లయగతులకూడ అంత గులభంగానే గ్రాహ్య మవుతాయి. మన ప్రాచీ

నులు చక్రవర్తిని పరికిరించి, గమనించి నిర్వచించిన ప్రమాణము లెన్నో ఇప్పుడు సాంప్రదాయపరమైనవి.

మానసారమందు ఇవి ఆరవకాలుగా నిర్వచించారు; మాన, ప్రమాణ, పరిమాణ, లంబమాన, ఉన్మాద, ఉపమాన మను షడ్విధాలు. మానం అనగా శిరస్సు కొననుంచి నిలువుకొలత; ప్రమాణం వెడల్పుకొలత; పరిమాణం చుట్టుకొలత; లంబమాన మనగా లంబము ననుసరించిన పొడవుకొలత. లంబం అనేది ఒక రాతినో, మరో లోహపదార్థాన్నో దారానికి కట్టి ప్రస్తుత శిల్పులు ఉపయోగించడం మనం ఎరుగుదుము; ఉన్మాద మనగా లావుకొలత; ఉపమానం అనేది రెండు పాదాల మధ్యనో, లేక రెండు చేతుల మధ్యనో ఉన్న దూరపు కొలత. రూపశిల్పంలో మానం అనే ఏత్తుకొలతను వాసుశిల్పంలో ఉన్నేం అని అంటారు. ఈ మాన ప్రమాణములనుగూర్చి మన పూర్వయు నిర్ణయించిన కొలతలను సంపూర్ణంగా నిర్వచించడానికి ఒక గ్రంథం చాలదు. మనం ఎవరినింతవరకు హిందూ సంప్రదాయంలో మానప్రమాణములను నిర్వచించిన గ్రంథాలు ముఖ్యంగా మానసారం, బృహత్సంహిత, విష్ణుసర్గోత్తరం, శక్రసీతసారం, చిత్రలక్షణం, సుప్రభేదాగమం—ఇలాంటివి ఎన్నో గ్రంథాలున్నాయి. వాదనాంశ దాయానుసారం ప్రతిమానలక్షణం ఇంకా ఎన్నిగ్రంథాలున్నాయో మనం చెప్పలేము. కాని ఒక్క విషయంమాత్రం తప్పక మనకు ఇప్పుడు తెలియవస్తుంది. అదేమనగా, కళకు, చక్రవర్తికి గల అనివాభావసంబంధం. కళలో వినియోగింపవలగిన లయస్వరూపములను, మానప్రమాణములను గూర్చి మన పూర్వీకులు ఎప్పుడూ చర్చిస్తూనేఉన్నట్లు విచితమవుతుంది.

ఈ మానప్రమాణము లన్నీకూడ అంగుళమానము ననుసరించే నిర్వచింపబడినవి. ఈ అంగుళమానము ననుసరించి, దేవతలు, ఉత్తమపురుషులు, సామాన్యులు, కుబ్జులు, రాక్షసులు, స్త్రీలు—అని ఇవి ఏమిటి, చిత్రరచనలో అవసరమైన ప్రతివస్తు ఆకారరూపములకు ప్రమాణముల నేర్పరిచి నిర్వచించారు. ఈ సంప్రదాయానుసారమే చిత్రములో ప్రమాణముల నేర్పరచి, రూపకల్పన మొనరించినపుడు రూపభేదం అతి

స్పష్టమై, చిత్రభావావగాహనలు సులభంగా లభ్యమవుతాయి. కాని సంప్రదాయవిరుద్ధంగా నూత్నపద్ధతుల నందుకొని చిత్రకారుడు ప్రమాణములను నిర్మించుకొని, చిత్రరచన చేసినపుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు అందరిలకు వక్రగతి ననుసరించి, సామాజికునికి సులభంగా అందకపోవచ్చు. అయినప్పటికీ, ఎప్పుడెరుగని నూత్న విచిత్రచిత్రభావము రీచిత్రముల మూలకంగా ఉద్దీపితం కావచ్చు.

చిత్రరచనలో ప్రమాణం గొడువిధాలు. రూపములకు సంబంధించినది ఒకటి: గండవది వర్ణములకు సంబంధించినది. ఒక్కొక్కప్పుడు కళ్ళచ్చాయలందే చిత్రకారుడు లేజుప్రమాణముల నేర్పరచి, చిత్రంలో కొన్ని స్థాయిల నందుమూలంగా నేర్పరచి, తన భావనలకు ఉచితనిర్మాణము నిచ్చి, లయనిచ్చి ఉత్తీర్ణత పొందగలడు. అందుచేతనే చిత్రరచనలో ప్రమాణములనుగూర్చి విచారించునపుడు ఊయ, వృద్ధి, వర్తనా అను మూడింటిని విష్ణుస్థానాంతరీయంలో పేర్కొనవలెమైనది. * ఊయ, వృద్ధి అనేది స్థూలదృష్టికి రూపాలు ఎక్కువగాను, తక్కువగాను అనుపడడం అన్నమాట. దూరాన ఉన్న వస్తువు చిన్నదిగానూ, దగ్గరది పెద్దదిగానూ, దూరాన ఉన్న వస్తువు యొక్క వర్ణంకూడ తగ్గడం, అదే దగ్గరకొచ్చినపుడు స్పష్టంగా ఎక్కువగా తోచడం—ఇది ప్రతిచిత్రకారుడూ ఎరగకతప్పదు. సాధారణదృష్టికి ప్రకృతిని తిలకించినపుడు ఈ ఊయ వృద్ధి గోచరించకపోవచ్చు. కాని చిత్రరచన కాయత్తమైన చిత్రకారుడు వీటిని గమనింపకతప్పదు. వర్తనా అనేది కళ్ళచ్చాయలందు స్థాయిల నేర్పరచడం అని చెప్పవచ్చు. వెలుగునీడల ని పాశ్చాత్యలిమరుకారులంటారు. ఈ వర్తనా మూడువిధాలని మన ప్రాచీనులు చెప్పారు. పల్లజ, బిందుజ, ఐరిక అని. అనగా, రేఖలను కూర్చికొని, చుక్కలను వినియోగించిగాని, లేదా వర్ణమునే సంపూర్ణంగా వినియోగించిగాని దీన్ని తెలియజేయవచ్చు నన్నారు. ఈ వర్తనాను చిత్రమందు ఉద్దేశించి రచించడంలో పెక్కువిధానాలు ఉండవచ్చు. ఎన్ని ఉన్నా ఈ మూడింటిందేనే రాకతప్పదు.

* ఊయ, వృద్ధి: Fore-shortening అని అంగ్లంలో అంటారు.

అన్నివిధముల ప్రమాణం అనేది చిత్రకల్పనలో అతిముఖ్యమైన అంశమయింది. కాబట్టి ప్రమాణం చిత్రరచనలో ఒక అంగంగా నిర్వచించడం ముంది.

లావణ్యం మూడవ అంగం. లావణ్యం అనగా, మొరటుతనం లేకుండా, కంటి కింపుగా ఒక దిద్దిన సాంపు కలిగిఉండడం. అతిశ్రేష్ఠమయిన మధువును, కురూపి యొక్కదు, హేయమయిన బాహ్యరూపం కలిగి, మలినవస్త్రాలతో, దుగ్గంధాలను చెదజల్లుతూ ఆసహ్యప్రదేశంలో, సాట్టుకలిగి వికృతమైన మురికి పాత్రలో మన కందిచ్చినపుడు, అమృతస్వరూపమయిన ఆ మధువు మనకు రుచించకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు విషతుల్యమై, మన మది గ్రహించకనేపోవచ్చు. కాని అదే మధువును నవయావనం బియ్యమును, చక్కగా ఆలంకరించుకొన్న సుందరి యొక్కతె, లాభ్యగతుల ననుకరిస్తూ, సువాసనలతో, మందహాసంతో, నిర్యా లిన్యమైన చక్కటి సుగంధపాత్రలో మన కందించినపుడు మన కదే మధువు అమృతతుల్యమై గణింప శక్యంగాని అపరిమితానందం మనల నావహిస్తుంది. అందుచేతనే, చిత్రకారుని ఉద్దేశ్య మెంత ఉత్తమమైననూ, ఆతని భావ మెంత ఉన్నతమయిననూ, చిత్రంలో లావణ్య మతిఅవసరం. చిత్రంలో ఈ లావణ్యావసరతనూ, అనాదివని గుర్తించిన మన హిందూ దేశంలో మానవాకృతుల నిర్యాణరీతులు లావణ్యము నుద్దేశించి ఒకపరమని ఏర్పరచారు. ఈ రూపాల నిష్పత్తు సాంప్రదాయాలుగా మనం గ్రహిస్తాయి. యోగసాధనలతో గణించిన రూపాలు దివ్యమై, సకలలావణ్యముల నొప్పనని మన ప్రాచీనులు గుర్తించారు. మొరటుతనమును నూచించు వట్టి కండరముల పుష్టి ఈ రూపములందు కానరాకపోవచ్చు. కాని యోగసాధనలకలన గణించిన అంతశ్శక్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఈ రూపాలు నిశ్చయంగా నిర్దేశిస్తాయి. మన ప్రాచీనశిల్పంలో ఉన్నతపురుషుల కిచ్చిన ఆకారనిర్మాణ మంతయు ఉత్తమవతోత్తమానము ననుసరిస్తూ, అరిలావణ్య ప్రదమై, ఈ దివ్యరూపము ననుకరించినదే అయివుంది. కాని ఏ అంతశ్శక్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఎరగని పాశ్చాత్యులకు ఈ ప్రజ్ఞాశక్తులను గణించుటకు నిజసాధన

మయిన యోగవద్ధతి తెలియదు. అందుచేత ఈ యోగ సాధనవలన వచ్చు, లావణ్యముల జిండు ఈ దివ్యకీర రూపమున వా రెరుగుటకు అసం విలసలేదు. అంచేత ఈ రూపములయొక్క అందనందములు వారు గుర్రెరగ కుండుటలో ఆశ్చర్యమేమియులేదు. వా రెరిగిన దేహ సౌందర్యం వట్టి పరిశ్రమచే ననుకూరు కంఠరముల పుష్టి మాత్రమే. నిజముగా ఈ కంఠరముల పుష్టి ఏ అంతః ప్రజ్వలన సూచించక వట్టి పశుబలమునే సూచిస్తూ ఒక్కొక్కప్పుడు అతి మొరటుగాకాడ కానవస్తుంది.

ఆమైన చిత్రంలో లయప్రదర్శనానికి ఒక ముఖ్యసాధనం ఈ అంతశ్శక్తుల సూచించుట. అంచేతనే నిజంగా యోగసాధనవలన వచ్చిన దివ్యరూపం నిజ కీరకీర్తనలను సూచిస్తూ, అంతఃప్రజ్వలన తెల్పుతూ, లయగతులను నిర్దేశిస్తూ, అతిఅందనందంగా కనపడి నిజలావణ్యమును ఒప్పుకుంటుంది. నిజముగా పాశ్చాత్య కళలో కంఠరముల పుష్టిని స్పష్టంగా సూచిస్తూ అతి అందమైన మానవాకృతులను నిర్మించారు. కాని ఉత్తమమౌందర్యమునున్న లావణ్య మిరూపము లందు నిజముగా కానరా దనుటలో ఏ సందేహమూ లేదు.

చిత్రరచనలో రూపప్రదర్శనమునకు లావణ్య మొదలించు భావము ననుసరించే, తరూపభంగిమలు, అనుభావములు నాట్యకాస్త్రము ననకరించవలె నని నిర్వచించారు. నృత్యాభినయములు గెండును నాట్య కాస్త్రమునం దిమిడియున్నవి. ప్రకృతిలో మానవున కున్న చేష్టానుభావముల నన్నింటిని లావణ్య మొప్పుతూ లయగతుల నొనర్చుటయే మన నృత్యాభినయము. అందుచేతనే నృత్యము, అభినయము చక్కగా చేయుటకు ప్రబలసాధన మవసరమయింది. లయపరమైనందున, ఈ నృత్యాభినయములు సంగీతకళ ననుకరించకతప్పదు. ఈ కారణంగానే విష్ణుశాస్త్రోత్తరీయంలో చిత్రకా దుడు కావలెనన్న ప్రభువాను గానం, తర్వాత సంగీతం, తర్వాత నాట్యకాస్త్రం, ఆమైన చిత్రకళ సభ్యింప వలెనని సెప్పవలసింది.

దీని కంతటికీ కారణం చిత్రానికి లావణ్యం అతిముఖ్యమైన అంగం. లావణ్యత ఒక రూపనిర్మా

ణంలోనే కాదు. చిత్రములోని రేఖలన్నిటికీ, వర్ణ ములకూ, పీటి పొందికకూ, అంతటికీ అవసరం. చిత్ర కాదు డుద్దేశించిన ప్రతిఅంశమునకూ ప్రతివిషయం లోనూ ఈ లావణ్యత అత్యవసరం.

ప్రస్తుతం మన దేశమందు అనేక చిత్రకారులూ, ఈ లావణ్యనిజరహస్య మెరుగక, మన ప్రాచీనచిత్ర ములలో గమనించిన కొన్ని అంశములను స్థూలదృష్టి న మాత్రమే గమనించి, అతివక్రగతిన అనుకరించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. దీని స్యరహసనం ఒక్కొక్కప్పు డీ చిత్రము అపశ్రుతిని బడి, అసహ్యముకావచ్చు కూడ. ప్రాచీనులు ఉత్తమ పురుషులం దనవరచిన అంతర్దృష్టిని సూచించు అర్ధనిమితితేత్రములను, ప్రతిపురుషరూపమునకు అతిఅనుచితంగా నమర్చి, దానినే ముప్పాతికనిమితిత్ర మొనర్చి, ఒక గుడ్డిభావ మునకూడ ఉదయింప జేస్తున్నారు. స్త్రీ రూపము లందు ప్రాధల కివ్వవలసిన ముదగరితపీఠి కనుభావ మైన అర్ధనిమితిత్రాన్ని ముగ్ధలకూ, కన్యలకూ ఇచ్చి, ఆరూపముల నిజసౌపునే మరుగుపరుస్తున్నారు. అతిఅందరములైన చేతులను, వేళ్లను, వాటి నిజలావణ్యరూపముల నందుకొనలేక, అరిగిడుపుగా వికృతంగాకాడ ఆ నాటి చిత్రకారులు కొందరు ప్రదర్శించడం మనం చూస్తూనే ఉన్నాము. ఇదంతయు సరియైన విజ్ఞానసంస్కారములు లేవి, వట్టి సాధనచే ననుకూడిన చాకచక్యంలో చిత్రరచ నలకు పూనుకొన్నందువలన ఏర్పడిన దురవస్థ. నిజరహస్యము రెరుగక, వట్టి ప్రకృతియనుకరణ నిర్వాగ్యక అయినట్లే, ఉన్నతమైన మన ప్రాచీనకళయొక్క ఇట్టి ఆభాసముకాడ అంత నిర్వాగ్యమైనదే.

నాల్గవది వర్ణికాభంగిమ. ఐదవది రేఖావిన్యాసం. ఈ గెంటిసిగూర్చి చాలవరకూ ఇతఃపూర్వమే చర్చించవలయునది. చివరది సంగలనం. సంస్కృతంలో సాదృశ్యం అని అంటారు. మిగిలిన అయిదు అంగములవలెనే, చిత్రమునకు ఆరవ యంగమయిన ఈ సంగలనం అతిముఖ్యమయినది. రూపములూ, రేఖలు, వర్ణములు అన్నియు నిజప్రమాణులు ననుసరించినప్పటికీ, పీటన్నిటికీ చక్కటి సంగలనం కుదరకపోయి

స్వేదు చిత్రమునకు ఒక ఏకత్వం అబ్బదు. ప్రతి సంకలన విధినికై, అనుభవములుగా చిత్రం ఏర్పడి, సామాజికమునకు నిమగ్నత నివృత్తికై, చిత్రకారుని భావం ఆగమ్యగోచరమవుతుంది. సంకలనం చేదన, లోకాగతు లేర్పడక చిత్రం నిర్మితమవుతుంది. చిత్రములో ప్రాముఖ్యత వహించి, చిత్రమున కలతయు కేంద్రమై, సామాజికనిలలో భావోదయానికి కారకమవలసిన ముఖ్యమయిన విషయంకూడ చిత్రమందలి మిగిలిన అంశములలో నదృశ్యమై అనలే కానరాకపోవచ్చు. అందుచేతనే చిత్రంలో ప్రై ఆంగములన్నింటికీ చెందిన సంకలనం ఆఖరున పేర్కొనడముంది.

ఈసంకలన భావము ననుసరించే, చిత్రమందు మానవాకారాలు అనేకవిధాలుగా చిత్రించినప్పునని, అందులో ముఖ్యమైనవి లోమిడింటిని శిల్పరత్నమందు పేర్కొన్నాడు. ఋజ్వ్యక్త అనగా ఎదుటి దృశ్యం : ఆసృజ-వెనకనుంచి కనబడేవిధం ; సాన్వీకృత శారీర-వంగప్రక్కనుంచి కాననాతి : అగ్రవిభాగచన-ముఖంపక్కనుంచి శరీరం ముప్పొంగి కానరావడం ; పార్శ్వగత-పూర్తిగా పక్కనుంచి; పరావృత్త శిరస్సు-భుజస్థంధం వెనక్కు వంగిన విధానం; పృష్ఠాగత-వెనుకనుంచి శరీరపైభాగం కొద్దిగా కానవస్తుంది. పరివృత్త శరీర-పైభాగం, అనగా కటిస్థలంనుంచి కొంచెం వెనక్కు తిరిగి ఉండడం ; ఆఖరుది సమానత. హార్వోని కొద్దిగా వంగిన శరీరం వెనకనుంచి కాననా విధం. మోవోట ఇలాంటివి ముఖ్యమైనవి పదమూడింటిగా పేర్కొన్నాడు. ఈభంగిమ లన్ని త్రియ, వృద్ధి ననుసరించి వ్యక్తపరచవలెననికూడ నిర్ణయించారు.

సాధారణంగా ఏకమానవాకృతి కలిగిన చిత్రాలన్నీ ఏక, ద్వి, అతి అని మూడుభంగిమలందు చిత్రించడం ఉత్తమమని, అదేవిధంగాకూడ చిత్రించడం సుప్రచాయమయింది. కాని పలుఆకారాలు కలిగి, ముఖ్యాకారం కేంద్రమవలసిన చిత్రాలల్లో, రూపాలను అనేకభంగిమలందు చిత్రించ అవశ్యకతఉంది. ఇవేవికూడ మన పూర్వీకుల దృక్పథంనుంచి తప్పిపోలేదు. అంచేతనే మడంగములలో చిత్రరచనందు సంకలనానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నివ్వడమయింది.

ఈ సంకలనం అసలు చిత్రకారుడి భావనలోనే ఉదయించవలసిఉంటుంది. తాను ప్రకృతినుంచి

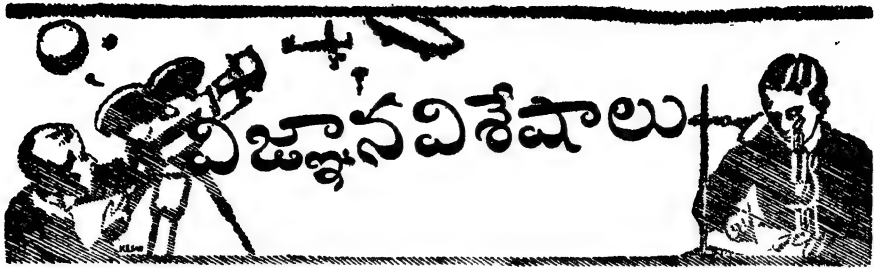
గ్రహించిన భావముల నన్నింటికీ రూపకల్పనచేసి, తన ఉద్దేశమున కనుగుణ్యంగా తన భావనలోనే సంకలనమిచ్చి చిత్రకారుడు చిత్రరూపమాను నిర్ణయిస్తాడు. ఆపట్టి అతని భావన సుపూర్ణమై, చిత్రరచనకు పూనుకొనడానికి వీలవుతుంది.

చిత్రమునందలి రూపములకేగాక, రేఖలకు, వర్ణములకు, మానప్రమాణములకు ఈ సంకలనం చెందిన వడంచేత, చిత్రంలోని ఈ అంగములన్నీ నిజసంకలనపద్ధతుల ననుసరించే ఏర్పడవలసిఉంటుంది. చిత్రమున కంటికి విశ్యత నిచ్చి, లయగతిని సూచించుటకై ఏర్పడిన ఈ సంకలనపద్ధతులను సరిగా గుర్తించుటకు, సుపూర్ణ విజ్ఞానసంస్కారాల, తదుపరి ప్రకృతియందలి లయానుసరితంగా నిశ్చితమయిన సంకలనరీతినికొనబట్టి గుర్తించి అనగామానంచేసికొనుట అత్యవసరమవుతుంది.

ఈ విధానమే మన హైందవచిత్రరచనయందలి విశిష్టత. పాశ్చాత్యచిత్రరచనలందు, సాధారణంగా చిత్రమందలి ముఖ్యాంశములను భావనచేసి, చిత్రరచనకు పూనుకొన్నతర్వాత అంశఅంశములన, ఒకటి తర్వాత ఒకటి ఇరికించి, సంకలనచిత్రాలను తయారు చేయడం అందరెరిగినదే. అంచేత ఎన్నోచిత్రాలు రచించగా కొన్ని మాత్రమే ఉత్తమచిత్రాలవడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. కాని హైందవచిత్రకారుడు సుపూర్ణవిజ్ఞానసంస్కారములు కలిగిన ఒక మహాయోగివలె, యోగవద్దతిన చిత్రకల్పనకు, తర్వాత రచనకు పూనుకొనకంటే ఉంటుంది. అసలు భావనయందే, సుపూర్ణ సంకలనమయంగా చిత్రమున భావనచెయ్యగలిగి, చిత్రరచనకు పూనుకొనడము.

ఇందునరించి చిత్రరచనావిధానమును గూర్చి, చిత్రకారుని సంకల్పమును ఒక యోగివద్దతిగా విశేషికరించినట్లు, ఘోరచరుగారు ఒక పురాతనబౌద్ధగ్రంథము నుంచి ఏరికినిచాకారు.

చివరికి మనం గుర్తించవలసింది - ముఖ్యమైన అంశం: ఈ మడంగములూ, ఏకంగానూ, సమచిత్రంగానూ అమరినట్టి చిత్రం ఇంకా మనదృష్టి నాకర్జింపగలదు. చిత్రం ఆకర్షణీయమే కానవుడు, దాని నుంచి రసానుభూతి దుర్బలం. అందుచేతనే ఈ మడంగ విచార మతిముఖ్యమైనది.

మొక్కల ప్రపంచములోని వింతలు

సామాన్యముగా సస్యాలు ద్వేషించువాటిలో అపరిమితమయిన చరి యొక్కటి. అయితే, హిమములోగూడా పుష్పించే మొక్కలున్నవి! వసంత కాలములోగూడా ఆల్పపర్వతపు వాల్మప్రదేశము లందరి మంచు కరిగిపోదు. దట్టముగా అడుగుమంద మతో కట్టియుండును. ఈ మంచుకింద ఉండే మొక్కలు, పాపము, మెల్లలు వేసుకొన్నను మంచు కరగనంతాక పుష్పింపకనే వేచియుండును. ఈ ఆల స్యము సాల్డెన్లె (Soldanellas) లనే మొక్కలు మాత్రము సహింపలేవు.

మంచులో పూలు

మంచు కరగుట కింకా చాలకాల ముండగానే పూవుకాడలు బయటికి రాను దారినేర్పరుచుకొన మొదలిడును. అంత దట్టమయిన మంచుగడ్డ నీ కోవల మయిన నాళము లేవిధముగా చిల్లునడకేసి పైకి రాగల వోకదా! అంతటి చరిలోగూడా వసంతుని పిలు పీ మొక్కలు తప్పక వినగలవు. వెంటనే పూలకాడలు పెరుగ నారంభించును. కాని, పాపము, హిమోపరి చేరకమునుపే వీటి పెరుగుదల నిలిచిపోవును. అపు డామంచుపారలోనే పువ్వుములు వికసించును! సూర్య రశ్మిలో ఈ పువ్వు మేవిధముగా నృద్ధిచెందగలదో అట్లే మంచుకింద గూడా ఉండును. ఈ మొక్క పువ్వుముల నీలము, లేక పండుమదన్నె గల గంట అకారపు పూలు. పువ్వుములు కాగా వికాసముపొంది నవెంటనే ఈ మొక్కయంతయు ఈ ఘనకార్యసాధన

యందు శక్తియంతయు గోల్పోయినదా అన్నట్లు, వాడిపోయి అతిబలహీనత పొందును. ఈ మొక్కలోని నిల్యశక్తి యంతయు పుష్పించు కార్యమున ఉష్ణ శక్తిగా మారుటచేత, ఈ మొక్క మంచులోని జీవచ్ఛ తొనిపోయి పుష్పింపగలదనియు, కడపట వాడిపోవుట శక్తిలేమి యనియు కాస్త్రజ్ఞులు నెప్పెరురు.

కాలే పాదలు

తూర్పు ఐరోపా, ఆఫ్రికా ల దీక్షాభూములలో సువాసన చెదజల్లే డిట్టాని (Dittany) అనే తెల్లని పూలతో అందమయిన మొక్క పెరుగును. వెచ్చని గాలిలో ఈ మొక్కవద్ద నివృప్తమై అంటిందినచో పాదయంతయు ఎఱ్ఱని మంటలతో ఆవరింపబడును. అపు డా మొక్కసువాసన మరీ ఘాటుగా దిక్కు లన్నియు వ్యాపించును. మంటలు చల్లారినతర్వాత చూచిన మొక్క ఏమాత్రము చెక్కచెదక నిలిచి యుండును! అందుకల్ల ఈ చెట్టును కాలేపాద (Burning Bush) అనిపేరు. నివ్వంటుకొని కాలిపో వునది ఈ మొక్కనుండి వెల్వడే పరిమళతైలనారము (Essential oil).

దోపిడిచేసే మొక్కలు

మానవుని దేహ మాత్రమించి బ్రతికే సరిపురుగు, కొక్కెపురుగు (Hook worm) మొదలయినవి మాన వుని కెంత హాని సలుపగలవో అంతకు రెట్టింపు ప్రాణ హాని గల్గించే పరాన్నభుక్తులు మొక్కల ప్రపంచ ములో లేకపోలేదు. పరాన్నజీవనము (Parasitism) కు కేరుపెట్టిన మొక్క అన్నవి. చాలామొక్కలు న్యాయముగా (అంటే పచ్చని ఆకులు గలిగి) తమ ఆహారమును తామే తగుదుచేకొని జీవింపును. వీటి

అశోకము దోపిడీజేసి చీలింపునవే పరాన్నభుక్తులు (Parasites). వీటి వేర్లు తమ కారిత్యముచిన్న మొక్కకీరమునండి ఆహారద్రవము పిల్చుకొనుట కొరకే నిర్బంధపడియుండును. వీటికి తమ కాక్రయమిచ్చిన మొక్కలను చంపవలయు నని ఏమాత్రమగూడా ఉండదుగాని దోపిడీకి తాళజాలక ఆతిక్రమించిన మొక్క రాను రాను కృశించి చనిపోవును. ఒక మొక్క ఈ విధముగా చనిపోగానే రెండవమొక్క నీపరాన్న జీవి ఆక్రమించును. ఈ పరాన్నభుక్తులలో కొంచెము న్యాయము గలవిగూడా ఉన్నవి. జొన్న పొలములలో జొన్న మొక్క వేర్లకు చుట్టుకొని పెరిగే జొన్నమల్లె (Striga) అనే తెల్లని చిన్నపూలు కాచే మొక్కను చూచియుంచవచ్చును. ఈ జొన్నమల్లెకు పచ్చని ఆకులున్నవి గాని ఆహారద్రవము (Sap), నీరు, లవణములకు జొన్న మొక్కపైనే ఇది ఆధారపడియుండును. ఇది పట్టిన జొన్న మొక్క కొద్దిలో

జులలోనే కృశించును. ఇట్టి కొంచెమున్యాయము గల పరాన్నజీవి గంధపుమొక్క (Sandal Tree) గూడా. ఇట్టి పరాన్నజీవులు తమకు కావలసిన పిండిపదార్థము తామే చేసికొగలవు. వేరేమొక్కల ఆహారము దోపిడీ జేసి తినే పాడుతీరితమునల్ల స్వయముగా ఆహారము తయారుజేసికొనే కక్కిగూడా కొన్ని పరాన్నభుక్తులు గోల్పోయినవి. వీటిలో పచ్చదన మనేదే ఉండదు. వీటికి పుష్పించుట, పునరుత్పత్తి చేయుటే ముఖ్యకార్యములు. ఇటువంటి రకపు మొక్క మీద పొగాకుచేపలలో చూచియుండవచ్చును. ఈ మొక్క పొగాకుమల్లె (Orobanchae) అని పిలువబడును. ఇది పొగాకుమొక్కలోనండి ఆహారము, పిండిపదార్థము అంతా దోపిడీచేయును, ఇది మొలచినదా, పొగాకు పూర్తిగా నాశనము చేయువరకు విడువదు. ఇట్టిదే జావాద్వీపపు మొక్క యొకటి. దీని కాక్రయమిచ్చిన దురదృష్టపు చెట్టును పీర్చి పిప్పిజేసి ఈ మొక్క ప్రపంచములో కల్ల పెద్దపువ్వును ప్రఖ్యాతినందిన నాల్గడుగుల చెప్పి గల పుష్పము చేసికొగలదు.

గాలిలో వేలాడే మొక్కలు

కొన్నిరకముల మొక్కలు బంజరమీద, చెట్ల మీద పెరుగుచుండును. ఇవి పరాన్నభుక్తులు గావు. వీటి ఆసన గృహము ఉష్ణమండలములు. అక్కడి అడవులలో కేలమీద గానీ, ఎంతా తగులకపోవుటవల్ల కాలక్రమేణా ఇవి దొరకిన చెట్లు పెరిగివా, లేక ఏశిలపైనయినాసరే బ్రతకడము నేర్చుకొన్నవి. వీటికి భూమితో సంబంధము లేకపోవుటవల్ల మహిరహము లకు దొరకినట్లు వీటికి జలము దొరకదు. ఎప్పుడో కాన భరిస్తేనే వీటికి నీరు. ఈ వింత “చెట్లమీద—బ్రతికే అలవాటు” కనుగుణ్యముగా వీటికి రెండురకముల వేర్లుండును. ఒకరకపు వేర్లు ఈ మొక్కల ఆధారము నండి పడిపోకుండునట్లుగా బంధించును. రెండవ రకపు వేర్లు గాలిలో వేలాడుచునే గాలిలోని చెప్పు నంతయు అడ్డుకుకాకతమవలెనే పిల్చుకొనుచుండును. ఈ మొక్కలు ఉపరిక్రమములు (Epiphytes) అని పిలువబడును. ఈ రకపు మొక్కలే అర్చిడ్స్ (Orchids) అనవది. ఇవి చాల అందముయిన, వెలగల ఉత్కృష్ట వనపు మొక్కలు.

గాలియిత గంధకర్తగారి

దివ్య చూర్ణాలు

మొండి వ్యాధులను ఖండించును.

శ్రీ జనహర్ లాల్ నెహ్రూ, మాలానా అమల్ కలాంఅజాద్, ప్రధానుల యెదుట రాంభురు కాంగ్రెసులో నీటిలో యాది నట్లు గాలిలోకూడా యాదవచ్చునని రుజువు చేసినట్టియు, సర్. రాధాకృష్ణ మొదలగు వారిచే కొనియాడబడిన “గాలియిత” గంధమును రచించిన యోగిగారిచే యోగ కాస్త్ర రీత్యా తయారుచేయబడినవి.

ప్రాచీన యోగీశ్వరులు వ్యాధి నివారణ మునకు, నిత్య యావనమునకు, పూర్ణాయుర్రాయునుకు వాడుచూ వచ్చినట్టివియో మానవదేహమునకు ఆత్మగంధమునకు, సులభముగా తీర్చునుగనట్టివియునైన, ఆత్మధిక పోషక పదార్థములతో నిండియున్న ఔషధ రాజములు.

యోగి. యస్. ఎ. ఆచార్య,

కంగరాయకొండ (నెల్లూరు జిల్లా).

M. S. M. Ry.

మాంసముతినే మొక్కలు

మానవులు, జంతువులే గాదు మాంసాహారము చేయగలివి. మొక్కలకు గూడ ఆదించేతనవును. ప్రౌఢ-ఇండ్లో నైనాలోని కొచ్చిన్ - నైనా దేశములో కూడా మొక్క (Pitcher Plant) అనే పురుగులు తిని తీవించే చెట్టు బ్రతుకును. ఈ చెట్టు ఆకుకొన పొడవుగా ఉండి చివర కూడాకలిగియుండును. కూడాలో వాన పడకుండా మైమూలయుండును. కూడా కొండులో తేనె గ్రంథులు (Nectar glands) అమర్చబడియుండును. దాని క్రింది భాగములయందు మైనముచే చేయబడి జారి పోవునట్లుగా నుండును. కూడాలో అడుగున జిగటద్రవ మొకటి యుండును. ఈగ మొలగు పురుగులు తేనె యందలి ఆనచే కూడా కొండు ద్రవశీంబి, మూతపడుటచే తప్పించుకొని పోలేక మైమూలమునకి జారి లోనిద్రవ ములో పడి మురిగిపోవును. ఇంటనే ప్రాణము విడుచును. పిమ్మట చెట్టు పానకాశముగా ద్రవమునచూయు మన పురుగును తీర్చిందికొనును. కూడాలోని ద్రవము ఆహారము చెడకయుంచునట్టిదే గాక పూతివాశకము (antiseptic), సులభతీర్ణకారి గూడనట!

“రాము”

ఆయుర్వేద వైద్యనిలయం వారి
“లు కో రి యా క్యూర్”

స్త్రీలకు తరుచు చుంభించు శ్వేతరక్త ప్రసవరోగము లకు, బహిష్టు నొప్పలకు దివ్యావధముని పది సం॥ల అనుభవముచే చెప్పగలుగుచున్నాము. దీనిని సేవించుట వలన ఇంకను యితర గర్భాశయ వ్యాధులన్నియు నిర్మూలమై, కంఠ్యత్యము తొలగును. అనేకమంది దీర్ఘశోగులకు వాడి గుణము పరీక్షింపబడిన ఆయుర్వేద చివరగరాజము.

90 మాత్రల ప్యాకెటు రు. 2-8-0.

ప్యాకెటు పోస్టేజి అదనము.

ఆయుర్వేద వైద్యనిలయం,

P. O. ఎలకురు - కృష్ణాజిల్లా.

అన్ని ముఖ్యపట్టణములలో స్టాకిస్తులు కావలెను.

రాజ్యాంగపరిషత్తు పరిణామము

*

= శ్రీ డా. బోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య =

స్వరాజ్యము స్వరాజ్యము అని ఇప్పటికి కల వట్టి బట్టి దేశము ఘోషపెడుతున్నది. మొట్టమొదట ఈపదము ౧౯౦౬-వ సంవత్సరములో శ్రీ దాదా భాయిసాహెబ్ జీగారి ఆంగ్లేయుల కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసునందు వాడుకలోకి వచ్చి, తదాది, కొండల మీది గోడ్డు ఏ విధంగా నిమోన్నతాలకు ఎదుర్కొన్న వలసివస్తుందో ఆ ప్రకారంగా ఒకప్పుడు స్వరాజ్యంగానూ, ఒకప్పుడు భయముతోనూ కొందరు ఈ పదమును ఉపయోగించుచు కట్టపడెదట. ౧౯౧౨-వ సంవత్సరము ప్రారంభమున జన్మింపజేసిన చిరమైత్రీగాఢ తీర్పురల్ల స్వరాజ్యము అను పదము సవ్యమైన పద మనియు, దానిని వాడిన దేశద్రోహకరము కాదనియు నిర్ధారణ చేయుచుకొనగలిగిరి.

౧౯౨౧ నంది స్వరాజ్య మను పదము కాంగ్రెసుయొక్క స్థాయిగా, కాంగ్రెసునిర్ణయములలో ముద్రపెట్టినాశ్రయపడదని ఆలంకరించి, తదాది ఆచార గోపాలము ఈ పదమును వాడుతూవచ్చినారు. కాని దాని అర్థము ఒకప్పుడు విప్లవాత్మకముగను, మరొకప్పుడు సంకీర్ణముగను ఉంటూఉండెడిది. కనుక ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమున స్వరాజ్యమునకు పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము అని నిర్వచనముచేయబట్టి ౧౯౨౯-వ సం.ము డిసెంబరు ౩౧ వ తేదీ అర్ధరాత్రి ౧౨ గం.లకు రావినదిబడ్డన స్వరాజ్యపతాకము స్థాపింపబడ్డది. అప్పటిమొదలు స్వరాజ్యమునకు యత్నించుట జరుగుతున్నది... లరణసత్యాగ్రహసమరము జరగడము, గాంధీ ఇర్విక్ ఒకంబకి అవదము, కాని అధికారి వర్గమువారుమాత్రము అందుకు ఇయ్యకొనకపోవడము చేత ౧౯౩౧లో ముగిసిన సమరము ౩౨-౩౩-౩౪ వరకు పెంపొందింపబడి, ౧౯౩౬-వ సంవత్సరములో

జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసునందు ప్ర ప్రథమమున రాజ్యాంగపరిషత్తు నిర్మాణము మన తక్షణలక్ష్యమని నిరూపింపబడి అప్పటిమొదలు ౧౯౪౬-వ సం.ము డిసెంబరు ౯ వ తేదీవరకు దీని విషయమే పోరాటము జరుగుచున్నది, మనము విమానమునందు ప్రైవేటిసేతుడు ఒకప్పుడు మనయొక్క రక్తము యావత్తును తలకెక్కినట్లును, ఒకప్పుడు తలనంచె రక్తము యావత్తును నాభికి దిగిపోయినట్లులను ఏ ప్రకారమును భయించుచు, ఆ ప్రకారమే ఒకప్పుడు పరిషత్తు స్థాపనమైనదని ఉద్విగ్నమునకు, భేదభయాలతో ఆనంద ప్రకృతిలమై, మరొకప్పుడు నిష్ఫలమైన దను నిస్పృహభావమువైకొన్నప్పుడు సమద్రుమవగు పోయి అభోభాగమునకు కూరుకుపోయిన దబ్బతిన్న నదివలె దుఃఖించుచు చివరకు ఎటులై చేనేమి అటు తిరిగి ఇటు తిరిగి ౯ డిసెంబరునకు ఢిల్లీ నగరమునందు ఈ పరిషత్తు సమావేశము అగుట సంభవించినది. కాని తుపాను నేబ్బతిన్న ఆ సవనలోని ప్రయాణీకులవలె కొందరు ప్రయాణీకులు ఎటుల విచ్ఛిన్నమగుదురో, ఆ ప్రకారము తలక గుంపుకు తలకదారి బట్టి, కొందరు ఇంకను నామరూపములు లేకయు, కొందరు శత్రు ఫలమునకు చూకలగుటయు, కొందరు అలకరాకల మధ్య కాలయాపన చేయుచూ ఉండుటచేత ఇప్పటికిని ఈపరిషత్తు ప్రయాణీకులు అందరూ ఏకమై గట్టునకు చేరుకుండ జారిరి.

౨౦ మందిపై చిలుకు నీగుమహమ్మదీయులు ఇంకనూ పరిషత్తులోకి రావలసియున్నాడు. సిక్కులు వచ్చిరేకాని, ఎప్పటికప్పుడు తమజాతి, తమహక్కులు, తమప్రత్యేకతనగూర్చి మాట్లాడెడివియుండు ఉన్నాడు. ౧౪ గురు పరిషత్తుస్థలం ఏపార్టీకిని చెందనివారు

మొత్తముమీద కాంగ్రెసువారితో కలిపి మెలిపి పని చేయుచున్నాడు. కాంగ్రెసువారులు తమతోపాటు వచ్చిన ఇతర ప్రయోజనీకులయొక్క పాకర్లములను మరచిపోక ఏ ఉపసంఘమును నియమించినా, సర్ గోపాలస్వామి అత్యంగారోగి నేమి, సర్ అల్లాడి కృష్ణ స్వామయ్య నేమి, సర్దార్ హరనామసింగ్ నేమి, ఆంబోని నేమి, శ్యామప్రసాదముఖర్జీ నేమి, రైటానక బిర్ జయకర్ నేమి, డా. డిసెల్వానీ నేమి—ఇట్టివారిని కమిటీలో చేర్చుకొని క్రయప్రపులను, ఆంగ్లో ఇండియన్లను, హిందూమహాసభవారిని, క్రైస్తవులను ఉపసంఘములకు నిర్ణయించుచు జాగ్రత్తగా వ్యవహారములను చూచుకొనుచు పరివచనములను పదిలముగా పట్టుచున్నాడు.

ప్రథమంలో అగ్రగణ్యుల సానమునకు ఎవరూ ఆరు విషయములలో లోపల చర్చలు జరిగి, చివరకు కాంగ్రెసువారూ, కాంగ్రెసేతరులూ ఆరు విషయంపై వచ్చి, కాంగ్రెసువారే ఉండవలెనను సిద్ధాంతమును స్థిరపరచబట్టి ప్రస్తుతము కేంద్రప్రభుత్వములో ఆహారశాఖకు నిర్వహించుచున్న డా. రాజేంద్రప్రసాద్ గారిని ఆ స్థానము నులంకరింపజేయు నిర్ణయించి, ఏకగ్రీవముగ సభవారు వీరిని ఆంగీకరించుటయే చేయగలిగిరి. ఏర్పడుచుగా కాననసభలలో ముందర పార్టీ సమావేశమై, అక్కడ గావించబడిన తీర్మానములు బహిరంగసభలో లాంఛనమునకు మార్తమే ప్రజోపేక్షించి, అనుకుల ప్రతివాదములు లేకమే ఆమోదించబడుతూ ఉండునో, అచేరిన (౧) చర్చనిర్ణయసంఘము (ప్రాసీజి కమిటీ), (౨) సంసానములవారు నియమించిన వరేంద్రరాయ బారమండలితో రాయబారములు జరుపు ఒక సంఘము, (౩) పరివత్తుయొక్క సలహాసంఘము (అడ్వైజరీ కమిటీ) (౪) ఆర్ కసిబ్బంట్ల నిర్ణయసంఘము (నైసాన్స్ అండ్ స్టాఫ్ కమిటీ), (౫) ఎన్నికల పర్యావసరముల నిర్ణయించు క్రెషెంట్ రీ ససంఘము, (౬) గృహ కృషిసంఘములు నియమించబడి, ఆంధ్రలో నియమించబడిన సభ్యులు ముందుగనే నిర్ణయించబడి సర్వజన సమ్మతముమీద పరివత్తుయొక్క బహిరంగసభయందు ఆంగీకరింపబడిరి. ఇంకనూ సారథ్యసంఘము, అల్ప

సంఖ్యాకసంఘము, అడివాసులు, ప్రాతిపదికపాట్ల లతున్న గూర్జిన సంఘములు ఈ జనవరి వరకు ఆపుచేయబడినవి.

గృహకృషిసంఘమునందు అన్ని రాజధానుల ప్రతినిధులూ ఉండునటుల నిర్ణయించబడెను. తక్కిన వాటిలో సర్వసమత్వప్రాతినిధ్యము ఏర్పరుపబడినది. డిసెంబరు ౬ వ తేదీన బ్రిటిషుగవర్న మెంటువారు బారీ చేసిన తాళేనునుసరించి నూతనపరిషత్తులు ఏర్పడిన విషయము సాంఠికుగా దినపత్రికలయందు చిత్రింపబడియే యున్నది. శాఖలలో (సెక్షన్లలో) సమ్మర్శులు తీసుకొనవలసిన పద్ధతి రాజధానులను కూటములుగా ఎంచి ఒక రాజధానికి ఒక ఓంబు చొప్పునగా, లేక ఎంతమంది కృత్తులున్నాలో కృత్తికి ఒక్క ఒక్కాకట్టిగా ఓం తీసుకొనవలెనా అన్న మోమాంసంలో ఇంతవరకు సందేహముగా ఉన్న విషయమును నిర్ధారణచేసి కాంగ్రెసును బలవంతపెట్టి “ద్వీపీ” మిగు ఆంగీకరిస్తేనే తప్ప వివాద నిర్ణయించబడినటువంటి రాజ్యాంగవిధానము పాక్ష మెంటుముందర మే యు పెట్టే”మనియు, ఏ సంఘముగా నైననూ అధికసంఖ్యాకులుగా పరిమితులు బహిష్కరించినచో ఆయాభాగములకు పరిమితుచే నిర్ణయించబడిన విధానము అవలంబింపజేయబడినయు, ప్రధానమతి కేవలతప్ప తక్కిన అవసరములందు ఫెడరల్ కోర్టుకు రిఫరెన్సుచేయువలసినవినియో అది అన్ని పార్టీలవారి యొక్క సమ్మతికలనే జరుగవలెననియు మున్నగు నూతన విషయములు ఈ తాళేనునందు నమోదుచేయబడి ఉన్నవి. కాంగ్రెసువారు చిరకాలము తాము నిరాకరించి, ఎట్టి అభిప్రాయము వెల్లువచ్చవలయునో శీఘ్రచేసుకొనలేదు. చివరకు విారట్ కాంగ్రెసునందు ఆమోదించబడిన విధానమునకు తలకొండ్రుకానిభేదము ఉన్నను అభిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమువారు సమావేశమై నిర్ధారించినగాని వీలులేదని గ్రహించి, ఆ సభలో పరిపూర్ణమైన చర్చకు అవకాశము ఉన్నదని తలచి, తాము ఎట్టి అభిప్రాయము ఇవ్వజాలక కాంగ్రెసుకార్యసంఘమువారు అభిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసమావేశమును డిసెంబరు ౬ వ తేదీన సమావేశము జరుప నిశ్చయించుచేసారు. “వెనక్కిపోతే గొయ్యి,

ముందు వస్తే సయ్యో' అన్న స్థితిలోనికి కాంగ్రెసు వారిని బ్రిటిషువారు దింపుట చూడ వారియొక్క రాజనీతి ఎంత కుటిలమో, ఎంత గూఢమో ఇప్పుడు తెలియుచున్నది. అమాత్యత్వమునాకు వచ్చినప్పుడు బ్రిటిషువారికి సదుద్దేశ్యము కలదని, వారి నిజాయితీని గూర్చి సందేహము వీలవలసినదని గాంధీగారు మున్నగు వారు ఘోషించిఉండి, క మార్గముల ప్రార్థిగా తిరుగకముందే అట్టి నిజాయితీ క రియందు లేదనియు, వారి మార్గము క్రమార్గ మనియు ఒకేమనుగుల ఆశ్చర్యముగా నున్నది. సత్యాగ్రహియొక్క లక్షణము ఎదిరి వానియొక్క సద్భావమునే ఆలోచించకలయును, దుర్భావమును నిరూపించుకూడ దను సిద్ధాంతముమీద ఆధారపడియున్నది. కాని రాజకీయమునందు అట్టి కేవలసిద్ధాంతము, నిర్మితమున పునాదుభావములు ఎంత వరకూ తీర్మానములోకి, అనుభవములోకి రాగలవు అన్న సందేహము పోషించకమానదు.

జరిగిన దేమో జరిగినది. ఇకముందు రంగంగ మునందు ప్రవేశించి యుద్ధము చేయవలెనా, లేక మనకూ వానికి సామరస్యము కుదిరి సమాధానమార్గము అనుసరణీయమా అన్నది ప్రకృతసమస్య. డిసెంబరు ౬ తేదీనందు తిరుస్కరించవలయునని చాలమంది ఆభిప్రాయము. ఇందలి పూర్వపక్ష, సిద్ధాంతములు మోచింపతగినవి. తిరుస్కరించెదరా—బ్రిటిషు మంత్రివర్గము వారిని ఎదిరించినందువల్ల వారి సలహాను అనుసరించి లీగువారికి పురుషత్తునిచ్చుట నిశ్చయమే కాని ఇప్పుడే పాకిస్థాన్ ను అంగీకరించినటుల కూడా అనునూ అంగీకరించిరా—లీగువారియొక్క ప్రతిష్ఠ ఆకస్మికమునకు పల్లి జిన్నాగారియొక్క అవాంతరములను పోషించి తిరిగి ఆయనచేత వెనక ఆడిగినవిగాకుండు మల్లీ కొత్త కొర్రలు చేయించునటుల చేసినవారగుదురు. ఈకంటే మధ్యనా “చైతన్యభరిత మే మనః” అన్నటుల కాంగ్రెసువారు ఎటు చప్పుటలక డోలాయమాన స్థితిలో నున్నారు. జిన్నాగారి అవాంతరముల అన్న అర్థమేమి? వారినిగూర్చి మనము ఇటుల విమర్శించుట సవ్యమా, అపసవ్యమా? సంప్రవాదవిద్ధమా, సంప్రవాదావ్యతిరేకమా? అన్న విషయమునుమాత్రము

యోచింపవలసి యున్నది. మహమ్మదీయులయొక్క అభివృద్ధిగోని నూత్నమును ఒక్క నిమిషము ఆలోచింతుమాగాక! ఎప్పుడెప్పుడు కాంగ్రెసువారు ఆందోళనజరిపి సంస్కరణలను పొందగల్గిరో అప్పుడప్పుడెల్లా మహమ్మదీయులకు జరిగిన అప్రయత్న పూర్వకములగు ఉపకారములను ఇంచుక మోచింతము. ౧౯౦౫ వందే మాతరఉద్యమ ప్రారంభఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి శ్రేణులు, బెన్సులు రాగా ౧౯౦౬ లో మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేకమోచాజకవర్గములు లభించెను. ౧౯౧౩ లో జరిగిన మహామున్దఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి ఎట్టి సవ్యఫలితమూ కలుగకపోయినా ౧౯౧౬ లో మహమ్మదీయులకు “సెయిబేజీ”—అనగా బలము ఎంత ఉన్నప్పటికీ వారి జనాభాకంటె ౧౦౦ కి ౧౫ కు తక్కువకాని ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౩౧ లో కాంగ్రెసువారు సత్యాగ్రహసమితిని జరిపి ౬౦ మేముంది వైరులకు పల్లి అనేకమంది కష్టపక్షముల పాలై, రెండవ రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు పూర్వము సశేషాధికారములు రాజ్యాంశలకు ముస్లింలను తృప్తి పరచుటకు ఇచ్చిరి. ౧౯౩౫ లో శాస్త్రాత్మిక ప్రభుత్వమునందు మహమ్మదీయులకు హిందువులతో సరి సగంగా ధిల్లీ కార్యనిర్వాహకవర్గమునందు (పార్టీ) ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౪౬ లో సిల్లాలో రెండు వార్డు జిన్నాగారు రాయబారములను ఛక్క పరచిన ఫలితముగా అమాత్యత్వమునాకు వచ్చి ప్రధానమంత్రివిషయములకు సంబంధించిన విషయములలో కేవలము ప్రాంతీయుల మెజారిటీవల్ల గాని ముస్లింలయొక్క భవిష్యత్తు నిర్ణయింపబడవలెనని నిశ్చయింపబడి డెబుల్ మెజారిటీ లభించెను. ౧౯౪౭ ప్రారంభము అయ్యేసరికి ఇదివరకు విచ్చికము అనుకున్న శాఖలు, వర్గకరణము ఖాయమయ్యెను. ఇది అంగీకరించినచో ఫలితము ఏమనగా తీవ్రముగా మోచింపవలసిఉన్నది. ఇంకనూ జిన్నాగారు ఏమడుగుచురో అను సందేహము ప్రజలకు కలుగవచ్చు. ఈ గ్రూపులందు ప్రత్యేకపుసేవలు ఉండవలెనని ౧౯౪౬ ఏప్రిల్ లో లీగుయొక్క కార్యకర్తలకు రహస్యపు తాళీదు చేయబడి, విషయము చాలామందికి తెలియదు. అందులో ఈ సేవల నిర్మాణమునందు ఇంతమంది హిందువులు, ఇంతమంది సిఖిలులు, ఇంతమంది ముస్లింలు ఉండవల

యిను, ఈ సేనకు అధికారి ఎవరు ఉండవలయును మున్నగు విషయములు అందు తెలిపియున్నారు. సర్ ప్రాథమికప్రసాదానికి, ఘోషానికి నడిచిన తర్వాత ప్రత్యక్షములలో ఈ విషయములు విభిన్నరూపముగా పొందు పరుపవలసివి. ఇటు ఇప్పుడు ౧౯౪౬ ప్రాతినిధ్యపరిషత్తు ఈ సేనలను పోషించవలసిన భత్యములు కేంద్రప్రభుత్వమునాచే భరించవలెనని కోరుతురు. ఈ లో మహా మృదీయరాజ్యము స్థాపించవలయు నని యత్నము జరుగుచు నిశ్చయము. అనగా పోస్ట్ మెన్ ఇప్పుడు ఒప్పకోక పోతే యావత్తు భారతదేశము మహామృదీయరాజ్యము స్థాపించవలె ననేది గర్భంతరము అగుటచేత ఈ గెంటి మధ్యనే కాంగ్రెసువారు నిర్ణయించుకొనలేకపోవడము

తటస్థించినది. ఇందులో ఇప్పటికి ఈ విషయము ఎటు పరిణమించగలదో చెప్పజాలము.

పరివర్తయొక్క ప్రభుత్వమునేక పరితమము కలిగిగా ఉన్నది. భవిష్యత్తులో ఎటు లుండునో చూచవలయును. ప్రస్తుతము గొండుమాట్లు పరివర్తము జరిగినవి. అటులనే ఆమెరికాపరివర్తము. ఇండియామొక్కటి వివిధముగా అవనవ్వునా చెప్పజాలము. కా ఒక్కటిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. భారతదేశము ఏకమనియు, అవిభేదజన్యమనియు ప్రతిభారతీయుడు నుండి, దాని సాధన తన కర్తవ్యమని గ్రహించి ఆవశ్యకము మాని అందుకు తగిన త్యాగసాహసముల మానించక తప్పదు.

కలగులగంప

రాజ్యాంగ పరివత్తు లక్ష్యములు - నెహ్రూ తీర్మానము

గత మాసంలో (డిసెంబరు) స్థిరీయలను సమావేశమైన రాజ్యాంగ పరివత్తులలో పరివత్తు లక్ష్యములను ప్రకటించుచు పండిత నెహ్రూగారు ఈ దిగువ తీర్మానమును ప్రతిపాదించిరి:

“భారతదేశమును సర్వాధికార సమన్వితమైన స్వతంత్ర ప్రజాస్వామ్యరాజ్యముగా ప్రకటించుటకున్నా, భారతదేశ భవిష్యత్పరిపాలనపై ఉన్న నూతన రాజ్యాంగమును తయారుచేయుటకున్నా పరివత్తు కృతనిశ్చయమై యున్నదని ఇందుములముగా ప్రకటించుచున్నాము. ప్రజాపరివత్తు తయారు చేయునట్లు ఈ నూతన రాజ్యాంగంలో ప్రస్తుతం పరిపాలన ఇండియా అనే పేరుతో వ్యవహరింపబడుతున్న వివిధ ప్రాంతములనూ, స్వదేశ సంస్థానాలని పిలువబడుతున్న ప్రాంతాలనూ, స్వతంత్ర భారతావనిలో చేర్చినగడి తదితర ప్రాంతములనూ కలిపి ఒక సమితిగా ఏర్పాటు చేయవలయును. పై జెప్పిన వివిధ ప్రదేశములకు (రాజ్యాంగ పరివత్తు అవసరమైతే సరిహద్దులు మార్చవచ్చును.) నూతన రాజ్యాంగంపట్ల ప్రకారం స్వయం పరిపాలనాధికారమునూ, తిరుగుబాటుపై మోదాయునూ ఉండగలవు; సమితిప్రభుత్వానికి ప్రత్యేకంగా దత్తము చేయబడినటువంటిగాని, సహజసవంగా దానియందు అంతర్నిహితమై యున్నటువంటిగాని అధికారములు, శాఖలూ, ఆయా అధికారములకు శాఖలకు అనుబద్ధమై ఉన్నటువంటి ఉపశాఖలూ ఉప అధికారములన్నూ తప్ప విసిగిలినటువంటి అధికారములూ శాఖలూ అన్ని కూడా ఆయావ్యభులకే చెందుతవి. ఈ చట్టం ప్రకారం సర్వాధికార సమన్వితమైన

స్వతంత్రభారత రాజ్యమునగుక్కుయు, అందరి అంతర్యాగముల నగుక్కుయు అధికారము యావత్తు ప్రజల హక్కుగలవై ఉంటుంది. భారతీయ ప్రజలందరినీ సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయాలలో సమపాక్షమైన న్యాయము జరిగించగలమని ఈనూ ఇవ్వవలయును. ప్రతివ్యక్తికి సమానహక్కులూ, సమానావకాశములు కల్పించ బడవలయును; న్యాయశాస్త్ర దృష్ట్యా భారతీయులు ఒకదరూ సమానులుగా పరిగణింపబడవలెను. ప్రతివ్యక్తికి న్యాయనైతిక నియమముల సరిహద్దులలో భావనా స్వాతంత్ర్యము, వాక్ స్వాతంత్ర్యము, మత - దేవతారాధనా - వృత్తి స్వాతంత్ర్యములూ, సమ్మేళనా స్వాతంత్ర్యము, కార్యస్వాతంత్ర్యము ఒకపబడగలవని ఆభయ మివ్వవలెను. నూతన రాజ్యాంగమందు అల్పసంఖ్యాక వర్గములకునూ, వెనుకబడిన వారికినీ, కొండవాసులకునూ, నిమ్నతరగతులవారికినీ అవసరమైన ఆభయనిబంధనలూ కావుదలలూ ఏర్పాటుచేయబడవలయును.

ప్రపంచమందరి నాగరకజాతులు అనుసరించెడు న్యాయ నైతిక సూత్రములను పురస్కరించుకొని భారతీయ రిపబ్లికు తన భూమ్యంతాక సముద్రాలమీద తనకున్న సర్వాధికారములను సురక్షితముగా కాపాడుకొనవలయును. ఈ ప్రాచీన భారతదేశము ప్రపంచమందు తన కన్నా మెనుటుంటి స్థానమునూ, గౌరవప్రదమైనటువంటి ప్రతిపత్తిని సాధించి, ప్రపంచశాంతిని మానవకోటియొక్క శ్రేయ సాభాగ్యములనూ అభివృద్ధిచేయగలందులకై వృద్ధియపూర్వకముగా సహకరించగలదు. ”

ఈ తీర్మానమును ప్రతిపాదించుచు నెహ్రూగారు ఈ క్రింది వివరణను గావించిరి.

“ఈ రాజ్యాంగపరిషత్తు తన వ్యవహారనియమా వళిని నిర్ణయించుటకును, కమిటీలను నియమించుటకును పూనుకొని పనిసాగించవలసియున్నది. జాతీయ స్వప్న మనోరథములకు లిఖితప్రమాణమైన స్వరూపమును చిత్రించవలసియున్నది. మన లక్ష్య మేవో, మనము సాధింప సముక్తమిదేనో, మన మెటువైపుకు నడక సాగించుచున్నామో, ఈ పరిస్థితిలోనూ మనకు మనము నిరూపించుకొనవలెను. మన ప్రతి యాపునివ్వి నిరీక్షించుచున్న కొట్టకొలది జనులకొరకును, యావత్ ప్రపంచము కొరకును మనము నిరూపించవలెను.

ఇది మన నిశ్చితార్థ ప్రకటన. ఇది మన సంకల్పము. ఇది మన దీక్షాప్రమాణము. ఇది మనము జేసెడి ఒప్పందము. మన కందరికిని ఇంతివెడి ఆత్మసమర్పణము. ఈ తీర్మానము భారతదేశ ప్రజల మనోభీష్టమున, హృదయమున ప్రతిఫలించుకేయుచున్నది.”

“సహకారము, సద్యాసము, స్నేహభావము ఇవి అత్యంతావశ్యకములు. భారతదేశము బ్రిటనులో సహకరించవలెనని, స్నేహముగా ఉండవలెననియే కోరుతున్నది. బ్రిటను భారతదేశసహకారాన్ని తిరస్కరిస్తే రెండు దేశాలకూ అందువల్ల అపకారమే జరుగుతుంది కాని భారతదేశానికి కంటే బ్రిటనుకూ, ప్రపంచానికే ఎక్కువ హానికలుగగలదు.”

కొత్తరకపు సేప్టిరేజర్

అమెరికాదేశంలోని ‘గోచప్టర్’ పట్టణంలో నివసించే యం. యం. గ్రేవిన్ అనేవాని గడ్డం - సంగతి తెలియక ఒప్పుకున్నా - సంగడ్లవరూ, కత్తులు బంప

బారిపోడంవల్ల రెండోసారిరెప్పడూ గీసేవారు కాద అతనిది అంత బిరుసుగడ్డం. అంచేత అతని వేడినీళ్లల ముంచిన షేడుతో చేసుకునేవాడు. అది సుఖం ఉండడంవల్ల గడ్డం గీసుకున్నంతసేపూ వేడిగా ఉం సాగనం కనిపెట్టడానికి తంటాలుపడేవాడు. అత భార్య వేడినీళ్లరేజరు కనిపెట్టమేమిటని ఆ ంచడం, మంగల్లవరూ గడ్డం గియ్యకపోడం ఈరెండు ఈ కొత్తరకపు వేడినీళ్లరేజరు కనిపెట్టడానికి కారణ లయినాయి. అత డిలా శ్రమపడి పడి, మూడేళ్లు సాగి చిన పరిస్థితిని ఫలితంగా, గడ్డం గీసుకునేంతసేపు షేడు వేడిగా ఉండే సాగనం కనిపెట్టగలిగాడు అఖిరి!

ఆ షేడ్ ఎల్లెక్ట్రిసిటీవల్ల గరం డిగ్రీల వే ఎక్కువైంది. అది అదుర్దకు ఆగగలదిగాను, నీళ్లకి తిడియనిదిగాను ఉంటుంది. ఆ వేడి అక్కర్లేనప్పుడ గారికి చల్లబడిపోతుంది. గరం డిగ్రీల వేడి కలగగా ఆ షేడు అంచు చివ నున్న అనువులలో ఎక్కు సంచలనం (మనం ఊహించలేంతే) కలుగుతుంది అంచేత షేడు అంచు మరీ పడునెక్కి మెత్తగా తే తుంది. ఒకవేళ చిట్టినా, చీటలు, నాటులు పడి రక్త వచ్చినా షేడులో ఉన్న వేడివల్ల వెంటనే ఆ నాట్ల మాని, మంట మొదలైన బా, లేమీ కలగవు. సుఖంగా ఉంటుంది. దీనికి వేడినీళ్లూ, తువ్వాలూ మొదలై ండవ, అదావిడీ ఏమీ అక్కర్లేదు.

ఇది కనిపెట్టి రెండేళ్లయినా యుద్ధంవల్ల ఉక్కు లేని సోజాలు గనక ఇంకా తయారుకావటం లేదు ఇంక కొద్దిగోజుల్లో మన సామ్రాట నలంకరిస్తుం దీరేజర్

(శ్రీ) రామశాస్త్రి

విమర్శనము

అమరజీవులు

నాల్గుభాగములు. మంత్రవాది సంపాదితములు.
తెనాలి సుందరగాం అందు సమస్త ప్రచురణలు.

పశ్చిమిలలు సన్మార్గవర్తనలను జేయుటకును, వారికి మహాత్మను ఆదర్శములను బోధింపజేసి నీతిమంతులను జేయుటకును అమరజీవులైన మహాపురుషుల జీవిత చరిత్రలు మిక్కిలి తోడుపడగలవు. అట్టి ఉద్దేశ్యము తోనే వ్రాయబడిన ఈ చిన్నపుస్తకములు ప్రాథమిక తరగతులలోని విద్యార్థులకు తరగతి క్రమమున బాగుగా ఉపకరించునై యున్నవి. అనేక వర్గములకు, అనేక శాఖలకు చెందిన పురుషురి జీవితగాథలు వీనిలో నున్నవి. కొందరు స్త్రీ రత్నముల చరిత్రములు కూడా గలవు. కాని ఈ చరిత్రల వర్గీకరణ అలో కొందరి చరిత్రల పునరుక్తి, కొందరి చరిత్రల లోపము లేక వీలయినంత సమగ్రముగా ఉండేయ్యుండవలెనని ఇంకను బాగుండుదీది.

తెనుగుతల్లి

రచయిత: మాగంటి బాసినీడుగారు. ప్రకాశకులు: జాతీయ జ్ఞాపకమందిరం, త్యాగరాయనగర్, మద్రాసు ౧౭. వెల రూ. ౨.

తెనుగుదేశాన్ని గురించి సాకల్యంగా చిన్నపిల్లలకు వారి దిన్నారిభావలో చిత్రమయంగా తెలియజెప్పడానికి చేసిన ప్రయత్నం ఇది పిల్లల పుస్తకాల, ఇతరప్రాంతాల్లోవలె, ఆట్రేలేని ఎవరు ఇటువంటివి చాలాచాలా అకసరమునను ఎవరూ కావనరు. కాగా, బాసినీడుగారి ఈ యత్నం తప్పక సర్వధా కొనియాడగలిగింది. దీని నిర్మాణంలో వారి ఉత్సాహం బాగా తోడ్పడేమవుతున్నది కూడా. కూర్పు తీర్పునూ కూడా మహామచ్చగా ఉన్నాయి. కాని, ఆంధ్రభాషసర్వ

స్వం అని దీర్చి పేర్కొనడం మాత్రం అంత సమంజసం కాదేమో అనిపిస్తున్నది. ఎన్నో విషయాలు ఇందులో లోపించి, దీనికి అనుగుత్ర కల్పిస్తుండడం నిజంగా విచారకరవిషయం. ఉత్తర ముద్రణంలోనైనా దీనికి ఆ సమగ్రత కల్పిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

గ్రంథ స్వీకారము

జంతుశాస్త్రము

గ్రంథకర్త: ఆర్. వి. శేషయ్య, యం. ఏ. గాక. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు, వాల్తేరు. వెల రూ. ౫-౦-౦.

శిల్పదర్శనము

గ్రంథకర్త: కొందూరు వీరరాఘవాచార్యులు గాక. ప్రకాశకులు: విశ్వజ్ఞ మండలి, తెనాలి. వెల రూ. ౨-౦-౦.

ఆత్మోపహారము

కవి: బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు, బి. ఏ., రామరావుపేట, కాకినాడ. వెల ఆ. ౮.

రంగవల్లి

పోటీకథలు. ప్రకాశకులు: సాధన సమితి, ౬౭౦౨ ఇమాంబావిషీ, సికిందరాబాదు. వెల పాతలా.

ఆంధ్ర రాజభక్తులు

గ్రంథకర్త: ఆంధ్రశేషగిరిరావుగాక, బి. ఏ., వెల ఆ. ౧౨.

ప్రవాసి

చిన్నవల. కర్త: శ్రీపతి నరసింహారావుగాక, బి. ఏ., వెల ఆ. ౧౨.

ప్రేమాంజలి

కవి: మాపాటి వెంకటకృష్ణ రాఘవాచార్యులు
ప్రకాశకులు: వెల. ఆ. ౧౨.

ప్రేమాటికి ప్రకాశకులు: జయనికేతనం,
మద్రాసు ౬.

ప్రసూనాంజలి

కవి: మాపాటి వెంకటకృష్ణ రాఘవాచార్యులు
ప్రకాశకులు: వెంకటేశ్వర ఆంధ్రకో,
గుంటూరు. వెల. ఆ. ౮.

ఆంధ్రదేశగ్రామచరిత్ర (మోదుకూరు)

గ్రంథకర్త: కొడాలి లక్ష్మీనారాయణగారు.
ప్రకాశకులు: మాడెన్కో పబ్లిషర్స్, తెనాలి. ఆయా
భాగాలు.

కథలు - గాథలు

మూడిదభాగము. రచయిత: దిగవల్లి వెంకట
గావుగారు, వకీలు, బెజవాడ. వెల రూ. ౨.

మారేలోకం

రచయిత: మంత్రరావు వెంకటరావుగారు.
రూ. ౧.

సినిమా జ్వరం

రచయిత: చలంగారు. వెల రూ. ౧
ప్రేరేంటికి ప్రకాశకులు: ప్రతిమాబుక్సు, ఏలూ

తత్వామృతము

కవి: వాదశేయయాజుల రామసుబ్బారావు
గారు, బి. ఏ. కొల్లాపురం, జట్టప్రోలు పంథాన
వెల రూ. ౧.

1-1-47 బుధవారంనుండి 2-వ వారము

సెలెక్షన్,
మదరాసు

హన్నా బాను,
యశ్వంత దత్త, సయాని,
చంద్రిక పాల్లాన్న
ది లో జిత్ పిక్చర్స్ వారి

రాయల్ - మెయిల్

ఉద్దేశము కలిగించు ఘట్టములు, హాస్యము, సంగీతములతో కూడుకొనిన చిత్రము.

మీరు తప్పక చూడవలసినది.

10-1-47 నుండి విశాఖపట్టణం సెలెక్షన్లో గూడ విడుదల కాబడును.

మాండలిక హాస్కులకు:

రత్నాల బ్రదర్స్, గాంధీనగర్, తెనాలి సెటీ.

ఫిబ్రవరి, 1947

శివాలాస్యము—పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు	... 101
పతంజలి-అయనమహాభాష్యము—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	... 105
జనకకృత శుకపరీక్ష—శోరి నరసింహశాస్త్రిగారు	... 112
నాహిన్యము-శృంగారము—బెకోరే రెడ్డె	... 115
శోకాశోకవనము—సోతుమాచి నుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 120
కళాపూర్ణోదయకథకు లింగపురాణము మూలముకాదు— మల్లాది సూర్యవారాహుళశాస్త్రిగారు	... 121
న్యాయం—సోమంచి యజ్ఞప్పశాస్త్రిగారు	... 132
గాంధీ-రవీంద్రులు—డేవగుప్తాపు పిళ్ళేశ్వరరావుగారు	... 135
వ్యక్తావ్యక్తంలో యుద్ధం—వై. వి. రమణమూర్తిగారు	... 139
నా రెండవ భార్య—న్యాయ. లక్ష్మణప్పగారు	... 151
మన చరిత్రనామగీ, చరిత్రాను—చుల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	... 158
కుటుంబం—పంతుల శ్రీరామశాస్త్రిగారు	... 165
ఆర్మధర్మ సంగ్రహం—శ్రీ శివీకల్పానందస్వామిగారు	... 176
విజ్ఞానవిశేషాలు—“రాము”	... 179
మాతృదేవి—ఘట్టి అంజనేయశర్మగారు	... 182
ఆభ్యుదయ రచయితల సంఘం-ఇవ్వనాభివ్యవహారం—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	... 197
కలగూరగంప	... 199
విమర్శనము	... 202

త్రవర్ణచిత్రము : అటపాటలు—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు

ఫిబ్రవరి కథలచోట—బహుమానాలు.

ఫిబ్రవరి కథానికల పోటీకి వచ్చిన కథానికల్లో మాత్రా ప్రథమ స్థితి కు బహుమానములు మొగ్గునైన కథలు బొత్తిగా రావండుకల్ల మాదిరికేడివే మాడు కథానికలుగా చూచి ఈ సంచికలో ప్రచురించినైరి. ఆ మాదిరికిని, (1)కాంఠ కాలో యుద్ధం; కుటుంబం; వి. త్పదేవి) విడివిడిగా మాడు తప్పియ బహుమానాలు

త్వరపడుడు !

ఇప్పుడే వెలువడినది

త్వరపడుడు !!

శ్రీ మద్భగవద్గీత (తెలుగు)

(వ్యాఖ్యాత : శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు)

చతుర్థ ముద్రణము : ఏప్రిల్ 1940-01

(పాఠ్యాంశ ప్రశ్నోత్తరము)

సంస్కృతమూలము. శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు వ్రాసిన తెలుగు టీకాతాత్పర్యవిశేషార్థ వివరణములు గల 400 పుటల గ్రంథము. గీతాధ్యయనము చేయువారికి మిక్కిలి ఉపయుక్తమైనది. ఖద్దరు బైండు.

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల.

ఆంధ్ర పత్రిక

సర్వజన్యమగు సంపాదక పంచాంగము

శుభానికి గాని అశుభానికి గాని పంచాంగము చూడని హిందువు ఉండదు. ప్రతి హిందూగృహానికీ తప్పనిసరి నస్తువు పంచాంగము.

ప్రకాశక భూమిక :

బ్రహ్మశ్రీవిడపర్తి కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిలుగారిచే గుణింపబడినది.

1000 పేజీలు. 250/- 109/- 10/- 10/- 10/- 10/- 10/- 10/- 10/- 10/-

వ్యాకింగ్ పాఠ్యాంశ ప్రశ్నోత్తరము. అర్థమహాపాటు సగం పైకం అధ్యాత్మిక పంపనలను.

వివరములకు :—మేనేజరు.

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, నందరాసు.

7, రెండుకొట్టి వీధి

జి.టి.ఎస్.పూర్వము.

శ్రీమద్రామాయణము

